

Andrzej Kansy

Na marginesie swobody

„Notatki Płockie” (1956-2011) – historia i polityka

Na marginesie swobody

„Notatki Płockie” (1956-2011) – historia i polityka

Andrzej Kansy

Na marginesie swobody

„Notatki Płockie” (1956-2011) – historia i polityka

Warszawa 2012

Recenzent:

prof. n. dr hab. inż. Zbigniew Kruszewski

Projekt okładki:

Mariusz Młynarkiewicz - fotomariusz@gmail.com

© Copyright by Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN,
Andrzej Kansy

Wydawca:

Polska Akademia Nauk – Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN
Pałac Kultury i Nauki, Plac Defilad 1, pok. 2410, Warszawa 00-901

ISBN 978-83-63305-01-7

Skład, druk, oprawa:

P.P.-H. „DRUKARNIA” Sp. z o.o. Sierpc, tel./fax 24 275-19-35

Moim Mistrzom:

prof. zw. dr. hab. Markowi Jabłonowskiemu

prof. dr. hab. inż. Zbigniewowi Kruszeowskiemu

prof. zw. dr. hab. Wiesławowi Puszowi

prof. zw. dr. hab. Antoniemu Rajkiewiczowi

Wstęp	9
Rozdział I	
Uwarunkowania historyczne powstania czasopisma	23
1. Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1820-2011	23
2. Charakterystyka działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego po 1956 r.	37
3. Powstanie kwartalnika „Notatki Płockie”	46
Rozdział II	
Formuła wydawnicza	59
1. W poszukiwaniu profilu czasopisma (1956-1968)	59
2. W nurcie współczesności (1968-1980)	72
3. Na drodze zmian (1981-2011)	82
Rozdział III	
Relacje z władzami	105
1. Na fali październikowej odnowy (1956-1968)	105
2. Od schyłku Gomułki po schyłek Gierka (1968-1980)	122
3. Po stanie wojennym (1981-2011)	140
Rozdział IV	
Redaktorzy i ich wkład w rozwój czasopisma	157
1. Tadeusz Gierzyński i Kazimierz Askanas (1956-1968)	157
2. Franciszek Dorobek (1968-1980)	174
3. Czas Wiesława Końskiego (1981-2011)	187
Rozdział V	
Dominanty wypowiedzi	201
1. W latach 1956-1968	201
2. W latach 1968-1980	219
3. W latach 1981-2011	231
Zakończenie	245
Bibliografia	257
Spis ilustracji, wykresów i tabel	277
Wykaz ważniejszych skrótów	281
Aneks: Poczet redaktorów i wydawców	283
Summary	299
Indeks osób	301

Introduction	9
Chapter I	
Historical background of the magazine	23
1. Płock Scientific Society in 1820-2011	23
2. Activities of Płock Scientific Society after 1956	37
3. Emerging of the quarterly 'Płock Notes'	46
Chapter II	
Editing formula	59
1. In search of the magazine profile (1956-1968)	59
2. Modernity times (1968-1980)	72
3. On the way of changes (1981-2011)	82
Chapter III	
Relations with the authorities	105
1. On the wave of the October restoration (1956-1968)	105
2. From Gomułka decline to Gierek decline (1968-1980)	122
3. After the martial law (1981-2011)	140
Chapter IV	
The Editors and their impact on the magazine	157
1. Tadeusz Gierzyński and Kazimierz Askanas (1956-1968)	157
2. Franciszek Dorobek (1968-1980)	174
3. Wiesław Koński (1981-2011)	187
Chapter V	
Most frequent issues	201
1. Within years 1956-1968	201
2. Within years 1968-1980	219
3. Within years 1981-2011	231
Conclusion	245
Bibliography	257
Index of illustrations, diagrams and tables	277
Register of most important abbreviations	281
Appendix: Retinue of editors and publishers	283
Summary	299
List of people	301

Wstęp

Jan Baszkiewicz w książce pt. *Władza* ukazał tytułowe zagadnienie jako zjawisko ulegające ewolucji. Rok 1956 w dziejach krajów uzależnionych od Związku Radzieckiego, w tym Polski, uznał za „początek zmierzchu komunistycznych bogów”. Zaczął się wówczas skomplikowany i trudny proces „dezideologizacji” partii komunistycznych i „detotalizacji” systemu władzy¹. Na fali przemian demokratycznych w Polsce, po latach stalinowskich, zaistniały warunki do różnorodnych społecznych inicjatyw. Jedną z nich było założenie w Płocku czasopisma „Notatki Płockie” przez przedstawicieli środowiska płockiej inteligencji związanej z Towarzystwem Naukowym Płockim. Pismo stało się swego rodzaju forum oraz płaszczyzną współdziałania dla miejscowej elity intelektualnej. Nie powstała jednakże dotychczas monografia poświęcona tej tematyce. Stąd próba wypełnienia istniejącej luki badawczej.

Początek wydawania „Notatek Płockich” miał miejsce w okresie wyjątkowej aktywności politycznej związanej z ożywieniem, jakie nastąpiło w 1956 r. Pięćdziesięciopięcioletnia działalność pisma w drugiej połowie XX w. i w pierwszej dekadzie XXI w. przebiegała na tle ważnych wydarzeń politycznych w dziejach Polski. Warto zatem zadać sobie pytania: Kim byli przedstawiciele płockiej inteligencji, którzy zaangażowali się w utworzenie i rozwój czasopisma? Z jakich grup społecznych i zawodowych się wywodzili? W jakich okolicznościach doszło do powstania czasopisma „Notatki Płockie”? Jaka była jego formuła wydawnicza? Stąd też można spodziewać się w tej i w kolejnych dekadach aktywności politycznej członków redakcji oraz autorów związanych z czasopismem. Uzasadnione zatem wydają się pytania: Czy, a jeśli tak, to jakie relacje zachodziły między redakcją i wydawcą czasopisma a władzami państwowymi i partyjnymi? Czy zaznaczyły się w działalności czasopisma czasy przełomów politycznych w Polsce? Równie interesujący wydaje się przekaz zawarty w artykułach drukowanych na jego łamach. W tym kontekście nasuwa się pytanie o tematykę zamieszczanych materiałów,

¹ J. Baszkiewicz, *Władza*, Wrocław 2009, s. 165.

o dominanty w poszczególnych okresach. Uogólniając, można postawić pytanie o integracyjną i kulturotwórczą rolę czasopisma na Mazowszu Płockim, jeszcze szerzej o regionalne uwarunkowania systemu, przez wielu określanego jako totalitarny².

Mazowsze Płockie stanowi obszar obejmujący północno-zachodnią część Niziny Mazowieckiej i Pojezierza Kujawskiego, w granicach której znalazły się miasta: Płock, Sierpc, Raciąż, Rypin, Żuromin, Mława, Przasnysz, Ciechanów, Płońsk Wyszogród, Pułtusk oraz Gostynin³. Takie rozumienie regionu z jednej strony jest zgodne z punktu widzenia historii politycznej, ponieważ wynika z istniejących podziałów administracyjnych, z drugiej z punktu widzenia historii Kościoła, gdyż pokrywa się on z obszarem diecezji płockiej po reformie, którą przeprowadzono w 1925 r. na podstawie bulli *Vixdum Poloniae unitas* papieża Piusa XI⁴.

Ryszard Kowalczyk, omawiając problematykę prasy lokalnej, jako jedną z wypełnianych przez nią ról wymienił rolę integracyjną. Polega ona m.in. na budowaniu miejscowej świadomości społecznej dzięki prezentowaniu pozytywnych wartości zachodzących w środowisku społecznym, budowaniu zgody społecznej i nawiązywaniu więzi⁵. Sylwester Dziki zaklasyfikował „Notatki Płockie” jako naukowe czasopismo regionalne. Badacz wymienił je jako przykład czasopisma naukowego zbliżonego do magazynu, uwzględniającego w szerokim zakresie tematykę współczesną⁶. Jan Załubski wśród funkcji czasopism regionalnych wymienił m.in. pomoc w upowszechnianiu badań naukowych; aktywizację środowiska lokalnych regionalistów-amatorów, którzy wnoszą duży zasób wiedzy o charakterze przyczynkarskim i uzupełniają dorobek profesjonalnych badaczy;

² Patrz: H. Świda-Zięba, *Człowiek wewnątrznie zniewolony. Mechanizmy i konsekwencje minionej formacji – analiza psychosocjologiczna*, Warszawa 1997, s. 6; S. Wójcik, *Totalitaryzm jako zjawisko polityczne i społeczne w PRL*, „Przegląd Politologiczny” 2005, nr 3, s. 107-114; E. Widawska, *Totalitaryzm a władza legalna. Przypadek Polski 1945-1989*, Toruń 2007, s. 310. Szerzej na ten temat: A. Magierska, *Dziedzictwo Polski Ludowej*, w: *Spółeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, pod red. K.A. Wojtaszczyka i W. Jakubowskiego, Warszawa 2007, s. 1170-1173.

³ Na temat odrębności kulturowej Mazowsza Płockiego m.in.: A. Maciesza, *Mazowsze Płockie jako odrębny region geograficzny*, „Przegląd Geograficzny” 1927, t. VII, s. 72-78; T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania Państwa Polskiego*, Toruń 1932, s. XIII; A. Wojtałowicz, *Z geografii Płocka i regionu*, w: *Dziesięć wieków Płocka. Wybrane tematy*, wyd. 3 zmien. i rozszerz., Płock 1967, s. 16; M. Chudzyński, *Miejsce Płocka w mazowieckim ruchu regionalnym*, w: *Mazowsze i Podlasie w badaniach historycznych*, pod red. Benona Dymka, Warszawa-Płock 1994, s. 25; H. Samsonowicz, Wstęp, w: *Mazowsze i Podlasie w badaniach historycznych*, dz. cyt., s. 7; D. Kasprzyk, *Regionalizm płocki w II Rzeczypospolitej*, Płock 2008, s. 11, 23-29, 434.

⁴ W. Jakubowski, M. Solarczyk, *Organizacja Kościoła rzymskokatolickiego na ziemiach polskich od X do XXI wieku*, Warszawa-Olsztyn 2011, s. 31, 147, 414, 415.

⁵ R. Kowalczyk, *Wczoraj i dziś prasy lokalnej w Polsce*, Poznań 2002, s. 27-28.

⁶ S. Dziki, *Prasa lokalna w Polsce po roku 1945*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1986, nr 1, s. 117. Szerzej na temat wyznaczników prasy regionalnej, lokalnej i prowincjonalnej: A. Notkowski, *Polska prasa prowincjonalna Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1939)*, Warszawa-Lódź 1982, s. 7-29.

utrwalanie życia społecznego, politycznego, gospodarczego i kulturalnego. Zwrócił ponadto uwagę na współpracę czasopism regionalnych z uczonymi z ośrodków akademickich oraz na wiodącą rolę historyków w redakcjach tych czasopism, w czym upatrywał przewagę treści historycznych w nich zamieszczanych⁷. Uogólniając, integracyjna funkcja czasopisma rozumiana jest tutaj jako dążenie do scalania jednostek i grup składających się na społeczność Mazowsza Płockiego oraz utrzymywania trwałości wytworzonego w ten sposób systemu⁸.

Na potrzeby niniejszej pracy przyjęto, że kulturotwórczość to wpływanie na tworzenie się i rozwijanie kultury⁹. Pojmowanie kultury przyjęto zaś za Stefanem Czarnowskim ze względu na akcentowanie historyzmu i tradycji jako mechanizmu przekazywania dziedzictwa kulturowego. Kultura jest według Czarnowskiego całokształtem zobiektywizowanych elementów dorobku społecznego, wspólnych szeregowi grup i z racji swej obiektywności ustalonych i zdolnych rozszerzać się przestrzennie. Istotne z punktu widzenia dalszych rozważań jest także i to, że - zdaniem S. Czarnowskiego - im bardziej coś jest rozpowszechnione, tym bardziej należy do kultury. Podobnie jak spostrzeżenie, że poznanie także jest kulturą¹⁰.

Sformułowanie pytań szczegółowych oraz wyjaśnienie związanych z nimi pojęć prowadzi do postawienia pytania zasadniczego, a mianowicie: Jak „Notatki Płockie”, jako regionalne czasopismo naukowe, funkcjonowały w ramach istniejącego państwa i w jakim marginesie swobody naukowej i kulturalnej się to odbywało? Próby poszukiwań odpowiedzi na postawione pytania stały się dla autora inspiracją do badań.

Na kształcie pracy zaważyło twierdzenie Franciszka Ryszki, że historyzm jest naczelną dyrektywą politologii, ponieważ wszystko, co się w niej dzieje stanowi funkcję czasu i przestrzeni. Stąd opis zdarzeń politycznych jest zwykle opisem historycznym¹¹. Podobnie uważa Andrzej Chodubski, który akcentuje, że historia jako nauka o procesach dziejowych oraz poglądach dotyczących tych procesów znajduje się w kręgu zainteresowania politologii i spełnia rolę nauki pomocniczej politologii¹². Nauka o polityce ma za zadanie uczyć analizowania i oceniania działań, które się zdarzyły. F. Ryszka wśród zadań nauki o polityce wymienił: analityczno-

⁷ J. Załubski, *Wielkopolskie czasopisma regionalne*, „Kronika Wielkopolska” 1983, nr 3/4, s. 119-140.

⁸ *Słownik socjologii i nauk społecznych*, pod red. G. Marshalla, red. nauk. pol. wyd. M. Tabin, Warszawa 2004, s. 127. Na integracyjną funkcję prasy lokalnej i regionalnej wskazała m.in. L. Pokrzycka, *Prasa ogólnoinformacyjna w regionie lubelskim po 1989 roku*, Lublin 2010, s. 261.

⁹ Na temat pojęcia „kultura” m.in.: A. Kłoskowska, *Kultura masowa*, Warszawa 2005, s. 40; D. Walczak-Duraj, *Podstawy współczesnej socjologii*, Pabianice 2006, s. 143.

¹⁰ S. Czarnowski, *Dzieła*, oprac. N. Assorodobraj i S. Ossowski, t. 1, *Studia z historii kultury*, Warszawa 1956, s. 13-23.

¹¹ F. Ryszka, *Nauka o polityce. Rozważania metodologiczne*, Warszawa 1984, s. 307, 311.

¹² A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2011, s. 48.

opisowe, odnoszące się do teorii polityki oraz praktyczno-prognostyczne. Jako że nauka o polityce zajmuje się wydarzeniami bieżącymi, wspomniany badacz definiował pojęcie historii najnowszej, jako naukę „o przeszłości zbiorowisk ludzkich, gdzie dodatkowym źródłem o ich przeżyciach i aktywnościach jest własne, sprawdzalne empirycznie (w sensie poznawczym) doświadczenie ludzi żyjących i działających w momencie prowadzenia badań nad przeszłością”¹³. Wykorzystanie historii najnowszej, w tym zawartości prasy, do wyjaśniania bieżącej rzeczywistości pogłębia analizę zjawiska, umożliwia stworzenie jego modelu teoretycznego i ułatwia zastosowania praktyczne oraz prognozowanie.

W warstwie deskryptywnej została wykorzystana metoda analityczna, polegająca na ustaleniu związków przyczynowo-skutkowych w wyniku badania dokumentów oraz analizy i krytyki źródeł¹⁴. W warstwie eksplanacyjnej posłużono się elementami analizy systemowej. Według A. Chodubskiego, metoda ta polega na ujmowaniu zjawisk politycznych jako elementów systemu. System zaś to uporządkowany wewnętrznie w całość układ elementów o określonej strukturze. Znaczy to, że poszczególne dziedziny rzeczywistości politycznej należy interpretować jako całość¹⁵.

W odniesieniu do redaktorów pisma użyto elementów metody behawioralnej. Według A. Chodubskiego polega ona na analizowaniu zachowań politycznych poprzez obserwację jednostek i złożonych z nich grup społecznych. Zachowanie polityczne to wszelkie działania jednostki, odnoszące się do roli jako członka pewnej zbiorowości politycznej. Obserwacją zaś nazywa wspomniany badacz informacje uzyskiwane empirycznie¹⁶. Metoda behawioralna zastosowana została do omówienia działalności członków kolegium redakcyjnego „Notatek Płockich”, jak i prezesów TNP. Autor miał możliwość obserwacji bezpośredniej, zwłaszcza zachowań redaktora naczelnego czasopisma Wiesława Końskiego oraz prezesów TNP Jakuba Chojnackiego i Zbigniewa Kruszewskiego. Tam gdzie nie zachodziła możliwość uczestniczącej obserwacji posłużono się obserwacją pośrednią, np. wykorzystując relacje osób trzecich, które miały możliwość bezpośredniego obserwowania zachowań politycznych ludzi, pozostających w obszarze badań¹⁷. Jak zauważył A. Chodubski, pozyskiwanie materiałów drogą obserwacji

¹³ F. Ryszka, *Wstęp do nauki o polityce. Uwagi metodologiczne*, wyd. 2, Warszawa-Poznań 1981, s. 149.

¹⁴ M. Tyrowicz, *Historia prasy – jej zadania, źródła i metody badań*, w: *Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie*, pod red. Mariana Kafla, t. 1, Warszawa 1969, s. 191.

¹⁵ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, dz. cyt., s. 119.

¹⁶ Tamże, s. 128. Wśród technik behawioralnych Henryk Przybylski oprócz obserwacji wymienił też wywiad: H. Przybylski, *Politologia*, wyd. 2 popr. i poszerz., Katowice-Warszawa 2004, s. 55. Patrz także: S. Rychliński, *Lustracje społeczne*, Warszawa 2001, s. 50-86; R.D. Wimmer, J.R. Dominick, *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008, s. 281-283.

¹⁷ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, dz. cyt., s. 128.

bezpośredniej może nieść ze sobą niebezpieczeństwa: „Posługiwanie się materiałami uzyskiwanymi bezpośrednio sprawia, że ustalenia zwane badawczymi są zwykle powierzchowne, odbijają potoczną recepcję rzeczywistości, a też nie są wolne od ładunku emocjonalnego, co wyraża się w pozytywnym bądź negatywnym stosunku badacza do rozpoznawanych zjawisk i procesów”¹⁸. Zdając sobie sprawę z tego zagrożenia starano się korzystać z obserwacji bezpośrednich bardzo ostrożnie, weryfikując ustalenia za pomocą innych źródeł¹⁹.

A. Chodubski zwrócił uwagę na istotne dla badań politologicznych tematy rozpoznawane przez socjologię jako naukę. Do tematów takich zaliczył m.in. nowe typy podmiotów społecznych wpływających na kształtowanie się globalnej społeczności obywatelskiej, m.in. twórcy organizacji pozarządowych, ale także ewolucję więzi regionalnych, tożsamości indywidualnej i zbiorowej²⁰.

Wśród metod badawczych stosowanych w naukach społecznych Antoni Sułek wymienił m.in. badania dokumentarne, polegające na badaniu dokumentów instytucjonalnych i organizacyjnych. Są nimi sprawozdania, protokoły, pisma i inne materiały wytwarzane przez instytucje, urzędy i organizacje. Wskazania zawarte w pracy *Ogród metodologii socjologicznej* wspomnianego badacza okazały się pomocne podczas opracowywania dokumentów TNP jako organizacji wydającej kwartalnik „Notatki Płockie”²¹.

W ramach prowadzonych badań korzystano z metod: indukcyjnej oraz dedukcyjnej. Pierwsza według Jerzego Topolskiego polega na ustalaniu faktów na podstawie bezpośrednich informacji o tych faktach zawartych w źródłach. Uzyskana informacja źródłowa może być traktowana jako hipoteza wymagająca uwiarygodnienia²². Podczas korzystania z tej metody niezbędne staje się zatem sprawdzenie autentyczności źródeł oraz wiarygodności uzyskanych informacji za pomocą wiedzy pozaźródłowej. W sytuacjach częściowego braku źródeł, jak zaleca Benon Miśkiewicz, należy postępować zgodnie z metodą dedukcyjną, czyli wnioskować o faktach szczegółowych na podstawie założeń ogólnych²³.

¹⁸ A. Chodubski, *O aktualnych tendencjach w badaniach politologicznych*, w: *Problemy badawcze i metodologiczne politologii w Polsce*, pod red. A.J. Chodubskiego i M.J. Malinowskiego, Gdańsk 2006, s. 24.

¹⁹ M. Tyrowicz, dz. cyt., s. 191. Patrz także: J. Pomorski, *Metodologiczne problemy historii najnowszej*, „Przegląd Humanistyczny” 1987, nr 9, s. 3.

²⁰ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, dz. cyt., s. 51.

²¹ A. Sułek, *Ogród metodologii socjologicznej*, Warszawa 2002, s. 103-162.

²² J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1984, s. 318. Patrz także: M. Kafel, *Prasoznawstwo. Wstęp do problematyki*, Warszawa 1966, s. 105-106; B. Miśkiewicz, *Wstęp do badań historycznych*, wyd. 5 zmien., Warszawa-Poznań 1988, s. 241.

²³ B. Miśkiewicz, dz. cyt., s. 242.

W celu zbadania zawartości czasopisma użyta została metoda analizy zawartości. Według definicji z 1952 r. amerykańskiego badacza Bernarda Berelsona, „analiza zawartości jest techniką badawczą służącą do obiektywnego, systematycznego i ilościowego opisu jawnej zawartości komunikatów (wypowiedzi, przekazów, tekstów)”²⁴. Dokładniejszą definicję analizy zawartości przedstawił Walery Pisarek, który uznał, że jest ona „zespołem różnych technik systematycznego badania strumieni lub zbiorów przekazów, polegającego na możliwie obiektywnym wyróżnianiu i identyfikowaniu ich możliwie jednoznacznie skonkretyzowanych lub treściowych elementów oraz możliwie precyzyjnym szacowaniu rozkładu występowania tych elementów i na głównie porównawczym wnioskowaniu, a zmierzającego przez poznanie zawartości przekazów do poznania innych elementów i uwarunkowań procesu komunikacyjnego”²⁵. Bardzo pomocne okazały się w procesie badawczym prace dotyczące analizy zawartości, m.in. Tomasz Gobana-Klasa, Stanisława Pamuły, Walerego Pisarka, Mieczysława Kafla, Pawła Dubiela, Małgorzaty Lisowskiej-Magdziarz, Tomasz Gackowskiego i Marcina Łączyńskiego oraz Lidii Pokrzyckiej²⁶.

Za źródło, oprócz archiwaliów i dokumentów, uznano też samo czasopismo „Notatki Płockie”, nie można bowiem pomijać prasy jako źródła do dziejów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturalnych²⁷. W tym celu wykorzystana została analiza zawartości. Badaniem objęto wszystkie 2896 wypowiedzi, jakie ukazały się w „Notatkach Płockich” w 229 numerach wydanych w ciągu pięćdziesięciu pięciu lat do 2011 r. Objęcie badaniem całości materiału eliminuje obawy związane z możliwością tendencyjnego doboru przekazów istotnych z punktu widzenia postawionej tezy. Stosowanie kryterium systematyczności, czyli wybór materiału badawczego według zasad, które uniemożliwiają tendencyjność postulował Tomasz

²⁴ T. Goban-Klas, *Analiza zawartości przekazów masowych*, w: *Wybrane zagadnienia teoretyczno-metodologiczne badań socjologicznych*, pod red. J. Wasilewskiego, Kraków 1984, s. 298.

²⁵ Tamże, s. 300-301.

²⁶ P. Dubiel, *Analiza zawartości prasy w Polsce w latach 1947-1963*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1964, nr 3, s. 194-205; *Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie*, pod red. M. Kafla, t. 1-3, Warszawa 1969-1971; W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983; T. Goban-Klas, *Analiza zawartości przekazów masowych*, dz. cyt.; S. Pamuła, *Metoda analizy zawartości prasy i jej zastosowanie w wybranych tygodnikach*, Częstochowa 1996; T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków 2001; M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów: przewodnik dla studentów*, Kraków 2004; *Metody badania wizerunku w mediach: czym jest wizerunek, jak i po co należy go badać*, pod red. T. Gackowskiego i M. Łączyńskiego, Warszawa 2009; L. Pokrzycka, dz. cyt., s. 89-164.

²⁷ Podczas pracy posługiwano się rozumieniem źródeł historycznych zgodnym z definicją J. Topolskiego, który uznał, że są to wszelkie informacje o przeszłości społecznej, gdziekolwiek się one znajdują, wraz z kanałami informacyjnymi, które te informacje przekazują. Patrz: J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1984, s. 324. Wśród typów źródeł M. Tyrowicz wyróżnił archiwalia redakcyjne, czyli te dokumenty, które wytworzyła sama redakcja oraz archiwalia i materiały pozaredakcyjne. Patrz: M. Tyrowicz, dz. cyt., s. 183-189. B. Krzywobłocka, *Prasa jako źródło historyczne*, w: *Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie*, dz. cyt., s. 79.

Goban-Klas²⁸. W celu utworzenia klucza kategoryzacyjnego posłużono się bibliografią zawartości czasopisma autorstwa W. Końskiego, w której zastosowano podział na szesnaście kategorii, uszczegółowionych dodatkowo przez 96 podkategorii²⁹.

Struktura pracy składa się z pięciu rozdziałów. Tematem pierwszego są uwarunkowania historyczne, w jakich powstało omawiane czasopismo. Przedstawiono w nim dzieje Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz jego formy działalności. Emanacją jednej z nich było założenie kwartalnika „Notatki Płockie”. Rozdział drugi koncentruje się na scharakteryzowaniu formuły wydawniczej czasopisma w poszczególnych okresach działalności: 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011. Cezury te zostały określone w sposób naturalny. Początek pierwszego okresu wyznacza bowiem rok ukazania się pisma, koniec zaś śmierć Tadeusza Gierzyńskiego – jednego z jego założycieli, a następnie prezesa TNP, który miał zasadniczy wpływ na kształt czasopisma. Drugi okres otwiera objęcie funkcji przewodniczącego kolegium redakcyjnego przez Franciszka Dorobka, a zamyka jego śmierć. Trzeci, trwający okres przypada na lata pełnienia funkcji redaktora naczelnego przez W. Końskiego. Cezura końcowa wiąże się z podjęciem przez zarząd TNP decyzji o upowszechnianiu treści zawartych w kwartalniku za pośrednictwem Internetu. W tym też czasie podjęto decyzję o rozszerzeniu Rady Naukowej o przedstawicieli Litwy i Słowacji. Relacje czasopisma z władzami są tematem rozdziału trzeciego. Przedstawiono w nim związki z terenowymi organami władzy państwowej, organami administracji, a także relacje z ogniwami PZPR w poszczególnych okresach istnienia pisma. W czwartym odniesiono się do składów redakcji i Rady Naukowej czasopisma; omówiono wkład w rozwój „Notatek Płockich” osób najbardziej związanych z redakcją. Skoncentrowano się przede wszystkim na działalności T. Gierzyńskiego, K. Askanasa, F. Dorobka, J. Chojnackiego i W. Końskiego, mieli oni bowiem największy wpływ na kształt i zawartość kwartalnika. W rozdziale dokonano ponadto tabelarycznego zestawienia wszystkich składów redakcji i Rady Naukowej czasopisma. Rozdział piąty – ostatni poświęcono analizie materiałów i wypowiedzi zamieszczonych w „Notatkach Płockich”. Zajęto się przede wszystkim określeniem dominant tematycznych w poszczególnych okresach.

Do pracy jako aneks dołączono *Poczet redaktorów i wydawców czasopisma*, w którym znalazły się podstawowe informacje biograficzne osób. Biogramy T. Gierzyńskiego i K. Askanasa uzupełnione zostały fragmentami współczesnych wspomnień ich dotyczących.

²⁸ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe...*, dz. cyt., t.1, s. 187. Na ten temat także: I. Tetelowska, *Szkice prasoznawcze. Wybór rozpraw i artykułów*, pod. red. P. Dubiela i W. Pisarka, Kraków 1972, s. 166-169; L. Pokrzycka, dz. cyt., s. 140.

²⁹ W. Koński, *50 Roczników „Notatek Płockich”. Bibliografia zawartości (1956-2006) Nr 1-208*, Płock 2008, s. 6.

Praca została oparta na materiałach różnorodnej proveniencji. Wśród opracowań niepublikowanych najważniejszymi źródłami informacji były prace: doktorska Wiesława Końskiego na temat prasy płockiej oraz magisterska Henryki Wilgockiej poświęcona „Notatkom Płockim”. Korzystano ponadto z rozpraw doktorskich Stanisława Kunikowskiego i Mariana Sołtysiaka³⁰. Praca magisterska H. Wilgockiej na temat czasopisma „Notatki Płockie” nie była szczególnie przydatna ze względu na niewielkie wykorzystanie akt znajdujących się w zbiorach TNP, co nie pozwoliło Autorce na przedstawienie pełnego obrazu działalności kwartalnika³¹. W pracy tej opierano się głównie na samym czasopiśmie jako źródle. Nie odniesiono się też w niej szerzej do roli, jaką odgrywało czasopismo w środowisku regionu płockiego w omawianym okresie. „Notatki Płockie” wspomniane zostały w kilku kolejnych pracach magisterskich, jednakże kwartalnik TNP nie był głównym tematem wymienionych opracowań, dlatego nie zostały one szerzej wykorzystane³². Wiele cennych informacji na temat czasopisma znalazło się w rozprawie doktorskiej W. Końskiego, w której badaniem objęto okres do 1981 r.³³ „Notatki Płockie” nie były jednak przedmiotem odrębnych rozważań W. Końskiego, lecz jednym z wielu omówionych czasopism. Nie było też intencją Autora rozwijanie tematu roli, jaką czasopismo odegrało na Mazowszu Płockim. Temat „Notatek Płockich” podejmowano ponadto w artykułach zamieszczanych na łamach tegoż czasopisma. Najważniejsze z wypowiedzi należały do K. Askanasa. W pierwszym numerze opublikował on artykuł pt. *O potrzebie czasopism regionalnych*, w którym określił funkcję, jaką ma spełniać pismo, czyli rozszerzenie nurtu naukowego regionu poprzez zamieszczanie prac naukowych i przyczynkarskich, a także ułatwienie startu młodym autorom. Pisał Autor, iż istnieje potrzeba utrwalania zjawisk znikających pod wpływem tempa zmian³⁴. Cenne informacje na temat powstania i rozwoju czasopisma zawarł K. Askanas w wypowiedziach na łamach „Notatek

³⁰ M. Sołtysiak, *Funkcje społeczne Muzeum Mazowieckiego w Płocku*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1985; S. Kunikowski, *Rola i funkcje towarzystw naukowych ogólnych w Polsce*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Włocławek 1997.

³¹ H. Wilgocka, *Monografia czasopisma „Notatki Płockie” 1956-1981*, praca magisterska, Studium Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMK w Toruniu, Toruń 1987.

³² B. Lewandowska, *Działalność wydawnicza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1992*, praca magisterska, Wydział Humanistyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1994; A. Markowska, *Stanisław Kostanecki poeta, dyrektor Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1961-1980*, praca magisterska, Katedra Historii Oświaty i Wychowania Mazowieckiej Wyższej Szkoły Humanistyczno-Pedagogicznej w Łowiczu, Łowicz 1997; J. Dobiesz, *Działalność Towarzystwa Naukowego Płockiego w ostatniej dekadzie XX wieku*, praca magisterska, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Płock 2002; M. Brudnicka, *Towarzystwo Naukowe Płockie i jego czołowi działacze*, praca magisterska, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Płock 2002.

³³ W. Koński, *Prasa płocka w latach 1945-1981*, praca doktorska, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1990.

³⁴ K. Askanas, *O potrzebie czasopism regionalnych*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 3-4.

Płockich³⁵. Informacje na temat czasopisma TNP zawarte zostały ponadto w artykułach pisanych z okazji kolejnych jubileuszy czasopisma, jak i jego wydawcy. Są to jednak prace okolicznościowe, w których nie podejmowano szczegółowej analizy, stąd nie okazały się szczególnie istotne³⁶. W pracy posłużono się też prasą. Najważniejsze z punktu widzenia tematu okazały się „Notatki Płockie”, które były zarówno przedmiotem, jak i źródłem badań. Wiele cennych kwestii metodologicznych rozstrzygnięto dzięki artykułom zawartym w „Kwartalniku Historii Prasy Polskiej”. Ważnym punktem odniesienia były „Studia Medioznawcze”, w piśmie często zajmowano się bowiem zagadnieniami związanymi z najnowszymi zjawiskami zachodzącymi w mediach, co okazało się szczególnie przydatne w formułowaniu wniosków na temat współczesności „Notatek Płockich” oraz przewidywań ich dalszego rozwoju. Poza tym wzorowano się na artykułach zawartych we wspomnianym kwartalniku w kwestiach dotyczących ujęcia i sposobu opracowania tematu. Bardzo interesujące okazały się charakterystyki zawarte w czasopismach o zasięgu ogólnopolskim. O początkach „Notatek Płockich” pisali m.in.: Paweł Jasienica, Stanisław Herbst, Teresa Wąsowicz, Ryszard Zieliński³⁷. Pojawienie się na rynku wydawniczym nowego pisma odnotowano też w „Trybunie Mazowieckiej”³⁸.

Praca została napisana w oparciu o źródła archiwalne, z których najcenniejsze znajdują się w archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego³⁹. Najważniejsze z punktu widzenia tematu pracy materiały znajdują się w Aktach TNP.

³⁵ Tenże, *Dwudziestopięciolecie „Notatek Płockich”*, „Notatki Płockie” 1981, nr 3 (108), s. 5-7; Tenże, *Działalność naukowa Towarzystwa Naukowego Płockiego w czterdziestu PRL* – cz. 1, „Notatki Płockie” 1984, nr 3 (120), s. 20-25.

³⁶ *Pięćdziesiąty jubileuszowy...*, „Notatki Płockie” 1969, nr 1 (50); F. Dorobek, *22 lipca 1956 roku ukazał się pierwszy numer „Notatek Płockich”*, „Notatki Płockie” 1976, nr 5 (88), s. 33-35; S.R. Dobrowolski, *Z okazji jubileuszu „Notatek Płockich”*, „Notatki Płockie” 1981, nr 3 (108), s. 8; *Listy gratulacyjne z okazji 25-lecia „Notatek Płockich”*, „Notatki Płockie” 1981, nr 3 (108), s. 3-4; Z. Kruszewski, *List gratulacyjny do redaktora naczelnego „Notatek Płockich” Wiesława Końskiego z okazji wydania 200 numeru*, „Notatki Płockie” 2004, nr 3 (200), s. 3.

³⁷ P. Jasienica, *Dziwa Mazowieckie*, „Nowa Kultura” 1956, nr 34, s. 1, 5; S. Herbst, *Regionalne badania historyczne w przeszłości i w Polsce Ludowej*, „Kwartalnik Historyczny” 1956, nr 4-5, s. 467; T. Wąsowicz], *Notatki Płockie, Biuletyn Komisji badań nad powstaniem i rozwojem Płocka, Płock 1956*, z. 1, s. 32, z. 2, s. 32, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1957, nr 2, s. 368-369; R. Zieliński, *Regionalizm*, „Więź” 1959, nr 1, s. 93-97.

³⁸ J.R., *Udany początek („Notatek Płockich” – numer pierwszy)*, w: dodatek tygodniowy „Iskry” nr 33, s. II „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 216.

³⁹ Archiwum TNP jest typem archiwum zakładowego i zawiera wyłącznie akta macierzystej instytucji, dlatego też nie występuje tutaj podział na zespoły, tak jak w archiwach państwowych, które przechowują akta wielu instytucji. Zgromadzone dokumenty można podzielić na: uporządkowane - Akta TNP, opracowane i udostępniane do celów naukowych w czytelni Zbiorów Specjalnych Biblioteki im. Zielińskich TNP; nieuporządkowane – m.in. korespondencja, księgi inwentarzowe, pisma, protokoły, zamówienia, oczekujące dopiero na uporządkowanie i opracowanie; bieżące – dokumenty znajdujące się w biurze zarządu TNP, m.in. księgi protokołów z lat 1973-2011, akta członkowskie, rejestr materiałów wpływających do redakcji „Notatek Płockich”, korespondencja, dokumenty dotyczące prenumeraty, umowy, wnioski.

Są to przede wszystkim dokumenty dotyczące początkowych lat istnienia czasopisma oraz księgi protokołów posiedzeń zarządu TNP. Równie ważnym źródłem okazała się korespondencja wydawcy i redakcji oraz dokumenty bieżące związane z funkcjonowaniem „Notatek Płockich”. Wykorzystane archiwalia i pozostałe materiały dotyczące kwartalnika, w zdecydowanej większości nie były dotąd publikowane, ani przywoływane. Przydatne okazały się dokumenty zgromadzone w Archiwum Państwowym w Płocku, gdyż dzięki nim można było omówić relacje z władzami państwowymi, organami administracji oraz ze strukturami PZPR. Uzupełniający charakter miał wywiad z Antonim Rajkiewiczem, zwłaszcza w części dotyczącej seminarium doktoranckiego, które Profesor prowadził społecznie przez 30 lat w siedzibie TNP⁴⁰. W Archiwum Akt Nowych w Warszawie korzystano przede wszystkim z akt Głównego Urzędu Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk. Jednakże poszukiwania przyniosły rozczarowanie z uwagi na ubytki w aktach. Brakuje w nich m.in. dokumentów Towarzystwa Naukowego Płockiego. W inwentarzu figuruje wprawdzie taka pozycja⁴¹, jednakże obok czerwonym kolorem zaznaczono „Brak”⁴². Wykorzystano ponadto akta Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR, znajdujące się w Archiwum Państwowym miasta stołecznego Warszawy w Ekspozyturze w Milanówku, a konkretnie recenzję „Notatek Płockich” Józefa Kazimierskiego z 1965 r.⁴³

Poszukiwania w Instytucie Pamięci Narodowej nie przyniosły spodziewanych rezultatów. Sprawdzone w elektronicznej bazie danych IPN Nexus nazwiska osób najbliższej związanej z redakcją oraz TNP, co - po weryfikacji - dało wynik negatywny. Dziwi jednakże brak w bazie nawet dokumentów paszportowych osób, które bez wątplenia wyjeżdżały za granicę przed 1989 r., jak np. J. Chojnacki, prezes TNP. O tym, że znajdował się w kręgu zainteresowania służb bezpieczeństwa świadczy, odnaleziona w IPN, notatka służbowa z 1986 r., z której wynika, że w latach 1981-1985 sześciokrotnie wyjeżdżał on do państw zachodnich na sympozja naukowe⁴⁴.

⁴⁰ Archiwum Państwowe w Płocku [dalej APP], Archiwum historii mówionej, A. Rajkiewicz, nagranie audio-wideo w dniu 28 III 2011 r., rozmowę przeprowadził L. Franciszkiewicz.

⁴¹ Archiwum Akt Nowych [dalej AAN], sygn. 3045.

⁴² Z wypowiedzi pracowników archiwum wynika, że dokumenty te nie trafiły do placówki z siedziby cenzury przy ul. Mysiej w Warszawie. Zastanawiające jest, że z identyczną sytuacją mamy do czynienia w przypadku akt Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku (sygn. 2694) oraz - blisko związanego z TNP - Mazowieckiego Towarzystwa Kultury (sygn. 2692).

⁴³ Warszawski Komitet Wojewódzki PZPR (1948-1975), 60/VII-98, Wydział Propagandy i Agitacji, Kazimierski J. „Notatki Płockie” – pismo regionalne Mazowsza Płockiego wydawane przez TNP (15 grudnia 1965). Recenzja była publikowana w skróconej wersji. Patrz: J. Kazimierski, *Recenzja, Notatki Płockie (pismo regionalne Mazowsza płockiego). Płock 1956-1964 nr 1-29, zeszytów 29, wydawane przez Towarzystwo Naukowe Płockie*, „Rocznik Mazowiecki” 1967, 1, s. 375-377.

⁴⁴ WUSW Płock, Materiały ogólnoinformacyjne, sygn. IPN BU 02946/516, teczka 1, k. 436.

Wśród dokumentów publikowanych najważniejsze były coroczne sprawozdania z działalności TNP. Okazały się bardzo cennym świadectwem różnorodnej działalności stowarzyszenia.

Jednym ze źródeł do biogramów zamieszczonych na końcu pracy były wspomnienia i relacje publikowane. Zarówno wspomnienia Czesława Gutrego, jak i W. Końskiego okazały się pomocne, jednakże posłużyły one do ustalenia jedynie pojedynczych faktów. Wśród niepublikowanych relacji pierwszorzędne znaczenie mają relacje Jana Wańkiewicza i W. Końskiego. Pierwsza z badanych osób jest jedynym żyjącym świadkiem początków czasopisma. W relacji tej zawarte zostały informacje na temat samego czasopisma i osób z nim związanych, ale także wiadomości stanowiące kontekst dla zasadniczego tematu pracy⁴⁵. Relacja W. Końskiego, najdłużej sprawującego swoją funkcję redaktora naczelnego, odśladania natomiast ostatnie 30 lat działalności czasopisma⁴⁶.

W grupie encyklopedii, słowników i bibliografii najważniejsza okazała się bibliografia zawartości omawianego pisma autorstwa W. Końskiego⁴⁷. Stanowiła ona przewodnik po „Notatkach Płockich” jako źródle badań. Ponadto zastosowany w niej podział został wykorzystany jako klucz kategoryzacyjny do badań nad zawartością czasopisma.

W grupie opracowań publikowanych i artykułów wielce pomocne okazały się prace Waldemara Rolbieckiego i Anny Stogowskiej na temat dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego⁴⁸. Podobnie praca Z. Kruszewskiego, która stanowiła odniesienie do działalności TNP w sferze publicznej⁴⁹. Podczas śledzenia wątków biograficznych ważne okazały się pozycje m.in. wydane w oficynie wydawniczej TNP, poświęcone działaczom związanym ze stowarzyszeniem⁵⁰.

⁴⁵ Wywiad z Janem Wańkiewiczem z dnia 7 IX 2011 r. Tekst wywiadu w posiadaniu autora. Relacja uzyskana została w wyniku wywiadu. Na podstawie przygotowanych przez autora pytań przeprowadził go historyk M. Sokolnicki.

⁴⁶ Relacja W. Końskiego dla A. Kansy na potrzeby pracy doktorskiej o „Notatkach Płockich” z dnia 7 IX 2011 r. Tekst relacji w posiadaniu autora.

⁴⁷ W. Koński, *50 Roczników „Notatek Płockich”...*, dz. cyt.

⁴⁸ W. Rolbiecki, *Towarzystwo Naukowe przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej 1820-1830*, Wrocław 1969; A.M. Stogowska, *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1830, 1907-1939*, Płock 1998.

⁴⁹ Z. Kruszewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie: podmiot życia publicznego*, Warszawa 2011. Na ten temat także: *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830-1907-1957. Szkice i materiały*, Płock 1957.

⁵⁰ Na przykład: M. Chudzyński, *Dr Aleksander Maciesza: Zasłużony Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1907-1945*, Płock 2000; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 374; *Dr Aleksander Maciesza (1875-1945) w 130. rocznicę urodzin i 60. rocznicę śmierci. Materiały z sesji naukowej, która odbyła się w Towarzystwie Naukowym Płockim w dniu 7 października 2005 r.*, pod. red. Z. Kruszewskiego i A. Kansego, Płock 2006; A.M. Stogowska, *Aleksander Maciesza (1875-1945)*, w: *Poczet prezesów odrodzonego Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2007, s. 7-15.

Niezwykle ważne dla osadzenia tematu w kontekście najnowszej historii Polski były opracowania Barbary Fijałkowskiej i Tadeusza Godlewskiego, Jerzego Topolskiego, Antoniego Czubińskiego, Andrzeja Friszke, a także podejmujące temat PRL Dariusza Stoli i Marcina Zaremby, Sandrine Kott, Marcina Kuli i Thomasa Lindenbergera oraz Marka Jabłonowskiego i Stanisława Stęпки⁵¹. Skorzystano także z opracowań dotyczących funkcjonowania PZPR oraz instytucji cenzury. Do najważniejszych zaliczyć należy prace Janusza Adamowskiego i Andrzeja Koziela, Tomasa Mielczarka, Zbigniewa Romka, Aleksandra Pawlickiego oraz Krzysztofa Dąbka⁵². Przydatne okazały się pozycje dotyczące historii administracji, zwłaszcza Tadeusza Maciejewskiego⁵³. Nie sposób było pominąć monografii *Województwo płockie* oraz *Dziejów Płocka*⁵⁴. Publikacje te pozwoliły na osadzenie opisywanych procesów w konkretnej rzeczywistości. Kontekst historyczny i polityczny ukazały dokumenty opublikowane w zbiorach: *Płockie milenium. Uroczystości milenijne w diecezji płockiej w tajnych dokumentach Służby Bezpieczeństwa* opracowane przez Jacka Pawłowicza oraz *Dokumenty centralnych władz Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej marzec-listopad '56*, w opracowaniu Marka Jabłonowskiego, Włodzimierza Janowskiego, Andrzeja Skrzyпка i Wiesława Władyki⁵⁵. Dla umiejscowienia tematu pracy w dziejach czasopiśmiennictwa niezwykle ważna była praca Jerzego Łojka, Jerzego Myślińskiego i Wiesława Władyki oraz pozycje J. Adamowskiego, A. Koziela oraz Rafała Habielskiego⁵⁶.

⁵¹ B. Fijałkowska, T. Godlewski, *Polskie dylematy polityczne 1939-1989*, Olsztyn 1996; J. Topolski, *Polska XX wieku 1914-2000*, wyd. 5 uzup., Poznań 2001; A. Czubiński, *Historia Polski XX wieku*, Poznań 2000; A. Czubiński, *Historia Polski 1864-2001*, Wrocław-Warszawa-Kraków 2002; A. Friszke, *Polska. Losy państwa i narodu 1939-1989*, Warszawa 2003; *PRL. Trwanie i zmiana*, pod red. D. Stoli i M. Zaremby, Warszawa 2003; *Władza a społeczeństwo w PRL*, pod red. A. Friszke, Warszawa 2003; *Socjalizm w życiu powszednim. Dyktatura a społeczeństwo w NRD i PRL*, pod red. S. Kott, M. Kuli, T. Lindenbergera, Warszawa 2006; *Październik 1956 r. Początek erozji systemu*, pod red. M. Jabłonowskiego i S. Stęпки, Pułtusk 2007.

⁵² J. Adamowski, A. Koziel, *Cenzura w PRL*, w: *Granice wolności słowa. Materiały konferencji naukowej. Kielce 4-5 maja 1995 r.*, pod red. G. Miernika, Kielce-Warszawa 1999; *Cenzura w PRL. Relacje historyków*, opracował Z. Romek, Warszawa 2000; A. Pawlicki, *Kompletna szarość*, Warszawa 2001; K. Dąbek, *PZPR: retrospektywny portret własny*, Warszawa 2006; T. Mielczarek, *Uwarunkowania prawne funkcjonowania cenzury w PRL*, „Rocznik Prasoznawczy” 2010, r. 4, s. 29-49.

⁵³ T. Maciejewski, *Historia administracji*, wyd. 2, Warszawa 2006.

⁵⁴ *Województwo płockie. Monografia regionalna. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju*, pod red. A. Dylikowej, Łódź-Płock 1984; *Dzieje Płocka*, pod red. A. Gieysztor, Płock 1973.

⁵⁵ *Płockie milenium. Uroczystości milenijne w diecezji płockiej w tajnych dokumentach*, wstęp, wybór i oprac. J. Pawłowicz, Toruń 2006; *Dokumenty centralnych władz Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej marzec-listopad '56*, seria *Polska mniej znana 1944-1989*, t. 5, wstęp, oprac., wybór i przygotowanie do druku M. Jabłonowski, W. Janowski, A. Skrzypek, W. Władyka, Warszawa 2009.

⁵⁶ J. Łojek, J. Myśliński, W. Władyka, *Dzieje prasy polskiej*, Warszawa 1988; *Środki masowej informacji w Polsce po likwidacji instytucji cenzury (1990-2000)*, pod red. J. Adamowskiego, Warszawa 2000; A. Koziel, *Prasa w latach 1944-1989*, w: *Prasa, radio i telewizja w Polsce. Zarys dziejów*, wyd. 2 poszerz., Warszawa 2001; R. Habielski, *Polityczna historia mediów w Polsce w XX wieku*, Warszawa 2009.

Pełny wykaz wykorzystanych źródeł i opracowań zawarto w bibliografii, znajdującej się na końcu pracy.

Za opiekę podczas opracowywania tematu oraz cenną naukę dziękuję prof. zw. dr. hab. Markowi Jabłonowskiemu, Dyrektorowi Instytutu Dziennikarstwa na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Dziękuję ponadto prof. zw. dr. hab. Andrzejowi Chodubskiemu i prof. zw. dr. Antoniemu Rajkiewiczowi za trafne uwagi. Prof. dr. hab. inż. Zbigniewowi Kruszewskiemu, Prezesowi Towarzystwa Naukowego Płockiego, Rektorowi Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku oraz Przewodniczącemu Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, dziękuję za wskazanie drogi, a następnie za jego codzienną troskę i wspieranie mnie w każdym kroku. Panu Profesorowi dziękuję również za uwagi wyrażone w recenzji. Podziękowania kieruję także do mojej żony Małgorzaty, która przy mnie trwała. Wyrazy wdzięczności składam doc. dr. Wiesławowi Końskiemu, Redaktorowi Naczelnemu „Notatek Płockich” za wszechstronną pomoc. Panie Docencie, za dar losu uważam możliwość obserwowania Pana podczas pracy. Ponadto dziękuję za pomoc: dr. Grzegorzowi Gołębiowskiemu, ks. prof. dr. hab. Michałowi Grzybowskiemu, Janowi Wańkiewiczowi, Michałowi Sokolnickiemu, dr. Jerzemu Stefańskiemu, dr. Marianowi Chudzyńskiemu, Włodzimierzowi Serafimowiczowi, Alicji Puchalskiej i Maciejowi Wróblowi. Serdeczne podziękowania kieruję do Pana Pawła Przepałkowskiego za bezinteresowną szczodrość.

Rozdział I

Uwarunkowania historyczne powstania czasopisma

1. Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1820-2011

W atmosferze względnej autonomii Królestwa Polskiego, w nawiązaniu do postępowych tradycji oświecenia, powstało Towarzystwo Naukowe przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej. Podczas pierwszego posiedzenia w dniu 3 czerwca 1820 r. uchwalono statut, który precyzował główny cel korporacji, a mianowicie gromadzenie materiałów na temat województwa płockiego, ale także działania na rzecz polepszenia bytu mieszkańców⁵⁷. Prezesem Towarzystwa został biskup ordynariusz płocki Adam Prażmowski, członek Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a sekretarzem Kajetan Morykoni, rektor Szkoły Wojewódzkiej Płockiej⁵⁸. Z zachowanych rękopisów wynika, że ten ostatni był projektodawcą pierwszego statutu⁵⁹. W zebraniu założycielskim wzięli ponadto udział nauczyciele Szkoły Wojewódzkiej Płockiej oraz Józef Brzozowski, komisarz wojewódzkiego wydziału oświecenia, i płk Stanisław Dembowski, ziemianin⁶⁰. W dniu pierwszego posiedzenia do ministra Stanisława Kostki Potockiego, przewodniczącego Komisji Wyznań i Oświecenia Publicznego, wystosowano pismo z prośbą o przyjęcie roli opiekuna⁶¹. Opiekunami, oprócz Potockiego, byli m.in. Stanisław Staszic – radca stanu, prezes Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk, Julian Ursyn Niemcewicz – sekretarz senatu Królestwa Polskiego, Bogumił Linde – dyrektor Biblioteki Publicznej, Wojciech Szweykowski – rektor Uniwersytetu Warszawskiego oraz nowy minister Komisji Wyznań i Oświecenia Publicznego Stanisław Grabowski⁶². Można sądzić,

⁵⁷ *Towarzystwo Naukowe Płockie przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej*, Płock 1820, s. 5-13.

⁵⁸ W. Rolbiecki, dz. cyt., s. 92.

⁵⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 1, K. Morykoni, *Pierwsze myśli względem utworzenia Towarzystwa przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej*, k. 2-4.

⁶⁰ A.M. Stogowska, *Rola intelektualna...*, dz. cyt., s. 39.

⁶¹ AGAD, zespół Archiwum Publiczne Potockich, nr 271, s. 535, podają za: E. Potkowski, *165 lat Towarzystwa Naukowego Płockiego (3 czerwca 1820-1985), Pamiętka z pierwszego posiedzenia Towarzystwa Naukowego w Płocku (3 czerwca 1820)*, s. 2-3, Warszawa 1985.

⁶² *Prospekt działań Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej*, Płock 1821, s. 11.

że zwracając się o opiekę do tak wpływowych osób, liczone na ich konkretną pomoc. I rzeczywiście, kiedy w 1820 r. K. Morykoni zwrócił się do ministra Grabowskiego o możliwość odbywania zebrań Towarzystwa w siedzibie Szkoły Wojewódzkiej oraz połączenia księgozbiorów i muzealiów obu instytucji, ten taką zgodę wydał w krótkim terminie trzynastu dni od daty wysłania pisma z Płocka. W 1821 r. zwrócono się o nadanie nazw bibliotece (Biblioteka Publiczna i Szkolna Województwa Płockiego) oraz muzeum (Muzeum Publiczne i Szkolne Województwa Płockiego) i również zgodę bezzwłocznie uzyskano (w terminie czternastu dni od daty wysłania pisma z Płocka)⁶³. Nie należy, oczywiście, formułować na tej podstawie zbyt głębokich wniosków. Trzeba raczej zgodzić się z Waldemarem Rolbieckim, który twierdzi, że opiekunowie nie odegrali w dziejach Towarzystwa poważniejszej roli. Nie zmienia to jednak faktu, że prosząc o opiekę, rzeczywiście na nią liczone⁶⁴.

K. Morykoni okazał się faktycznym liderem Towarzystwa Naukowego. Częste nieobecności prezesa Prażmowskiego w Płocku powodowały, że codziennymi pracami kierował Morykoni. To on zwracał się z zaproszeniami do współpracy do instytucji i innych towarzystw naukowych. Apelował do obywateli o gromadzenie wiadomości i pomoc w badaniach naukowych. Na jego prośbę mieszkańcy miasta i okolic przynosili do Towarzystwa przedmioty o znaczeniu historycznym i naukowym oraz nadsyłali sporządzone przez siebie opisy naukowe województwa płockiego. Morykoni opracował nawet w tym celu specjalny kwestionariusz. W pracach aktywnie uczestniczyła młodzież Szkoły Wojewódzkiej. Najbardziej czynnym członkiem był wówczas prokurator Hipolit Wincenty Gawarecki, autor licznych prac poświęconych opisom miast województwa płockiego. Spośród członków Towarzystwa Naukowego wyróżniał się też pisarz Augustyn Źdzarski, wydawca pierwszego płockiego czasopisma pt. „Dziedzilija”, które miało charakter literacki⁶⁵.

Jedną z najważniejszych inicjatyw TNP w całej jego historii było zainicjowanie przez prezesa biskupa A. Prażmowskiego badań archeologicznych, w wyniku których odnaleziono m.in. szczątki Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego. W 1825 r. w katedrze płockiej odbyły się uroczystości pogrzebowe i pochówek w sarkofagu zaprojektowanym przez Zygmunta Vogla⁶⁶. Pogrzeb

⁶³ A.M. Stogowska, *Dzieje i funkcje biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 1994, s. 34-35; M. Sołtysiak, *Muzeum Mazowieckie w Płocku. Historia i funkcje społeczne*, Płock 1989, s. 31.

⁶⁴ W. Rolbiecki, dz. cyt., s. 117.

⁶⁵ „Dziedzilija Czyli Pamiętnik Płocki pięknej literaturze poświęcony. Pismo periodyczne dla użytecznej zabawy rozumu i serca” 1824 r.

⁶⁶ K. Askanas, *Sztuka Płocka*, wyd. 3 popr. i rozszerz., Płock 1991, s. 180. Orzeł bez korony umieszczony na sarkofagu stał się później wzorem godła narodowego noszonego na czapkach 1 Armii Wojska Polskiego, tworzonej w latach 1943-1944 w ZSRR.

prochów władców Polski stał się wielką manifestacją patriotyczną, był bowiem przypomnieniem minionej świetności i dumy państwa polskiego⁶⁷.

Wraz ze śmiercią K. Morykoniego w 1830 r., na skutek represji po klęsce powstania listopadowego, ale też z powodu zaniku działalności, Towarzystwo Naukowe przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej zakończyło działalność. Zbiory biblioteki i muzeum pozostały w zbiorach szkoły, lecz w późniejszym okresie uległy rozproszeniu i zniszczeniu⁶⁸. Była to wielka strata, muzeum było bowiem jedną z pierwszych tego typu placówek w Królestwie Polskim⁶⁹.

Niewątpliwą zasługą TNP w latach 1820-1830 była aktywizacja społeczeństwa do naukowych badań regionalnych na prowincji. Bardzo ważne było też zapoczątkowanie idei gromadzenia oraz udostępniania społeczeństwu księgozbioru i eksponatów muzealnych. Wartością ponadczasową było rozbudzanie uczuć patriotycznych oraz podtrzymywanie kultu narodowego w sytuacji faktycznego nieistnienia polskiej państwowości.

W wyniku swobód uzyskanych po rewolucji 1905 r. możliwe stało się zakładanie towarzystw naukowych⁷⁰. Impuls do reaktywowania Towarzystwa Naukowego Płockiego dał Stefan Gorski, który na łamach „Przeglądu Historycznego” opublikował artykuł pt. *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830*. Przypomniął w nim o płockich tradycjach społecznego ruchu naukowego oraz wysunął pomysł wznowienia działalności TNP⁷¹.

Myśl tę podjęła grupa świątłych obywateli Płocka: dr Aleksander Maciesza, Adam Grabowski, ks. Tomasz Kowalewski, dr Aleksander Zaleski, którzy opracowali statut, zatwierdzony później, 28 grudnia 1906 r., przez gubernatora rosyjskiego. 23 marca 1907 r. doszło do spotkania organizacyjnego, podczas którego nawiązano do działalności Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej, istniejącego w latach 1820-1830. Określono wówczas przyszłe zadania, m.in. wszechstronne poznanie ziemi płockiej, upowszechnianie wiedzy oraz utworzenie biblioteki naukowej⁷². Podczas posiedzenia w dniu 2 kwietnia 1907 r. ukonstytuował się zarząd TNP. Na prezesa wybrano A. Macieszę, lekarza okulistę, posła do Dumy Państwowej. Pierwszym wiceprezesem został ks. prałat Antoni Julian

⁶⁷ A.M. Stogowska, *Rola intelektualna...*, dz. cyt., s. 60-62.

⁶⁸ Tamże, s. 68-69.

⁶⁹ M. Sołtysiak, *Funkcje społeczne Muzeum Mazowieckiego...*, dz. cyt., s. 79.

⁷⁰ S. Kunikowski, *Towarzystwa naukowe ogólne w Polsce w XIX i XX wieku*, Włocławek 1999, s. 33; J. Dobiesz, dz. cyt., s. 12.

⁷¹ S. Gorski, *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830*, „Przegląd Historyczny” 1906, t. 3, z. 2, s. 259-275.

⁷² TNP, Akta TNP, sygn. 3, Protokół zebrania organizacyjnego Towarzystwa Naukowego Płockiego z dnia 23 III 1907 r.

Nowowiejski, późniejszy biskup płocki, drugim wiceprezesem nauczyciel Stefan Rutski. Na sekretarza wybrano dziennikarza Adama Grabowskiego, a na członków Bolesława Zdziarskiego, działacza spółdzielczego, i Józefa Szczepańskiego, dyrektora gimnazjum⁷³.

Pierwszym ważnym zadaniem odrodzonego Towarzystwa było przejęcie i zagospodarowanie biblioteki skępskiej Gustawa Zielińskiego, którą przekazał mieszkańcom miasta Płocka jego syn Józef Zieliński⁷⁴. Zbiory umieszczono w zakupionej piętnastowiecznej kanonii położonej przy Rynku Kanoniczym 8, która stała się również siedzibą TNP. W 1909 r., po uporządkowaniu księgozbioru, bibliotece nadano imię Zielińskich, zgodnie z wolą ofiarodawcy. W tamtym czasie zaczęto również gromadzenie zbiorów muzealnych. Posiadanie własnej siedziby umożliwiło organizowanie posiedzeń i odczytów naukowych, a baza naukowa w postaci biblioteki i muzeum sprzyjała prowadzeniu badań⁷⁵.

A. Maciesza prowadził wszechstronną działalność społeczną i naukową. Był lekarzem, działaczem samorządowym, m.in. burmistrzem Płocka, inicjatorem wielu akcji, np. utworzenia i wybudowania I Gimnazjum Polskiego. Maciesza był też założycielem, wydawcą i redaktorem płockich czasopism regionalnych i teoretykiem regionalizmu. Do jego największych osiągnięć naukowych zaliczyć należy *Atlas statystyczny Królestwa Polskiego*, *Zarys historyczny Ziemi Dobrzyńskiej*, liczne prace i odczyty na temat higieny, regionalizmu, badania antropologiczne, badania nad historią fotografii polskiej⁷⁶.

Bardzo poważne badania prowadził też wiceprezes TNP biskup A.J. Nowowiejski. Ich wynikiem są dzieła *Płock. Monografia historyczna* i monumentalny *Wykład liturgii Kościoła Katolickiego*. Zarówno monografię Płocka A.J. Nowowiejskiego, jak i *Pamiętnik płocczanki Marii Macieszyny* – napisany w latach 1916-1919, będący cennym źródłem dotyczącym historii miasta – współczesny badacz Damian Kasprzyk zaliczył do dzieł wartościowych i ważnych także dla regionalizmu płockiego⁷⁷.

⁷³ TNP, Akta TNP, sygn. 3, Protokół posiedzenia zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego z dnia 2 IV 1907 r.

⁷⁴ O okolicznościach przekazania księgozbioru Zielińskich patrz: A.J. Papierowski, *Organizacje i instytucje społeczne i polityczne w Płocku w latach 1905-1914. Studium monograficzne*, Płock 2010, s. 101-122.

⁷⁵ A.M. Stogowska, *Rola intelektualna...*, dz. cyt., s. 108-111.

⁷⁶ M. Chudzyński, *Dr Aleksander Maciesza...*, dz. cyt.; *Dr Aleksander Maciesza (1875-1945) w 130. rocznicę urodzin...*, dz. cyt.; A.M. Stogowska, *Aleksander Maciesza (1875-1945)*, w: *Poczet prezesów ...*, dz. cyt., s. 7-15; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznanii. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 374.

⁷⁷ D. Kasprzyk, *Regionalizm płocki...*, dz. cyt., s. 65.

Odnotować warto, wprawdzie niezbyt liczne, ale za to znaczące kontakty z wybitnymi postaciami nauki. Ze zbiorów Biblioteki im. Zielińskich TNP korzystał historyk literatury Jan Czubek, odczyt wygłosił również językoznawca Kazimierz Nitsch⁷⁸. Do ważnych przykładów działalności Towarzystwa zaliczyć należy zainicjowanie w 1929 r. wydawania własnego czasopisma naukowego pt. *Rocznik Towarzystwa Naukowego w Płocku*, co stwarzało możliwość publikowania prac członków⁷⁹. Do wybuchu II wojny światowej zdołano wydać trzy roczniki: 1929, 1930-1931, 1931-1934 (po wojnie, w 1983 r. ukazał się jeszcze jeden). Blisko związany ze środowiskiem TNP był miesięcznik „Życie Mazowsza”, z którym członkowie stowarzyszenia współpracowali, dając wyraz – obecnemu w jego pracach – regionalizmowi⁸⁰. Oprócz roli naukowej i popularyzatorskiej, jaką odegrało Towarzystwo w okresie 1907-1939, spełniało ono także rolę placówki rozbudzającej uczucia patriotyczne, czego przykładem było zorganizowanie wystawy oraz odczytu ku czci Tadeusza Kościuszki w 1917 r.

Największą uciążliwością TNP w okresie 1907-1939 był brak solidnych podstaw finansowych. Nawet w odrodzonym państwie opieka finansowa nad Towarzystwem przedstawiała się nader skromnie. Jednakże doraźnej pomocy udzielało Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, pewne sumy pozyskiwano z Funduszu Kultury Narodowej, dzięki któremu udało się wydać *Puszczę kurpiowską w pieśni* ks. Władysława Skierkowskiego, aktywnego członka TNP⁸¹.

Mimo kłopotów finansowych, m.in. za sprawą pożyczki z Kasy Mianowskiego, Towarzystwo zakupiło drugi budynek, dom „Pod Opatrznością” przy Rynku Kanoniczym 2, dokąd przeniesiono zbiory utworzonego wcześniej Muzeum Mazowsza Płockiego im. prof. Ignacego Mościckiego Prezydenta Rzeczypospolitej. Nadając placówce imię tak ważnej osoby związanej z Płockiem (Mościcki uczył się do tutejszego gimnazjum), działacze Towarzystwa liczyli na pomoc w realizacji prac statutowych, jeżeli zaszłaby taka potrzeba⁸². Inną formą zaskarżenia sobie przychylności było nadanie tytułu członka honorowego TNP dyrektorowi Funduszu Kultury Narodowej, Stanisławowi Michalskiemu.

O znaczeniu, jakie udało się uzyskać Towarzystwu w drugim okresie działalności, świadczą wizyty w jego siedzibie wielu znakomitych gości, m.in. nuncjusza apostolskiego Achillesa Rattiego (późniejszego papieża Piusa XI),

⁷⁸ M. Kieffer, *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego*, w: *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830-1907-1957. Szkice i materiały*, Płock 1957, s. 29.

⁷⁹ Grażyna Wrona wymieniła „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” wśród naukowych czasopism ogólnohumanistycznych. G. Wrona, *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918-1939*, Kraków 2005, s. 70.

⁸⁰ „Życie Mazowsza”, Płock 1935-1939.

⁸¹ M. Kieffer, *Zarys dziejów Towarzystwa...*, dz. cyt., s. 38.

⁸² M. Sołtysiak, *Funkcje społeczne Muzeum Mazowieckiego...*, dz. cyt., s. 37.

Naczelnika Państwa marszałka Józefa Piłsudskiego, Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego⁸³.

Jak zauważył Andrzej Papierowski, w omawianym okresie zastanawia niewielki udział w pracach TNP przedstawicieli płockiej społeczności żydowskiej, do której należało wielu światłych i znakomicie wykształconych ludzi. W okresie międzywojennym, jak podaje, na liście członków figurował tylko jeden płocczanin żydowskiego pochodzenia, lekarz Mieczysław Themerson. Zdaniem Papierowskiego, wiązało się to z tym, iż w szeregach TNP znalazło się wielu działaczy Narodowej Demokracji, jak np. A. Maciesza, których znaczna część znana była z antyżydowskich postaw⁸⁴.

W okresie okupacji hitlerowskiej działalność Towarzystwa została zawieszona. Jego zbiory nie uległy rozproszeniu, ani zniszczeniu, gdyż Niemcy planowali utworzenie na ich podstawie ośrodka kultury niemieckiej⁸⁵. Towarzystwo poniosło jednak dotkliwe straty osobowe, w obozach zginęli m.in.: wiceprezes abp A.J. Nowowiejski i ks. W. Skierkowski. W sumie zginęło 39 członków TNP, co stanowiło 44% ogółu⁸⁶.

Po opuszczeniu Płocka przez okupantów A. Maciesza wraz z Bolesławem Jędrzejewskim doprowadzili do uruchomienia biblioteki i muzeum. 25 stycznia 1945 r. otrzymano pozwolenie od władz państwowych na wznowienie działalności Towarzystwa. Dość szybko dały o sobie znać realia nowych czasów. Zgłosili się bowiem przedstawiciele Urzędu Bezpieczeństwa oraz Urzędu Propagandy i Informacji z żądaniem wycofania 150 książek ze zbiorów Biblioteki im. Zielińskich⁸⁷.

W październiku 1945 r. zmarł A. Maciesza, a na jego miejsce powołano B. Jędrzejewskiego. Niedługo potem, ocalone z wojennej pożogi zbiory muzeum, o liczbie eksponatów przekraczającej 10 tysięcy, decyzją Ministra Kultury i Sztuki z 1949 r. państwo odebrało Towarzystwu⁸⁸. W ten sposób pozbawiło organizację ministerialnej dotacji na muzeum oraz wpływów z biletów⁸⁹.

⁸³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Księga pamiątkowa Towarzystwa Naukowego Płockiego 1910-1995, k. 9, 15, 31.

⁸⁴ A.J. Papierowski, *Organizacje i instytucje polityczne...*, dz. cyt., s. 104.

⁸⁵ B. Jędrzejewski, *Towarzystwo Naukowe płockie w latach 1907-1947*, „Notatki Płockie” 1970, nr 3 (57), s. 12.

⁸⁶ M. Kieffer-Kostanecka, *Towarzystwo Naukowe Płockie*, w: *Dziesięć wieków Płocka. Wybrane tematy*, wyd. 3 zmien. i rozszerz., Płock 1969, s. 108.

⁸⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 4, Księga protokołów posiedzeń zarządu 1932-1937, 1945, 1946, Protokół nr 3 zebrania zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego w dniu 25 V 1945 r., k. 110.

⁸⁸ M. Sołtysiak, *Funkcje społeczne Muzeum Mazowieckiego...*, dz. cyt., s. 51.

⁸⁹ A.M. Stogowska, *Towarzystwo Naukowe Płockie jako czynnik kulturotwórczy w 40-leciu PRL*, „Notatki Płockie” 1984, nr 4 (121), s. 19.

W tym samym czasie, w grudniu 1949 r., aresztowano prezesa B. Jędrzejewskiego za rzekomą współpracę z okupantem. Jędrzejewski w rzeczywistości należał do Związku Walki Zbrojnej, a później do Armii Krajowej. Otrzymał wyrok 15 lat więzienia. Został uwolniony dopiero na mocy amnestii w 1956 r.⁹⁰

Nowy prezes Towarzystwa został wybrany w lutym 1950 r. Został nim adwokat Roman Lutyński, przed wojną związany z PSL „Wyzwolenie”. W katastrofalnej sytuacji finansowej udało się mu się doprowadzić do względnego bezpieczeństwa finansowego TNP. Wystarał się bowiem w Warszawskim Towarzystwie Naukowym o etaty biblioteczne, co pozwoliło na normalne funkcjonowanie Biblioteki im. Zielińskich. Sprowadził wówczas z Warszawy do Płocka wykwalifikowanego bibliotekarza Czesława Gutrego, który wraz z zespołem pracowników zajął się właściwym opracowaniem zbiorów. Działo się to w ramach realizowania planu sześcioletniego przez bibliotekę. Zachował się dokument pt. *Projekt reorganizacji Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego objęty planem sześcioletnim*, z którego wynika zobowiązanie m.in. do uporządkowania księgozbioru, zorganizowania czytelnicy naukowej, utworzenia działu wiedzy o Polsce Ludowej oraz skompletowania literatury radzieckiej⁹¹. Utworzenie działu dzieł klasyków rosyjskich w oryginałach zapowiadał w imieniu Towarzystwa prezes R. Lutyński, co miało umożliwić płocczanom zaznajomienie się z literaturą rosyjską⁹². Było to odpowiedzią na zapytanie Polskiej Akademii Nauk, dotyczące wkładu w pogłębianie stosunków polsko-radzieckich w związku z miesiącem przyjaźni, jaki przypadał każdego roku pomiędzy 7 października a 7 listopada⁹³. Zaslugą R. Lutyńskiego było włączenie TNP w struktury finansowania Polskiej Akademii Nauk, co nastąpiło wkrótce po jej utworzeniu, w 1952 r.⁹⁴ Niestety nie był to stan długotrwały.

Po wycofaniu się w 1957 r. z działalności w Towarzystwie R. Lutyńskiego, ze względu na podeszły wiek, funkcję prezesa objął adwokat Tadeusz Gierzyński. Wiceprezesem został wówczas nauczyciel Franciszek Dorobek⁹⁵. Opracowano wtedy pierwszy po wojnie statut, dostosowując go do obowiązujących przepisów

⁹⁰ M.M. Grzybowski, *Bolesław Jędrzejewski (1896-1987)*, w: *Poczet prezesów...*, dz. cyt., s. 18-19.

⁹¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Projekt reorganizacji Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego objęty planem sześcioletnim, brak daty, ss. 3.

⁹² TNP, Akta TNP, sygn. 240, Korespondencja z PAN 1946-1957, Pismo R. Lutyńskiego do PAN w sprawie miesiąca przyjaźni polsko-radzieckiej z dnia 8 X 1953 r., k. 89.

⁹³ TNP, Akta TNP, sygn. 240, Korespondencja z PAN 1946-1957, Pismo PAN do TNP w sprawie miesiąca przyjaźni polsko-radzieckiej z dnia 1 X 1953 r., k. 84.

⁹⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1952, k. 102.

⁹⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 6, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1957-1959, Protokół nr 58 posiedzenia zarządu TNP w dniu 5 VI 1957 r., s. 2.

prawa. Został on zatwierdzony przez Urząd Spraw Wewnętrznych Wojewódzkiej Rady Narodowej w 1961 r. Zmieniono w nim zasięg działania Towarzystwa, był to odtąd cały obszar Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej ze szczególnym uwzględnieniem Mazowsza Płockiego⁹⁶.

W 1957 r., pierwszy raz po wojnie, przyjęto członków honorowych: Władysława Broniewskiego, Józefa Chałasińskiego, Marcina Kacprzaka i Tadeusza Kotarbińskiego⁹⁷. Pierwszy był znanym poetą urodzonym w Płocku, pozostali wybitnymi uczonymi, ale oprócz tego pełnili znaczące funkcje: Kotarbiński był prezesem PAN, która dotowała Towarzystwo, z PAN związany był też Chałasiński, a – wywodzący się z ziemi płockiej – Kacprzak był rektorem Akademii Medycznej w Warszawie.

W 1967 r. PAN zaprzestała dotowania działalności TNP. Wówczas przeszło ono na finansowanie Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie.

Kiedy w 1968 r. zmarł T. Gierzyński, Kazimierz Askanas, jako intelektualny lider TNP i od 1959 r. jego pierwszy wiceprezes, który wydawał się naturalnym kandydatem do objęcia funkcji prezesa – tłumacząc się stanem zdrowia – zrezygnował na rzecz Jakuba Chojnackiego, drugiego wiceprezesa, którego poprosił o kierowanie organizacją⁹⁸.

Warto zastanowić się, dlaczego K. Askanas, płocczanin o żydowskim pochodzeniu, nie został prezesem TNP? Miał wówczas 59 lat, był w pełni sił fizycznych, znajdował się w znakomitej formie intelektualnej, przygotowywał do wydania „Sztukę Płocka”. Można sądzić, że atmosfera antysemitki nagonki, jaką rozpętano w 1968 r. w Polsce, miała wpływ na jego decyzję⁹⁹. Okoliczności wyboru nowego prezesa TNP przedstawił Jan Wańkiewicz:

„W marcu 1968 r. odchodzi Gierzyński. Powstaje pytanie: kto zastąpi go na stanowisku prezesa towarzystwa? Już wcześniej było wiadomo, że będzie to Kazimierz Askanas. [...] Był wiceprezesem. Do Igora Łopatyńskiego, ówczesnego I sekretarza Komitetu Miasta i Powiatu PZPR w Płocku, przyjechał I sekretarz Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego – Henryk Szafranski i przekazał, że Askanas ma być prezesem. Niestety. Nadszedł marzec 1968 roku. Askanas był pochodzenia żydowskiego. Na posiedzeniu sekretariatu Komitetu Miasta

⁹⁶ Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego zatwierdzony przez Urząd Spraw Wewnętrznych w dniu 25 sierpnia 1961, Płock 1961.

⁹⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego 1957-1958, k. 114.

⁹⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 9 V 1968 r., k. 80-83.

⁹⁹ Wersję taką potwierdził J. Wańkiewicz. Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 12.

i Powiatu PZPR desygnujemy na to stanowisko Jakuba Chojnackiego. Choć nie bez kontrowersji. Otóż cała historia polega na tym, iż początkowo ściśle kierownictwo na ul. Kościuszki [siedziba KMiP PZPR w Płocku], czyli piątka sekretarzy, była przeciwna kandydaturze Chojnackiego. Chodziło o to, że jeśli zostanie prezesem, może zawalić ważniejszą pracę w Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Ostatecznie jednak, w imieniu kierownictwa partii, miałem go rekomendować podczas zebrania zarządu Towarzystwa. Następnego dnia spotykam Dorobka. On mówi, że Askanas jest przekonany, że będzie prezesem. Wreszcie odbywa się posiedzenie zarządu. Chojnacki jest już po rozmowie z Igozem Łopatyńskim, wie, że będzie prezesem. Otwiera posiedzenie jako wiceprezes zarządu. Kolejny punkt porządku dziennego – wybór prezesa. Chojnacki udziela mi głosu. Kończę krótkie wystąpienie konkluzją, iż kierownictwo miasta i powiatu postanowiło rekomendować na stanowisko prezesa zarządu TNP towarzysza Jakuba Chojnackiego. Żadnych oklasków. Chojnacki wstał, podziękował, przedstawił program działania, mówił może godzinę, może i dłużej. Był już przygotowany¹⁰⁰.

Po śmierci prezesa T. Gierzyńskiego w „Notatkach Płockich” ukazało się o nim wspomnienie¹⁰¹. Nie było podpisane, ale z protokołu posiedzenia zarządu TNP wynika, że jego autorem był K. Askanas¹⁰². Bardzo prawdopodobne, że autor celowo nie opatrzył tekstu podpisem, gdyż zdawał sobie sprawę, iż wobec antyżydowskich nastrojów, jego nazwisko mogłoby spowodować niepotrzebne komentarze.

Z protokołu posiedzenia zarządu TNP wynika, że wyboru nowego prezesa formalnie dokonał zarząd TNP w dniu 28 czerwca 1968 r. Jednakże podczas posiedzenia J. Wańkiewicz, który w zarządzie uczestniczył jako jego członek, ale jednocześnie przedstawiciel PZPR, poinformował, że w dniu 27 czerwca 1968 r. sekretariat Komitetu Miasta i Powiatu PZPR „dokonał przeglądu kandydatów na stanowisko Prezesa TNP i wysunął kandydaturę mgr. inż. Jakuba Chojnackiego, dotychczasowego II wiceprezesa. Oświadczył również, że tę kandydaturę konsultowano w dniu 26 czerwca 1968 r. z sekretarzem WKW PZPR – Kazimierzem Rokoszewskim¹⁰³.

Sam J. Chojnacki tak relacjonuje to wydarzenie:

„Miesiąc czerwiec 1968 r. pamiętam doskonale. Nikt nie chciał być prezesem. Nie było ochotników. Ja także nie pragnąłem nim zostać. Podawałem

¹⁰⁰ Tamże, s. 5.

¹⁰¹ *Wspomnienie pośmiertne, poświęcone pamięci prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego mgr. Tadeusza Gierzyńskiego*, „Notatki Płockie” 1968, nr 3 (47), s. 3-5.

¹⁰² TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 V 1968 r., k. 87.

¹⁰³ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 VI 1968 r., k. 95.

na tę naczelną funkcję 3 innych członków Zarządu: adw. Kazimierza Askanasa, mgr. Franciszka Dorobka, mgr. Jana Wańkiewicza. 6 tygodni trwały trudne rozmowy i namawiania w Płocku i w Warszawie¹⁰⁴.

Dla Towarzystwa rozpoczął się czas dynamicznych zmian. Należy zauważyć, że dalsza działalność organizacji była właściwie realizacją polityki samego J. Chojnackiego, to on był pomysłodawcą, a często i wykonawcą najważniejszych inicjatyw stowarzyszenia.

J. Chojnacki od razu bardzo precyzyjnie wytyczył zakres prac na kolejne lata. Za najważniejsze uznał włączenie się TNP w nurt współczesnych wydarzeń. Dużą rolę przypisywał konkretnej pracy społecznej członków zarządu. Rozumiał także konieczność prowadzenia bogatej działalności wydawniczej, świadczącej o pozycji naukowej stowarzyszenia. Uważał ponadto, że należy znacznie powiększyć liczbę członków. Prezes J. Chojnacki dużą wagę przykładął do organizowania jubileuszy, stąd w swoich zamierzeniach zawarł także jubileusz 150-lecia Towarzystwa, który przypadał w 1970 r. W związku z tym uznał, że przed uroczystością należy przeprowadzić gruntowny remont piętnastowiecznej siedziby stowarzyszenia. Roboty miały kosztować około 500 tysięcy zł¹⁰⁵. Oczywiście, pieniędzy tych w kasie TNP nie było.

Dla prezesa J. Chojnackiego brak środków nie był jednak przeszkodą w realizowaniu pomysłów. W lipcu 1968 r. złożył on wizytę przewodniczącemu Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie Józefowi Pińkowskiemu, przedstawił zakres prac i przekonał do konieczności ich wykonania¹⁰⁶. W efekcie remont przeprowadzono za, specjalnie na ten cel przeznaczone, środki Wojewódzkiej Rady Narodowej w wysokości 600 tysięcy zł przy dużym społecznym zaangażowaniu członków Towarzystwa¹⁰⁷.

W 1969 r. powołano dwa oddziały TNP, w Sierpcu i w Wyszogrodzie¹⁰⁸. Ich utworzenie było wyrazem polityki ekspansji Towarzystwa oraz nawiązaniem do prowadzonych przed wojną placówek zamiejscowych: domów ludowych oraz Stacji Badań Naukowych Dorzecza Środkowej Narwi. Później, w 1977 r., utworzono jeszcze jeden oddział, w Łęczycy¹⁰⁹.

¹⁰⁴ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1993*, Płock 1994, s. 44.

¹⁰⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 VI 1968 r., k. 97.

¹⁰⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 29 VII 1968 r., k. 106-107.

¹⁰⁷ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1969*, Płock 1970, s. 50-51, 55.

¹⁰⁸ Tamże, s. 33-35.

¹⁰⁹ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1977*, Płock 1978, s. 77.

Jubileusz 150-lecia działalności Towarzystwa był wielką uroczystością z udziałem m.in. prezesa PAN Janusza Groszkowskiego i przewodniczącego Prezydium WRN w Warszawie J. Pińkowskiego, który – występując w imieniu Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR – podkreślił zasługi TNP i złożył gratulacje¹¹⁰.

Niezwykle ważną, nie tylko dla Towarzystwa, ale i dla całego Mazowsza Płockiego, inicjatywą było powołanie seminarium doktoranckiego w 1970 r. Jego pierwszym kierownikiem był Antoni Rajkiewicz – profesor Uniwersytetu Warszawskiego, który przez 30 lat, bez pobierania wynagrodzenia, prowadził spotkania z doktorantami w siedzibie TNP¹¹¹. Do końca 2011 r. 28 osób uczestniczących w seminarium uzyskało stopień doktora, w tym J. Chojnacki (w 1975 r.)¹¹². W ten sposób organizacja przyczyniła się do powiększenia potencjału rozwojowego Płocka i regionu.

Jednym z najważniejszych dokonań J. Chojnackiego jako prezesa TNP było doprowadzenie, po ponaddziesięcioletnich staraniach, do wykonania kopii z brązu romańskich Drzwi Płockich z XII w. i zawieszenia ich w pierwotnym miejscu w katedrze płockiej. Według jednej z hipotez drzwi te zostały zrabowane podczas najazdu litewskiego na Mazowsze w XIII w., a w końcu trafiły do Nowogrodu Wielkiego w Rosji, gdzie znajdują się do dziś w soborze św. Zofii. Zawieszenie kopii bezcennego zabytku odbyło się w listopadzie 1981 r., ale główna uroczystość poświęcenia drzwi miała miejsce 28 lutego 1982 r. Wziął w niej udział prymas Polski arcybiskup Józef Glemp, władze rządowe reprezentował minister pracy, płac i spraw socjalnych A. Rajkiewicz¹¹³. Podobnie jak przed ponad 150 laty, kiedy to odbył się pochówek szczątków władców Polski, katedra płocka była miejscem wielkiej manifestacji patriotycznej z udziałem 20 tysięcy osób, co w sytuacji ogłoszonego trzy miesiące wcześniej stanu wojennego zasługuje na szczególną uwagę¹¹⁴. Ponadto samodzielne starania J. Chojnackiego, m.in. interwencje u ministra kultury ZSRR w sprawie ewentualnego zwrotu lub wykonania kopii zabytku, uznawane było za mocne „wychylenie się” i przysporzyły mu wielu wrogów w szeregach partii.

¹¹⁰ *Przemówienie przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie mgr. Józefa Pińkowskiego*, w: *Jubileusz 150-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego 1820-1970*, Płock 1970, s. 99.

¹¹¹ APP, Archiwum historii mówionej, A. Rajkiewicz, dz. cyt.

¹¹² *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2010*, Płock 2011, s. 113-117.

¹¹³ Szerzej w: *Romańskie Drzwi Płockie 1154-ok. 1430-1982*, Płock 1983; APP, Archiwum historii mówionej, A. Rajkiewicz, dz. cyt.

¹¹⁴ Liczbę 20 tysięcy osób podał M. Chudzyński. Wspomniał też, że w okresie starań o kopię Drzwi Płockich przypadkowo odebrał telefon z pogróżką, aby J. Chojnacki przestał się nimi zajmować, gdyż może go to drogo kosztować. M. Chudzyński, *Jakub Chojnacki (1922-2006)*, w: *Poczet prezesów...*, dz. cyt., s. 36.

Do niewątpliwych sukcesów okresu prezesury J. Chojnackiego zaliczyć należy rozbudowę budynku Biblioteki im. Zielińskich TNP w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. Dzięki temu stworzono bazę naukową oraz niezbędne zaplecze do rozbudowy księgozbioru na wiele lat. W pamięci płocczan zachował się on jako człowiek, umiejący budować porozumienia nawet między odległymi środowiskami. Gdy w 1977 r. diecezja płocka nie otrzymała zgody na wydanie rocznika 1977 „Studiów Płockich”, rzekomo ze względu na brak papieru, biskup płocki Bogdan Sikorski zwrócił się do premiera Piotra Jaroszewicza z prośbą o zezwolenie na wydanie rocznika. Jednakże następne pismo, jak wynika z liczby dziennika, skierował do prezesa J. Chojnackiego z prośbą o interwencję:

„W załączeniu przesyłam uprzejmie odpis mego pisma do Pana Premiera w sprawie „Studiów Płockich”, które dobrze służą naszemu regionowi. Gdyby Pan Prezes mógł przysłużyć się nam by zezwolenie na *Studia Płockie* 1977 wydano i przyznano periodykowi status rocznika, będę bardzo wdzięczny”¹¹⁵.

„Studia Płockie” rocznik 1977 w końcu otrzymały zezwolenie na druk i ukazały się. Sytuacja ta pokazuje ponadto, jak wpływową osobą był prezes TNP.

Powszechną opinię o J. Chojnackim oddaje ocena Wiesława Kowalskiego, który stwierdził: „Dzięki swojej stanowczości i przynależności do PZPR, operatywności i twardego charakteru [powinno być „twardemu charakterowi”] realizował swoje wspaniałe pomysły dla dobra społeczeństwa płockiego i Towarzystwa [...]”¹¹⁶. Porażką prezesa J. Chojnackiego była budowa domu pracy twórczej w Cierszewie pod Płockiem. Ze względu na rosnące trudności z pozyskaniem środków w nowej sytuacji gospodarczej po 1989 r. nie zdołano jej ukończyć¹¹⁷.

J. Chojnacki podczas Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Sprawozdawczo-Wyborczego TNP w kwietniu 2002 r. oświadczył, że – po 34 latach kierowania Towarzystwem – nie będzie ubiegał się o wybór na kolejną kadencję. Powodem decyzji prezesa był podeszły wiek, miał wówczas 80 lat. Symbolicznym uściskiem naznaczył swojego następcę, Zbigniewa Kruszewskiego, wówczas kanclerza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku i senatora RP¹¹⁸. Walne Zgromadzenie pod przewodnictwem A. Rajkiewicza zaakceptowało kandydatów do zarządu TNP,

¹¹⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo biskupa płockiego B. Sikorskiego do premiera P. Jaroszewicza w sprawie zgody na wydanie „Studiów Płockich” z dnia 13 X 1977 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo biskupa płockiego B. Sikorskiego do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie pomocy w uzyskaniu zgody na wydanie „Studiów Płockich” z dnia 14 X 1977 r.

¹¹⁶ W.J. Kowalski, *Płockie fascynacje*, Płock 2005, s. 152.

¹¹⁷ TNP, Akta TNP, dokumenty nieuporządkowane, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1995-2006, Protokół nr 6/97, k. 28-29.

¹¹⁸ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2002*, Płock 2003, s. 25-26. Wiadomość o symbolicznym naznaczeniu nowego prezesa pochodzi od autora, który był uczestnikiem wydarzenia.

a J. Chojnackiemu nadało tytuł honorowego prezesa. Członkowie nowego zarządu na pierwszym posiedzeniu dokonali wyboru na prezesa Z. Kruszewskiego zgodnie z wolą ustępującego charyzmatycznego lidera¹¹⁹.

Na nowym prezesie spoczął ciężar unowocześnienia Towarzystwa, wprowadzenia organizacji w system gospodarki rynkowej oraz przygotowania do funkcjonowania w strukturach europejskich. Odpowiedzialność za dorobek pokoleń członków oraz bezcenne skarby europejskiej kultury zgromadzone w Bibliotece im. Zielińskich wymagała zdecydowanych działań. W obliczu skrajnie trudnej sytuacji finansowej TNP nowy prezes zmuszony został do podjęcia szeregu, często niepopularnych, decyzji ograniczających koszty funkcjonowania. Dużą wiedzą w dziedzinie zarządzania finansami służył skarbnik TNP Jan Milner, ekonomista i bankowiec, a przy tym społecznik, prezes Oddziału Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego w Płocku¹²⁰.

Po transformacji ustrojowej TNP zostało pozbawione jakiegokolwiek stałej dotacji na działalność. Pozyskiwane środki od tego momentu pochodziły z konkursów grantowych ogłaszanych na konkretne zadania. Największe fundusze pozyskiwano z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dotacji na działalność wspomagającą badania, a następnie na upowszechnianie nauki. Towarzystwo musiało jednak wykazywać się wkładem własnym w wysokości około 15% dotacji, która to część pochodziła ze środków uzyskanych z wynajmu nieruchomości. Kolejne władze miasta zdawały się nie w pełni zauważać potrzeby TNP, prowadzącego naukową Bibliotekę im. Zielińskich, liczącą prawie 400 tysięcy woluminów i jednostek archiwalnych, z której rocznie korzystało około 30 tysięcy użytkowników z Płocka i całego Mazowsza Płockiego. Nigdy ponadto nie znajdował konkretnego zainteresowania władz fakt, że w posiadaniu TNP znajdują się bezcenne skarby piśmiennictwa i sztuki o ogólnoświatowym znaczeniu, jak np. pierwsze wydanie *De revolutionibus orbium coelestium* Mikołaja Kopernika, jeden z sześciu egzemplarzy z erratą na świecie, czy jedyny w Polsce komplet 80 oryginalnych grafik Francisco Goi pt. *Kaprysy* z pierwszej edycji i wiele porównywalnych dzieł¹²¹.

W niestabilnej sytuacji finansowej, realizowana przez J. Chojnackiego, polityka tworzenia olbrzymiej bazy materialnej, na którą złożyły się zakup kamienicy dla Oddziału TNP w Łęczycy i budowa siedziby Oddziału TNP w Wyszogrodzie oraz

¹¹⁹ TNP, Akta TNP, dokumenty nieuporządkowane, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1995-2006, Protokół nr 4/2002, k. 69.

¹²⁰ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2003*, Płock 2004, s. 13-14, 25-28.

¹²¹ Szerzej na temat finansów TNP po transformacji ustrojowej: *Sprawozdania z działalności TNP za lata 1990-2010*.

rozbudowanie skrzydła biblioteki, nie sprawdziły się ze względu na gigantyczne koszty, generowane podczas ich użytkowania. Katastrofalna sytuacja finansowa Towarzystwa nie zahamowała jednak jego merytorycznej działalności. Zdołano zapoczątkować konwersję zbiorów na formaty cyfrowe i udostępnianie ich w multimedialnej czytelni, a następnie w Internecie. W roku 2004 Biblioteka im. Zielińskich zajmowała drugie miejsce w Polsce, po Bibliotece Sejmowej, pod względem liczby zdigitalizowanych obiektów bibliotecznych, wyprzedziła wówczas nawet Bibliotekę Narodową¹²². Ważną inicjatywą tego okresu było zorganizowanie w 2003 r. w Płocku, m.in. przez TNP, spotkania inicjującego powstanie Centralnego Okręgu Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technik i Technologii w Płocku¹²³. Przedsięwzięcie to znalazło się w strategii województwa mazowieckiego do roku 2020 jako szansa rozwoju gospodarki województwa mazowieckiego¹²⁴.

W długiej historii Towarzystwa nie udało się stworzyć stabilnego systemu finansowania działalności, tak jak to miało miejsce w przypadku, istniejącego od 1979 r., Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, które w 1995 r. założyło własną uczelnię wyższą¹²⁵. Wydaje się, że przyszłość postawi przed instytucjami społecznego ruchu naukowego konieczność korzystania z narzędzi gospodarki rynkowej w celu finansowania statutowej działalności dla publicznego dobra. Jednakże największą szansą dla TNP – jak pisał Wiesław Koński – „jest powszechna wręcz wiara, i to nie tylko płocczan, w niezbędną trwałość tej instytucji”¹²⁶.

Towarzystwem Naukowym Płockim od samego początku kierowali charyzmatyczni ludzie o wyjątkowych umiejętnościach, całkowicie oddani jego misji, liderzy podejmujący śmiało wyzwania zgodnie z potrzebami swoich czasów. To właśnie ich aktywna obecność warunkowała trwałość i ciągłość idei pracy społecznej. Można do nich odnieść słowa płocczanina Ludwika Krzywickiego, który pisał:

„[...] obecność jednej lub paru osób, które umiały się oddać całym jestestwem swojej danej sprawie i ukochać ją głęboko, rozstrzyga o powodzeniu lub upadku jakiegoś zamiaru, jakiejś instytucji”¹²⁷.

¹²² E. Potrzebnicka, *Otwarcie pracowni digitalizacji zbiorów w Bibliotece Narodowej*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 2004, nr 1, s. 4; Szerzej w: G. Szumlicka-Rychlik, *Tendencje rozwojowe Biblioteki im. Zielińskich TNP w zmieniającej się rzeczywistości (lata 2000-2005)*, „Notatki Płockie” 2006, nr 3 (208), s. 48-50.

¹²³ Z. Kruszewski, *Koncepcja Centralnego Okręgu Wiedzy na Mazowszu*, „Notatki Płockie” 2004, nr 2 (199), s. 34-37; *Centralny Okręg Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technik i Technologii*, pod. red. Z. Kruszewskiego, Płock 2003.

¹²⁴ *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja)*, Warszawa 2006, s. 24.

¹²⁵ <http://www.wshe.pl/uczelnia/zalozyciel>, dostęp: 17 III 2011 r.

¹²⁶ W. Koński, *Towarzystwo Naukowe Płockie na początku XXI wieku – szanse i zagrożenia*, „Heureka” 2001, nr 3-4, s. 139.

¹²⁷ L. Krzywicki, *Wspomnienia*, t. 3, Warszawa 1959, s. 386.

Wszyscy prezesi, prawdziwie oddani pracy społecznej ku wspólnemu dobru, stosowali podobne metody ochrony organizacji przed zagrożeniami. Starali się postępować zgodnie z prawem oraz traktować z poszanowaniem władze miasta, województwa i kraju, aby zapewnić godne funkcjonowanie stowarzyszeniu. Jednakże, jak pisze Z. Kruszewski, działalność TNP była zawsze niezależna od władz politycznych¹²⁸. Aktualna i mająca odniesienie także do liderów społecznego ruchu naukowego wydaje się refleksja Geralda Matta o dyrektorach muzeów:

„[...] dyrektor muzeum nieutrzymujący żadnych relacji z tymi obszarami władzy politycznej, w których gestii spoczywają sprawy finansowania działalności muzeum, dyrektor niedbający o kontakty z ludźmi i instytucjami ważnymi dla kształtowania opinii publicznej, nieznający też ważnych osób ze świata biznesu jako potencjalnych sponsorów, nie jest już dzisiaj w stanie realizować postawionych przed nim zadań”¹²⁹.

2. Charakterystyka działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego po 1956 r.

Po wyzwoleniu Płocka w 1945 r. aktywność Towarzystwa Naukowego Płockiego koncentrowała się głównie wokół prac zabezpieczających zbiory oraz uruchomienia biblioteki i muzeum. Dopiero w wyniku przełomu politycznego w Polsce w 1956 r. zaistniały warunki do rozwoju struktury TNP poprzez reaktywowanie sekcji, które w okresie przedwojennym organizowały działalność członków¹³⁰.

¹²⁸ Z. Kruszewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie...*, dz. cyt., s. 117.

¹²⁹ G. Matt, *Muzeum jako przedsiębiorstwo. Łatwo i przystępnie o zarządzaniu instytucją kultury*, Warszawa 2006, s. 29.

¹³⁰ Pierwszy statut TNP z 1820 r. nie przewidywał żadnych struktur, organizujących pracę członków. Jednakże wkrótce wyodrębniły się w działaniach społecznikowskich dwa nurty: pierwszy związany z badaniami i opisywaniem województwa płockiego, drugi z pozostałymi tematami naukowymi oraz twórczością literacką. Patrz: *Sprawa Przed Publicznością Na Popisie Rocznym Szkoły Wojewódzkiej Płockiej*, Płock 1822/1823, s. 33-36. Statut odrodzonego w 1907 r. TNP za cel działalności uznawał krzewienie nauki i oświaty oraz gromadzenie danych naukowych dotyczących guberni płockiej, co realizowano poprzez posiedzenia naukowe, prowadzenie biblioteki, muzeum i pracowni, wystawy, wycieczki, opiekę nad zabytkami, wydawanie książek i pism, a także wieczory artystyczne, koncerty i przedstawienia teatralne. W celu realizowania poszczególnych form działalności statut przewidywał powoływanie wydziałów. Patrz: *Ustawa Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 1906, s. 1-2. W związku z tym utworzono wydziały: fizjograficzny, ekonomiczny i Koło Miłośników Płocka, a w 1919 r. ustanowiono jeszcze wydziały: historyczny i biblioteczny, zaś Koło Miłośników Płocka przemianowano na Sekcję Miłośników Płocka. Ks. Władysław Mąkowski kierował, utworzonym w 1920 r., wydziałem historycznym, w ramach którego wygłaszał odczyty na tematy związane z Płockiem i Mazowszem Płockim oraz publikował prace historyczne. Patrz: M. Kieffer, *Zarys dziejów Towarzystwa...*, dz. cyt., s. 41-42. W wydziale fizjograficznym działał ks. W. Skierkowski. Popularnością cieszyły się jego wykłady, podejmujące zagadnienia etnograficzne, głównie dotyczące Kurpiów. Statut TNP z 1933 r. zamiast wydziałów wprowadzał komisje i sekcje, które miały realizować krzewienie nauki, popieranie i prowadzenie badań naukowych oraz gromadzenie materiałów naukowych, dotyczących Mazowsza Płockiego, w szczególności w zakresie nauk przyrodniczych, historycznych, społecznych, antropologicznych, językoznawstwa i literatury. Patrz: *Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego, stowarzyszenia zarejestrowanego*, Płock 1933, s. 2. Do form działalności należały posiedzenia naukowe i odczyty. Najwięcej organizowano ich w ramach sekcji historycznej i fizjograficznej. Patrz: M. Kieffer, *Zarys dziejów Towarzystwa...*, dz. cyt., s. 41-45.

Już w 1956 r. powstały sekcje: humanistyczna, ekonomiczna i przyrodnicza. Pierwsza, kierowana przez Jadwigę Gorzechowską, zorganizowała wówczas odczyty o realizmie socjalistycznym, a także o *Misterium płockim – Bolesław Krzywousty* Ludwika Hieronima Morstina¹³¹. Odczyty w ramach działalności sekcji wygłosili znani naukowcy: Witold Doroszewski i Tadeusz Kotarbiński¹³². Sekcja ekonomiczna włączyła się w działalność społeczno-polityczną, organizując wspólnie z Miejskim Komitetem Frontu Jedności Narodu i Prezydium Miejskiej Rady Narodowej naradę gospodarczą pt. *Płock wczoraj – dziś – jutro*. Członkowie sekcji przygotowali do druku broszurę *Płock – stan gospodarczy i kierunki rozwojowe miasta*, która została wydana przez MK FJN¹³³. Od 1956 r. działała związana z TNP Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, prowadząca wszechstronne badania na temat historii miasta i Mazowsza. W ramach Komisji działały następujące sekcje: rolna, architektoniczna, ikonograficzna oraz nauk społecznych¹³⁴.

Pierwszy po wojnie statut TNP zarejestrowany w 1961 r. nie wnosił zmian w zakresie celów i działalności sekcji. Podobnie jak kolejne¹³⁵. Towarzystwo w zależności od potrzeb powoływało komisje, np. w 1968 r. były to: komisja badań naukowych z przewodniczącym K. Askanasem, komisja wydawnicza, której przewodniczył F. Dorobek, komisja biblioteczna i wystawowa, kierowana przez Edwarda Janczewskiego, komisja popularyzacji nauki i powiązań z młodzieżą, której wspólnie przewodniczyli Kazimiera Kawa i Marian Chudzyński, komisja opieki nad zabytkami, kierowana przez Włodzimierza Szafrąńskiego i Mieczysława Sobocińskiego.

W ramach komisji badań naukowych działały następujące sekcje: sekcja nauk ścisłych – przewodniczący Krzysztof Bogusławski, sekcja zastosowań matematyki – przewodniczący Andrzej Trybulec, sekcja historii najnowszej – Jan Wańkiewicz, sekcja socjologiczna – Jan Grzegorek i Irena Nowakowa, sekcja architektury i urbanistyki – Czesław Korgul, sekcja ikonograficzna – przewodniczący Stanisław Właszek.

Sekcją o największym w dziejach TNP dorobku była sekcja historyczna działająca od 1971 r. Przewodniczył jej od momentu powstania M. Chudzyński.

¹³¹ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1956, k. 110.

¹³² TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za lata 1957-1958, k. 126.

¹³³ Tamże, k. 127.

¹³⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za lata 1963, k. 175.

¹³⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 2, *Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego, stowarzyszenia zarejestrowanego*, 1961; *Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku*, Płock 1968. *Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 1977; *Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2004 (zatwierdzony w 2003 r.).

W pracach uczestniczyli ludzie nauki, zajmujący się dziejami Płocka i Mazowsza Płockiego, m.in.: ks. Michał Marian Grzybowski, ks. Wojciech Góralski, Janusz Szczepański, Wiesław Koński, Anna Maria Stogowska, Grzegorz Gołębiwski, Andrzej Dwojnych, ks. Tadeusz Żebrowski. Działalność sekcji przejawiała się w organizowaniu konferencji i sesji naukowych, np. *Płock w okresie okupacji hitlerowskiej* (2002), *W 140. rocznicę powstania styczniowego* (2003 r.), *Pamięć o Fryderyku Szopenie. W 200-lecie urodzin kompozytora* (2010). Członkowie sekcji byli również współautorami monografii Płocka, Sierpca i Gostynina, autorami artykułów w kwartalniku „Notatki Płockie” oraz w lokalnej prasie. Inną formą pracy było wygłaszanie odczytów w siedzibie stowarzyszenia, ale także w szkołach, w uniwersytecie trzeciego wieku oraz w czasie uroczystości miejskich. Sekcja odbywała także otwarte zebrania, podczas których członkowie oraz zaproszeni goście wygłaszali referaty. Odczyty w ramach działalności sekcji wygłaszali też badacze z ośrodków uniwersyteckich, np. Andrzej Garlicki, Henryk Samsonowicz. Ważne miejsce w działalności popularyzatorskiej odgrywało przygotowywanie konkursów o zasięgu miejskim i regionalnym, m.in. *Moja mała ojczyzna* (2003), *Klasówka z Płocka* (2010). Sekcja historyczna zajmowała się ponadto organizowaniem wycieczek naukowych do miejsc związanych z dziejami Polski¹³⁶.

Sekcja zastosowań matematyki, kierowana przez Andrzeja Trybulca, mogła się poszczycić dorobkiem o znaczeniu międzynarodowym. Działała ona w latach 1968-1986. Jej trwałym wkładem w rozwój nauki było opracowanie systemu sprawdzania poprawności dowodów matematycznych MIZAR. W jego skład wchodzi język, aplikacja oraz biblioteka definicji i twierdzeń. Do zespołu wdrażającego system na maszynie cyfrowej Odra należeli obok A. Trybulca także Piotr Rudnicki, Andrzej Jankowski i Roman Matuszewski. System początkowo zastosowano m.in. w Instytucie Informatyki PAN, Centrum Informatycznym Uniwersytetu Warszawskiego, na Politechnice Białostockiej i Politechnice Poznańskiej, na Uniwersytetach w Connecticut (USA). MIZAR był rozwijany przez międzynarodowy zespół naukowców na Uniwersytecie w Białymstoku, Uniwersytecie Alberta w Kanadzie oraz Uniwersytecie Shinshu w Japonii. Oprócz badań nad językiem i systemem MIZAR członkowie sekcji odbywali posiedzenia naukowe, podczas których wygłaszali referaty. Współpracowali także z kołem naukowym Politechniki Warszawskiej w Płocku. Do dorobku sekcji należy zaliczyć cykliczne sesje

¹³⁶ Na przykład: *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1971*, Płock 1972, s. 23; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1978*, Płock 1979, s. 56-57; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1988*, Płock 1989, s. 55-56; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2002*, Płock 2003, s. 41-42; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2003*, Płock 2004, s. 96, 108; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2010*, Płock 2011, s. 85-86.

pt. *Technologia nauki* z udziałem zagranicznych naukowców. Sekcja została połączona z sekcją metod numerycznych i systemów minikomputerowych w sekcję matematyki i informatyki, jednakże jej dorobek okazał się skromny w porównaniu z sekcją, kierowaną przez A. Trybulca¹³⁷. Opracowania naukowo-badawcze i badawczo-wdrożeniowe w dziedzinie informatyki prowadzone przez sekcję były źródłem dochodu dla Towarzystwa. Przykładowo w 1974 r. sekcja zarobiła dla TNP 427 tysięcy zł, a w roku następnym prawie 700 tysięcy zł, co stanowiło 30-procentowy narzut dla stowarzyszenia¹³⁸.

Sekcja socjologiczna powstała w 1968 r. a jej pierwszym przewodniczącym był Leopold Grzegorek, następnie funkcję tę, do roku 1984, pełniła Irena Nowakowa. Później sekcją kierowała Anna Schulz. Największe osiągnięcia sekcji przypadają na lata działalności I. Nowakowej i ks. Janusza Mariańskiego. Aktywny udział w pracach brali ponadto K. Askanas i Urszula Ambroziewicz. Jednym z owoców pracy sekcji były wydawnictwa, np. *Robotnicy w uprzemysławiającym się mieście* I. Nowakowej, *Płock. Społeczeństwo miejskie w procesie uprzemysławiania* pod redakcją I. Nowakowej, *Postawy moralno-społeczne młodzieży płockiej* ks. J. Mariańskiego¹³⁹. I. Nowakowa w ramach działalności sekcji prowadziła seminarium metodologiczne, przygotowujące do pracy naukowej. Na jego posiedzenia zapraszała badaczy z ośrodków akademickich, którzy wygłaszali referaty przygotowujące do pisania prac doktorskich. Należy też wspomnieć o współpracy członków sekcji z Komitetem Badań Rejonów Uporzemysławianych PAN. Sekcja pełniła rolę konsultacyjną dla ludzi nauki, instytucji, np. Komisji Kultury NSZZ „Solidarność” w 1980 r., dla której wykonała analizę stanu kultury w Płocku. W okresie kierowania sekcją przez A. Schulz jej działalność była związana z przeprowadzaniem badań dotyczących m.in. pracowników płockich przedsiębiorstw oraz zagadnień zarządzania zasobami ludzkimi¹⁴⁰.

Od 1969 r. działa sekcja literatury, obecnie filologiczna. Początkowo przewodniczył jej Stanisław Ryszard Dobrowolski, a od roku 1976 Danuta Rychlewska. Sekcja zajmowała się organizowaniem sesji i odczytów adresowanych przede wszystkim do uczniów szkół średnich. W ramach prac sekcji zapraszano też

¹³⁷ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1968*, Płock 1969, s. 13, 16; P. Rudnicki, *MIZAR*, „Notatki Płockie” 2000, nr 1 (182), s. 56-57.

¹³⁸ APP, zespół Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Płocku, sygn. 915, Informacje dotyczące rozwoju kultury i pracy stowarzyszeń twórczych rok 1976, Informacja o wynikach kontroli działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego przez Najwyższą Izbę Kontroli w 1976 r., k. 3-4.

¹³⁹ I. Nowakowa, *Robotnicy w uprzemysławiającym się mieście: przemiany społeczne i kulturalne*, Warszawa 1973; *Płock. Społeczeństwo miejskie w procesie uprzemysławiania*, pod red. I. Nowakowej, Warszawa 1981; J. Mariański, *Postawy moralno-społeczne młodzieży płockiej*, Płock 1984.

¹⁴⁰ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1998*, Płock 1999, s. 49-50; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2010*, Płock 2011, s. 105.

na wykłady znanych badaczy, np. Barbarę Falińską, Zbigniewa Sudolskiego, Jerzego Podrackiego¹⁴¹.

W 1973 r. powołano sekcję zoologiczną, która później zmieniła nazwę na sekcję ochrony środowiska. Jej przewodniczącymi byli kolejno Edward Janczewski, Tadeusz Chrostowski, Tadeusz Garlej i Władysław Skalny. Najważniejsze badania członków sekcji dotyczyły negatywnego wpływu kombinatu petrochemicznego na środowisko. W ramach działalności organizowano liczne sesje naukowe i odczyty. Wykonywano ponadto prace na zlecenie zakładów przemysłowych i instytucji, np. ekspertyzę *Ekologia województwa płockiego w aspekcie proponowanej budowy elektrowni jądrowej*, dokumentację gostyńskiego parku krajobrazowego. Członkowie sekcji opublikowali wiele prac w czasopismach specjalistycznych oraz w „Notatkach Płockich”. Do najbardziej aktywnych członków sekcji zaliczyć należy, oprócz jej przewodniczących, Witolda Lenarta, Danutę Dobak oraz ornitologów Bogdana Kaźmierczaka i Krzysztofa Olejnickiego, autorów edukacyjnej publikacji albumowej pt. *Ptaki ziemi płockiej*¹⁴². Na uwagę zasługuje wszechstronna współpraca sekcji z instytucjami oraz organizacjami ekologicznymi¹⁴³.

Sekcja pedagogiczna powstała w 2004 r. w wyniku zainteresowania ideami Towarzystwa grupy wykładowców związanych ze Szkołą Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku. Przewodniczącym był Józef Pólturzycki, a do najbardziej czynnych członków sekcji należeli Daniel Korzan, Dorota Dądzik, Zbigniew Kruszewski i Mariusz Portalski. W pracach sekcji uwidoczniły się problemy integracji środowiska nauczycielskiego Płocka, edukacji ustawicznej oraz efektywności kształcenia¹⁴⁴. Do najważniejszych publikacji sekcji zaliczyć należy: *Szkolnictwo wyższe w Płocku na tle tendencji rozwojowych współczesnej edukacji akademickiej, Możliwości i ograniczenia kształcenia ustawicznego*¹⁴⁵.

Praca niektórych sekcji była jedynie firmowana przez Towarzystwo, gdyż sama działalność odbywała się poza siedzibą stowarzyszenia oraz bez jego pomocy materialnej. Przykładem może być, powołana w 1980 r., sekcja inżynierii lądowej,

¹⁴¹ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1969*, Płock 1970, s. 31; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1976*, Płock 1977, s. 45; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2002*, Płock 2003, s. 45; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2006*, Płock 2007, s. 76.

¹⁴² B. Kaźmierczak, K. Olejnicki, N. Gajewski, *Ptaki ziemi płockiej*, Płock 2009.

¹⁴³ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1998*, Płock 1999, s. 51-52; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2004*, Płock 2005, s. 93-94.

¹⁴⁴ Na przykład: *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2004*, Płock 2005, s. 95-96; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2006*, Płock 2007, s. 110-111.

¹⁴⁵ *Szkolnictwo wyższe w Płocku na tle tendencji rozwojowych współczesnej edukacji akademickiej*, pod. red. Z.P. Kruszewskiego i J. Pólturzyckiego, Płock 2006; *Możliwości i ograniczenia kształcenia ustawicznego – studium monograficzne*, pod red. Z.P. Kruszewskiego, Płock 2008.

której przewodniczyli kolejno: Władysław Kuczyński, Wojciech Włodarczyk i Jacek Kubissa. Sekcja związana była z wydziałem budownictwa filii Politechniki Warszawskiej w Płocku, gdzie zgromadziła grono sympatyków. Jej aktywność koncentrowała się na specjalistycznych zagadnieniach budownictwa¹⁴⁶.

W podobny sposób pracowała sekcja komunikacji i urbanistyki, kierowana przez Henryka Lamparskiego. Działania polegały przede wszystkim na komentowaniu rozwiązań komunikacyjnych, architektonicznych i urbanistycznych planowanych lub zastosowanych w Płocku¹⁴⁷.

Od 1981 r. istniała sekcja maszyn rolniczych i aparatury procesowej, później przemianowana na techniczną. Kolejno kierowali nią Jerzy Malczewski, Daniela Żuk oraz Henryk Rode, związani z filią Politechniki Warszawskiej w Płocku. Do osiągnięć sekcji zaliczyć należy prace badawcze wykonywane na zlecenie PAN oraz zakładów przemysłowych. Szczególnie cenne były sesje i odczyty przeznaczone dla szerokiego grona odbiorców, mające na celu popularyzowanie nauk technicznych, zwłaszcza wśród młodzieży¹⁴⁸.

W pracach TNP brała udział sekcja systemowej organizacji zarządzania. Kierowana była przez Jana Kardasiewicza. Istniała w latach 1973-1986. Jej członkowie wykonywali prace zlecone dla przemysłu, co było źródłem dochodów dla TNP. Sekcja zajmowała się m.in. opracowaniem metod organizacyjnych oraz projektów systemów informatyczno-sterujących w przedsiębiorstwach¹⁴⁹. Istniejąca później sekcja zarządzania, kierowana najpierw przez Włodzimierza Serafimowicza, a następnie przez Wiesława Pomorskiego, powstała w 1991 r. Propagowała stosowanie systemów zarządzania w budownictwie oraz zajmowała się tematyką prawną i ekonomiczną¹⁵⁰.

W latach 1983-1990, odpowiadając na zainteresowanie energią odnawialną, zarząd TNP powołał sekcję badań energii alternatywnych, kierowaną przez Krzysztofa Reya, a następnie Mirosława Dytczaka. Sekcja nie wykazała się jednak trwałym dorobkiem¹⁵¹.

¹⁴⁶ Na przykład: *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1980*, Płock 1981, s. 45; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1998*, Płock 1999, s. 50-51.

¹⁴⁷ Na przykład: *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2003*, Płock 2004, s. 118-122.

¹⁴⁸ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1981*, Płock 1982, s. 62; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1989*, Płock 1990, s. 57; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2004*, Płock 2005, s. 97-99.

¹⁴⁹ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w Roku Nauki Polskiej 1973*, Płock 1974, s. 42; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1975*, Płock 1976, s. 49-51; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1977*, Płock 1978, s. 65-66.

¹⁵⁰ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2005*, Płock 2006, s. 80-83.

¹⁵¹ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1983*, Płock 1984, s. 61-62.

Sekcja architektury i urbanistyki istniała w latach 1968-2002 i nie zajmowała się na większą skalę badaniami ani popularyzowaniem nauki, choć zrealizowała kilka wartościowych odczytów. Świadczyła natomiast usługi związane z budowaniem i remontowaniem nieruchomości Towarzystwa. Największym jej przedsięwzięciem były prace projektowe związane z modernizacją i rozbudową biblioteki oraz budową domu pracy twórczej w Cierszewie¹⁵².

Inną sekcją, przede wszystkim świadcząca usługi, była sekcja ikonograficzna. Istniała w latach 1968-2002. Funkcję przewodniczącego pełnili w niej znani płoccy fotografowie Stanisław Właszek, Tomasz Pawłowski, a następnie Tomasz Gałązka. Członkowie zajmowali się organizowaniem wystaw, utrwalaniem życia organizacji oraz wykonywaniem zdjęć do publikacji TNP, a ponadto dokumentowaniem obiektów historycznych i przyrodniczych¹⁵³. W strukturach Towarzystwa działały jeszcze w różnych okresach następujące sekcje: rolna, demograficzna, numizmatyczna, prawna, badań podwodnych, nauk ścisłych, historii najnowszej. Nie odegrały one jednak poważniejszej roli w działalności stowarzyszenia.

Ogólnie rzecz ujmując, aktywność sekcji Towarzystwa była wysoka, o czym świadczą zapisy w corocznych sprawozdaniach z działalności. Jednakże nie należy zapominać o istniejących ograniczeniach w okresie PRL¹⁵⁴. Zwrócił na to uwagę M. Chudzyński, stwierdzając, że niekiedy miejscowy komitet PZPR i cenzura hamowały inicjatywy członków, np. organizowanie niektórych sesji naukowych¹⁵⁵.

Oprócz działalności w sekcjach członkowie TNP mieli możliwość przeprowadzania indywidualnych inicjatyw popularyzujących naukę i kulturę. Przykładem mogą być odczyty wygłaszane przez Krzysztofa Buczkowskiego, organizowane przez niego sesje, np. *CRM – nowy kierunek w kontaktach z klientem* (2004), a nawet wystawa jego własnej twórczości graficznej (2010). Ilustracją indywidualnej działalności realizowanej w TNP może być też cykl spotkań o tematyce podróżniczej pod nazwą *Kawiarenka pod różą wiatrów*. Zapoczątkował ją członek Towarzystwa Kazimierz Waluch, wygłaszając – ilustrowane slajdami – prelekcje na temat swoich wypraw. W ramach cyklu występowali również inni podróżnicy.

¹⁵² *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1980*, Płock 1981, s. 59.

¹⁵³ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1976*, Płock 1977, s. 48; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1996*, Płock 1996, s. 70.

¹⁵⁴ PRL oznacza zarówno formację państwową, jak i okres historyczny. Na nierozróżnianie tych pojęć zwrócił uwagę Wojciech Roszkowski: W. Roszkowski, *Wczoraj, czy dziś, w: Spór o PRL*, Kraków 1996, s. 97. W niniejszej rozprawie nazwa ta stosowana była najczęściej na oznaczenie okresu historycznego, rzadziej na oznaczenie formy państwowości. Zawsze jednak kontekst wskazywał, o które znaczenie chodzi. Szerzej na temat PRL jako formacji państwowej: R. Matyja, *Państwowość PRL w polskiej refleksji politycznej lat 1956-1980*, Kraków-Nowy Sącz 2007.

¹⁵⁵ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981, Protokół posiedzenia zarządu TNP nr 15/80 z dnia 27 XI 1980 r.

Od początku prezesury J. Chojnackiego w latach 1968-2002 wiele inicjatyw podejmował sam zarząd TNP. Były to z reguły przedsięwzięcia o większej skali, wymagające dużego zaangażowania członków zarządu i pracowników TNP. Podejmowano się organizacji poważnych konferencji naukowych, jak np. zorganizowana wspólnie z Komitetem Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN konferencja na temat gospodarki komunalnej i mieszkaniowej w 1964 r.¹⁵⁶ Wspólnie z Komitetem Badań, w 1970 r., zorganizowano także sympozjum pt. *Mazowsze w świetle badań językoznawczych*. Referaty wygłosili wówczas Witold Doroszewski, Wanda Pomianowska i Barbara Falińska¹⁵⁷. Dużym wydarzeniem dla społeczności Towarzystwa oraz dla społeczeństwa Płocka była sesja pt. *Kopernik i jego kraj*. Zorganizowana została we współpracy z Uniwersytetem Warszawskim w 1973 r. Wzięli w niej udział Bogusław Leśnodorski, Henryk Samsonowicz, Jarema Maciszewski, Jerzy Plebański oraz inni¹⁵⁸. Przykładem inicjatyw zarządu mogą być wystawy ze zbiorów TNP zorganizowane w 2003 r.: *Kaprysy Francisco Goi* w Muzeum Lubelskim, a następnie w Muzeum Mazowieckim w Płocku oraz pierwszego wydania *De revolutionibus orbium coelestium* Mikołaja Kopernika w Senacie RP¹⁵⁹. Zarząd podejmował się organizowania sesji upamiętniających ważne dla historii miasta postacie. W 1985 r. zorganizowano sesję poświęconą Bolesławowi Krzywoustemu w ramach obchodów 900-lecia urodzin. Referaty wygłosili wówczas m.in. Gerard Labuda i Włodzimierz Szafrąński¹⁶⁰. W 2005 r. zarząd TNP uczcił pamięć swojego prezesa, ale też burmistrza Płocka, organizując sesję naukową pt. *Dr Aleksander Maciesza (1875-1945) – w 130. rocznicę urodzin i w 60. rocznicę śmierci*¹⁶¹. W związku z sesją ukazało się wydawnictwo pokonferencyjne zawierające wygłoszone referaty, ale też bogaty zbiór zdjęć przedstawiających A. Macieszę oraz fotografii przez niego wykonanych¹⁶². Jedną z ważniejszych sesji w działalności TNP była sesja naukowa pt. *Mazowieckie media lokalne i regionalne*, która odbyła się w 2003 r. Referaty wygłosili m.in. Janusz Adamowski (*Media lokalne w Polsce – zarys problematyki*), Andrzej Notkowski (*Dawna prasa lokalna na Mazowszu. Ze względu na śmierć autora referat odczytała Elżbieta Szubska-Bieroń*), Seweryn Blumsztajn (*Dodatki regionalne do „Gazety Wyborczej”*), Julia Pitera (*Politycy a media*), Jan Stefanowicz (*Dostęp do informacji*

¹⁵⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1964, k. 181-182.

¹⁵⁷ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1970*, Płock 1971, s. 29-31.

¹⁵⁸ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w Roku Nauki Polskiej 1973*, Płock 1974, s. 45.

¹⁵⁹ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2003*, Płock 2004, s. 100-101.

¹⁶⁰ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1985*, Płock 1986, s. 67.

¹⁶¹ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2003*, Płock 2004, s. 72-73.

¹⁶² *Dr Aleksander Maciesza (1875-1945) - w 130. rocznicę...*, dz. cyt.

publicznej, zagadnienia związane ze swobodą wykonywania zawodu dziennikarza). Materiały z sesji wydano w publikacji książkowej¹⁶³.

Zarząd TNP włączał się w ogólnopolskie inicjatywy rocznicowe. W ramach roku Witolda Gombrowicza w 2004 r. zorganizowano sesję naukową, podczas której referaty wygłosili Jerzy Jarzębski, Stanisław Żak, Józef Olejniczak, Krzysztof Łęcki i inni. Sesji towarzyszyła wystawa plakatów teatralnych oraz książek. Wygłoszone referaty zebrano w publikacji zwartej¹⁶⁴.

Do najważniejszych odczytów wygłoszonych w siedzibie Towarzystwa zaliczyć należy referaty: Stanisława Lorentza pt. *Człowiek i środowisko* (1970), Antoniego Rajkiewicza *Pluralizm związkowy w Polsce, jego konsekwencje polityczno-społeczne i ekonomiczne* (1981) i wiele innych, Andy Rottenberg *Kilka uwag o polskiej sztuce współczesnej* (2004), Małgorzaty Andrałojć *Bulla Bolesława Krzywoustego* (2007), liczne odczyty Michała M. Grzybowskiego, np. *Mazowsze podczas wyprawy grunwaldzkiej Władysława Jagiełły – w 600-lecie Victorii grunwaldzkiej 1410-2010* (2010) oraz nie mniej liczne M. Chudzyńskiego, np. *Aleksander Sochaczewski – malarz polskiego losu na Syberii* (2008).

Przewodniczącym komisji wydawniczej TNP w latach 1968-1981 był Franciszek Dorobek. Wydano w tym okresie m.in.: *Historię fotografii polskiej w latach 1839-1889* A. Macieszy oraz *Dzieje Płocka*, pod red. Aleksandra Gieyszтора¹⁶⁵. Od 1981 r. funkcję przewodniczącego komisji pełnił Wiesław Koński. Najważniejszymi publikacjami książkowymi w tym czasie były: *Mazowsze Płockie we wczesnym średniowieczu* Marii Miśkiewiczowej, *Sztuka Płocka* K. Askanasa, *Dzieje Płocka*, pod red. Mariana Kallasa i Mirosława Krajewskiego, *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej* M.M. Grzybowskiego, *Witold Zglenicki „Polski Nobel” i Górnik, geolog Witold Zglenicki (1850-1904) „Polski Nobel”* Andrzeja Chodubskiego, *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, *Płock we wspomnieniach. Adam Neuman-Nowicki, Maciej Górzyński, Jan Chojnacki, Marian Wilk*, pod red. W. Końskiego, *Regionalizm płocki w II Rzeczypospolitej* D. Kasprzyka, *Ojczyzna i jej regiony* Jerzego Damrosza, *Tajne nauczanie w obwodzie Armii Krajowej Gąbin* Zdzisława Nowakowskiego¹⁶⁶.

¹⁶³ *Mazowieckie media lokalne i regionalne. Materiały z sesji naukowej. Płock, 18-19 grudnia 2003 r.*, pod red. Wiesława Końskiego, Płock 2005.

¹⁶⁴ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2004*, Płock 2005, s. 63-65; *Stulecie Gombrowicza*, pod red. Z. Kruszewskiego i A. Kansego, Płock 2004.

¹⁶⁵ A. Maciesza, *Historia fotografii polskiej w latach 1839-1889*, Płock 1972; *Dzieje Płocka*, pod red. A. Gieyszтора, dz. cyt.; *Dzieje Płocka*, pod red. A. Gieyszтора, wyd. 2, Płock 1978.

¹⁶⁶ M.M. Grzybowski, *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej*, Płock 1981-2000; M. Miśkiewiczowa, *Mazowsze Płockie we wczesnym średniowieczu*, Płock 1982; A. Chodubski, *Witold Zglenicki „Polski Nobel”*, Płock 1984; K. Askanas, *Sztuka Płocka*, dz. cyt.; *Dzieje Płocka*, pod red. M. Kallasa, wyd. 3, t. 1, Płock 2000; *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Płock 2003; *Dzieje Płocka*, pod red. M. Krajewskiego, wyd. 3, t. 2, Płock 2006; *Płock we wspomnieniach. Adam*

Oprócz przedsięwzięć naukowych i popularyzatorskich TNP podejmowało inicjatywy ze sfery kultury i sztuki – organizowało koncerty i wystawy. Zauważyć należy, że spotkania łatwiejsze w odbiorze cieszyły się znacznie większą popularnością, niż imprezy naukowe. Wyjątkiem były odczyty znanych przedstawicieli nauki z dużych ośrodków uniwersyteckich, które gromadziły liczną publiczność. Przykładem mogą być odczyty A. Rajkiewicza, H. Samsonowicza, Michała Kleibera, czy Jerzego Woźnickiego.

Warto podkreślić społeczne zaangażowanie i determinację kolejnych zarządów Towarzystwa Naukowego Płockiego, które zapewniały sekcjom i członkom warunki do badań i działalności popularyzatorskiej, pomnażając i rozwijając materialną i naukową bazę, jaką stanowiła Biblioteka im. Zielińskich. Warto także zauważyć, że w wyniku demokratyzacji życia społecznego po 1956 r. doszło do znacznego zwiększenia aktywności członków stowarzyszenia oraz rozszerzenia form jego działalności.

3. Powstanie kwartalnika „Notatki Płockie”

Przywołanie historii Towarzystwa Naukowego Płockiego i scharakteryzowanie jego działalności okazało się ważne m.in. ze względu na konieczność przeprowadzenia postępowania krytycznego w stosunku do źródła, jakim były w procesie badawczym „Notatki Płockie”. W sytuacji wyjaśniania okoliczności powstania pisma na podstawie zawartości jego numerów A. Notkowski zaproponował rozpoczęcie postępowania krytycznego od ustalenia „kto mówi?” Dotyczy to nie tylko autorów wypowiedzi, ale także ich dysponentów, czyli najpierw Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, a następnie TNP. Autor zaleca także wskazanie czynników, które miały wpływ na treść i formę wypowiedzi, m.in. sytuacji społecznej i politycznej, w jakiej zakładane było pismo oraz w jakich działali jego wydawcy, redaktorzy i autorzy¹⁶⁷.

Zatem rozpatrując okoliczności powstania czasopisma „Notatki Płockie”, warto mieć na uwadze, w jakiej rzeczywistości politycznej miało to miejsce. Spodziewane po śmierci Józefa Stalina w 1953 r. zmiany polityczno-społeczne nie nastąpiły od razu. Wytworzony system władzy okazał się na tyle silny, że nic nie wskazywało na jakiegokolwiek przemianę. Jednakże pogłębiające się kłopoty

Neuman-Nowicki, Maciej Górzyński, Jan Chojnacki, Marian Wilk, pod red. W. Końskiego, Płock 2006; D. Kasprzyk, Regionalizm płocki..., dz. cyt.; J. Damrosz, Ojczyzna i jej regiony, Płock 2007; Z. Nowakowski, Tajne nauczanie w obwodzie Armii Krajowej Gąbin, Płock 2008; A. Chodubski, Górnik, geolog Witold Zglenicki (1850-1904) „Polski Nobel”, Płock 2011.

¹⁶⁷ A. Notkowski, *Okoliczności powstawania czasopism jako przedmiot krytyki źródła prasowego (na przykładzie okresu drugiej Rzeczypospolitej)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1980, nr 2, s. 103.

gospodarcze spowodowały dyskusje w PZPR, a nawet krytykę dotychczasowego systemu represji. Wypowiedzi te jednak pozostawały jedynie wewnętrznymi głosami partii. Dopiero rosnące niezadowolenie społeczeństwa zaowocowało pewnymi oznakami przemian, zwłaszcza wśród inteligencji. Od 1951 r. istniała Polska Akademia Nauk, w strukturach której znalazło się wielu uczonych o dużym poczuciu niezależności oraz wielkim autorytecie¹⁶⁸. W styczniu 1954 r. więzienie opuścił Władysław Gomułka. W tym samym roku w „Sztandarze Młodych” zaczęło ukazywać się w odcinkach opowiadanie Marka Hłaski *Baza Sokołowska*, obrazujące brutalną rzeczywistość, idealizowaną dotychczas przez media. W tym też roku Radio Wolna Europa rozpoczęło emitowanie audycji, w których zbiegły do Berlina Zachodniego ppłk Józef Światło, wysoki funkcjonariusz Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, zdradzał kulisy partyjnych rządów. W styczniu 1955 r. podczas III Plenum Komitetu Centralnego PZPR doszło do krytyki aparatu bezpieczeństwa i propagowano tezę o samowoli bezpieki. Zdaniem autorów książki *Komunizm w Polsce*, teza o nieposłuszeństwie funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa „miała uchronić komunistów od poniesienia odpowiedzialności za popełnione przez nią zbrodnie”¹⁶⁹. Po wakacyjnej przerwie, we wrześniu 1955 r. nastąpiła metamorfoza tygodnika „Po prostu”, który opowiedział się odważnie po stronie przemian. Jak twierdzi Dominika Rafalska w swojej książce poświęconej czasopiśmiu, odegrało ono wielką rolę w destalinizacji kraju oraz złożyło się na proces polskiego ożywienia w październiku 1956 r.¹⁷⁰ Ryszard Kowalczyk zwrócił uwagę, że działalność „Po prostu” w widoczny sposób pobudziła działalność lokalnych tytułów prasowych¹⁷¹.

W lutym 1958 r. Sejm PRL ogłosił lata 1960-1966 jako okres obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego¹⁷². Jednakże, na podstawie opisu faktów Kazimierza Askanasa z 1984 r., w Płocku przygotowania do mających nastąpić wydarzeń miały miejsce wcześniej, bo już w początkach roku 1955, kiedy to władze miasta, chcąc określić czas powstania Płocka, zaprosiły na spotkanie – związanych z Towarzystwem Naukowym Płockim – adwokatów: Kazimierza Askanasa i Tadeusza Gierzyńskiego. Zasugerowali oni, że aby ustalić czas powstania Płocka niezbędne będzie przeprowadzenie badań archeologicznych i historycznych, a w tym z kolei celu wskazane byłoby powołanie specjalnej komisji. Wkrótce, w marcu 1955 r.,

¹⁶⁸ J. Topolski, *Historia Polski*, Warszawa-Kraków 1992, s. 321-323.

¹⁶⁹ W. Bernacki, H. Głębocki i inni, *Komunizm w Polsce. Zdrada, zbrodnia, zakłamanie, zniewolenie*, Kraków 2005, s. 254.

¹⁷⁰ D. Rafalska, *Między marzeniami a rzeczywistością. Tygodnik „Po prostu” wobec głównych problemów społecznych i politycznych Polski w latach 1955-1957*, Warszawa 2008.

¹⁷¹ R. Kowalczyk, dz. cyt., s. 208.

¹⁷² Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 25 II 1958 r. w sprawie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, „Monitor Polski” 1958, nr 16, poz. 98.

w siedzibie Towarzystwa odbyło się posiedzenie z udziałem władz, podczas którego powołano Komisję Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Jej celem było potwierdzenie i udokumentowanie tysiącletnich dziejów miasta. Ukonstytuowanie się nowej organizacji nastąpiło 13 kwietnia; na przewodniczącego wybrano wówczas K. Askanasa. W składzie Komisji znaleźli się ponadto T. Gierzyński, nauczyciele F. Dorobek i Kazimierz Jakubowski, dyrektor Biblioteki im. Zielińskich TNP Cz. Gutry, dyrektor Muzeum Mazowieckiego w Płocku Krystyna Mierzejewska, lekarz Ludwik Śmigielski i dyrektor Powiatowego Archiwum Państwowego Jan Wańkiewicz¹⁷³. Zdaniem J. Wańkiewicza, koncepcja wydawania pisma wypłynęła od K. Askanasa. T. Gierzyński patrzył na pomysł założenia czasopisma niechętnie¹⁷⁴.

Podczas pierwszego plenarnego zebrania w dniu 26 marca 1955 r. rozważano, którzy przedstawiciele płockiego środowiska intelektualnego mogliby być przydatni w pracach Komisji, opracowano wówczas także plan pracy. Z wypowiedzi K. Askanasa wynika, że już na początku działaczom Komisji Badań towarzyszyła idea stworzenia regionalnego ruchu naukowego¹⁷⁵. Potwierdza to wykaz zgłoszonych przez płocczan prac, których tematyka wybiegała daleko poza plany związane z tysiącleciem miasta. Wśród złożonych artykułów znalazły się między innymi *Zawołania handlowe w Płocku* K. Askanasa, *Sport wodny w Płocku w latach 1882-1955* Juliusza Kawieckiego czy *Regulacja Wisły* Zygmunta Paprockiego. Ogółem złożono 5 gotowych prac, a dalszych 40 zgłoszono jako propozycje. Wśród nich m.in. *Zarys dziejów teatru w Płocku* F. Dorobka, *Polonica XVIII w. z Biblioteki im. Zielińskich nieznane Estreicherowi* Marii Kieffer czy *Historia ruchu robotniczego w Płocku* J. Wańkiewicza. Żaden ze złożonych i zgłoszonych artykułów nie dotyczył wprost problematyki tysiąclecia¹⁷⁶.

Szeroko zakrojona działalność Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka wymagała niezbędnego zaplecza. Szybko zatem zorganizowano sekretariat, którego zadaniem było m.in. dokumentowanie badań i formułowanie komunikatów informujących o ich wynikach. Komunikat taki ukazał się w grudniu 1955 r. w nakładzie 350 egzemplarzy i zawierał uzasadnienie powstania Komisji, zarysowanie celów oraz propagował problematykę badań Płocka i regionu płockiego. Znalazła się w nim zapowiedź wydawania publikacji periodycznej, informującej o wynikach prac badawczych oraz propagującej ich ideę. Zawiadamiano także, że przygotowujący jest biuletyn informacyjny Komisji¹⁷⁷.

¹⁷³ K. Askanas, *Działalność naukowa Towarzystwa Naukowego Płockiego w czterdziestoleciu PRL*, cz. 1, dz. cyt., nr 3, s. 20.

¹⁷⁴ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 3.

¹⁷⁵ K. Askanas, *Praca Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 5.

¹⁷⁶ *Wykaz prac płocczan zgłoszonych komisji*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 7.

¹⁷⁷ *Komunikat Komisji Badań nad 1000-leciem Płocka*, Płock 1955.

Ponadto w Komunikacie poinformowano bardzo wyraźnie, iż inicjatywa powołania Komisji wyszła od Miejskiego Komitetu PZPR¹⁷⁸. Askanas w roku 1956 – omawiając okoliczności powstania Komisji – przedstawił sprawy już nieco łagodniej. Pisał, że Komisja została powołana do życia „na zebraniu aktywu politycznego, naukowego, społeczno-kulturalnego i przedstawicieli Miejskiej Rady Narodowej”¹⁷⁹. Po blisko trzydziestu latach K. Askanas przyznał, że – ponieważ pomysł utworzenia Komisji wzbudzał wśród decydentów liczne wątpliwości – starano się więc stworzyć wrażenie, iż jest ona ideą PZPR i powstała na jej żądanie. W ten sposób chciano ułatwić uzyskanie zezwolenia na powstanie Komisji Badań¹⁸⁰.

Obawy towarzyszące powstawaniu nowych organizacji i w ogóle jakimkolwiek działaniu tłumaczyć można ogólną sytuacją w kraju, ale przede wszystkim wydarzeniami z kręgu samego Towarzystwa. Pamiętano bowiem ciągle o aresztowaniu w 1949 r. B. Jędrzejewskiego. Kolejny prezes również nie był ulubieńcem władz ze względu na swoją działalność w PSL. Zabroniono mu nawet prowadzenia praktyki adwokackiej, a także planowano zamach na jego życie¹⁸¹. Objął on funkcję w chwili, gdy nikt nie chciał się tego podjąć ze strachu. Towarzystwo bowiem w okresie stalinowskim było traktowane z nieufnością.

Prawdopodobnie z obaw tych wynikało, że TNP formalnie Komisji Badań nad Rozwojem Płocka nie włączyło w swoje struktury. Chociaż spotkania organizacyjne odbywały się w siedzibie Towarzystwa i tam też Komisja się mieściła, pomimo stałej współpracy, jasnej regulacji tej kwestii nie było. W omawianym Komunikacie Komisji Badań jej prezydium otwarcie przyznało się do Towarzystwa, ale oficjalna reakcja zarządu TNP nie nastąpiła. Co ciekawe, na posiedzeniach zarządu TNP regularnie relacjonowane były działania Komisji, a nawet akceptowane jej niektóre wydatki, np. koszty korespondencji i materiałów biurowych¹⁸². Na jednym z pism prezydium Komisji, skierowanych do zarządu Towarzystwa, na pieczętce Towarzystwa Naukowego Płockiego, takim samym fioletowym tuszem, postawiono pieczętkę Komisji Badań¹⁸³. Być może przez pomyłkę, być może z oszczędności papieru, jednakże przykład ten świadczy o wzajemnym przenikaniu się obu organizacji na poziomie ludzi z nimi związanych. Przywołane pismo zawiera zresztą

¹⁷⁸ Tamże.

¹⁷⁹ K. Askanas, *Praca Komisji...*, dz. cyt., s. 5.

¹⁸⁰ K. Askanas, *Działalność naukowa Towarzystwa Naukowego Płockiego w czterdziestoleciu PRL*, cz. 2, „Notatki Płockie” 1984, nr 4 (121), s. 15.

¹⁸¹ TNP, Akta TNP, dokumenty nieuporządkowane, Korespondencja TNP, Pismo W. Lutyńskiego i Z. Lutyńskiej do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie oceny R. Lutyńskiego w pracy T. Bodala pt. *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1945-1995* z dnia 1 XII 1997 r.

¹⁸² TNP, Akta TNP, sygn. 443, Księga protokołów posiedzeń zarządu 1955-1957 r., Protokół posiedzenia zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego odbytego w domu Towarzystwa przy placu Narutowicza 8 w dniu 20 V 1955 r., k. 3.

¹⁸³ TNP, Akta TNP, sygn. 33, Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka 1956-1966, k. 1.

propozycję wspólnego posiedzenia kierownictw obu organizacji, co z kolei świadczy o oficjalnej ich odrębności. Formalne włączenie Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka do Towarzystwa Naukowego Płockiego nastąpiło z dniem 1 lutego 1959 r. w wyniku postanowienia zarządu TNP z dnia 23 grudnia 1958 r., podczas którego zapadła decyzja o wystąpieniu do Komisji z propozycją połączenia¹⁸⁴. Nie zachował się ślad owego wystąpienia na piśmie, być może wcale takiego nie wystosowano. Wydaje się to prawdopodobne z uwagi na osobę przewodniczącego Komisji Badań K. Askanasa, który był obecny na posiedzeniu zarządu w tym dniu. Fakt włączenia Komisji został potwierdzony w *Sprawozdaniu z działalności TNP za rok 1958*¹⁸⁵.

Początkowo prace Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka finansowane były ze środków Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku oraz Powiatowego Związku Gminnych Spółdzielni w Płocku, Spółdzielni Pracy Kobiet im. Hanki Sawickiej w Płocku, Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Zgoda” w Płocku oraz Spółdzielni Pracy „Dozór Mienia” w Płocku. Jednakże na działalność w roku 1956 wystarano się o bezpośrednie finansowanie z budżetu państwa¹⁸⁶.

Komisja szybko nawiązała kontakty z miejscową elitą intelektualną, co zaowocowało powstaniem kilkudziesięciu artykułów. Płock nie był wówczas ośrodkiem naukowym, a lokalni badacze nie zawsze dysponowali wiedzą metodologiczną. Stąd – dzięki pomocy Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego – zorganizowano w Płocku stałą poradnię metodyczno-naukową. Udało się też nawiązać kluczowe kontakty w sprawie badań archeologicznych w Płocku z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN i Instytutem Historii PAN oraz znajomości osobiste m.in. z Witoldem Henselem, Stanisławem Herbstem oraz Aleksandrem Gieysztorem.

Z relacji zawartej w protokole z posiedzenia zarządu TNP w dniu 20 maja 1955 r. wynika, że kontakty te nawiązali K. Askanas, F. Dorobek i Cz. Gutry podczas wizyty w Warszawie. A. Gieyszor, dyrektor Instytutu Historii Uniwersytetu Warszawskiego, odniósł się życzliwie do prac Komisji i zapewnił, że Płock – najdalej w roku 1956 – zostanie objęty badaniami archeologicznymi prowadzonymi przez PAN w ramach badań nad tysiącleciem Polski. Na płockie prace archeologiczne obiecano nawet przeznaczyć 100 000 zł. Od władz Płocka oczekiwano jedynie

¹⁸⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 6, Księga protokołów posiedzeń zarządu 1957-1959, Protokół nr 79/15/58 posiedzenia zarządu TNP w dniu 23 XII 1958 r., k. 91.

¹⁸⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za czas od 1 I 1957 do 31 XI 1957 r. i od 1 I 1958 do 31 XII 1958 r., k. 115.

¹⁸⁶ K. Askanas, *Praca Komisji...*, dz. cyt., s. 5.

udostępnienia baraku dla dwóch naukowców oraz środków transportu¹⁸⁷. W liście z dnia 18 stycznia 1956 r. skierowanym do Komisji Badań A. Gieysztor wyraził przekonanie, że nie powinna się ona ograniczać w swoich działaniach do przygotowań związanych z milenium i zachęcał do podjęcia badań nad całą historią Płocka. W kontekście otrzymanego pierwszego komunikatu Komisji i zawartej tam zapowiedzi wydawania pisma, A. Gieysztor wspominał o jego atrakcyjności jako miejsca publikowania artykułów nawet przez badaczy z ośrodków uniwersyteckich. Zasugerował ponadto, że należałoby je rozwinąć w serii badawczej oraz w serii naukowo-popularnej¹⁸⁸.

Jednym z największych sukcesów Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka było zapoczątkowanie badań archeologicznych, kierowanych przez Jerzego Gąssowskiego z Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie oraz antropologicznych, kierowanych przez Ireneusza Michalskiego z Zakładu Antropologii Uniwersytetu Łódzkiego. Równocześnie Komisja nawiązała kontakty ze Stefanem Kuczyńskim z Zakładu Źródłoznawstwa Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego, który zobowiązał się do zebrania i opracowania źródeł do dziejów Mazowsza¹⁸⁹. Niezwykle ważne okazało się też wykonanie inwentaryzacji architektonicznej Płocka przez zespół pod kierunkiem Zdzisława Tomaszewskiego z Zakładu Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej. Prowadzono także w Płocku badania językoznawcze pod kierunkiem Witolda Doroszewskiego z Zakładu Językoznawstwa Polskiego Uniwersytetu Warszawskiego oraz etnograficzne, kierowane przez Mariana Sobieskiego. O kompleksowości prowadzonych badań świadczą ponadto prowadzone w ramach Komisji prace muzykologiczne i choreograficzne. Skalę przedsięwzięcia ilustruje zorganizowanie konferencji sprawozdawczo-planującej, zorganizowanej wspólnie z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN w dniach 30 listopada – 1 grudnia 1956 r. Wzięło w niej udział 150 osób, w tym 100 z dużych ośrodków naukowych, m.in. Warszawy i Łodzi, co jak na warunki prowincjonalne było osiągnięciem¹⁹⁰.

Okoliczności zorganizowania konferencji wspominał J. Wańkiewicz:

„Przychodzi rok 1956. I rozpoczyna działalność ta komisja badań. Przychodzi pierwsze półrocze, tutaj zaczyna coś się kręcić w kraju, a w Płocku

¹⁸⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 443, Księga protokołów posiedzeń zarządu rok 1955-1957 r., Protokół posiedzenia zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego odbytego w domu Towarzystwa przy placu Narutowicza 8 w dniu 20 V 1955 r., k. 1.

¹⁸⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 33, Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka 1956-1966, Odpis listu Aleksandra Gieyszтора do Komisji Badań nad Powstaniem i Istnieniem Płocka z dnia 18 I 1956 r., k. 1a.

¹⁸⁹ K. Askanas, *Praca Komisji...*, dz. cyt., s. 4-7.

¹⁹⁰ K. Askanas, *Założenia i wyniki pracy Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka*, w: *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830-1907-1957. Szkice i materiały*, Płock 1957, s. 200-202.

spokój. I to nie ja, to chyba Gutry coś przywiózł z Warszawy. Że podobno na wolności jest Gomułka. A on na wolności był chyba już od roku. No i inicjatywa mecenasa Askanasa: musimy zorganizować pierwszą ogólnowojevodzką konferencję na temat prac tej komisji. [...] Myśmy pracowali z ogromnym zapałem. Przypadło mi w udziale witanie gości. Przyjechali: Adam Stebelski, Adam Wolff, profesor [Zdzisław] Rajewski (archeolog), profesor [Stefan M.] Kuczyński z Łodzi, magister – wówczas – [Jerzy] Gąssowski [...]. Spać mieli na prywatnych kwaterach. To było 30 listopada 1956 roku. Pierwsza konferencja Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Przewoziłem gości trzema, czterema zamówionymi dorożkami na plac Narutowicza, natomiast stamtąd już ktoś inny rozwoził na kwatery. To było przedsięwzięcie. Przy stole prezydialnym zasiadają: Askanas, Gierzyński, Dorobek, przewodniczący prezydium MRN Józef Chlebicki i biskup Tadeusz Zakrzewski (wówczas wchodzący w skład trójki kierującej pracami episkopatu: [biskup Michał] Klepacz, Dąbrowski¹⁹¹ i właśnie Zakrzewski). Następnego dnia w Płocku sensacja: biskup był na konferencji! Uczestnicy otrzymali na pamiątkę pierwszy numer „Notatek Płockich”. Na koniec bankiet. Wyszliśmy z niego po północy, któryś z profesorów zaczął śpiewać¹⁹².

Zainteresowanie konferencją i badaniami naukowymi nad przeszłością Płocka wpisywało się w toczącą się w prasie dyskusję na temat nauki. Jak pisał Wiesław Władyka: „Nauka odradzała się. Wyzwalała się z konieczności uzasadniania rzeczywistości, z apologetyki i szukała możliwości badania tej rzeczywistości zgodnie z regułami poznania naukowego”¹⁹³.

W związku z postępowaniem w działaniach Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka przybywało prac badawczych, a co za tym szło coraz bardziej dostrzegalna stawała się idea utworzenia czasopisma. Pogłębioną analizę na temat wydawania periodyku regionalnego w ośrodku pozauniwersyteckim przeprowadził K. Askanas w referacie pt. *O potrzebie czasopism regionalnych*¹⁹⁴. Zdawał on sobie sprawę, że poziom artykułów przygotowywanych przez lokalnych badaczy może nie być wysoki, uznał nawet, że nie może to zaszkodzić nauce (oczywiście, trudno się z tym w pełni zgodzić, bo przecież fałszywe wyniki nie są zjawiskiem pożądanym), jednakże liczył na pomoc w tym zakresie przedstawicieli ośrodków uniwersyteckich. Dużo ważniejszym argumentem było zaniedbanie prowincji pod względem naukowym z powodu scentralizowania nauki polskiej w kilku ośrodkach uniwersyteckich. Taka sytuacja stwarzała warunki do aktywności środowisk

¹⁹¹ Chodzi o biskupa Zygmunta Choromańskiego, członka Komisji Mieszanej przedstawicieli Rządu i Episkopatu. M.M. Grzybowski, *Tadeusz Paweł Zakrzewski, biskup płocki 1946-1961*, Płock 2011, s. 75.

¹⁹² Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 4.

¹⁹³ W. Władyka, *Na czołowie. Prasa w październiku 1956 roku*, Warszawa-Łódź 1989, s. 51, 52.

¹⁹⁴ K. Askanas, *O potrzebie czasopism regionalnych*, dz. cyt., nr 1, s. 3-4.

lokalnych, a posiadanie własnego czasopisma dawałoby możliwość zebrania w nim prac badawczych i przyczynków do historii regionu. Zwrócił też K. Askanas uwagę, „że pismo lokalne ożywia ruch naukowy ośrodka, ułatwia start nieznanym pracownikom nauki i, zwłaszcza na prowincji, stanowi poważną dźwignię dla podnoszenia i upowszechniania kultury naukowej środowiska”¹⁹⁵.

Opisane okoliczności złożyły się na zainicjowanie wydawania biuletynu informacyjnego Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka pod nazwą „Notatki Płockie”. Pomysłodawcą tytułu był, zdaniem J. Wańkiewicza, K. Askanas¹⁹⁶. Pierwszy numer pisma ukazał się 22 lipca 1956 r.

Dzień rocznicy ogłoszenia Manifestu PKWN każdego roku był wykorzystywany do celów politycznych: w 1952 r. uchwalono konstytucję PRL, w 1953 r. ukończono odbudowę Rynku Starego Miasta w Warszawie, w 1955 r. zakończono budowę Pałacu Kultury i Nauki, oddawano wtedy szkoły do użytku, otwierano fabryki¹⁹⁷. Nie ma zatem niczego dziwnego, że na inaugurację pisma wybrano ten właśnie dzień.

W numerze pierwszym nie wskazano nazwiska redaktora naczelnego, „sygnowało” go Kolegium Redakcyjne w składzie: K. Askanas, F. Dorobek, T. Gierzyński i Cz. Gutry. Sądząc po prezentowanych przez Askanasa przemyśleniach na temat pisma, był on głównym jego teoretykiem. Jednakże doświadczenie dziennikarskie posiadał także adwokat T. Gierzyński, który przed II wojną światową współpracował z „Dziennikiem Płockim” i „Kurierem Mazowieckim”.

W tekście wstępnym Komitet Redakcyjny zwrócił uwagę, że kwartalnik ukazuje się w dwunastą rocznicę Manifestu Lipcowego. Wskazano jednocześnie, że nowe czasopismo odwołuje się do idei Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Szczególnie podkreślono, „że problematyka 1000-lecia Płocka znalazła duży oddźwięk w masach pracujących, gromadząc na odczytach, w miejscach prac wykopaliskowych i architektonicznych wielu ludzi z płockich zakładów pracy, warsztatów spółdzielczych i rzemieślniczych”¹⁹⁸. Stwierdzono ponadto, że działalność Komisji zainicjowała regionalny ruch naukowy w Płocku, którym to krótkim stwierdzeniem zanegowano szeroką, długoletnią oraz owocną społeczną pracę Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1830 oraz 1907-1939.

W zamierzeniach redakcji zadaniem „Notatek Płockich” było informowanie o pracach Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka w celu pogłębienia zainteresowania płocczan dziejami miasta, ale i badaczy z dużych ośrodków naukowych. Liczono na ich aktywność na łamach czasopisma. Nie wiadomo,

¹⁹⁵ Tamże, s. 3.

¹⁹⁶ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 3.

¹⁹⁷ M. Czyżniewski, *Propaganda polityczna władzy ludowej w Polsce 1944-1956*, Toruń 2005, s. 107.

¹⁹⁸ „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 1.

czy zastanawiano się wówczas nad tym, jak długo pismo ma być wydawane. Tekst wstępny zakończono jednak intencją, aby realizowało funkcję pomocniczą w związku z obchodami tysiąclecia Płocka, co będzie spełnieniem dążeń¹⁹⁹.

Wydanie pierwszego numeru „Notatek Płockich” zostało zauważone przez prasę w sierpniu 1956 r. Obszerny tekst, m.in. na temat Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka oraz „Notatek Płockich”, opublikował w „Nowej Kulturze” Paweł Jasienica²⁰⁰. Opisał z podziwem prowadzone przez PAN badania archeologiczne i archiwalne, ale za rzecz o wiele trudniejszą uznał doprowadzenie do wydania pierwszego numeru „Notatek Płockich”. Komplementował P. Jasienica władze miasta za zaufanie K. Askanasowi i pozostałym członkom zespołu, pisząc:

„Ludzie ci zaczęli bowiem robotę o znaczeniu niezmiernie przekraczającym prowincjonalne kręgi zainteresowań”²⁰¹.

Kluczowym dla autora zagadnieniem było porozumienie środowisk partyjnych, władz miasta i miejscowej inteligencji i podjęcie wspólnej inicjatywy na rzecz gruntownego, naukowego poznania historii oraz współczesności Płocka. Żałował, że podobne współdziałanie nie wystąpiło w innych miastach, które nie znają swoich dziejów. Zachwycał się Jasienica, że przedsięwzięcie naukowe o takiej skali było możliwe nie w ośrodku uniwersyteckim, ale w powiatowym mieście.

Wspomniał autor ponadto postać badacza-amatora Kazimierza Gelinka, przedwojennego nauczyciela płockiego gimnazjum, który opublikował wyniki swoich badań archeologicznych i geologicznych w pierwszym numerze „Notatek Płockich”. Z odwagą wytknął, że mimo ogromnych zasług na polu nauki i wielu odkryć ważnych dla historii miasta człowiek ten żyje w biedzie sprawując funkcję „starszego woźnego”. A wszystko z powodu – zdaniem Jasienicy – nieukrywania swojej głębokiej religijności²⁰².

Na początku września w dodatku do „Trybuny Mazowieckiej” pt. „Iskry” – poświęconym nauce, literaturze, oświacie i sztuce – pozytywnie odniesiono się do inicjatywy Komisji Badań, jak i jej organu. Już sam tytuł *Udany początek* stanowił pozytywną ocenę czasopisma. Podkreślono pionierskość i ambicję przedsięwzięcia, dowartościowując przy okazji Płock z jego środowiskiem inteligenckim poprzez określenie go mianem płockiego ośrodka naukowego. W tekście zamieszczono przegląd zawartości numeru, krótkie fragmenty artykułu wstępnego oraz wspomnienia Cz. Gutrego o Władysławie Broniewskim²⁰³.

¹⁹⁹ Tamże, s. 2.

²⁰⁰ P. Jasienica, *Dziwa Mazowieckie*, „Nowa Kultura” 1956, nr 34, s. 1, 5.

²⁰¹ Tamże, s. 5.

²⁰² Tamże.

²⁰³ J.R., *Udany początek („Notatek Płockich” – numer pierwszy)*, w: dodatek tygodniowy „Iskry” nr 33, s. II, „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 216.

NOTATKI PŁOCKIE

BIULETYN KOMISJI BADAŃ NAD POWSTANIEM I ROZWOJEM PŁOCKA

PŁOCK

I

1956

Ilustracja 1. Okładka pierwszego numeru „Notatek Płockich”

Po ukazaniu się drugiego numeru w dodatku „Iskry” do „Trybuny Mazowieckiej” aż dwie stronicie poświęcone zostały nowemu przedsięwzięciu wydawniczemu oraz jego wydawcy Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Przedstawiono m.in. sylwetki, łącznie ze zdjęciami, jej członków: K. Askanasa, T. Gierzyńskiego, F. Dorobka, Cz. Gutrego, K. Mierzejewskiej i J. Wańkiewicza²⁰⁴.

W głównym tekście pt. *Poważna inicjatywa płocczan. Myśl – serce – czyn* autorka Urszula Pomorska z pewnym zdziwieniem zwróciła uwagę, że w powiatowym mieście doszło do tak cennych inicjatyw, jak działalność Komisji Badań oraz jej organu „Notatek Płockich”, co świadczy o zapoczątkowaniu „poważnego nurtu ruchu naukowego”²⁰⁵.

W numerze „Iskier” zamieszczono fragmenty artykułów pochodzących z drugiego numeru czasopisma: *Zawołania handlowe w Płocku* K. Askanasa, *Czepiny płockie* Jadwigi Gorzechowskiej, *O nazwie Mazowsza* Jana Kowalewskiego i recenzji książki Krzysztofa Dunina-Wąsowicza autorstwa J. Wańkiewicza. Przywołano pochlebne wypowiedzi znanych ludzi nauki o „Notatkach Płockich”, m.in. A. Gieysztor, S. Herbsta i P. Jasienicy²⁰⁶.

Zaangażowanie i ambicję miejscowego środowiska w badania, m.in. archeologiczne prowadzone przez Instytut Historii Kultury Materialnej, oraz dużą rozpiętość tematyczną podkreślała Teresa Wąsowicz w informacji o pierwszych dwóch numerach czasopisma zamieszczonej w „Kwartalniku Historii Kultury Materialnej”²⁰⁷.

Dla S. Herbsta przykład „Notatek Płockich” jako inicjatywy lokalnego środowiska stanowił dowód odbudowywania czasopiśmiennictwa regionalnego oraz odnawiania życia naukowego w ośrodkach pozauniwersyteckich²⁰⁸.

W podobnym kontekście przywołał przykład działań Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka i wydawanie przez nią własnego kwartalnika Ryszard Zieliński na łamach „Więzi”. Wyjątkowe zjawisko badań płockich postrzegał

²⁰⁴ Up [Urszula Pomorska], *Ludzie rodzinnego miasta*, w: dodatek tygodniowy „Iskry” nr 45, s. I, „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 287.

²⁰⁵ U. Pomorska, *Poważna inicjatywa płocczan. Myśl – serce – czyn*, w: dodatek tygodniowy „Iskry” nr 45, s. I, „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 287. Autorka, nie bez ironii, zauważyła w artykule, że TNP nie miało szczęścia do swoich prezesów, gdyż dwaj kolejni znajdowali się przez pewien czas w więzieniu. Sprostować należy, że w więzieniu przebywał tylko jeden prezes TNP Bolesław Jędrzejewski – za przynależność do AK.

²⁰⁶ Up [Urszula Pomorska], bez tytułu, w: dodatek tygodniowy „Iskry” nr 45, s. II, „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 287.

²⁰⁷ T[eresa] W[ąsowicz], *Notatki Płockie, Biuletyn Komisji badań nad powstaniem i rozwojem Płocka, Płock 1956, z. 1, s. 32, z. 2, s. 32*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1957, nr 2, s. 368-369.

²⁰⁸ S. Herbst, *Regionalne badania historyczne w przeszłości i w Polsce Ludowej*, „Kwartalnik Historyczny” 1956, nr 4-5, s. 467.

jako dobry przykład dla innych regionów. Widział też konieczność powstawania czasopism, w których prowincjonalne środowiska naukowe mogłyby publikować swoje prace. Przywołana opinia Tadeusza Manteuffla zawiera sugestię, że regionalne pismo naukowe powinno dotyczyć historii regionu lub zagadnień, w których „specjalizuje” się lokalne środowisko. Uważał on ponadto, że w celu zapewnienia pismom odpowiedniego poziomu konieczny byłby system recenzowania tekstów przez specjalistów uniwersyteckich, byleby tylko pamiętać, że nie mogą być one zbyt surowe, aby całkowicie nie zniechęcić do podejmowania i opracowywania badań²⁰⁹.

Niezaprzeczalnym osiągnięciem Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka było zintegrowanie lokalnej inteligencji poprzez prowadzenie badań naukowych w związku z przygotowaniem do milenium państwa. Jednakże po utworzeniu czasopisma „Notatki Płockie” rolę integracyjną przejęło pismo. Wokół niego zaczął się tworzyć się krąg autorów i odbiorców, pochodzących z różnych środowisk i wyrażających odmienne poglądy. Chcąc prowadzić badania i publikować ich wyniki lub choćby czytać czasopismo ze zrozumieniem, nabierali odpowiednich umiejętności i nawyków.

Płockie środowisko dobrze wykorzystało zmiany, jakie zaszły po 1956 r. w systemie rządzenia krajem. Obywatele otrzymali wówczas znaczną swobodę działania nie tylko w życiu prywatnym, ale i w kulturze. Zrezygnowano z dotychczasowych form represji oraz złagodowano presję ideologiczną²¹⁰.

Dzięki prowadzeniu badań nad regionem płockim i upowszechnianiu wyników tychże badań „Notatki Płockie” jako dzieło redaktorów, autorów i wydawców przyczyniły się do odegrania istotnej roli kulturotwórczej, rozumianej jako udział w tworzeniu elementów wchodzących w skład dorobku społecznego i przekazywanie ich kolejnym pokoleniom społeczności regionu płockiego. Niezaprzeczalna jest rola czasopisma w pobudzeniu przedstawicieli lokalnej elity intelektualnej do aktywności poznawczej.

²⁰⁹ R. Zieliński, *Regionalizm*, „Więź” 1959, nr 1, s. 93-97.

²¹⁰ A. Friszke, *Polska. Losy państwa i narodu...*, dz. cyt., s. 247.

Rozdział II

Formuła wydawnicza

1. W poszukiwaniu profilu czasopisma (1956-1968)

Podczas badania okoliczności powstawania czasopism ważne jest określenie środowiska odbiorców przekazu oraz celów wypowiedzi, a także technicznych elementów pisma²¹¹. Należy zatem określić elementy, składające się na formułę wydawniczą „Notatek Płockich”.

Rozważania warto rozpocząć od przypomnienia najważniejszych cech wyróżniających czasopismo naukowe. Umożliwi to próbę identyfikacji omawianego tytułu. Istnieje wiele wyróżników czasopisma naukowego. Zdaniem Jerzego Myślińskiego czasopismo naukowe wyróżniają: periodyczność; jednolitość, czyli wewnętrzny związek poszczególnych numerów; treść przeznaczona dla ściśle określonej grupy odbiorców; aktualność zamieszczanych treści; rozpowszechnianie w środowisku naukowym²¹². Według Teresy Ostrowskiej podstawowym warunkiem uznania czasopisma za naukowe jest publikowanie materiałów naukowych, bez względu czy ukazują się z częstotliwością tygodniową czy roczną²¹³. Sylwester Dziki w *Encyklopedii wiedzy o prasie* pod red. Juliana Maślanki zdefiniował czasopismo naukowe jako „czasopismo treści specjalnej poświęcone utrwalaniu i upowszechnianiu oryginalnych wyników badań naukowych, wydawane w zasadzie przez instytucje naukowe i przeznaczone dla środowisk naukowych; odgrywają istotną rolę w procesie integracji kręgów ludzi związanych zawodowo z nauką. Charakteryzują się dużą amplitudą periodyczności (roczniki, kwartalniki, dwumiesięczniki, miesięczniki; rzadziej dwutygodniki i tygodniki)”²¹⁴. Grażyna Wrona na użytek pracy *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918-1939* skonstruowała

²¹¹ A. Notkowski, *Okoliczności powstawania czasopism*, dz. cyt., s. 106-108.

²¹² J. Myśliński, *Czasopiśmiennictwo naukowe w Galicji w dobie autonomicznej*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1969, nr 4, s. 478.

²¹³ T. Ostrowska, *Czasopisma w nauce*. Cz. 1, „Przegląd Humanistyczny” 1975, nr 9, s. 62.

²¹⁴ S. Dziki, hasło: *Czasopismo naukowe*, w: *Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki, Wrocław-Kraków 1976, s. 47.

własną definicję. Według Autorki, czasopismo naukowe to wydawnictwo ciągle charakteryzujące się zespołem cech formalnych, treściowych i funkcjonalnych. Do wyznaczników formalnych zaliczyła częstotliwość ukazywania się, ciągłość numeracyjną, wspólny tytuł i szatę graficzną, nieprzewidziany termin zakończenia. O przynależności do periodyków naukowych decyduje, zdaniem G. Wrony, struktura, w której wyróżnia się część naukową i część sprawozdawczo-informacyjną oraz zespół przekazywanych treści. Zadaniem czasopism naukowych jest prezentowanie wyników najnowszych dokonań badawczych. Z punktu widzenia identyfikacji czasopisma naukowego ważna jest również instytucja wydawcy, np. uniwersytetu, towarzystwa naukowego oraz odbiorcy, np. naukowiec, specjalista. Za rozstrzygające kryterium Autorka uznała deklarację programową redaktora i wydawcy, charakteryzującą profil czasopisma, jego przeznaczenie oraz odbiorcę²¹⁵.

W początkowym okresie istnienia „Notatki Płockie” zawierały prawie wyłącznie prace powstałe w lokalnym środowisku intelektualnym. W niedługim czasie jednak, zwłaszcza po konferencji zamykającej pierwszy etap prac Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, która odbyła się w Płocku w 1956 r., na łamach pisma pojawiły się artykuły badaczy z ośrodków uniwersyteckich i instytucji kierowanych przez PAN. Podczas wspomnianej konferencji referaty wygłosili m.in. archeolog Jerzy Gąssowski (*Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w Płocku w roku 1956*), antropolog I. Michalski (*Dotychczasowy stan badań antropologicznych regionu płockiego oraz postulaty na przyszłość*), historyk Irena Gieysztorowa (*Prace prowadzone przez Zakład Atlasu Historycznego Instytutu Historii PAN*). Podczas obrad głos zabrali m.in. archeolog i mediewista Witold Hensel, historycy Aleksander Gieysztor, Stanisław Herbst, językoznawca Witold Doroszewski. Treść referatów oraz zapis dyskusji zamieszczono w „Notatkach Płockich”²¹⁶.

Podczas konferencji wypowiedziano się także na temat kształtu samego pisma. W referacie wygłoszonym przez Kazimierza Askanasa znalazł się postulat udzielania stałej pomocy redakcji „Notatek Płockich” przez uczonych z ośrodków uniwersyteckich i PAN-owskich, m.in. poprzez wskazywanie tematów do opracowań oraz recenzowanie artykułów, ale także przez zamieszczanie ich prac, będących gwarancją wysokiego poziomu²¹⁷. W wypowiedzi Askanasa wyraźnie pobrzmiwała troska o nadanie czasopismu naukowego charakteru. Droga do celu wydawała się jednak daleka.

²¹⁵ G. Wrona, dz. cyt., s. 17-18.

²¹⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 32, Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka – materiały, 1956 r.; „Notatki Płockie” 1957, nr 3-4.

²¹⁷ K. Askanas, *Zagadnienie badań...*, dz. cyt., s. 41-42.

Niezwykle trafną diagnozę pisma postawił Stefan Maria Kuczyński z Uniwersytetu Łódzkiego. Stwierdził, „że redakcja nie zdecydowała jeszcze o charakterze pisma – co ma być jego treścią? Czy publikowanie prac o charakterze przyczynkarskim [...], czy też zadaniem pisma jest propagowanie w sposób popularnonaukowy osiągnięć naukowych z dziejów Mazowsza? Czy stać się ma ono kroniką miejscowych wydarzeń, czy też ma spełniać jeszcze inną rolę? Niektóre artykuły nie stoją na właściwym poziomie. Zadaniem prac popularnonaukowych winno być informowanie w sposób łatwy i strawny, w oparciu o najnowsze prace naukowe szerszej opinii publicznej o badaniach naukowych na pewnych odcinkach. Warunkiem podstawowym jest jednak, aby były to fakty naukowe i aby prace takie informowały szerszy ogół, a nie wprowadzały go w błąd. Tymczasem pewne artykuły *Notatek* miały charakter nie informacyjny, a dezinformacyjny. [...] Prof. Kuczyński apeluje, aby *Notatki Płockie* uczynić pismem popularnonaukowym i dlatego należy odrzucać zdecydowanie artykuły słabe. Należałoby także nawiązać kontakt z recenzentami z większych ośrodków naukowych spoza Płocka i przed opublikowaniem przysyłać im artykuły do oceny”²¹⁸.

Łagodniejsze stanowisko zajął Ireneusz Michalski z Uniwersytetu Łódzkiego, który opowiedział się za popularnonaukowym charakterem pisma, ale nie radził przeprowadzać ostrej selekcji materiałów. Uważał bowiem, że nie poziom prac jest najważniejszy, a „przyciąganie ludzi” i ich aktywność. Nie był też zwolennikiem instytucji recenzentów, u których – jak stwierdził – artykuły „zalegają”, w oczekiwaniu na ocenę, co powoduje opóźnienia w publikacji²¹⁹.

W dyskusji zabrał także głos przedstawiciel Biblioteki im. Zielińskich TNP Stanisław Kostanecki. Podniósł, że tytuł pisma jakoby miał sugerować, „że nie powinno to być pismo wyłącznie o charakterze popularnonaukowym, ale winny znaleźć w nim miejsce przejawy twórczości rodzimej, wiadomości o ważniejszych wypowiedziach kulturalnych w Płocku. Mgr Kostanecki wysuwa wniosek, aby *Notatki Płockie* składały się z dwóch działów: pierwszego popularnonaukowego i drugiego obejmującego wiadomości i materiały z życia kulturalnego Płocka. Przez uwzględnienie w wydawnictwie tym obydwu nurtów regionalnych: naukowo-badawczego i kulturalno-twórczego pismo znacznie się wzmocni²²⁰”.

Lektura referatów wygłoszonych podczas konferencji oraz wypowiedzi w dyskusji, także w sprawie kwartalnika „Notatki Płockie”, uświadamiać musi przepaść, jaka dzieliła poziom zaproszonych gości z ośrodków naukowych i – jak by

²¹⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 32, Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka – materiały, 1956 r., Protokół konferencji Sprawozdawczo-Planującej badań Regionu Płockiego, która odbyła się w dniach 30 XI i 1 XII [19]56 r. w Płocku, k. 103-104.

²¹⁹ Tamże, k. 111-112.

²²⁰ Tamże, k. 125.

nie patrzeć – elitę intelektualną ówczesnego Płocka. Naukowość, czy nawet popularnonaukowość, pozostawała tutaj jedynie w sferze ambicji.

Za programowe w odniesieniu do kwartalnika TNP „Notatki Płockie” należy uznać tekst wstępny do numeru pierwszego oraz artykuł pt. *O potrzebie czasopism regionalnych* K. Askanasa, z których daje się odczytać informacje na temat elementów formuły wydawniczej. W pierwszej z wypowiedzi określono linię programową czasopisma. Poprzez odniesienie do rocznicy Manifestu Lipcowego określono preferencje ideowe, jakie miały być reprezentowane w piśmie. Podkreślono, że inicjatywa powstania Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka oraz jej organu prasowego „wyrosła w klimacie politycznym i społecznym, ekonomicznym i naukowym, jaki zapoczątkował Dzień 22 lipca 1944 roku, dzień narodzin władzy polskiego człowieka pracy z miasta i wsi”²²¹.

Wśród celów pisma wymieniono informowanie o działaniach Komisji, ale także zainteresowanie płocczan dziejami miasta oraz zachęcenie miejscowej inteligencji, studentów oraz młodzieży do podejmowania przedsięwzięć badawczych dotyczących regionu płockiego. Za szczególnie ważne uznano zainteresowanie tą problematyką archeologów i historyków²²². Badacze mieliby się przyczynić do poprawienia stanu wiedzy na temat Mazowsza, które do tej pory udokumentowane było w sposób niewystarczający²²³.

Do ważnych celów pisma zaliczyć należy też ułatwianie startu nieznanym pracownikom naukowym²²⁴. Za misję czasopisma można natomiast uznać pogłębianie wiedzy o Płocku w celu podniesienia kultury naukowej miasta²²⁵.

W tekście wstępnym numeru pierwszego określono charakter pisma. Jego odbiorcami mieli być mieszkańcy Płocka, a w szczególności inteligencja, studenci i młodzież szkolna, ale również miłośnicy miasta, dla których „Notatki Płockie” miały być swego rodzaju forum. Sygnalizowano chęć dotarcia także do pracowników nauki. W wypowiedzi podkreślono zainteresowanie „mas pracujących” badaniami nad przeszłością Płocka, zwłaszcza wykopaliskami, ale wśród odbiorców pisma ich nie wymieniono²²⁶. Co ciekawe, w żaden sposób nie odniesiono się do członków Towarzystwa Naukowego Płockiego jako potencjalnych czytelników czasopisma. A stanowili oni przecież intelektualną elitę miasta, nie wspominając już o tym, że wszyscy członkowie Komitetu Redakcyjnego byli jednocześnie członkami

²²¹ Tekst wstępny, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 1.

²²² Tamże, s. 2.

²²³ K. Askanas, *O potrzebie czasopism regionalnych*, dz. cyt., s. 3.

²²⁴ Tamże.

²²⁵ Tekst wstępny, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 2; K. Askanas, *O potrzebie czasopism regionalnych*, dz. cyt., s. 4.

²²⁶ Tekst wstępny, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 1-2.

TNP. Oczywiście, członkowie Towarzystwa od początku byli odbiorcami „Notatek Płockich”. Zagadnienia podejmowane w piśmie miały dotyczyć nie tylko dawnych okresów historycznych, ale także współczesności. Zamierzano łączyć problematykę przeszłości z tematami politycznymi, gospodarczymi, społecznymi i kulturalnymi „doby obecnej”, którą określono jako okres międzywojenny, okupację hitlerowską i socjalistyczną rzeczywistość²²⁷. W związku z szybkim tempem przemian zachodzących w sferze gospodarki oraz obyczajowości pismo miało także zadbać o utrwalenie minionych lub przemijających zjawisk²²⁸.

W pierwszym okresie istnienia kwartalnika „Notatki Płockie” wykorzystywano materiały wytworzone w wyniku prac Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Zgromadzono wokół niej przedstawicieli miejscowej inteligencji, którzy zaproponowali opracowanie tematów dotyczących lokalnych zagadnień. Wypłacane honoraria za zamieszczane w kwartalniku teksty stanowiły dodatkową zachętę do pracy. Niektóre artykuły zamawiano. Podczas spotkania komitetu redakcyjnego w dniu 19 sierpnia 1960 r. postanowiono zamówić u Kazimierza Jakubowskiego artykuł na temat problemów rozwoju kulturalnego Płocka. Artykuł taki ukazał się w 1961 r.²²⁹ Bardzo duża liczba artykułów stanowiła pokłosie odczytów, sesji i konferencji organizowanych przez Komisję Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka lub TNP. Jako przykład można podać zamieszczenie w numerze 3-4 z 1957 r. referatów wygłoszonych podczas Konferencji Sprawozdawczo-Planującej Badań Regionu Płockiego, która odbyła się w Płocku w dniach 30 listopada – 1 grudnia 1956 r.²³⁰ Podobnie artykuły S. Kostaneckiego pt. *O wybitnych obywatelach Lipnowskiego* oraz *O wybitnych obywatelach Rypińskiego* były wcześniej wygłoszone podczas odczytów²³¹.

Z biegiem czasu „Notatki Płockie” zaczęły przedostawać się do kręgów ludzi nauki spoza regionu. Stąd też coraz częściej do redakcji napływały artykuły lub propozycje ich napisania drogą pocztową, nawet z dalszych ośrodków, jak np. teksty Czesława Deputy z Lublina, czy Michała Domańskiego z Torunia²³².

O nadsyłanie artykułów do „Notatek Płockich” apelował prezes TNP Tadeusz Gierzyński. Na apel odpowiedział m.in. Ryszard Juskiewicz, który deklarował

²²⁷ Tamże, s. 2.

²²⁸ K. Askanas, *O potrzebie czasopism regionalnych*, dz. cyt., s. 4.

²²⁹ K. Jakubowski, *Niektóre problemy rozwoju życia kulturalnego Płocka*, „Notatki Płockie” 1961, nr 19, s. 32-35.

²³⁰ „Notatki Płockie” 1956, nr 3-4.

²³¹ S. Kostanecki, *O wybitnych obywatelach Lipnowskiego*, „Notatki Płockie” 1961, nr 19, s. 22-28; S. Kostanecki, *O wybitnych obywatelach Rypińskiego*, „Notatki Płockie” 1961, nr 20, s. 25-31.

²³² TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały komitetu redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Pismo Cz. Deputy do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie publikacji z dnia 15 X 1964 r., k. 13; TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały komitetu redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Pismo M. Domańskiego do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie publikacji z dnia 21 I 1966 r., k. 33.

gotowość przysyłania materiałów do każdego numeru²³³. Od 1968 r. zamieszczał on na łamach plockiego pisma artykuły związane z tematyką II wojny światowej i okupacji ziemi mławskiej.

Wiele artykułów opracowywali także przedstawiciele redakcji, zarządu TNP oraz Biblioteki im. Zielińskich: K. Askanas, F. Dorobek, Stanisław Chrzanowski, J. Chojnacki oraz S. Kostanecki.

Z zachowanych nielicznych dokumentów wynika, że w omawianym okresie odbywały się spotkania komitetu redakcyjnego, podczas których zajmowano się sprawami związanymi z wydawaniem kwartalnika. Podczas zebrania w dniu 19 sierpnia 1960 r., któremu przewodniczył prezes T. Gierzyński w porządku dziennym znalazły się następujące zagadnienia: wytyczne działalności komitetu redakcyjnego, zasady wydawania, tematyka numeru 3 (17) 1960 r., omówienie specjalnego numeru poświęconego petrochemii. Podczas spotkania ustalono, że „Notatki Płockie” są organem TNP i będą uwzględniały problematykę prac Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Podejmowane zagadnienia dotyczyć miały współczesności Mazowsza Płockiego, spraw społecznych, politycznych i gospodarczych, a w szczególności rozwoju Płocka. Zakres tematyczny obejmować miał dodatkowo powiaty: gostyniński, płoński i mławski. Ustalono ponadto zawartość numeru 3 (17), co jednak nie pokryło się z rzeczywistym numerem 17-18 z 1960 r. Podczas posiedzenia rozważano wprowadzenie kolumny reportażu sądowego pt. *Płock przez pryzmat sali sądowej*, jednakże pomysłu nie zrealizowano²³⁴.

Niekiedy zdumiewa czas, jaki upłynął od złożenia materiału do druku a jego opublikowaniem. W przypadku pracy Jana Kancewicza z Uniwersytetu Warszawskiego o Esterze i Janie Stróżeckich od złożenia w redakcji do opublikowania minęło 18 lat. W liście do Czesława Gutrego z 19 listopada 1960 r. autor artykułu pisał:

„Przepraszam za zwłokę, nadsyłam poprawiony i nieco rozszerzony tekst pracy pt. *Estera i Jan Stróżeccy*. W tekście tym postarałem się uwzględnić propozycje Komitetu Redakcyjnego. [...] Przesyłam tekst w 3 poprawionych egzemplarzach. Jeśli byłoby to możliwe, prosiłbym o nadesłanie korekty szpaltowej. Zwracam takową z reguły po 3 dniach, co wraz z przesłaniem pocztą nie zajęłoby

²³³ TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały komitetu redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Pismo R. Juskiewicza do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie publikacji z dnia 12 III 1967 r., k. 9; TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały komitetu redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Pismo R. Juskiewicza do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie publikacji z dnia 20 III 1967 r., k. 50.

²³⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały komitetu redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Protokół posiedzenia Komitetu Redakcyjnego „Notatek Płockich” odbytego w dniu 19 VIII 1960 r., k. 1-2.

więcej niż tydzień, a sprzyjało wyeliminowaniu błędów. Uzupelniać tekstu nie zamierzam, więc poprawki nie powinny skomplikować druku”²³⁵.

Artykuł ukazał się w dopiero w 1978 r.²³⁶ Nie udało się wyjaśnić, dlaczego sprawa trwała tak długo?

W przypadku niektórych nadesłanych artykułów redakcja korzystała z recenzentów, których opinie miały wpływ na zakwalifikowanie materiału do druku. Zrezygnowano na przykład z tekstu pt. *Zarys dziejów politycznych Mazowsza do 1526 r.* nadesłanego przez Jerzego Centkowskiego z Warszawy po zasięgnięciu opinii ks. Tadeusza Żebrowskiego i Stanisława Kostaneckiego, którzy uznali za niecelowe publikowanie artykułu. W brudnopisie listu od redakcji (tylko taki się zachował) stwierdzono m.in., że praca stanowi streszczenie dziejów Mazowsza, a nie ich syntezę, że pominięto ważne postacie. Ponadto wytknięto autorowi nieprzejrzysty układ pracy²³⁷.

Decyzje dotyczące „Notatek Płockich” zapadały nie tylko podczas zebrań kolegium redakcyjnego, ale także podczas posiedzeń zarządu TNP, co wynika wprost ze struktury kompetencji stowarzyszenia. To do zarządu należało podejmowanie decyzji strategicznych i finansowych. Zapadały w związku z tym postanowienia w sprawie społeczno-politycznego charakteru czasopisma oraz geograficznego obszaru, jakiego dotyczyć miały zamieszczane materiały. Omawiano i zatwierdzano ponadto treści poszczególnych numerów²³⁸. Czynności te miały charakter bardzo szczegółowy, z teki redakcyjnej wybierano teksty do kolejnego numeru i zatwierdzano je²³⁹. Przykładem rozważań strategicznych był pomysł zmiany tytułu na „Notatki Mazowieckie”, jednakże nigdy go nie zrealizowano²⁴⁰.

To podczas posiedzeń zarządu decydowano o częstotliwości ukazywania się pisma, o jego cenie, ale także i charakterze. Podczas posiedzenia w dniu 24 stycznia

²³⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały komitetu redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Pismo J. Kancewicza do sekretarza komitetu redakcyjnego Czesława Gutrego w sprawie publikacji z dnia 19 XI 1960 r., k. 6.

²³⁶ J. Kancewicz, *Esterka i Jan Stróżeccy. Zarys życia i działalności społeczno-politycznej*, „Notatki Płockie” 1978, nr 3 (96), s. 37-45.

²³⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały komitetu redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Brudnopis pisma redakcji „Notatek Płockich” do J. Centkowskiego w sprawie publikacji z dnia 20 VIII 1966 r., 45-46, 48.

²³⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 19 VIII 1960 r., s. 26-27; TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 19 V 1963 r., s. 73; TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 6 VII 1964 r., s. 212.

²³⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 14 VII 1965 r., s. 237.

²⁴⁰ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 16 XII 1965 r., s. 250.

1960 r. postanowiono, że będzie ono wychodziło w okresach dwumiesięcznych, a cenę ustalono na 6 zł. Dyskutowano też o uwspółcześnieniu pisma poprzez zamieszczanie wkładek o charakterze literackim, jednakże z uwagi na spore koszty przedsięwzięcia sprawę tę odłożono²⁴¹. Zarząd TNP, wykazując troskę o poprawienie sytuacji finansowej czasopisma, brał pod rozwagę również zastosowanie bardziej handlowego podejścia. Podczas zebrań zapadały ponadto decyzje personalne. Dotyczyły one na przykład pozyskania do współpracy redaktora S. Chrzanowskiego w celu zapanowania nad terminowością wydawania poszczególnych zeszytów, czy dokonania zmian w kolegium redakcyjnym w 1960 r.²⁴² Podczas posiedzeń zarządu prezes T. Gierzyński apelował do jego członków o pozyskiwanie materiałów do przygotowywanych numerów²⁴³. W kompetencji zarządu znajdowało się także ustalanie wysokości nakładów. Nakłady zwiększano w związku z opisywaniem w czasopiśmie ważnych wydarzeń, jak np. obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego²⁴⁴.

Po przygotowaniu materiału do druku występowano o akceptację miejscowej placówki cenzury. Stopki redakcyjne poszczególnych numerów zawierają sygnatury cenzorskie, które składały się z litery i cyfr oddzielonych myślnikiem, np. Z-32, N-4, N-15, M-57.

Aby wydrukować numer czasopisma należało ponadto dysponować odpowiednią ilością papieru, który przydzielało Ministerstwo Kultury. Z pieczęcią cenzora zezwalającą na druk oraz z własnym papierem zwracano się dopiero do drukarni.

W Płocku w 1956 r. istniała jedna drukarnia. Po 1945 r. drukarnię braci Detrychów przejęło Ministerstwo Informacji i Propagandy, a następnie przekazało ją Centralnemu Zarządowi Państwowych Zakładów Graficznych. W 1949 r. drukarnia została znacjonalizowana i w roku 1952 przekazana Płockim Zakładom Przemysłu Terenowego w Płocku. Zaczęła wówczas występować pod nazwą Płockie Zakłady Przemysłu Terenowego Wydział III Zakłady Graficzne w Płocku. Drukarnia mieściła się przy ul. 1 Maja 1. 1 lipca 1959 r., zarządzeniem ministra kultury i sztuki utworzono przedsiębiorstwo państwowe Płocka Drukarnia Akcydensowa i przeniesiono zakład

²⁴¹ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 24 I 1960 r., s. 1-2.

²⁴² TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 1 VII 1960 r., s. 22-23.

²⁴³ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 16 VIII 1961 r., s. 87.

²⁴⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 16 XII 1965 r., s. 250.

na ul. Warszawską 24. Drukarnia podlegała Zjednoczeniu Drukarni i Wydawnictw Akcydensowych, a na wyższym szczeblu ministrowi kultury i sztuki²⁴⁵.

Jak podaje S. Chrzanowski, drukarnię zaliczano do przemysłu kluczowego dla gospodarki PRL, gdyż jako jedyna w województwie warszawskim wykonywała akcydensy na potrzeby całego kraju. Ograniczało to jednak znacznie działalność usługową, czym zajmowały się zakłady terenowe. Stwarzało to atmosferę niechęci wobec drukarni, gdyż potrzebne w mieście druki należało zamawiać poza Płockiem, np. w Sierpcu lub w Gostyninie²⁴⁶. W płockiej drukarni wykonano jednak wszystkie numery „Notatek Płockich” w latach 1956-1968 – poza jednym numerem, poświęconym ruchowi ludowemu, który wydrukowano w Drukarni Ludowej Spółdzielni Wydawniczej w Warszawie.

Wspomniany numer 4 (30) z 1964 r. był jednym z numerów monotematycznych. Opublikowano ich więcej. W. Koński pisze nawet o „skłonności” do wydawania tego typu zeszytów²⁴⁷. I rzeczywiście, w latach 1956-1968 wydano następujące numery tematyczne: pokłosie konferencji Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN oraz Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka w 1957 r., *Płock 1965 w liczbach*, *Płock 1966 w liczbach na przełomie tysiącleci*, sześćdziesięciolecie pracy nauczycielskiej organizacji związkowej w Płocku, sesja Warszawskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej poświęcona kulturze, sześćdziesiąt cztery miasta województwa warszawskiego, narada miast województwa warszawskiego w 1968 r.

Rozpiętość nakładów w poszczególnych latach była spora, bo wynosiły one od 300 do 2000 egzemplarzy. Przeważnie jednak drukowano 1000 egzemplarzy. Zwykle drukarnia przekazywała dodatkowo pewną ilość egzemplarzy gratisowych, co zaznaczano w stopce, np. 1000+100, 1000+30 egzemplarzy. Objętość pierwszego numeru wynosiła 32 strony, lecz w kolejnych nie cechowała się regularnością i wynosiła - licząc z numerami podwójnymi - 28, 36, 40, 44, 48, 52, 60 a nawet 88 i 102 strony.

Profil działalności płockiej drukarni nie obejmował druku bardziej skomplikowanych form poligraficznych, w tym czasopism. Powodowało to trudności, które najczęściej skutkowały opóźnieniami w ukazywaniu się numerów²⁴⁸. W tej sytuacji Towarzystwo ratowało się poprzez wydawanie numerów

²⁴⁵ APP, zespół Płocka Drukarnia Akcydensowa w Płocku, Inwentarze Archiwalne, tom CXIV, Wojciechowska Agnieszka, Wstęp, *Dzieje ustrojowe urzędu*, Płock 2009, s. 3.

²⁴⁶ TNP, Akta TNP, Kronika Płocka, Przemysł 1960-1961, sygn. 190, S. Chrzanowski, *Płocka Drukarnia Akcydensowa*, k. 149.

²⁴⁷ W. Koński, *Prasa płocka w latach 1945-1981...*, dz. cyt., s. 323.

²⁴⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 18 XII 1960 r., s. 39.

podwójnych²⁴⁹. Drukarnia bardzo dobrze radziła sobie z produkcją akcydensów, ale „Notatki Płockie” były dla niej przysłowiowym „piątym kołem u wozu”, a TNP klientem drugiej kategorii²⁵⁰. Na współpracę z Płocką Drukarnią Akcydensową narzekał podczas posiedzeń zarządu Towarzystwa prezes T. Gierzyński, określał ją jako trudną²⁵¹. Próbowano wszelkimi sposobami skłonić drukarzy do terminowego wykonywania zleceń, zapraszano nawet przedstawicieli drukarni do udziału w posiedzeniach zarządu, ale w dalszej perspektywie nie przynosiło to oczekiwanych efektów. Podczas posiedzenia zarządu TNP w 1967 r. dyrektor drukarni Julian Celmer zapewnił o przychylności załogi do wykonywania zleceń dla Towarzystwa. Postulował jednak, aby redakcja dostarczała teksty w formie zadiustowanej, aby terminowo zwracano szczotki z korektą oraz klisze, a także, aby TNP zapewniało papier i karton²⁵².

W latach 1956-1968 „Notatki Płockie” rozchodziły się przeważnie wśród członków Komisji Badań nad Rozwojem Płocka oraz wśród członków Towarzystwa. W sprawozdaniu z działalności TNP za lata 1957-1958 podawano, że „Notatki Płockie” posiadają 550 prenumeratorów, co stanowiło ponad połowę nakładu²⁵³.

Nakład 1000+100 gratisowych egzemplarzy pierwszego numeru bardzo szybko zniknął z magazynów. W drugiej połowie roku 1957 redakcja zamieściła nawet w „Kronice” ogłoszenie, że wydawca – Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka – chętnie odkupi egzemplarze pierwszego numeru od osób, które zapoznawszy się z jego zawartością, nie zamierzały kompletować czasopisma. Mowa była o odkupieniu kilkudziesięciu sztuk. Zgłaszały się bowiem biblioteki i instytucje naukowe, dla których posiadanie wszystkich numerów było istotne²⁵⁴.

Na popularność początkowych numerów „Notatek Płockich” wpływała ich tematyka. Odbiorcy odnajdywali w nich bowiem elementy, z których zbudowana była ich własna tożsamość regionalna. Od dziecka mieli kontakt z zabytkami, miejscami i pamiątkami przeszłości, o których teraz mogli przeczytać i rozszerzyć swoją wiedzę.

Po zaostrzeniu polityki przez W. Gomułkę zaufanie do PZPR zmalało, co zaznaczyło się znacznym spadkiem czytelnictwa dzienników i periodyków partyjnych. Miała na to wpływ również podwyżka cen gazet²⁵⁵. Dominowały w nich

²⁴⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 11 VII 1967 r., s. 59.

²⁵⁰ W. Koński, *Prasa płocka...*, dz. cyt., s. 327.

²⁵¹ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 9 IV 1964 r., s. 124.

²⁵² TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 IX 1967 r., s. 61-63.

²⁵³ TNP, Akta TNP, sygnatura 431, Sprawozdanie z działalności TNP za lata 1957-1958, s. 125.

²⁵⁴ *Kronika*, „Notatki Płockie” 1957, nr 3-4, s. 60.

²⁵⁵ Por. A. Słomkowska, *Prasa w PRL. Szkice historyczne*, Warszawa 1980, s. 84.

wówczas dyskusje na tematy partyjne pełne marksistowskiej frazeologii. Stąd skłonność odbiorców do prasy typu magazynowego o zupełnie innej tematyce. Nakłady poczytnych tytułów, jak np. „Przyjaciółka”, „Przekrój”, czy „Dookoła Świata” były jednak celowo ograniczane przez decydentów, aby odwrócić obniżającą się tendencję czytelnictwa prasy partyjnej²⁵⁶. „Notatki Płockie” ze względu na swoją regionalną problematykę, stanowiły dla odbiorców alternatywę w stosunku do dzienników i periodyków zaangażowanych politycznie. Zastępowały też dostępne jedynie „spod lady” magazyny.

Szybko jednak sytuacja odmieniła się diametralnie. Niesprzedane, niedostosowane do potrzeb rynku, nakłady „Notatek Płockich” zaczęły zalegać w magazynie, podczas gdy nie było pieniędzy na wydawanie nowych numerów. Prezes T. Gierzyński uświadamiał, że trudności te są wspólną sprawą zarządu i pracowników TNP:

„Są trudności kolportażu Notatek Płockich. Jest to sprawa tak zarządu, jak i zespołu pracowniczego Towarzystwa.”²⁵⁷

Nie zmieniła sytuacji dystrybucja za pośrednictwem „Ruchu” oraz Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN²⁵⁸. W związku z tym członek zarządu Kazimierz Jakubowski postulował, aby członkowie Towarzystwa stawali się automatycznie prenumeratorami czasopisma²⁵⁹. Postulat ten wprowadzono w życie i zachowano w następnych latach.

Ograniczone zainteresowanie egzemplarzami czasopisma spowodowane było w dużej mierze zamieszczaniem coraz większej liczby oficjalnych przemówień, sprawozdań z uroczystości i statystyki miejskiej. Niektóre jednak numery rozchodziły się w całości. Tak było w przypadku numeru 1 (23) z 1962 r., zawierającego artykuł S. Kostaneckiego pt. *Władysław Broniewski i Płock*, który zdaniem zarządu był przyczyną tak dobrego przyjęcia²⁶⁰. Postanowiono nawet wydać z tego powodu nadbitkę. Warto jednak zwrócić uwagę, że wspomniany numer oprócz pełnego egzaltacji tekstu o Broniewskim zawierał dwa teksty S. Chrzanowskiego dotyczące okresu okupacji: *Kronikę ostatnich dni okupacji w Płocku* i *Rok 1945 w Płocku* (na podstawie wypowiedzi w „Jedności Mazowieckiej”, piśmie PPR, ukazującym się

²⁵⁶ A. Kozieł, *Prasa w latach 1944-1989*, dz. cyt., s. 177.

²⁵⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 27 IV 1962 r., s. 128.

²⁵⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności TNP za rok 1961, s. 152.

²⁵⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 27 IV 1962 r., s. 128-129.

²⁶⁰ S. Kostanecki, *Władysław Broniewski i Płock*, „Notatki Płockie” 1962, nr 1 (23), s. 1-13.

w latach 1945-1946)²⁶¹. Można przypuszczać, że i ta tematyka cieszyła się popularnością, były to bowiem jedne z pierwszych wspomnień okresu okupacji Płocka, jakie ukazały się drukiem, umożliwiające spojrzenie z dystansu kilkunastu lat. Ogólnie rzecz biorąc, był to bardzo udany numer czasopisma.

Na zjawisko narastania stanów magazynowych niesprzedanych wydawnictw TNP, w tym „Notatek Płockich”, wskazano podczas kontroli przeprowadzonej w 1966 r. przez NIK²⁶². Jednakże wiceprezes Jakub Chojnacki wyjaśniał, że wysokie stany magazynowe wynikały z dostarczenia z drukarni tuż przed kontrolą książki *Dziesięć wieków Płocka* w liczbie 5000 egzemplarzy, z czego zostały już jednak tylko cztery sztuki. Podobnie z wydanych w 1966 r. egzemplarzy „Notatek Płockich” w magazynie zostało jedynie 8%. J. Chojnacki przyznał jednak, że sprawa upłynnienia wydawnictw zalegających w magazynach nie jest prosta, ale poczynił już pewne kroki w celu sprzedaży publikacji TNP poprzez „Ruch” i Międzynarodowy Klub Prasy i Książki²⁶³. W celu zwiększenia zainteresowania prenumerowaniem czasopisma w 1968 r. wydrukowano 2000 sztuk specjalnej odezwy i wysłano ją do Płocka, Sierpca i Gostynina²⁶⁴.

W początkowym okresie istnienia kwartalnika „Notatki Płockie” czasopismo nie posiadało konsekwentnego układu. Artykuły naukowe występowały na przemian ze sprawozdaniami z różnego rodzaju wydarzeń. Mimo wyodrębnionej „Kroniki”, często sprawozdania znajdowały się poza nią. Nie stosowano układu chronologicznego wewnątrz numerów, a jedyną zasadą było umieszczanie na pierwszym miejscu w numerach tekstów, na których redakcji lub wydawcy szczególnie zależało, np. artykułu Franciszka Dorobka pt. *Czyny społeczne*, sprawozdania z wizyty W. Gomułki w Płocku, czy wyboru Edwarda Ochaba na przewodniczącego Rady Państwa²⁶⁵.

Pierwszy numer czasopisma składał się z okładki, zawierającej znak graficzny „Notatek Płockich” autorstwa Ludwika Mocarskiego – pracownika Płockiego Przedsiębiorstwa Robót Mostowych. Na drugiej stronie okładki zamieszczono stopkę. Zawierała ona kolejno informacje o wydawcy, kolegium redakcyjnym, autorze okładki, autorach zdjęć, cenie oraz drukarni, nakładzie,

²⁶¹ St.[anisław] Ch.[rzanowski], *Kronika ostatnich dni okupacji w Płocku*, „Notatki Płockie” 1962, nr 1 (23), s. 22-27; S. Chrzanowski, *Rok 1945 w Płocku*, „Notatki Płockie” 1962, nr 1 (23), s. 27-34.

²⁶² TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 20 XII 1966 r., s. 34.

²⁶³ Tamże, s. 37.

²⁶⁴ *Sprawozdanie z działalności TNP za 1968 r.*, Płock 1969, s. 17.

²⁶⁵ F. Dorobek, *Czyny społeczne*, „Notatki Płockie” 1960, nr 1 (150), s. 4-6; *Wielkie dni Płocka*, „Notatki Płockie” 1964, nr 1-2 (27-28), s. 1-3; *Edward Ochab Przewodniczącym Rady Państwa*, „Notatki Płockie” 1964, nr 3 (29), s. 1.

objętości, formacie oraz rodzaju papieru. W następnych numerach występowały ponadto sygnatury cenzorów.

Warto przyrzeć się artykułom wstępnym, które otwierają większość numerów pisma w okresie od 1956 do 1968 r. „Wstępniaki” w pierwszych numerach „Notatek Płockich” dotyczyły samej inicjatywy Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, jej prac, organizowanych konferencji, a także Towarzystwa Naukowego Płockiego i jego czasopisma. Kilka wstępnych tekstów poświęconych było tematyce milenium państwa polskiego. Od 1960 r. artykuły wstępne szerzej zaczęły wpisywać się w aktualną tematykę. Uwzględniano w związku z tym kolejne okrągłe jubileusze władzy ludowej, rewolucji październikowej, Polskiej Partii Robotniczej, zwycięstwa Armii Czerwonej z Niemcami oraz inne.

Cenną inicjatywą było zamieszczanie „Bibliografii Mazowsza Płockiego”, której autorami byli Cz. Gutry i Halina Zienkiewicz. Bibliografię zamieszczano jednak tylko do 1958 r., mimo że wzbudziła zainteresowanie odbiorców²⁶⁶. Nieregularnie pojawiał się dział „Noty i notki”, pierwotnie zawierający informacje o nowych inicjatywach wydawniczych, ale później upodobił się do „Kroniki”. Dział ten występował w całych dziejach czasopisma. Informowano w nim o wydarzeniach związanych z TNP, ale także o wydarzeniach miejskich i ogólnopolskich. Zamieszczano tam też informacje z dziedziny kultury. Informacje na ten temat opracowywał członek zarządu TNP Waclaw Sankowski²⁶⁷.

W jednym z numerów z 1959 r. zamieszczono dział „Głosy prasy”, odnotowujący wzmianki o TNP i Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka w innych czasopismach. Podobny dział, „Płock na łamach prasy” pojawił się jeszcze w 1963 r. i zawierał informacje o wzmiankach o Płocku w prasie.

Warto odnotować ponadto, pojawiający się nieregularnie, dział „Katalog wydawnictw TNP”, który wzbudził zainteresowanie publikacjami stowarzyszenia²⁶⁸. Istniał także dział „Recenzje”. Eksperymentowano też z tworzeniem innych działów, jak np. „Sylwetki”, „Uzupełnienia i erraty”, „Informacje”, „Sprawozdania”, ale nie wytrzymały one próby czasu. Niektórych osobliwych pomysłów – rozważanych podczas posiedzeń zarządu TNP, jak na przykład wprowadzenie kolumny reportażu sądowego pt. *Płock przez pryzmat Sali sądowej* – nigdy nie zrealizowano²⁶⁹.

²⁶⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 221, Korespondencja ogólna 1958-1960, Pismo architekta T. Kornackiego do TNP w sprawie zamówienia z dnia 17 VII 1959 r., k. 112-113.

²⁶⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 17 I 1967 r., s. 44; TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 14 VI 1967 r., s. 56.

²⁶⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 221, Korespondencja ogólna 1958-1960, Pismo architekta T. Kornackiego..., dz. cyt. Nadawca powołując się na katalog wydawnictw zamówił 5 pozycji.

²⁶⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 19 VIII 1960 r., s. 27.

Struktura czasopisma „Notatki Płockie” w latach 1956-1968 świadczy o poszukiwaniu tożsamości przez redakcję oraz wydawców. Brak konsekwencji w układzie pisma sprawia wrażenie chaosu. Można wymienić też inne uchybienia. Jednakże trzeba pamiętać, że twórcy „Notatek Płockich” nie byli profesjonalnymi pracownikami naukowymi, często brakowało im umiejętności warsztatowych, których nabywali wraz z rozwojem pisma. Dlatego też za wartościowe należy uznać dyskusje nad kształtem pisma.

Redakcja czasopisma oraz władze TNP zachęcały członków organizacji do publikowania na jego łamach. Pozyskiwano także artykuły od luminarzy nauki, dzięki czemu następowała integracja lokalnych środowisk intelektualnych z przedstawicielami ośrodków uniwersyteckich.

2. W nurcie współczesności (1968-1980)

Po śmierci T. Gierzyńskiego i po zmianach, jakie zaszły wówczas w zarządzie TNP oraz w redakcji „Notatek Płockich” kontynuowano linię zapoczątkowaną w pierwszym okresie istnienia pisma. Nowy prezes TNP Jakub Chojnacki i nowy przewodniczący komitetu redakcyjnego czasopisma Franciszek Dorobek byli wówczas wiceprzewodniczącymi Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, co przekładało się na obecność form urzędowych na łamach czasopisma. Zamieszczane były bowiem w tym czasie miejskie uchwały, budżety, wystąpienia, sprawozdania itp.

Zmiany, jakie wówczas zaszły w „Notatkach Płockich” sprowadzały się jedynie do wprowadzenia nowej szaty graficznej. Próżno doszukiwać się w samym czasopiśmie refleksji o charakterze programowym. Wyraźnych wskazań nie przedstawiano również podczas posiedzeń zarządu TNP. Po wyborze na prezesa J. Chojnacki wyznaczył jednak priorytety, jakimi miał się kierować podczas zarządzania stowarzyszeniem. Na pierwszym miejscu wymienił konieczność włączenia się TNP w nurt współczesności Płocka. Wyraził ponadto przekonanie, że działalność wydawnicza stanowić będzie świadectwo działalności naukowej Towarzystwa²⁷⁰.

Wytyczne te realizowano w „Notatkach Płockich”, czego wyrazem były coraz liczniejsze odniesienia do aktualnych wydarzeń. Przykładem mogą być przemówienia okolicznościowe oraz artykuły na temat uczestnictwa Płocka

²⁷⁰ TNP, Archiwum TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 VI 1968 r., s. 96.

w konkursach telewizyjnych, z okazji nadania imienia jednej ze szkół²⁷¹. Wśród przemówień zamieszczanych na łamach pisma były wystąpienia przedstawicieli władz partyjnych, jak np. Kazimierza Rokoszewskiego, Henryka Szafrąńskiego, sekretarzy Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR²⁷². Tematyka często związana była ze sprawami aktualnymi, także partyjnymi, np. dotyczącymi V zjazdu PZPR²⁷³.

Z przeglądu treści poszczególnych numerów wynika, że nie zmieniły się cele czasopisma, nadal miało rozbudzać zainteresowanie mieszkańców Płocka jego dziejami oraz zachęcać miejscową inteligencję do własnych poszukiwań o charakterze naukowym. Udało się też pozyskać do współpracy historyków miejscowych oraz związanych z ośrodkami naukowymi, co w znacznym stopniu przyczyniło się do pogłębienia wiedzy na temat Mazowsza Płockiego. Można śmiało powiedzieć, że nie jest możliwe napisanie monografii z tego zakresu bez odwołania się do „Notatek Płockich”.

Kiedy w lipcu 1976 r. przedstawiciel Najwyższej Izby Kontroli przedstawiał informacje o wynikach kontroli TNP, przy okazji wypowiedział się też na temat „Notatek Płockich”:

„Analiza zawartości poszczególnych numerów tego kwartalnika z 1974/1975 r. m.in. wskazuje, że wydawnictwo to przedstawiało nie tylko działalność naukową i społeczno-kulturalną Towarzystwa, ale popularyzowało też osiągnięcia i perspektywy rozwojowe Płocka i regionu płockiego oraz poszczególnych zakładów pracy, a ponadto przedstawiało informację o wynikach najnowszych badań naukowych dotyczących Płocka”²⁷⁴.

Kontynuowano inny ważny cel, a mianowicie ułatwienie startu młodym naukowcom oraz osobom aspirującym do uprawiania nauki poprzez zamieszczanie ich, często pierwszych w karierze, artykułów. Redakcja „Notatek Płockich” wychodziła w ten sposób naprzeciw uczestnikom seminarium doktoranckiego, funkcjonującego przy TNP.

²⁷¹ F. Dorobek, *Włocławek i Płock w konkursie Jadą goście jadą i telewizyjnym turnieju miast*, „Notatki Płockie” 1968, nr 4 (48), s. 34-38; E. Depkowska, *Imię wielkiego Jugosłowianina Vuka Karadzica otrzymała płocka Szkoła Podstawowa nr 1*, „Notatki Płockie” 1968, nr 4 (48), s. 40-42; *Przemówienie Tomasza Bobera na uroczystości wręczenia matur w Małachowiance*, „Notatki Płockie” 1968, nr 4 (48), s. 43-44.

²⁷² K. Rokoszewski, *O zaangażowaną postawę młodzieży (Przemówienie inauguracyjne w politechnice płockiej)*, „Notatki Płockie” 1968, nr 5 (49), s. 2-7; *Przemówienie I Sekretarza Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR inż. H. Szafrąńskiego*, „Notatki Płockie” 1969, nr 5 (54), s. 8-9.

²⁷³ B. Zyman, *Sprawy płockie w obliczu V Zjazdu PZPR (Wywiad z Henrykiem Dyrdą I sekretarzem KMiP PZPR w Płocku)*, „Notatki Płockie” 1968, nr 5 (49), s. 37-39.

²⁷⁴ APP, zespół Komitet Wojewódzki PZPR, sygn. 915, Informacje dotyczące rozwoju kultury i pracy stowarzyszeń twórczych rok 1976, Najwyższa Izba Kontroli Okręgowy Urząd Kontroli w Warszawie, Informacja o wynikach kontroli działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego, k. 1.

Zasadniczy charakter pisma również został zachowany, w dalszym ciągu jego odbiorcami byli mieszkańcy Płocka i Mazowsza Płockiego, w tym członkowie Towarzystwa, którzy otrzymywali egzemplarze periodyku w ramach rocznej składki. Zauważyć jednak należy, że J. Chojnacki postrzegał „Notatki Płockie” przede wszystkim jako medium informujące o działaniach stowarzyszenia, co przejawiało się w dokumentowaniu przedsięwzięć naukowych, popularyzatorskich i kulturalnych. Informowało także czasopismo o aktualnościach dotyczących Płocka, statystyki miejskiej, kolejnych budżetów miasta, ważnych wizyt i zamieszczało liczne przemówienia.

Podobnie jak w okresie poprzednim, tak i w latach 1968-1980 bardzo istotną część zawartości czasopisma TNP stanowiły referaty wygłaszane podczas sesji i odczytów organizowanych w siedzibie stowarzyszenia. Referatami z sesji na temat Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej wypełniony był na przykład cały numer 2 (51) z 1969 r. Chętnie pozyskiwano do „Notatek Płockich” przemówienia wygłaszane podczas rozmaitych uroczystości, np. przemówienie H. Jabłońskiego, który jako Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego uczestniczył w otwarciu Ośrodka Telewizji Dydaktycznej w Płocku²⁷⁵, czy liczne przemówienia inauguracyjne w filii Politechniki Warszawskiej w Płocku²⁷⁶. Prezes TNP J. Chojnacki chętnie przeznaczał do publikacji w czasopiśmie teksty swoich wystąpień podczas uczestnictwa w uroczystościach, np. podczas Kongresu Nauki Polskiej w 1973 r.²⁷⁷

Wiesław Koński zwrócił uwagę, że znaczną rolę w pozyskiwaniu materiałów do druku odgrywały kontakty towarzyskie członków redakcji. Podtrzymywali oni relacje z dotychczasowymi autorami, ale także wyszukiwali nowych. Starano się nie zniechęcać autorów wygórowanymi wymaganiami co do poziomu artykułów, zdając sobie sprawę z ograniczonego grona płockich badaczy. Przyjmowano teksty, które cechowały się podstawową oryginalnością oraz stosowaniem aparatury naukowej²⁷⁸.

Początkowo podczas posiedzeń zarządu ustalano, jakie artykuły znajdują się w poszczególnych numerach. Propozycje ich zawartości zgłaszał przewodniczący kolegium redakcyjnego F. Dorobek, a zarząd propozycje te akceptował²⁷⁹.

²⁷⁵ Przemówienie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego prof. dr. Henryka Jabłońskiego z okazji otwarcia w Płocku pierwszego w kraju Ośrodka Telewizji Dydaktycznej, „Notatki Płockie” 1970, nr 4 (58), s. 14-16.

²⁷⁶ Na przykład: K. Rokoszewski, *O zaangażowaną postawę...*, dz. cyt., s. 2-7.

²⁷⁷ J. Chojnacki, *Nauka w służbie narodu – II Kongres Nauki Polskiej. Przemówienie prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego na posiedzeniu XVII Sekcji II Kongresu Nauki Polskiej*, „Notatki Płockie” 1973, nr 4 (73), s. 3-14.

²⁷⁸ W. Koński, *Prasa płocka...*, dz. cyt., s. 324.

²⁷⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 29 VII 1968 r., k. 108-109.

Należy zauważyć, że sprawy „Notatek Płockich” podczas posiedzeń zarządu były omawiane dużo rzadziej niż w poprzednim okresie. Zwykle F. Dorobek przedstawiał stan prac nad kolejnymi numerami²⁸⁰. Podczas posiedzeń zapadały raczej decyzje poważniejsze, jak na przykład dotyczące wydania numerów specjalnych z okazji 150-lecia TNP²⁸¹, 100-lecia Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku²⁸², czy 100-lecia Płockiego Towarzystwa Lekarskiego²⁸³.

Podobnie jak wcześniej, czasopismo podlegało cenzurze, czego ślad znajduje się w stopce każdego numeru w postaci sygnatury cenzora. Podobnie też jak w poprzednim okresie nadal występowały trudności z uzyskiwaniem przydziału papieru. Osobą odpowiedzialną za jego zakup oraz przechowywanie był redaktor wydawnictw S. Chrzanowski²⁸⁴.

Druk „Notatek Płockich” w dalszym ciągu odbywał się w Płockiej Drukarni Akcydensowej przy ul. Warszawskiej 24. W 1976 r. zarządzeniem ministra oraz zarządzeniem dyrektora zjednoczenia Płocką Drukarnię Akcydensową połączono z Warszawską Drukarnią Akcydensową. Przedsiębiorstwu nadano wówczas nazwę Warszawska Drukarnia Akcydensowa Zakład nr 2 w Płocku²⁸⁵.

W latach 1968-1980 dwa numery czasopisma drukowane były poza Płockiem. Z powodu przedłużającej się realizacji zamówienia wykonania numeru poszukiwano innych możliwości drukowania. Wykonanie numeru 2 (99) z 1979 r. zlecono Biuru Wydawnictw HWiU „Libra” w Warszawie, a druk wykonały Zakłady Graficzne w Katowicach Zakład Nr 2 w Chorzowie. Numer 2 (103) z 1980 r. wykonano w Białymstoku. Skład wykonały Białostockie Zakłady Graficzne, a druk zlecono Wojewódzkiemu Domowi Kultury w Białymstoku. Odbyło się to w wyniku kontaktów F. Dorobka, który był wówczas dyrektorem Wojewódzkiego Domu Kultury w Płocku i posiadał liczne znajomości wśród dyrektorów innych placówek tego typu. Jednakże i tutaj czas wykonywania zamówienia okazał się długi, dlatego też zarząd TNP uznał tę decyzję za niefortunna²⁸⁶. Pomysł drukowania czasopisma aż w Białymstoku skrytykował na łamach „Tygodnika Płockiego” – jego redaktor

²⁸⁰ TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1969-1973, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 27 XI 1970 r., s. 78.

²⁸¹ TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1969-1973, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 II 1970 r., s. 47.

²⁸² TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1969-1973, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 XI 1970 r., s. 78.

²⁸³ TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1969-1973, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 XII 1971 r., s. 107-108.

²⁸⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1969-1973, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 VI 1971 r., s. 95.

²⁸⁵ APP, zespół Płocka Drukarnia Akcydensowa w Płocku, Inwentarze Archiwalne, tom CXIV, Wojciechowska A., Wstęp, *Dzieje ustrojowe urzędu*, Płock 2009, s. 3-4.

²⁸⁶ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981, Protokół posiedzenia zarządu TNP nr 14/80 z dnia 28 X 1980 r.

naczelnym – Jan Bolesław Nycek pod pseudonimem Bolesław Gustowski, zarzucając wysokie koszty przedsięwzięcia²⁸⁷.

Nakłady czasopisma były bardzo zróżnicowane i najczęściej bardzo wysokie. Najniższy odnotowany nakład wynosił 800 egzemplarzy, najwyższy 7000 egzemplarzy. W tak wysokim nakładzie wydrukowano w 1976 r. numer 3 (86), który zawierał materiały z Centralnych Dożynek w Płocku. Na zwiększenie nakładu do 3000 egzemplarzy i objętości do 64 stron uzyskano zgodę Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk²⁸⁸. Wyższe nakłady wydawano w związku z zamieszczaniem materiałów o charakterze szczególnym, na przykład dotyczącym jubileuszu 10-lecia płockiej petrochemii w 1974 r., przywrócenia województwa płockiego w 1975 r., czy XII Plenum Komitetu Centralnego PZPR w 1978 r.²⁸⁹

W 1971 r. miało miejsce wydanie jednego numeru specjalnego poza numeracją. Poświęcony był 100-leciu istnienia przemysłu maszyn rolniczych w Płocku²⁹⁰. Był to jeden z numerów monotematycznych, zapoczątkowanych w okresie 1956-1968. Oprócz niego wydano jeszcze następujące numery tematyczne: Narada miast województwa warszawskiego w 1970 r. oraz w 1971 r., Fabryka Maszyn Żniwnych w Płocku w 1971 r., Sierpc w 1972 r. i w 1974 r., Rok Nauki Polskiej i 500-lecie urodzin M. Kopernika w 1973 r.

Jakość druku w płockiej drukarni pozostawiała wiele do życzenia. Zdarzyło się nawet wydrukowanie stopki drukarskiej do góry nogami²⁹¹. Płocka Drukarnia Akcydensowa nie specjalizowała się w druku książek i czasopism. Większość produkcji stanowiły opakowania i nalepki. Czasami jednak zła jakość wynikała z winy wydawcy. W numerze 1 (102) z 1980 r. w stopce zaznaczono nawet, że gorsza jakość zdjęć obciąża wydawcę, a nie drukarnię²⁹².

Poważnym problemem były opóźnienia wynikające z winy drukarni, sięgały one niekiedy dwóch kwartałów. W 1977 r. sytuacja była na tyle poważna, że zarząd TNP upoważnił przewodniczącego komisji wydawniczej F. Dorobka i redaktora wydawnictw S. Chrzanowskiego do interwencji w Warszawskiej Drukarni Akcydensowej, a jeśli to nie przyniesie skutku zarząd miał wystąpić z pismem

²⁸⁷ B. Gustowski [J.B. Nycek], *Na jubileusz*, „Tygodnik Płocki” 1981, nr 11, s. 5.

²⁸⁸ Decyzja Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk z dnia 9 stycznia 1974 r., w: *Sprawozdanie z działalności TNP za 1974 r.*, Płock 1975, s. 61.

²⁸⁹ „Notatki Płockie” 1974, nr 4 (78); „Notatki Płockie” 1975, nr 3 (82); „Notatki Płockie” 1978, nr 2 (95).

²⁹⁰ „Notatki Płockie” 1971, numer specjalny.

²⁹¹ „Notatki Płockie” 1973, nr 3 (72).

²⁹² „Notatki Płockie” 1980, nr 1 (102).

do wojewody płockiego²⁹³. Kilka miesięcy wcześniej doszło do podobnej sytuacji, postanowiono wówczas interweniować w Komitecie Wojewódzkim PZPR²⁹⁴.

Nie zawsze poślizg wynikał z winy drukarni. Opóźnienia związane były też niekiedy z interwencjami cenzury²⁹⁵ lub wynikały z problemów personalnych Towarzystwa. W celu przyspieszenia wydania opóźnionego numeru 1 (102) z 1980 r. zarząd TNP przyznał drukarzom Mieczysławowi Sławińskiemu i Grzegorzowi Makowskiemu nagrody pieniężne w wysokości po 1500 zł za wykonanie części składu linotypowego poza godzinami służbowymi²⁹⁶.

Poczytność „Notatek Płockich” w 1968 r. nie była wysoka. Według stanu na czerwiec 1968 r. było tylko 34 prenumeratorów. J. Chojnacki uważał, że musi ona ulec kilkukrotnemu zwiększeniu. Dlatego też wprowadził zasadę, że każdy członek Towarzystwa staje się automatycznie prenumeratorem pisma²⁹⁷. Odtąd oprócz składki członkowie opłacali również prenumeratę „Notatek Płockich”²⁹⁸. Do prenumeraty na następny rok zachęcano również na łamach czasopisma. Przykładowo w jednym z numerów z 1975 r. przypominano: „Czas odnowić prenumeratę *Notatek Płockich* na rok 1975”²⁹⁹.

Swego rodzaju dystrybucją czasopisma zajmował się też sam prezes J. Chojnacki. Wręczał przedstawicielom płockiej inteligencji „Notatki Płockie” przy różnych okazjach, starając się zainteresować podejmowanymi przez TNP społecznymi inicjatywami jak najszerze grono osób. Z relacji W. Końskiego wynika, że zdarzało się nawet, iż po niedzielnych nabożeństwach J. Chojnacki stawał przed katedrą płocką i niektórych wychodzących zapraszał do siedziby TNP i tam wręczał im numery kwartalnika³⁰⁰. Miał także zwyczaj wysyłania nowych numerów pisma osobistościom ówczesnej Polski: np. Januszowi Groszkowskiemu, prezesowi PAN³⁰¹, a następnie przewodniczącemu Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności

²⁹³ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół nr 9/77 posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 VII 1977 r.

²⁹⁴ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół nr 6/77 posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 IV 1977 r.

²⁹⁵ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół nr 12/75 z dnia 28 XI 1975 r.

²⁹⁶ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981, Protokół posiedzenia zarządu TNP nr 10/80 z dnia 28 VIII 1980 r.

²⁹⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 29 VII 1968 r., k. 106.

²⁹⁸ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1968*, Płock 1969, s. 6.

²⁹⁹ „Notatki Płockie” 1975, nr 5 (79), s. 45.

³⁰⁰ Relacja W. Końskiego..., s. 1.

³⁰¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie prezesa PAN J. Groszkowskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za numer „Notatek Płockich” z dnia 24 X 1970 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie prezesa PAN J. Groszkowskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za numer „Notatek Płockich” z dnia 6 I 1971 r.

Narodu³⁰², premierowi Piotrowi Jaroszewiczowi³⁰³, Józefowi Pińkowskiemu, pierwszemu zastępcy przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów³⁰⁴, Józefowi Grendzie, podsekretarzowi stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej³⁰⁵, Tadeuszowi Pyce, pierwszemu zastępcy przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów³⁰⁶, Maciejowi Wirowskiemu, Ministrowi Przemysłu Chemicznego³⁰⁷. „Notatki Płockie” stawały się ponadto instrumentem kontaktu ze światem nauki, czego przykładem może być wysyłanie egzemplarzy uczynom, np. Sławomirowi Kalembce³⁰⁸. Pismo wysyłano ponadto do Biblioteki Polskiej Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie³⁰⁹.

Okazją do rozpowszechniania zeszytów kwartalnika były uroczystości naukowe, w których uczestniczyli przedstawiciele TNP. Na przykład podczas sesji oraz wystawy dorobku naukowego województwa warszawskiego, która odbyła się w 1974 r. w Siedlcach rozdano 200 egzemplarzy „Notatek Płockich”³¹⁰. Każdy uczestnik sesji pt. *60 lat niepodległej Polski (1918-1978)*, która odbyła się w 1978 r. postanowieniem zarządu TNP miał otrzymać egzemplarz numeru 4 (92) z 1977 r.³¹¹ Zdecydowano, że egzemplarze kwartalnika otrzymają też uczestnicy Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia z okazji odznaczenia TNP Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski³¹².

³⁰² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie przewodniczącego Ogólnopolskiego Komitetu FJN J. Groszkowskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za numer „Notatek Płockich” z dnia 1 II 1972 r.

³⁰³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie w imieniu premiera P. Jaroszewicza dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarz „Notatek Płockich” zawierający sprawozdanie z wizyty premiera w Płocku z dnia 24 XI 1971 r.

³⁰⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie pierwszego zastępcy przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów J. Pińkowskiemu dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarz „Notatek Płockich” z dnia 18 I 1972 r.

³⁰⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie podsekretarza stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej J. Grendy dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 2 V 1972 r.

³⁰⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, List gratulacyjny prezesa TNP J. Chojnackiego do pierwszego zastępcy przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów T. Pyki z dnia 22 III 1974 r.

³⁰⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do Ministra Przemysłu Chemicznego M. Wirowskiego w związku z wysłaniem numeru „Notatek Płockich” z dnia 29 XI 1974 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie Ministra Przemysłu Chemicznego M. Wirowskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za gratulacje i numer „Notatek Płockich” z dnia 10 XII 1974 r.

³⁰⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie profesora S. Kalembki dla prezesa TNP J. Chojnackiego za numer „Notatek Płockich” z dnia 25 lutego 1971 r.

³⁰⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo J. Chojnackiego do Biblioteki Polskiej Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie informujące o wysyłce wydawnictw TNP, m.in. „Notatek Płockich” z dnia 3 IV 1974 r.

³¹⁰ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół nr 12/74 z dnia 28 XI 1974 r.

³¹¹ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981, Protokół nr 13/78 posiedzenia zarządu TNP z dnia 27 X 1978 r.

³¹² TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981, Protokół nr 13/79 posiedzenia zarządu TNP z dnia 18 X 1979 r.

Na dużą liczbę bezpłatnie wydawanych egzemplarzy wydawnictw, w tym „Notatek Płockich”, zwrócono uwagę podczas kontroli inspektora Wydziału Kultury Prezydium WRN w Warszawie, jaka miała miejsce w siedzibie TNP w 1972 r. Zarząd wyjaśniał, że Biblioteka im. Zielińskich otrzymywała 3 egzemplarze obowiązkowe, cenzura 10, a ponadto bezpłatne egzemplarze wydawane były członkom kolegium redakcyjnego i autorom. Tłumaczono, że wydawnictwa wysyłano także do stowarzyszeń naukowych, skąd drogą wymiany pozyskiwano inne publikacje³¹³.

Sprzedaż czasopisma odbywała się bezpośrednio w siedzibie Towarzystwa. „Notatki Płockie” były też dostępne w wybranych kioskach „Ruchu” oraz niektórych księgarniach.

Wraz ze zmianą kierownictwa „Notatek Płockich” zmieniła się szata graficzna pisma. Największe zmiany zaszły na okładce oraz na stronie tytułowej. Tytuł czasopisma pisany był specjalną czcionką autorstwa Edwarda Papierskiego. W niezmienionej postaci przetrwał on do 2011 r.

W okresie sprawowania funkcji przewodniczącego kolegium redakcyjnego przez F. Dorobka układ czasopisma nadal pozostawał niekonsekwentny. Nie stosowano w dalszym ciągu chronologii przy ustalaniu kolejności artykułów. Tak jak w poprzednim okresie, czołowe miejsca zajmowały wypowiedzi na tematy aktualne. Były to m.in. przemówienia K. Rokoszewskiego, sekretarza WKW PZPR, sprawozdanie z wizyty Edwarda Gierka w TNP³¹⁴. Często czołowe miejsca w numerach zajmowały artykuły samego J. Chojnackiego³¹⁵.

Początkowo dość często zamieszczano artykuły wstępne, później stosowano je coraz rzadziej. Pisane były najczęściej dla zaznaczenia obchodzonych jubileuszy, np. pięćdziesięciolecia Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, dwudziestopięciolecia PRL, dwudziestopięciolecia wyzwolenia Płocka. Oprócz tego uwzględniano w artykułach wstępnych płockie jubileusze, np. wydanie pięćdziesiątego numeru „Notatek Płockich”, czy stulecie płockiej spółdzielni „Zgoda”.

Okazjonalnie zamieszczano Komunikaty Komisji Wydawniczej, w których informowano o możliwości nabywania publikacji Towarzystwa. Po utworzeniu seminarium doktoranckiego przy TNP zaczęto zamieszczać też komunikaty, w których informowano na przykład o obronach prac doktorskich seminarzystów.

³¹³ TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1969-1973, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 XI 1972 r., s. 146-147.

³¹⁴ Na przykład: K. Rokoszewski, *O zaangażowaną postawę...*, dz. cyt., s. 2-7; Edward Gierek w *Towarzystwie Naukowym Płockim*, „Notatki Płockie” 1971, nr 1 (60), s. 3-6.

³¹⁵ Na przykład: J. Chojnacki, *Plan gospodarczy i budżet miasta Płocka na rok 1969*, „Notatki Płockie” 1969, nr 1 (50), 1969, s. 4-10; J. Chojnacki, *Dwadzieścia pięć lat czynów społecznych w Płocku*, „Notatki Płockie” 1969, nr 4 (53), s. 5-13.

Stałym, występującym prawie we wszystkich numerach, działem była „Kronika”, zawierająca informacje dotyczące TNP, innych organizacji społecznych oraz spraw miejskich. Rzadko występował dział „Recenzje”.

Od numeru 4 z 1980 r. wprowadzono rubrykę z „Żałobnej karty”. Należy jednakże wyjaśnić, że – w związku ze śmiercią F. Dorobka – numer ten prowadzony był już przez kolejnego przewodniczącego kolegium W. Końskiego, choć w stopce redakcyjnej widnieje jeszcze nazwisko F. Dorobka w żałobnej ramce.

W roku 1972 po raz pierwszy w „Notatkach Płockich”, na trzeciej stronie okładki, zamieszczono wypowiedź reklamową, zawierającą zdjęcia i tekst. Dotyczyła ona Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku³¹⁶. Daje się to powiązać z wpłatą na konto Towarzystwa kwoty 30 000 zł za popularyzację działalności Fabryki z przeznaczeniem na wydawnictwa³¹⁷.

Podobnie jak w okresie 1956-1968, nie znaleziono pomysłu na konstrukcję czasopisma. Nadal nie było widać w nim żadnego uporządkowania struktury ani konsekwencji. Zgłaszano wprawdzie inicjatywy wprowadzania nowych elementów, jak na przykład pomysł zamieszczania wkładki o tematyce technicznej, który zgłosili przedstawiciele sekcji architektury i urbanistyki, ale nic z tego nie wyszło. W 1971 r. po dyskusji zarząd TNP postanowił zamiast wkładki wydawać jeden numer w roku poświęcony w całości sprawom technicznym. Materiały miały dostarczać sekcje architektury i urbanistyki oraz zastosowań matematyki³¹⁸. Nie doszło jednak do realizacji projektu.

Należy podkreślić, że w tym okresie wypracowano styl okładki i liternictwa oraz układu spisu treści, który przetrwał, z niewielkimi zmianami, aż do roku 2011.

W okresie kierowania pismem przez F. Dorobka na okładkach często gościła tematyka płockich zakładów przemysłowych. Rysunki oraz grafiki znanych płockich artystów plastyków Edwarda Papierskiego i Jerzego Mazusia przedstawiały instalacje do przerobu ropy naftowej na tle pejzażu mazowieckiego czy płockiego. Motyw zakładów petrochemicznych występował też w innych zestawieniach, np. z postacią Kazimierza Siemienowicza, siedemnastowiecznego artylerzysty, czy w kompozycji złożonej z książek. Na okładkach występowały także rysunki związane z innymi płockimi zakładami przemysłowymi, np. Fabryką Maszyn Żniwnych, Izokorem, Cukrownią Borowiczki.

³¹⁶ Reklama Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku, „Notatki Płockie” 1972, nr 5 (69), III s. okładki.

³¹⁷ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1972*, Płock 1973, s. 71.

³¹⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1969-1973, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 IX 1971 r., s. 98-99.

Duża grupa okładek związana jest z rocznicami, np. rocznicami wyzwolenia Płocka, 50-leciem Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, 150-leciem TNP, jubileuszami „Notatek Płockich”, 100-leciem Płockiego Towarzystwa Lekarskiego, 200-leciem Komisji Edukacji Narodowej, 800-leciem Liceum Ogólnokształcącego im. Małachowskiego w Płocku. Kilkakrotnie na okładkach czasopisma TNP zamieszczono herby Płocka i innych miast województwa warszawskiego. Jedna z okładek w 1978 r. poświęcona została XII Plenum KC PZPR.

Analizując zawartość „Notatek Płockich” w okresie 1968-1980, nie można nie zauważyć częstej obecności na łamach pisma wypowiedzi J. Chojnackiego. Jak już wcześniej wspomniano, miał on bardzo duży wpływ na jego kształt. Jak podaje W. Koński:

„Wyraźny wpływ na główną ośnowę pisma w latach 1968-1981 miał prezes TNP – Jakub Chojnacki, który eksponował na łamach tematykę współczesną, głównie o charakterze statystycznym, ale także omawiał powojenny dorobek Płocka, wpływ kombinatu na jego społeczny rozwój, a poza tym wydarzenia z życia miasta i jego największych zakładów: płockiej Petrochemii, Fabryki Maszyn Żniwnych i Stolbudu – gdzie był dyrektorem naczelnym”³¹⁹.

Nie tylko zamieszczanie dużej liczby artykułów świadczy o zaangażowaniu się J. Chojnackiego w sprawy czasopisma. Starał się on współpracować z redakcją także w zakresie organizacyjnym. Jego zasługą było rozszerzenie kręgu autorów i czytelników o przedstawicieli środowisk technicznych, którzy znaleźli się w Płocku w związku z rozwojem przemysłowym miasta, ale i z otwarciem Filii Politechniki Warszawskiej. Można więc powiedzieć, że prezes TNP przyczynił się do rozszerzenia roli integracyjnej, jaką odgrywały „Notatki Płockie”.

Rola ta została jeszcze pogłębiona poprzez ułatwianie debiutów młodym badaczom, których nie zniechęcano wysokimi wymaganiami związanymi z publikowaniem. Integracja zachodziła ponadto podczas współpracy z seminarium doktoranckim profesora Antoniego Rajkiewicza, który zachęcał doktorantów do publikowania i często pośredniczył w rozmowach z redakcją.

W wyniku specyficznej formy dystrybucji czasopisma przez J. Chojnackiego – niezależnie od sposobów tradycyjnych – poprzez rozdawanie dużej liczby egzemplarzy gratisowych oraz wysyłanie ich luminarzom nauki, bibliotekom oraz przedstawicielom władz, także stopnia centralnego rozbudzał zainteresowanie dziejami Mazowsza Płockiego, a także zachęcał do własnych poszukiwań naukowych. Rozpowszechnienie treści zawartych w „Notatkach Płockich”, podjęcie nowych badań i ich opublikowanie przyczyniło się do znacznego pogłębienia wiedzy

³¹⁹ W. Koński, *Prasa płocka...*, dz. cyt., s. 325.

na temat regionu. Nie jest możliwe napisanie monografii któregośkolwiek z miast Mazowsza Płockiego bez powołania się na artykuły znajdujące się w czasopiśmie.

3. Na drodze zmian (1981-2011)

Kiedy, tuż po objęciu redakcji „Notatek Płockich” przez Wiesława Końskiego K. Askanas dokonywał podsumowania 25-letniego istnienia czasopisma, zwrócił uwagę, że nie zawsze realizowało ono cele naukowe. Często zwracało się ku publicystyce, relacjonowaniu uroczystości, czy zamieszczaniu przemówień. Wiązał jednak duże nadzieje z nową redakcją, dla której najważniejsze były cele naukowe³²⁰. Istotnie, rok 1981 stanowił pewnego rodzaju przełom w działalności pisma. Coraz rzadziej na łamach „Notatek Płockich” występowały wymienione przez Askanasa formy, co wynikało z wyobrażeń o piśmie nowego redaktora naczelnego.

Pod naciskami prezesa J. Chojnackiego zamieszczano wprawdzie okazjonalnie teksty o charakterze nienaukowym, ale były one nieliczne. Większość treści kwartalnika wynikała z poszukiwań naukowych i w znaczący sposób podnosiła stan wiedzy o Płocku oraz o Mazowszu Płockim. Udało się skupić wokół kwartalnika krąg inteligencji zainteresowanej wszechstronnym opisywaniem małej ojczyzny i popularyzowaniem nauki, w czym uwidoczniła się idea lokalnej trybuny zawarta we wstępie do pierwszego numeru czasopisma. Pomyślnie układała się współpraca z młodymi badaczami o ambicjach naukowych, także uczestnikami seminarium doktoranckiego przy TNP, którym publikowanie w „Notatkach Płockich” ułatwiało pokonanie procedur związanych z otwieraniem przewodów doktorskich. Zaś młodzi pracownicy nauki mogli na łamach kwartalnika doskonalić swój warsztat i, co również ważne, zaspokajać swoje ambicje.

Nie zmienił się zasadniczo krąg adresatów pisma. Nadal kierowane było ono do mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego, przedstawicieli miejscowej inteligencji, studentów, a nawet uczniów, ale przede wszystkim do członków Towarzystwa. Oprócz swoich zasadniczych funkcji czasopismo pełniło bowiem także rolę integracyjną.

Należy ponadto zwrócić uwagę na dążenie następcy J. Chojnackiego, prezesa Zbigniewa Kruszewskiego, do poszerzania kręgu adresatów „Notatek Płockich” o pokolenie komputera i sieci. Tak należy interpretować decyzje o wydaniu elektronicznej wersji czasopisma na nośniku dvd oraz o umieszczeniu wszystkich numerów w Internecie na stronach Muzeum Historii Polski, TNP oraz lokalnym portalu plockforyou.pl, aby bezpłatnie mogła z nich korzystać nieograniczona ilość osób z różnych miast i krajów.

³²⁰ K. Askanas, *Dwudziestopięciolecie „Notatek Płockich”*, „Notatki Płockie” 1981, nr 3 (108), s. 7.

Po objęciu redakcji W. Koński przygotował i wprowadził *Zasady opracowania materiałów przeznaczonych do publikacji* w „Notatkach Płockich”. Zgodnie z nimi w czasopiśmie można było zamieszczać artykuły, materiały i sprawozdania z badań naukowych związane z Płockiem, województwem płockim oraz Mazowszem, dotyczące historii oraz współczesności. Można też było zamieszczać w piśmie recenzje książek i czasopism, sprawozdania z działań Towarzystwa oraz sprawozdania z sesji i konferencji naukowych. Objętość tekstów nie mogła przekraczać 22 stron maszynopisu. Przyjmowano prace pisane na maszynie w trzech egzemplarzach. Sprecyzowano wymogi dotyczące przypisów oraz rysunków, tabel i fotografii. Redakcja zastrzegła sobie możliwość dokonywania poprawek i skrótów. Należało ponadto podać dane osobowe³²¹.

Pod koniec pierwszej dekady XXI w. opracowano nowe wymogi redakcji dotyczące publikowania i zamieszczano je w każdym numerze kwartalnika. Materiały powinny być przesyłane do redakcji w jednym egzemplarzu w formie elektronicznej oraz w formie wydruku. Strona tekstu powinna zawierać 30 wierszy na stronie, 65 znaków w wierszu, bez poprawek. Określono, że maksymalna objętość materiału nie powinna przekraczać 15 stron łącznie z przypisami. Po przypisach należy umieścić streszczenie w języku angielskim o objętości 300 znaków.

W dalszym ciągu dużą część materiałów trafiających do redakcji stanowiły referaty wygłaszane w siedzibie Towarzystwa podczas odczytów, sesji oraz uroczystości o charakterze jubileuszowym³²². Jednakże wpływało coraz więcej tekstów opracowanych specjalnie z przeznaczeniem do „Notatek Płockich”. Materiały trafiały do siedziby TNP drogą pocztową lub były przynoszone przez autorów. Wraz z rozwojem komunikacji elektronicznej korespondencja oraz teksty artykułów przysyłano także w formie e-maili³²³.

Motywacją do pisania artykułów na pewno nie były niskie honoraria, chęć publikowania wynikała raczej z dążenia do zaspokojenia własnych ambicji³²⁴.

³²¹ *Zasady opracowania materiałów przeznaczonych do publikacji* w „Notatkach Płockich”, „Notatki Płockie” 1980, nr 4 (105), III strona okładki.

³²² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora wydziału ochrony środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Płocku J. Kawałczewskiej do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie zamieszczenia trzech referatów wygłoszonych podczas sesji na temat *Racjonalne użytkowanie energii i środowiska* z dnia 11 IV 1996 r. Referaty opublikowano w numerze 1 (166) z 1996 r.

³²³ Na przykład: M. Żuławnik, temat: Dla Pana dr. Wiesława Końskiego, do: A. Kansy, 28 czerwca 2011 r., Propozycja zamieszczenia artykułu, e-mail, wydruk w posiadaniu autora; D. Kasprzyk, temat: Recenzja książki ks. prof. Grzybowski o Skierkowskim, do: A. Kansy, 23 sierpnia 2011 r., Propozycja zamieszczenia recenzji, tekst recenzji, e-mail, wydruk w posiadaniu autora.

³²⁴ Przykładowo honorarium wypłacone Henrykowi Lewandowskiemu w 1994 r. za opublikowanie wystąpienia inauguracyjnego sesję naukową wynosiło 224 tysiące złotych (przed denominacją). TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo TNP do H. Lewandowskiego w sprawie naliczenia honorarium autorskiego z dnia 4 VIII 1994 r.

Wydrukowanie artykułu było ukoronowaniem poszukiwań badawczych, często prowadzonych wyłącznie dla własnej satysfakcji.

Bardzo poważną grupę współpracujących z redakcją autorów stanowiły osoby przygotowujące prace doktorskie, które do utworzenia przewodu potrzebowały publikacji. W celu ułatwienia formalności doktorantom wystawiano nawet stosowne zaświadczenia o przyjęciu materiału do druku³²⁵. W ten sposób debiutowali m.in. uczestnicy seminarium doktoranckiego przy TNP, prowadzonego przez Antoniego Rajkiewicza, następnie przez Mirosława Krajewskiego, a później przez Danielę Żuk i ks. Michała M. Grzybowski.

W związku z coraz wyższymi wymaganiami stawianymi nauczycielom publikacje w „Notatkach Płockich” nabrały znaczenia przy staraniach o awans zawodowy. Dlatego też chętnie nadsyłali oni swoje prace do redakcji. Wynikami własnych poszukiwań starali się zainteresować redakcję również studenci, niekiedy skutecznie. W ten sposób ukazał się na przykład artykuł Grzegorza J. Wąsiewskiego, studenta prawa oraz socjologii na temat genealogii rodziny Burzyńskich, przodków pochodzącej z Płocka Miry Zimińskiej-Sygietyńskiej³²⁶. Artykuł ukazał się w numerze 2 (195) z 2003 r.³²⁷

Ważną rolę w pozyskiwaniu tekstów do kwartalnika odgrywały kontakty redaktora naczelnego. Do autorów pochodzących z kręgów zawodowych W. Końskiego należeli m.in. Andrzej Chodubski, Krystyna Grochowska, Adam Wróbel, Jerzy Janczewski, Norbert Wójtowicz, Tadeusz Kowalczyk, Anna Stogowska.

Także prezes J. Chojnacki wykazywał troskę o pozyskiwanie nowych autorów. Kiedy na przykład krakowski historyk Wacław Urban zwrócił się do Towarzystwa w sprawie wydania monografii o Walentym Kuczborskim, prezes listownie poinformował profesora, że przekracza to możliwości finansowe organizacji. Nie chcąc jednak utracić cennego kontaktu, zaproponował zamieszczenie artykułu na ten temat w kwartalniku „Notatki Płockie”. Objętość tekstu – jak pisał J. Chojnacki – nie powinna przekraczać 20-22 stron maszynopisu³²⁸.

Część korespondencji w sprawach związanych z kwartalnikiem TNP kierowana była do J. Chojnackiego jako prezesa TNP. Dotyczyły one spraw o większym stopniu skomplikowania. W 1995 r. S. Kalembka napisał uprzejmy list

³²⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zaświadczenie o przyjęciu do druku artykułów M. Sokolnickiego z dnia 11 IX 1995 r.

³²⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo G.J. Wąsiewskiego do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie opublikowania materiału na temat rodziny Burzyńskich z dnia 5 X 2002 r.

³²⁷ G.J. Wąsiewski, *Przyczynek do genealogii rodziny Burzyńskich (Rzecz o rodowodzie Miry Zimińskiej-Sygietyńskiej)*, „Notatki Płockie” 2003, nr 2 (195), s. 7-12.

³²⁸ TNP, Akta TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do historyka W. Urbana w sprawach wydawniczych z dnia 18 IX 1993 r.

z prośbą o pomoc dla Michała Sokolnickiego, który pisał u niego pracę magisterską. Chodziło m.in. o opublikowanie jej części w „Notatkach Płockich”³²⁹. Do prezesa kierowano również skargi. Na opóźnienie z opublikowaniem artykułu poskarżył się Tadeusz Gałamon. Dodatkowo nadawca zwracał uwagę na nieterminowe wydawanie poszczególnych numerów kwartalnika oraz złą jakość zdjęć³³⁰.

W przypadku przyjęcia tekstów przez redakcję pracownik biura Towarzystwa zwykle kierował do autorów zawiadomienia o terminie opublikowania artykułu. Proszono ponadto o wypełnienie kwestionariusza osobowego, niezbędnego do wypłacenia honorarium autorskiego. Zwracano się też w miarę potrzeby o przesłanie informacji o autorze do zamieszczenia w rubryce „Nasi autorzy”³³¹. W latach 2000-2010 ze względu na rozwój możliwości technicznych oraz rosnące tempo życia w kontaktach z autorami preferowano kontakty telefoniczne oraz pocztę elektroniczną.

Wielu autorów pisemnie zawiadamiało o rezygnacji z honorariów autorskich, co było sporym obciążeniem budżetu TNP³³². Większość miejscowych autorów, członków TNP, w ogóle nie zgłaszała się po honoraria, traktując publikowanie we własnym piśmie jako pracę społeczną na rzecz stowarzyszenia. Wszystkie niepobrane należności stawały się darami na rzecz Towarzystwa, co skrupulatnie odnotowywano w dorocznych sprawozdaniach z działalności³³³.

Zdarzały się jednak nieliczne sytuacje, kiedy upominano się o niewypłacone honoraria. Na przykład w 1996 r. Jerzy Danielewicz zwrócił się do prezesa J. Chojnackiego o wypłacenie honorarium i przysłanie egzemplarza autorskiego³³⁴.

Od 2002 r. z przyczyn finansowych zrezygnowano z wypłacania honorariów, co nie wpłynęło na ilość i jakość artykułów kierowanych do redakcji. W pierwszym dziesięcioleciu XXI w. nie odnotowano sytuacji braku materiałów do poszczególnych

³²⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo historyka S. Kalembki do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie opublikowania w „Notatkach Płockich” części pracy magisterskiej M. Sokolnickiego z dnia 29 VI 1995 r.

³³⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo T. Gałamona skierowana do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie opóźnienia związanego z publikacją artykułu z dnia 2 IV 1996 r.

³³¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura TNP P. Jasińskiego do historyka W. Urbana w sprawie przyjęcia materiału do druku z dnia 18 VII 1994 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura TNP P. Jasińskiego do J.J. Rudowskiego w sprawie przyjęcia materiału do druku z dnia 18 VII 1994 r.

³³² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo W. Lipschera do TNP w sprawie rezygnacji z honorarium autorskiego z dnia 29 III 1988 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo S.M. Szacherskiej w sprawie rezygnacji z honorarium autorskiego z dnia 14 IV 1994 r.

³³³ Na przykład: *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1985*, Płock 1986, s. 120; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1990*, Płock 1991, s. 91-93.

³³⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo J. Danielewicza do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie wypłacenia honorarium autorskiego oraz przysłania egzemplarza autorskiego „Notatek Płockich” z dnia 27 IV 1996 r.

numerów. Wprost przeciwnie, napływało ich na tyle dużo, że konieczne stało się założenie specjalnego rejestru składanych tekstów, który funkcjonował od 2005 r. – notowano w nim imię i nazwisko, adres i telefon autora, tytuł artykułu oraz datę wpływu³³⁵.

O przyjęciu materiału do druku decydowało kolegium redakcyjne, którego posiedzenia odbywały się zgodnie z potrzebami, i podczas których ustnie recenzowano materiały. Czas od złożenia materiału do jego opublikowania nie był długi, zwykle nie przekraczał trzech miesięcy, co wynikało w dużej mierze z cyklu ukazywania się czasopisma. Niekiedy jednak czas ten wydłużał się w związku z koniecznością dokonania uzupełnień i poprawek przez autorów.

Coraz większą uwagę przywiązywano do jakości zamieszczanych wypowiedzi. Szczególnie ceniono prace oparte na źródłach. Nierzadko redaktor naczelny lub dyrektor biura TNP kierowali prośby do archiwów w sprawie udostępnienia materiałów w związku z przygotowywanymi na potrzeby „Notatek Płockich” artykułami³³⁶.

Korespondencją oraz opracowaniem redakcyjnym materiałów, wobec niewielkiej aktywności pozostałych członków kolegium, zajmował się redaktor naczelny pisma. Tylko nieliczne listy kierowane były do sekretarza redakcji³³⁷. W większości korespondencja adresowana była do redaktora naczelnego pisma lub – rzadziej – do prezesa TNP. Korespondencja z autorami najczęściej dotyczyła korekty autorskiej, co polegało na wysyłaniu szczotek drukarskich artykułów w celu naniesienia ewentualnych poprawek przez autorów³³⁸. Nie zawsze jednak, z różnych przyczyn, szczotki docierały do autorów, co kończyło się zwykle przykrościami. Przykładem takiej sytuacji może być opublikowanie artykułu Andrzeja Abramowicza bez korekty autorskiej. Po wydrukowaniu okazało się, że tekst zawiera pomyłki, między innymi w nazwisku autora, na co zwrócił on uwagę w ostrym liście³³⁹.

³³⁵ TNP, dokumenty bieżące, Rejestr materiałów wpływających do redakcji „Notatek Płockich”.

³³⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo W. Końskiego do dyrektora AAN w sprawie udostępnienia G. Gołębskiemu materiałów do artykułu z dnia 20 I 1997 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura TNP W. Kowalskiego do dyrektora CAW w Warszawie w sprawie udostępnienia G. Gołębskiemu materiałów do artykułu z dnia 15 III 1999 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura TNP W. Kowalskiego do dyrektora AGAD w Warszawie w sprawie udostępnienia M. Chudzyńskiemu materiałów do artykułu z dnia 24 I 2001 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura TNP W. Kowalskiego do dyrektora CAW w Warszawie w sprawie udostępnienia G. Gołębskiemu materiałów do artykułu z dnia 27 V 2002 r.

³³⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo członka TNP K. Kasperkiewicza do sekretarza redakcji „Notatek Płockich” B. Konarskiej-Pabiniak w sprawie opublikowania artykułu z dnia 25 VII 1994 r.

³³⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora naczelnego „Notatek Płockich” W. Końskiego do J. Borówki w sprawie artykułu pt. *Reforma rolna w powiecie łęczyckim* z dnia 21 V 1997 r.

³³⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo A. Abramowicza do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie pomyłek w opublikowanym artykule z dnia 10 VIII 1998 r.; Abramowicz A., *Stare i nowe w kulturze wczesnośredniowiecznej Łęczycy (impresje)*, „Notatki Płockie” 1998, nr 1 (174), s. 6-11.

Po objęciu redakcji przez W. Końskiego nie zmieniło się miejsce druku „Notatek Płockich”. Nadal była to Warszawska Drukarnia Akcydensowa Zakład Nr 2 w Płocku przy ul. Warszawskiej 24 w Płocku. Klisze siatkowe i kreskowe wykonywano w prasowych Zakładach Graficznych w Łodzi³⁴⁰, zaś kartonowe okładki drukowano w Prasowych Zakładach Graficznych w Ciechanowie³⁴¹. W dalszym ciągu obowiązywały przydziały papieru, więc do drukarni zgłaszano się z własnym papierem i kartonem³⁴².

Od 1984 r. na mocy zarządzenia ministra kultury płocki zakład wrócił do dawnej nazwy Płocka Drukarnia Akcydensowa Przedsiębiorstwo Państwowe w Płocku. Jej podstawowym rodzajem działalności były wówczas druki akcydensowe i opakowania z nadrukiem. W 1984 r. uzyskano zezwolenie Rady Ministrów na druk książek, kalendarzy, druków akcydensowych i nadruków na opakowaniach³⁴³. Przedmiotem działalności zakładu było drukowanie wydawnictw reklamowych, katalogów, programów i plakatów dla potrzeb instytucji kultury i stowarzyszeń twórczych, wykonywanie opakowań oraz druków manipulacyjnych powszechnego użytku³⁴⁴.

„Notatki Płockie” drukowano w Płockiej Drukarni Akcydensowej przez 31 lat, do roku 1987. Na skutek konfliktu prezesa TNP J. Chojnackiego z jej dyrekcją, radą pracowniczą i Podstawową Organizacją Partyjną etap ten zakończył się w niedobrej atmosferze. Spór dotyczył stosowania przez drukarnię – zbyt wysokich zdaniem J. Chojnackiego – cen umownych. Uzbierała się bogata korespondencja w tej sprawie, m.in. skargi prezesa TNP do ministra finansów i ministra kultury i sztuki. W związku z „gangsterskimi cenami” – jak to określił – prezes TNP zwrócił się o zwiększenie dotacji dla TNP oraz o kontrolę w drukarni³⁴⁵. Protest J. Chojnackiego przeciwko umownym cenom ukazał się też w „Notatkach Płockich”. Podnosił on w nim nieuzasadniony nagły wzrost cen druku kwartalnika oraz sprawozdania z działalności³⁴⁶.

³⁴⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie klisz siatkowych i kreskowych w Prasowych Zakładach Graficznych w Łodzi z dnia 28 I 1987 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie klisz siatkowych i kreskowych w Prasowych Zakładach Graficznych w Łodzi z dnia 23 XI 1987 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie klisz siatkowych i kreskowych w Prasowych Zakładach Graficznych w Łodzi z dnia 11 III 1988 r.

³⁴¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wydrukowania okładek w Prasowych Zakładach Graficznych w Ciechanowie z dnia 15 X 1987 r.

³⁴² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Informacja o przekazaniu do Prasowych Zakładów Graficznych w Ciechanowie kartonu na okładki „Notatek Płockich” z dnia 22 X 1987 r.

³⁴³ APP, zespół Płocka Drukarnia Akcydensowa w Płocku, Inwentarze Archiwalne, tom CXIV, Wojciechowska A., Wstęp, *Dzieje ustrojowe urzędu*, Płock 2009, s. 5.

³⁴⁴ APP, zespół Płocka Drukarnia Akcydensowa w Płocku, sygnatura 1/40, *Statut Warszawskiej Drukarni Akcydensowej* z 1983 r., k. 42-43.

³⁴⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do ministra finansów B. Samojlika i ministra kultury i sztuki A. Krawczuka w sprawie zwiększenia dotacji dla TNP oraz w sprawie przeprowadzenia kontroli w Płockiej Drukarni Akcydensowej z dnia 17 XI 1987 r.

³⁴⁶ J. Chojnacki, *Audiat et altera pars Protest przeciwko cenom „umownym” w Płockiej Drukarni Akcydensowej*, „Notatki Płockie” 1988, nr 3 (136), s. 62-64.

W sprawie uregulowania spraw związanych z wydawaniem „Notatek Płockich” i rocznego sprawozdania z działalności z radą pracowniczą płockiej drukarni rozmawiał W. Koński, sekretarz generalny TNP i zarazem redaktor naczelny „Notatek Płockich”³⁴⁷. Długofalowych rezultatów jednak to nie przyniosło.

W 1989 r. zamieszczono, nie bez oporów J. Chojnackiego, odpowiedź dyrektora drukarni Mieczysława Łęgowskiego, przewodniczącego Rady Pracowniczej Ryszarda Watrasa oraz sekretarza POP PZPR Włodzimierza Blige na protest prezesa TNP. Pisano, że płocka drukarnia nie specjalizuje się w druku książek i czasopism, a tylko wskutek nacisków prezesa TNP wykonała książki i kwartalnik „Notatki Płockie”. Informowano ponadto, że przeprowadzona na wniosek J. Chojnackiego kontrola ministerstwa kultury nie wykazała nieprawidłowości. W dokumentach pokontrolnych stwierdzono ponadto, że druk czasopism i książek powinien odbywać się w drukarni dziełowej, ponieważ drukowanie ich w drukarni akcydensowej jest niezgodne z rachunkiem ekonomicznym. Wniosek J. Chojnackiego ściągnął na Płocką Drukarnię Akcydensową dodatkowo kontrolę skarbową, która również nie stwierdziła żadnych nieprawidłowości. Ponadto w opublikowanej odpowiedzi wytknięto prezesowi posługiwanie się półprawdami i pomówieniami³⁴⁸.

Ostatnim zeszytem wydrukowanym w płockiej drukarni był – wydany w 1988 r. – numer 4 (133) z 1987 r., zawierający materiały związane z 750. rocznicą lokacji Płocka. Zagadkową sprawą wydaje się wysokość nakładu tego numeru. W stopce drukarskiej widnieje liczba 3000+30 egzemplarzy i taką też liczbę zamówiono w Płockiej Drukarni Akcydensowej³⁴⁹, podczas gdy w zamówieniu okładki w Prasowych Zakładach Graficznych w Ciechanowie mowa jest o 5000 okładek³⁵⁰. Nie wyjaśniają tego inne dokumenty, wiadomo jedynie, że numer dofinansował Urząd Miejski w Płocku kwotą 1 500 000 zł³⁵¹.

³⁴⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora naczelnego „Notatek Płockich” W. Końskiego do przewodniczącego Rady Pracowniczej Płockiej Drukarni Akcydensowej R. Watrasa w sprawie możliwość wzięcia udziału w posiedzeniu Rady z dnia 8 II 1988 r.

³⁴⁸ M. Łęgowski, R. Watras, W. Blige, *Odpowiedź na „protest przeciwko cenom umownym” w Płockiej Drukarni Akcydensowej*, „Notatki Płockie” 1989, nr 2 (139), s. 62-64.

³⁴⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wydrukowania 3000 egzemplarzy „Notatek Płockich” w Płockiej Drukarni Akcydensowej z dnia 22 III 1988 r.

³⁵⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wydrukowania okładek w Prasowych Zakładach Graficznych w Ciechanowie z dnia 15 X 1987 r.

³⁵¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Miejskiego w Płocku E. Subotowicz do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie sfinansowania wydania numeru „Notatek Płockich” z dnia 19 V 1988 r.

W lipcu 1988 r. redaktor naczelny „Notatek Płockich” pisemnie powiadomił Płocką Drukarnię Akcydensową, że następne dwa numery tytułem próby zostaną wydrukowane w innej drukarni za znacznie niższą kwotę³⁵². W efekcie następne trzy numery drukowane były w Bydgoszczy przez firmę Pol-Press³⁵³. Numer 4 (137) zlecono do wykonania trzem firmom: Zakładom Graficznym w Grudziądzu, Wydawnictwu ZSL w Warszawie i Zakładowi Poligraficznemu Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Przemysłu Terenowego w Ciechanowie³⁵⁴. Ostatecznie zeszyt wydrukowano w Ciechanowie. Ale ze względu na złą jakość wykonania nie przyjęto nakładu³⁵⁵.

Następnie rozpoczęła się współpraca z Zakładami Graficznymi w Wąbrzeźnie i trwała do 1989 r.³⁵⁶ Ale i tu staranność realizacji zamówienia pozostawiała wiele do życzenia. Na przykład podczas składu spisu treści numeru 1 (138) z 1989 r. przestawiono litery w tytule artykułu Gerarda Labudy, w wyniku czego wydrukowano *Kot był założycielem biskupstwa płockiego?* zamiast *Kto był założycielem biskupstwa płockiego?*³⁵⁷ Mogło to spowodować wiele dwuznacznych komentarzy i ostrych reakcji ze strony Płockiej Kurii Diecezjalnej, nie wspominając już o autorze. Na szczęście jednak sprawa nie spowodowała konsekwencji.

Jakość wykonania i cena były powodem, dla którego poszukiwano innych miejsc druku. Po zakończeniu współpracy z drukarnią w Wąbrzeźnie, od 1992 r. rozpoczęto drukowanie w Drukarni Offsetdruk w Sierpcu³⁵⁸. Następnie od 1993 r.

³⁵² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora naczelnego W. Końskiego do Płockiej Drukarni Akcydensowej informujące o wydrukowaniu dwóch numerów „Notatek Płockich” w innej drukarni z dnia 21 VII 1988 r.

³⁵³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zlecenie wykonania numeru 4 (137) „Notatek Płockich” przez Agencję Dziennikarską Polpress z Bydgoszczy z dnia 20 II 1989 r.

³⁵⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wydrukowania 3000 egzemplarzy numeru 4 (137) „Notatek Płockich” skierowane do Zakładów Graficznych w Grudziądzu z dnia 23 V 1989 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wydrukowania 3000 egzemplarzy numeru 4 (137) „Notatek Płockich” skierowane do Wydawnictwa ZSL w Warszawie z dnia 25 VII 1989 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wydrukowania 3000 egzemplarzy numeru 4 (137) „Notatek Płockich” skierowane do Zakładu Poligraficznego Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Przemysłu Terenowego w Ciechanowie z dnia 11 IX 1989 r.

³⁵⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do głównej księgowej Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Przemysłu Terenowego w Ciechanowie w likwidacji B. Kornatowskiej w sprawie zwrotu nakładu z dnia 6 VIII 1991 r.

³⁵⁶ Przykładowe zamówienia: TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 3 (144) „Notatek Płockich” w Zakładach Graficznych w Wąbrzeźnie z dnia 10 II 1991 r. Cena umowna za usługę wynosiła 6 000 000 zł; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 3 (148) „Notatek Płockich” w Zakładach Graficznych w Wąbrzeźnie z dnia 28 XI 1991 r.

³⁵⁷ „Notatki Płockie” 1989, nr 1 (138), s. 1.

³⁵⁸ Przykładowe zlecenia: TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 1 (150) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetdruk w Sierpcu z dnia 16 X 1992 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 2 (151) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetdruk w Sierpcu z dnia 14 I 1993 r. Cena umowna za nakład 2000 egzemplarzy wynosiła 12 000 000 zł.

wykonywanie kwartalnika zlecano Drukarni Offsetowej Firet-Druk z Łodzi³⁵⁹, podczas gdy skład odbywał się w firmie Progress w Płocku.

Z łódzką drukarnią związano się do 1997 r. W tym czasie okazjonalnie drukowano w Drukarni Offsetowej Colgraf w Płocku³⁶⁰ (numery 1/158 i 2/159 z 1994 r.) oraz Serigraf Plus w Płocku (numer 4/165 z 1995 r.)³⁶¹.

W grudniu 1994 r. podpisano umowę na wykonywanie składu „Notatek Płockich” z Jakubem Końskim właścicielem firmy Składak. Współpraca ta trwała do 1999 r., kiedy to składem zajęła się firma Kwadrat.

W 1998 r. druk kwartalnika TNP przeniesiono do drukarni Wiesława Kleczkowskiego Offsetdruk w Sierpcu. Od 2001 r. w drukarni tej wykonywano także skład. Od tego momentu nie rozdzielano już miejsca składu i druku.

Pierwszym środowiskiem, do którego trafiał kwartalnik „Notatki Płockie” byli członkowie Towarzystwa Naukowego Płockiego, otrzymywali go oni bowiem w ramach obowiązkowej prenumeraty. Do 2001 r. egzemplarze pisma były wysyłane każdemu członkowi pocztą. Jednakże od 2002 r. zrezygnowano z tej formy doręczania, od tego czasu kwartalnik należało odbierać osobiście w siedzibie stowarzyszenia. Decyzja ta była o tyle ważna, że – oprócz poważnego obniżenia kosztów – zaowocowała zwiększeniem aktywności członków. Podczas obecności w siedzibie TNP dowiadywali się oni o planowanych imprezach, spotykali innych członków, z którymi wymieniali poglądy i pomysły. Osobom spoza Płocka kwartalnik w dalszym ciągu był wysyłany pocztą.

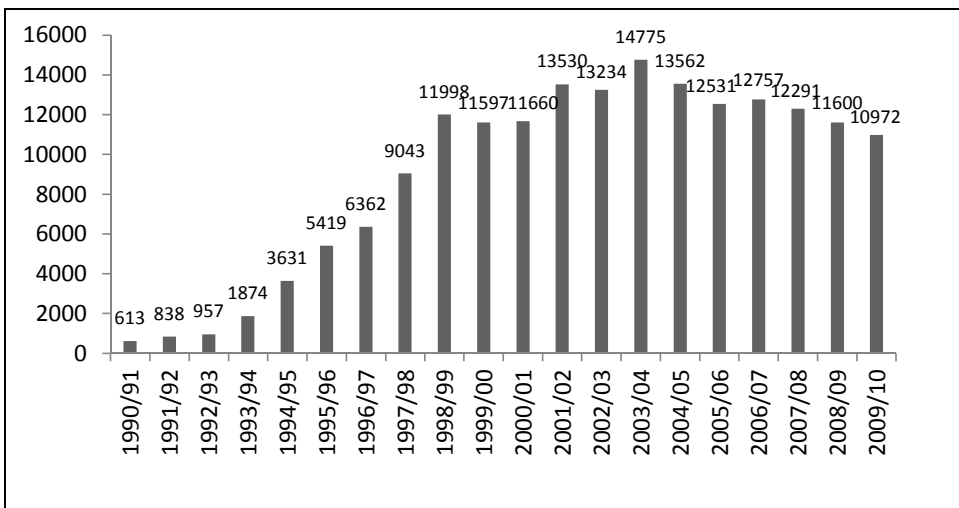
³⁵⁹ Przykładowe zlecenia: TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 3 (164) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetowej Firet-Druk w Łodzi w nakładzie 3000 egzemplarzy z dnia 15 II 1996 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 1 (166) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetowej Firet-Druk w Łodzi w nakładzie 3000 egzemplarzy z dnia 31 VII 1996 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 2 (167) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetowej Firet-Druk w Łodzi w nakładzie 3000 egzemplarzy z dnia 6 IX 1996 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 3 (168) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetowej Firet-Druk w Łodzi w nakładzie 3000 egzemplarzy z dnia 21 I 1997 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 4 (169) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetowej Firet-Druk w Łodzi w nakładzie 3000 egzemplarzy z dnia 17 III 1997 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 1 (170) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetowej Firet-Druk w Łodzi w nakładzie 3000 egzemplarzy z dnia 2 VII 1997 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 2 (171) „Notatek Płockich” w Drukarni Offsetowej Firet-Druk w Łodzi w nakładzie 2000 egzemplarzy z dnia 26 XI 1997 r.

³⁶⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Oferta Zakładu Usług Poligraficznych Colgraf w Płocku na druk „Notatek Płockich” z dnia 17 VI 1994 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Oferta Zakładu Usług Poligraficznych Colgraf w Płocku na druk „Notatek Płockich” z dnia 24 X 1994 r.

³⁶¹ Zachowało się też zlecenie wykonania numeru 2 (159) „Notatek Płockich” dla drukarni Firet-Druk z Łodzi: TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie wykonania numeru 2 (159) „Notatek Płockich” w drukarni Firet-Druk z Łodzi z dnia 2 XI 1994 r. Jednakże w stopce drukarskiej widnieje Progress w Płocku jako miejsce składu i Drukarnia offsetowa Colgraf w Płocku jako miejsce druku.

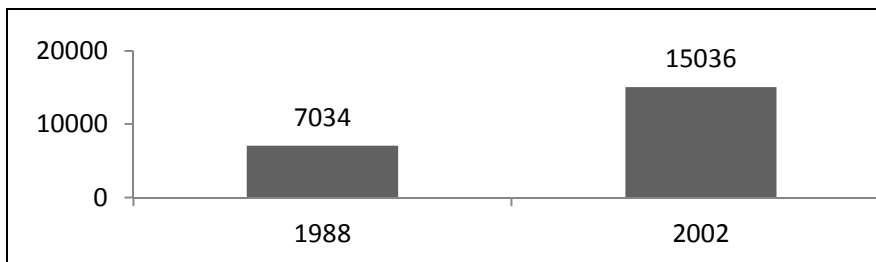
Należy także pamiętać o zapotrzebowaniu na korzystanie z kwartalnika ze strony środowiska, powstałego wskutek gwałtownego rozwoju szkolnictwa wyższego w Płocku w ostatnim dziesięcioleciu XX w. i pierwszym dziesięcioleciu XXI w. Na podstawie danych gromadzonych przez Urząd Miasta Płocka zaobserwować można bardzo wysoki wzrost liczby studentów w Płocku z zaledwie 613 w roku akademickim 1990/1991 do 14775 w roku akademickim 2003/2004. W latach następnych liczba ta zaczęła spadać, by w roku 2009/2010 osiągnąć 10972. Ze spisów powszechnych w roku 1988 i 2002 wynika, że także liczba osób z wykształceniem wyższym wzrosła w sposób istotny, bo ponad dwukrotnie.

Zmiany te spowodowały ukształtowanie się środowiska intelektualnego korzystającego z czasopisma TNP w rozmaity sposób. Ze środowisk akademickich i studenckich wywodzili się nie tylko czytelnicy pisma, ale i autorzy artykułów. Także uczestnicy seminarium doktoranckiego prowadzonego przez TNP zaspokajali w „Notatkach Płockich” potrzebę publikowania, co było niezbędnym warunkiem otwarcia przewodu doktorskiego. Po uzyskaniu stopnia naukowego autorzy nie zrywali kontaktów z redakcją, lecz starali się zamieszczać artykuły między innymi dla utrzymania pozycji w środowisku. Dodać należy, że w latach dziewięćdziesiątych XX wieku wiele czasopism naukowych nie wytrzymało warunków niekontrolowanego kapitalizmu i zakończyło działalność, przez co wzrosła atrakcyjność „Notatek Płockich”.

Wykres 1. Studenci w Płocku w latach 1990-2010³⁶²

³⁶² Opracowano na podstawie: „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2003, nr 10, s. 270; „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2010, nr 17, s. 265.

Wykres 2. Ludność z wykształceniem wyższym w Płocku w roku 1988 i 2002³⁶³

Do grona stałych prenumeratorów pisma należały instytucje. Były to często szkoły podstawowe i średnie z Płocka oraz najbliższych okolic. Należy jednak zauważyć, że prenumerowano „Notatki Płockie” tylko okresowo. Dyrektorzy szkół, zapewne z powodu braku środków, zmuszeni byli do wstrzymywania prenumeraty³⁶⁴. Charakter okresowy miały też prenumeraty innych placówek. Przykładowo przyjęta do realizacji w roku 1990 subskrypcja Muzeum Archeologicznego w Poznaniu nie była kontynuowana w późniejszym okresie³⁶⁵. Podobnie było z prenumeratą Archiwum Państwowego miasta stołecznego Warszawy³⁶⁶. Do okresowych odbiorców należała również Miejska Biblioteka Publiczna w Sierpcu³⁶⁷. Prenumeratę „Notatek Płockich” w różnych okresach zamawiały ponadto następujące instytucje: księgarnia wysyłkowa Libra, Powiatowa Biblioteka Publiczna w Ciechanowie, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Płocku, Gimnazjum nr 5 w Płocku, Biblioteka Sejmowa, Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych w Warszawie, Zespół Parków Krajobrazowych Brudzeńskiego i Gostynińsko-Włocławskiego w Kowalu, a nawet Komunikacja Miejska w Płocku³⁶⁸.

³⁶³ Opracowano na podstawie: *Narodowy spis powszechny z dnia 6 XII 1988 r. Ludność i warunki mieszkaniowe. Miasto Płock. Województwo płockie*, Warszawa 1989, s. 50; *Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2002. Powszechny spis rolny. Podstawowe informacje ze spisów powszechnych. Miasto na prawach powiatu Płock*, Warszawa 2003, s. 6.

³⁶⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do Szkoły Podstawowej w Iłowie w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 16 XI 1989 r.

³⁶⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do dyrektora Muzeum Archeologicznego w Poznaniu H. Adamskiego w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 7 XI 1990 r.

³⁶⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do dyrektora Archiwum Państwowego m. st. Warszawy J. Kazimierskiego w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 16 VII 1990 r.

³⁶⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu w sprawie przesłania „Notatek Płockich” z dnia 6 XI 1990 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej TNP do Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu w sprawie uregulowania należności za „Notatki Płockie” z dnia 4 VIII 1992 r.

³⁶⁸ TNP, dokumenty bieżące, Dokumenty dotyczące prenumeraty.

Do stałych prenumeratorów kwartalnika TNP należały Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego w Płocku, Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Rafineryjnego w Płocku oraz Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie³⁶⁹.

W sposób ciągły „Notatki Płockie” gromadziło Muzeum Mazowieckie w Płocku. Zdarzało się nawet, że czasopismo wysyłano z siedziby Towarzystwa do siedziby Muzeum pocztą, obciążając adresata dodatkowo kosztami przesyłki. Nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyby nie to, że budynki były położone w odległości około 300 metrów od siebie. W związku z tym – ze względów ekonomicznych – dyrektor Muzeum Tadeusz Zaremba poprosił prezesa TNP J. Chojnackiego o zaniechanie przesyłania kwartalnika pocztą, nadmieniając, że Muzeum będzie nabywało kolejne numery w pobliskiej księgarni³⁷⁰. Z końcem pierwszej dekady XXI w. Muzeum Mazowieckie zaczęło pozyskiwać „Notatki Płockie” w ramach wzajemnej wymiany wydawnictw z TNP³⁷¹.

Prenumeratę „Notatek Płockich” zamawiały ponadto osoby prywatne. Należał do nich na przykład Leszek Zygmunt, historyk kościoła z Torunia³⁷². Prenumeratorami byli również Władysław Ginter, autor publikacji na temat historii mariawityzmu, publikujący m.in. w kwartalniku TNP oraz Adam Biańczak, badacz Kurpiowszczyzny³⁷³.

Dystrybucja czasopisma TNP odbywała się poprzez sieć kolportażu RSW „Prasa-Książka-Ruch”, przez Przedsiębiorstwo Kolportażowo-Handlowe „Ruch”, a następnie „Ruch” S.A.³⁷⁴ Zasięg terytorialny kolportażu ograniczał się jednak tylko

³⁶⁹ Tamże.

³⁷⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora Muzeum Mazowieckiego w Płocku T. Zaremby do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie sposobu dostarczania „Notatek Płockich” z dnia 28 VI 1990 r.

³⁷¹ TNP, dokumenty bieżące, Pismo dyrektora Muzeum Mazowieckiego w Płocku L. Sobieraja w sprawie wymiany wydawnictw z dnia 2 II 2011 r.; TNP, dokumenty bieżące, Pismo dyrektora biura zarządu TNP A. Kąsy do dyrektora Muzeum Mazowieckiego w Płocku L. Sobieraja w sprawie wymiany wydawnictw z dnia 8 II 2011 r.

³⁷² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do L. Zygnera w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 27 IX 1995 r.

³⁷³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo W. Gintera do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie prenumeraty z dnia 6 IV 1998 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Misiak do W. Gintera w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 17 IV 1998 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Misiak do W. Gintera w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 3 VI 2003 r.; TNP, dokumenty bieżące, Dokumenty dotyczące prenumeraty dla W. Gintera; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo A. Biańczaka do TNP w sprawie prenumeraty z dnia 9 III 1999 r.

³⁷⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura TNP H. Lewandowskiej do RSW „Prasa-Książka-Ruch” w sprawie bonifikaty na prenumeratę „Notatek Płockich” z dnia 18 II 1987 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do RSW „Prasa-Książka-Ruch” w sprawie przesłania egzemplarzy „Notatek Płockich” i rachunku z dnia 6 XII 1990 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do dyrektora Oddziału Krajowej Dystrybucji Prasy w Warszawie Mirosławy Olszewskiej w sprawie dystrybucji z dnia 4 X 1996 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura TNP J. Gašiorowskiej do dyrektora Oddziału Krajowej Dystrybucji Prasy w Warszawie M. Olszewskiej w sprawie dystrybucji z dnia 27 I 1997 r.

do terenu działania zespołu Ruch w Płocku. Spółka uzyskiwała od TNP rabat w wysokości 30%³⁷⁵. Jeden egzemplarz „Notatek Płockich” zamawiał dla swojego prenumeratora gdański oddział Ruch S.A.³⁷⁶

„Notatki Płockie” od 1998 r. znajdowały się też w ofercie Centrali Handlu Zagranicznego Ars Polona. Przy wystawianiu rachunków Towarzystwo uwzględniało dziesięcioprocentowy rabat³⁷⁷. Kwartalnik TNP znajdował się ponadto w dystrybucji kieleckiej spółki Kolporter³⁷⁸.

Nakłady „Notatek Płockich” były bardzo wysokie i nie rozprowadzono ich w stopniu zadowalającym. Podejmowano w związku z tym różne próby zbycia egzemplarzy pisma. Jedną z nich była sprzedaż komisowa. Prowadziły ją nieliczne kioski „Ruch” na terenie Płocka z ustaloną 20-procentową marżą³⁷⁹. Na podobnych zasadach sprzedaż pisma TNP prowadziło Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w swoim sklepiku z dewocjonaliami przy Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Płocku³⁸⁰. Sprzedaż komisową prowadzono ponadto w księgarni Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki (później EMPiK)³⁸¹.

³⁷⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojackiego do dyrektora do spraw kolportażu „Ruch” S.A. H. Rozbickiej w sprawie ułatwienia sprzedaży kwartalnika „Notatki Płockie” na terenie województwa płockiego z dnia 26 V 1997 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Aneks nr 4 do Umowy 82 z dnia 12 VI 1997 r. pomiędzy „Ruch” S.A. a TNP.

³⁷⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie „Notatek Płockich” przez „Ruch” S.A. Oddział w Gdańsku z dnia 4 XII 2002 r.

³⁷⁷ TNP, dokumenty bieżące, Dokumenty dotyczące prenumeraty dla CHZ Ars Polona; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do zastępcy kierownika Działu Prasy II Ars Polony T. Nowaka, w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 12 VII 1990 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do zastępcy kierownika Działu Prasy II Ars Polony T. Nowaka w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 13 VII 1990 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do zastępcy kierownika Działu Prasy II Ars Polony T. Nowaka w sprawie prenumeraty „Notatek Płockich” z dnia 8 II 1991 r.

³⁷⁸ TNP, dokumenty bieżące, dokumenty dotyczące prenumeraty dla Kolporter S.A.

³⁷⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Dokument przekazania w komis RSW Oddział w Płocku egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 1 VIII 1990 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Dokument przekazania w komis RSW Oddział w Płocku egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 16 V 1991 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, dokument przekazania w komis RSW Oddział w Płocku egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 4 VI 1991 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, dokument przekazania w komis RSW Oddział w Płocku egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 3 I 1992 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, dokument przekazania w komis RSW Oddział w Płocku egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 26 II 1992 r.

³⁸⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, dokument przekazania w komis Zgromadzeniu Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 4 VI 1991 r.

³⁸¹ Towarzystwo Naukowe Płockie wynajęło wówczas jeden ze swoich lokali na księgarnię Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki. W umowie zastrzegło sobie możliwość umieszczania tam do sprzedaży swoich wydawnictw, w tym „Notatek Płockich”: „Wynajmujący i Najemca wspólnie ustalają, że w lokalu pod patronatem Towarzystwa Naukowego Płockiego prowadzona będzie księgarnia, o którą Towarzystwo zabiegało od 1820 r., która będzie w wyłącznej administracji Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki. Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego Płockiego winny znajdować się w specjalnym stoisku i na wystawach, sprzedawane będą bez marży handlowej” (Umowa najmu części nieruchomości na cele użytkowe z dnia 27 VII 1991 r. pomiędzy Międzynarodowym Klubem Prasy i Książki a TNP, biuro zarządu TNP, dokumenty bieżące, kserokopia w posiadaniu autora).

Oprócz tego nadal sprzedawano „Notatki Płockie” w siedzibie TNP. Istniała też możliwość zamówienia czasopisma listownie, a w miarę rozwoju technologii teleinformatycznych także za pośrednictwem poczty elektronicznej³⁸². Jednakże, zalegające w magazynach, niesprzedane i bardzo wysokie nakłady z poprzednich lat stwarzały poważne problemy z ich przechowywaniem, gdyż nie było już miejsca w magazynach na nowe wydawnictwa własne. Starano się więc rozpropagować kwartalnik w celu zwiększenia jego sprzedaży. Akcję taką podjęto w 1991 r. przy okazji realizacji postanowień XIII zjazdu absolwentów Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku. W piśmie skierowanym do wychowanków i przyjaciół szkoły informowano, że w numerze 3 (144) z 1990 r. zawarto sprawozdanie ze zjazdu i zachęcano do jego zakupu³⁸³.

Inną tego typu akcją podjęto w 2002 r., kiedy to do różnych instytucji skierowano informację o możliwości nabycia *Bibliografii zawartości kwartalnika „Notatki Płockie” za lata 1956-2001 Nr 1-189* autorstwa W. Końskiego. Zachwalano przy okazji samo pismo, podkreślając jego przydatność dla uczniów³⁸⁴.

Wydawca obowiązany był wysyłać egzemplarze obowiązkowe „Notatek Płockich” zgodnie z ustawą o bibliotekach z 1968 r. i stosownym rozporządzeniem Ministra Kultury i Sztuki z 1968 r., a następnie ustawą z 1996 r. i rozporządzeniem z 1997 r.³⁸⁵ W związku z tym egzemplarze „Notatek Płockich” wysyłane były do zbiorów bibliotek wskazanych w rozporządzeniach, między innymi do Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteki Publicznej miasta stołecznego Warszawy, Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego³⁸⁶.

³⁸² A. Bury, temat: Notatki Płockie, do: A. Kansy, 20 VIII 2011 r., Zamówienie archiwalnych numerów „Notatek Płockich”, e-mail, wydruk w posiadaniu autora.

³⁸³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo Prezesa TNP J. Chojnackiego „Do Wychowanków i Przyjaciół Małachowianki” zachęcające do kupna „Notatek Płockich” z dnia 13 XII 1991 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo przewodniczącego zjazdu Małachowiaków B. Witkowskiego do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie zachęcania do nabycia „Notatek Płockich” z dnia 9 XII 1991 r.

³⁸⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura zarządu TNP A. Kansy do Starostwa Powiatowego w Płocku w sprawie możliwości nabycia *Bibliografii zawartości kwartalnika „Notatki Płockie” za lata 1956-2001 Nr 1-189* z dnia 11 IX 2002 r.

³⁸⁵ Ustawa z dnia 9 IV 1968 r. o bibliotekach, Dz.U. PRL z 1968 r., nr 12, poz. 63; Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 2 sierpnia 1968 r. w sprawie dostarczania bibliotekom obowiązkowych egzemplarzy druków i nagrań dźwiękowych, „Monitor Polski” 1968 r., nr 33, poz. 234; Ustawa z dnia 7 XI 1996 r. o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych, Dz.U. RP z 1996 r., nr 152, poz. 722; Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997 r. w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad ich przekazywania, Dz.U. RP z 1997 r., nr 29, poz. 161.

³⁸⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej J. Lechowskiej do redakcji „Notatek Płockich” w sprawie przesyłania egzemplarza obowiązkowego z dnia 13 III 1996 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo

Nie przywiązywano, jak się zdaje, zbyt dużej wagi do rentowności czasopisma, o czym świadczy duża liczba wydawanych egzemplarzy gratisowych. Korzystały z nich liczne biblioteki, jak na przykład Biblioteka Główna Akademii Obrony Narodowej w Warszawie, której w 1999 r. wysłano aż 9 roczników, za lata 1989-1998, i kontynuowano bezpłatną wysyłkę w okresie późniejszym³⁸⁷.

Jak już wcześniej wspomniano, dla J. Chojnackiego pismo wydawane przez Towarzystwo było rodzajem legitymacji działań, materiałem propagującym społeczną pracę na rzecz popularyzowania nauki. Nic zatem dziwnego, że prezes stowarzyszenia polecał wysyłać egzemplarze kwartalnika do, wybranych przez siebie, znaczących instytucji. Wysyłano więc „Notatki Płockie” do Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie³⁸⁸, Biblioteki Polskiej w Londynie³⁸⁹, biblioteki Uniwersytetu w Oksfordzie (Bodleian Library)³⁹⁰, Zakładu Meteorologii i Klimatologii Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Wrocławskiego³⁹¹, Wojskowego

kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy w sprawie egzemplarza obowiązkowego z dnia 19 VI 1990 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo TNP do A. Domańskiego kierownika Działu Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w sprawie egzemplarza obowiązkowego z dnia 12 V 1990 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo TNP do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w sprawie egzemplarza obowiązkowego z dnia 12 V 1990 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do kierownika Samodzielnej Sekcji Czasopism Bieżących Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi B. Kubiak w sprawie egzemplarza obowiązkowego z dnia 16 I 1992 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo kierownika magazynu TNP J. Boryszewskiej do Samodzielnej Sekcji Czasopism Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu w sprawie egzemplarza obowiązkowego z dnia 13 VII 1990 r.

³⁸⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie kierownika Pracowni Druków Historycznych Biblioteki Głównej Akademii Obrony Narodowej J.A. Radomskiego dla TNP za otrzymane roczniki „Notatek Płockich” z dnia 30 IV 1999 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie kierownika Pracowni Druków Historycznych Biblioteki Głównej Akademii Obrony Narodowej J.A. Radomskiego dla TNP za otrzymane roczniki „Notatek Płockich” z dnia 28 kwietnia 2000 r.

³⁸⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie prezesa Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego R. Dembińskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 4 III 1995 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie prezesa Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego R. Dembińskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 7 VI 1996 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie prezesa Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego R. Dembińskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 8 IV 1997 r.

³⁸⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie kierownika Biblioteki Polskiej w Londynie Z. Jagodzińskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 30 XI 1994 r.

³⁹⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo J. Wall’a z Bodleian Library University of Oxford do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie uzupełnienia brakujących egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 5 XII 1995 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo dyrektora biura TNP J. Gąsiorowskiej do J. Wall’a z Bodleian Library University of Oxford w sprawie przesyłki egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 3 IV 1996 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie J. Wall’a z Bodleian Library University of Oxford dla TNP za przesłanie „Notatek Płockich” z dnia 17 IV 1996 r.

³⁹¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie P.J.A. Ropuszyńskiego z Zakładu Meteorologii i Klimatologii Uniwersytetu Wrocławskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 19 VIII 1995 r.

Instytutu Historycznego w Warszawie³⁹², Żydowskiego Instytutu Historycznego³⁹³ i wielu jeszcze placówek bibliotecznych i naukowych.

TNP utrzymywało liczne kontakty z innymi towarzystwami naukowymi, a wysyłanie wydawnictw, przeważnie „Notatek Płockich”, pełniło funkcję podtrzymywania kontaktów. Kwartalnik okazjonalnie wysyłano m.in. do Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk³⁹⁴, Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego³⁹⁵, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego³⁹⁶.

Po 1989 r. ożywiły się kontakty TNP z instytucjami kościelnymi, czego wyrazem było wysyłanie do nich „Notatek Płockich” i innych wydawnictw własnych. W ten sposób J. Chojnacki nawiązał znajomość z ks. Michałem Jagoszem, dyrektorem Ośrodka Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie³⁹⁷. Zapoczątkowana znajomość zaowocowała zaproszeniem przedstawicieli Towarzystwa do udziału w – corocznie organizowanej przez Ośrodek – sesji naukowej w dniu 25 września 1993 r. Wzięli w niej udział J. Chojnacki i Wanda Kaczanowska, dyrektor Biblioteki im. Zielińskich TNP. Czasopismo Towarzystwa Naukowego Płockiego było wysyłane do Ośrodka także w okresie późniejszym³⁹⁸.

Adresatem „Notatek Płockich” był nawet papież Jan Paweł II. W 1992 r. J. Chojnacki wysłał numer 3 (148) z 1991 r. zawierający sprawozdanie z papieskiej wizyty w Płocku³⁹⁹. W okresie późniejszym czasopismo TNP było również wysyłane do Jana Pawła II, o czym świadczą podziękowania ks. Stanisława Dziwisza⁴⁰⁰. J. Chojnacki wysyłał ponadto „Notatki Płockie” do Rzymu redemptoryście o. Janowi

³⁹² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie kierownika Wojskowego Instytutu Historycznego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 18 X 1995 r.

³⁹³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie kierownika Działu Biblioteki Żydowskiego Instytutu Historycznego dla TNP za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 25 III 1998 r.

³⁹⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie prezesa Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk K. Walczaka dla TNP za egzemplarz „Notatek Płockich” z dnia 8 XII 2001 r.

³⁹⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie prezesa Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego ks. A. Bronka dla TNP za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 18 I 1999 r.

³⁹⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, List gratulacyjny prezesa TNP J. Chojnackiego do prezesa Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego Z. Kłodnickiego [informacja o wysyłce egzemplarza „Notatek Płockich”] z [brak daty dziennej] IX 1995 r.

³⁹⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do dyrektora Ośrodka Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II ks. M. Jagosza w sprawie przesłania materiałów dokumentujących wizytę papieża Jana Pawła II w Płocku z dnia 29 VII 1991 r.

³⁹⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie dyrektora Ośrodka Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II ks. M. Jagosza dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przesłane egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 4 III 1995 r.

³⁹⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, List prezesa TNP J. Chojnackiego do papieża Jana Pawła II w związku z wysyłką wydawnictw z dnia 1 XII 1992 r.

⁴⁰⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie ks. S. Dziwisza dla prezesa TNP J. Chojnackiego za otrzymane „Notatki Płockie” z dnia 17 III 1994 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie ks. S. Dziwisza dla prezesa TNP J. Chojnackiego za otrzymane „Notatki Płockie” z dnia 28 II 1995 r.

Piekarskiemu, który informował o przekazaniu jednego z przesłanych egzemplarzy o. Konradowi Hejmo⁴⁰¹.

Od 1995 r. kwartalnik TNP wysyłano do Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie⁴⁰². Odbiorcą jednego z numerów był prymas Polski kardynał Józef Glemp. Był to numer 2 (159) z 1994 r., zawierający sprawozdanie z odsłonięcia tablicy pamiątkowej Władysława Grabskiego w Łęczycy z udziałem prymasa⁴⁰³.

Swoim zwyczajem prezes TNP J. Chojnacki wysyłał adresy gratulacyjne do osób powoływanych na ważne funkcje, zwykł wówczas załączać numer kwartalnika. Sytuacje takie miały miejsce na przykład po powołaniu Władysława Bartoszewskiego na Ministra Spraw Zagranicznych⁴⁰⁴, czy po objęciu przez Janusza Tazbira funkcji wiceprezesa PAN⁴⁰⁵. Stałym odbiorcą „Notatek Płockich” był Henryk Jabłoński, którego związki z TNP były bliskie. Treść podziękowań, jakie przysyłał świadczy o wnikliwej lekturze czasopisma⁴⁰⁶. Podobnie uważnie czytał kwartalnik historyk Władysław A. Serczyk⁴⁰⁷.

„Notatki Płockie” często pełniły funkcję upominku i były wręczane uczestnikom sesji naukowych, organizowanych w siedzibie TNP przez różne instytucje i organizacje. Zwykle były one obciążane rachunkami za rozdane egzemplarze, choć czasami odzyskanie należności bywało trudne. Do sytuacji takiej doszło w związku z wprowadzeniem stanu wojennego, co miało uniemożliwić

⁴⁰¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie o. J. Piekarskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 1 VI 1996 r.

⁴⁰² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie ks. J. Bednarczyka dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przekazanie „Notatek Płockich” z dnia 14 XII 1995 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie ks. J. Bednarczyka dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przekazanie „Notatek Płockich” z dnia 25 III 1997 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie ks. J. Bednarczyka dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przekazanie „Notatek Płockich” z dnia 15 IV 1997 r.

⁴⁰³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, List prezesa TNP J. Chojnackiego do prymasa Polski, kardynała J. Glempla z przesyłką „Notatek Płockich” z dnia 20 XI 1994 r.

⁴⁰⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie Ministra Spraw Zagranicznych W. Bartoszewskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za gratulacje i „Notatki Płockie” z dnia 17 III 1995 r.

⁴⁰⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie wiceprezesa PAN J. Tazbira dla prezesa TNP J. Chojnackiego z dnia 22 I 1999 r.

⁴⁰⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie H. Jabłońskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 10 I 1995 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie H. Jabłońskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 1 III 1995 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie H. Jabłońskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 5 IX 1996 r.

⁴⁰⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie W.A. Serczyka dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 12 I 1995 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie W.A. Serczyka dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 4 XII 1995 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie W.A. Serczyka dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 30 XII 1998 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie W.A. Serczyka dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 5 VI 2001 r.

dochodzenie należności. Jolanta Chmielewska, zastępca dyrektora do spraw naukowych TNP zwróciła się do zarządu o wliczenie ich w ciężar kosztów własnych sesji naukowych:

„W związku z wprowadzeniem stanu wojennego niemożliwym się staje ściągnięcie zapłaty za wydawnictwa TNP wręczane uczestnikom sesji naukowych, które odbyły się w siedzibie Towarzystwa, a ich organizatorzy obiecali pierwotnie pokryć należności”⁴⁰⁸.

W okresie późniejszym okazjonalnie przekazywano uczestnikom sesji naukowych „Notatki Płockie” jako publikację propagującą dorobek TNP. Przykładowo – na wniosek Włodzimierza Serafimowicza, przewodniczącego sekcji systemowych metod zarządzania – egzemplarze kwartalnika przekazano uczestnikom konferencji *Technologia w budownictwie – teoria i praktyka*⁴⁰⁹. Większe ilości egzemplarzy czasopisma przekazywano ponadto innym instytucjom i organizacjom, m.in. Liceum Ogólnokształcącemu im. Marszałka S. Małachowskiego w Płocku⁴¹⁰, Miejskiemu Komitetowi Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Płocku⁴¹¹.

Jedną z najważniejszych innowacji wprowadzonych przez W. Końskiego po objęciu redakcji „Notatek Płockich” było zastosowanie chronologicznego układu artykułów. Przykładowo artykuł dotyczący Mazowsza za panowania Siemowita IV (przełom XIV i XV w.) znajdował się przed artykułem dotyczącym obrony Płocka w 1920 r. Niekiedy rytm ten był zakłócany w wyniku nacisków J. Chojnackiego poprzez wprowadzanie aktualności na początek numeru, często własnego autorstwa⁴¹². Jednakże po zakończeniu prezesury J. Chojnackiego układ chronologiczny nie był naruszany.

W okresie kierowania kwartalnikiem przez W. Końskiego ustabilizowała się struktura pisma. Od 1991 r. do stałych działów należała „Bibliografia województwa płockiego”, później „Bibliografia Mazowsza Płockiego”. Była opracowywana przez pracowników Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Płocku, a następnie Książnicy

⁴⁰⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo zastępcy dyrektora ds. naukowych TNP J. Chmielewskiej do zarządu TNP w sprawie obciążenia kosztami za wydane egzemplarze „Notatek Płockich” z dnia 28 XII 1981 r.

⁴⁰⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo W. Serafimowicza do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie przekazania egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 24 VI 1996 r. Jak podaje W. Serafimowicz w swojej relacji, „Notatki Płockie” były rozchwytywane podczas ogólnopolskich konferencji organizowanych przez politechniki. Zwykle rozdawano ich wówczas około 200 egzemplarzy. Relacja W. Serafimowicza z dnia 1 III 2012 r., s. 8.

⁴¹⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Dokument przekazania egzemplarzy „Notatek Płockich” dla Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka S. Małachowskiego w Płocku z dnia 25 IX 1995 r.

⁴¹¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Prośba pełnomocnika Miejskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Płocku K. Papińskiego do prezesa TNP J. Chojnackiego o przekazanie egzemplarzy „Notatek Płockich” z dnia 29 IV 1994 r.

⁴¹² Na przykład: „Notatki Płockie” 1986, nr 2 (126); „Notatki Płockie” 1987, nr 1 (130); „Notatki Płockie” 1987, nr 3 (132); „Notatki Płockie” 1988, nr 3 (136); „Notatki Płockie” 1988, nr 4 (137).

Płockiej im. Władysława Broniewskiego. Bibliografia stanowiła nieocenioną pomoc dla badaczy, zajmujących się regionem płockim. Z relacji W. Końskiego, który zabiegał o zamieszczanie jej w „Notatkach Płockich” wynika, że prezes J. Chojnacki niezbyt przychylnie odniósł się do jej drukowania, ponieważ zwiększało to objętość pisma z 64 do 72 stron i tym samym koszty wydawnictwa⁴¹³. Jednakże w środowisku ludzi nauki zyskała aprobatę⁴¹⁴.

Bardzo szeroko obecny był dział „Korespondencje”. Zamieszczano w nim m.in. listy, jakie otrzymywała redakcja w nawiązaniu do zamieszczanych artykułów oraz odpowiedzi autorów⁴¹⁵. Dawał się odczuć jednak pewien przesyt korespondencją w sprawach niezwiązanych w żaden sposób z czasopiśmem, np. listami do władz, których zamieszczano niekiedy kilka w jednym numerze⁴¹⁶.

Od 1981 r., decyzją redaktora naczelnego pisma, wprowadzona została rubryka „Nasi autorzy”. Wiązało się to z coraz większym gronem autorów, także spoza środowiska płockiego, którzy w ten sposób przedstawiali być anonimowi dla odbiorców.

Przejrzystość struktury „Notatek Płockich” zauważyła Danuta Walczak-Duraj w recenzji z 2009 r.:

„Materiały w czasopiśmie układane są według przyjętego porządku: artykuły naukowe, materiały źródłowe, opracowania, kronika ważniejszych wydarzeń naukowych i kulturalnych, recenzje wydawnictw i bieżąca *Bibliografia Mazowska Płockiego* opracowywana przez pracowników Książnicy Płockiej”⁴¹⁷.

Od numeru 1 (214) z 2008 r., w wyniku sugestii prezesa TNP Zbigniewa Kruszewskiego dotyczącej rozważenia możliwości umieszczenia „Notatek Płockich” na liście czasopism punktowanych, wprowadzono spis treści dodatkowo w języku

⁴¹³ Relacja W. Końskiego..., s. 5.

⁴¹⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo E. Potkowskiego do redaktora naczelnego „Notatek Płockich” W. Końskiego zawierające opinię o kwartalniku „Notatki Płockie” z dnia 22 IX 1994 r.

⁴¹⁵ Na przykład: Uwagi K. Mazowieckiej do artykułu J. Załączny pt. *Stan sanitarny powiatu płockiego w latach 30-tych XX wieku*, [„Notatki Płockie” 1983, nr 3 (116), s. 15-16] i odpowiedź J. Załączny, „Notatki Płockie” 1984, nr 1-2 (118-119), s. 63-64.

⁴¹⁶ Na przykład: Listy zarządu TNP do Prezesa i Wiceprezesa Rady Ministrów oraz ministra obrony narodowej, „Notatki Płockie” 1984, nr 4 (121), s. 96-98; List Marszałka Polski [Michała Żymierskiego] do Prezesa TNP, „Notatki Płockie” 1984, nr 4 (121), s. 98; List zarządu TNP do Przewodniczącego Rady Państwa PRL [H. Jabłońskiego] z okazji 75. rocznicy urodzin, „Notatki Płockie” 1984, nr 4 (121), s. 99; List zarządu TNP do Przewodniczącego Rady Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej [W. Jaruzelskiego], „Notatki Płockie” 1985, nr 4 (125), s. 63-64; List zarządu TNP do ministra nauki i szkolnictwa wyższego Benona Miśkiewicza i rektora Uniwersytetu Szczecińskiego Kazimierza Jaskota, „Notatki Płockie” 1985, nr 4 (125), s. 64.

⁴¹⁷ TNP, dokumenty bieżące, Walczak-Duraj D., Recenzja kwartalnika Towarzystwa Naukowego Płockiego „Notatki Płockie” z dnia 17 X 2009 r., s. 2, kopia w posiadaniu autora.

angielskim, streszczenia w języku angielskim oraz abstrakty i słowa kluczowe⁴¹⁸. Od numeru 4 (229) z 2011 r. wprowadzono do Rady Naukowej członków zagranicznych, Amantiusa Akimjaka ze Słowacji i Romualda Brazisa z Litwy.

Z biegiem czasu coraz większe znaczenie w czasopiśmie zaczęła odgrywać reklama. Stwarzała ona bowiem możliwość pozyskania dodatkowych środków na działalność Towarzystwa. Przykładowo za zamieszczenie reklamy Powszechnego Banku Kredytowego w 1995 r. uzyskano kwotę 1500 złotych⁴¹⁹. Oprócz tego w czasopiśmie zamieszczano reklamy: PZU, Przedsiębiorstwa Zagranicznego Investbau⁴²⁰, Powszechnego Banku Gospodarczego, Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, Mostostalu Płock, Banku Handlowego w Warszawie, Cukrowni Borowiczki, Energi i PKN ORLEN⁴²¹.

Niekiedy w związku z reklamowaniem firm występowały nieprzewidziane komplikacje. W 1995 r. w zakładzie poligraficznym Firet-druk wydrukowano specjalny numer 2 (163) „Notatek Płockich” z okazji 175-lecia TNP w ilości 5000 egzemplarzy, całość na papierze kredowym. Jak podaje W. Koński, prezes J. Chojnacki część nakładu polecił specjalnie zabezpieczyć, by za 50, czy 100 lat numer ten pokazać i rozdać. O pokrycie kosztów w wysokości 15000 złotych zwrócono się do Petrochemii Płock S.A., nadmieniając, że w numerze tym, na trzeciej stronie okładki, zamieszczono reklamę Petrochemii⁴²². Wyprzedzając, na drugiej stronie okładki zamieszczono informację, że wydanie numeru sfinansowała Petrochemia. Jednakże w odpowiedzi wpłynęło pismo z Petrochemii, zawierające umowę na reklamowanie zakładu jedynie na kwotę 5000 zł netto. Z relacji W. Końskiego wynika, że pomimo wcześniejszych ustaleń petrochemia wycofała się z finansowania całego nakładu czasopisma⁴²³.

Na drugiej i trzeciej stronie okładki kwartalnika drukowano niekiedy reklamy wydawnictw TNP, zachęcające do ich zakupu. W ten sposób reklamowano np.

⁴¹⁸ Tłumaczeniem spisów treści oraz sprawdzaniem streszczeń w latach 2008-2010 zajmował się Andrzej Dorobek, syn F. Dorobka.

⁴¹⁹ Reklama Powszechnego Banku Kredytowego, „Notatki Płockie” 1995, nr 1 (162), III strona okładki; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1995*, Płock 1996, s. 150.

⁴²⁰ Za reklamę w „Notatkach Płockich” ustalono należność w wysokości 150 000 zł. TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo TNP do przedsiębiorstwa Investbau z Płocka w sprawie zapłaty za umieszczenie reklamy w „Notatkach Płockich” z dnia 26 X 1987 r.

⁴²¹ Na przykład: TNP, dokumenty bieżące, Umowa sponsoringowa TNP z PKN ORLEN z dnia 25 marca 2011 r.: „Organizator [TNP] zobowiązuje się do następujących świadczeń na rzecz Sponsora [PKN ORLEN] w ramach ustalonego Pakietu Sponsorskiego: [...] Zamieszczenia logo sponsora i informacji o PKN ORLEN jako sponsorze TNP w „Notatkach Płockich” oraz na stronie internetowej Towarzystwa” (Art. 4, p. 2), kserokopia w posiadaniu autora.

⁴²² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego i skarbnika TNP J. Obszyńskiego do zarządu Petrochemii Płock S.A. w sprawie zapłacenia faktury za wydrukowanie numeru 2 (163) „Notatek Płockich” z 1995 r. z dnia 2 XII 1995 r.

⁴²³ Relacja W. Końskiego..., s. 5.

album *Goya. Los Caprichos*, książkę Janusza Majchrzaka, J. Stefańskiego i Wacława Wojciechowskiego pt. *Pięćdziesiąt lat produkcji kombajnów do zbioru zbóż w Płocku (1954-2004)*, czy bibliografię W. Końskiego *50 Roczników „Notatek Płockich”*. *Bibliografia zawartości (1956-2006) Nr 1-208*⁴²⁴.

Należy zauważyć, że w związku z działalnością W. Końskiego w „Notatkach Płockich” po 1981 r. zaszły duże zmiany. Zapoczątkowano proces podnoszenia poziomu naukowego czasopisma oraz jego unowocześniania. Zaslugą J. Chojnackiego było w tym okresie rozpropagowanie kwartalnika w różnych środowiskach. Przedmiotem troski kolejnego prezesa, Z. Kruszewskiego był poziom naukowy pisma, jego dalsze unowocześnianie oraz dostosowanie go do obowiązujących standardów. Dzięki determinacji wszystkich wymienionych osób czasopismo przetrwało. W omawianym okresie funkcjonowania nie było nawet mowy o jego likwidacji, pomimo niekiedy skrajnie trudnej sytuacji finansowej stowarzyszenia.

W 2009 r. wydano elektroniczną wersję kwartalnika. Na płycie dvd zawarto wszystkie artykuły do 2006 r. w wersjach pełnotekstowych z wyszukiwarką oraz interfejsem ułatwiającym przeglądanie. Wersję tę wykonała firma Mikrofilm-Service z Raszyna. Nie została wydana w konkretnym nakładzie, lecz nowe egzemplarze były wykonywane po wyprzedaniu poprzednich.

Digitalizacja czasopisma była niewątpliwie krokiem w kierunku współczesności, jednakże obecnie do standardów należy posiadanie własnej strony internetowej. „Notatki Płockie” posiadały jedynie podstronę z podstawowymi informacjami o czasopiśmie na witrynie TNP⁴²⁵. Nie zamieszczano spisów treści, streszczeń artykułów, czy nawet pełnych tekstów na stronie www, co stanowiło przeszkodę dla dalszego rozwoju pisma. Sytuacja taka wynikała w dużej mierze z braku środków finansowych, które należałoby zainwestować w celu stworzenia i utrzymania odpowiedniej witryny, ale także z braku w otoczeniu redakcji „Notatek Płockich” osoby obeznannej ze współczesnymi możliwościami teleinformatycznymi.

W 2000 r. Kazimierz Serwin stwierdził, że prasa, radio i telewizja odgrywają w systemie medialnym zasadniczą rolę. Przywołał jednak opinie, według których Internet miał się stać w pierwszej dekadzie XX w. medium podstawowym⁴²⁶. Przewidywania te potwierdziły się, otwierając niemal każdego dnia nowe możliwości

⁴²⁴ Reklama *Goya. Los Caprichos*, „Notatki Płockie” 2003, nr 4 (197), II s. okładki; J. Majchrzak, J. Stefański, W. Wojciechowski, *Pięćdziesiąt lat produkcji kombajnów do zbioru zbóż w Płocku (1954-2004)*, „Notatki Płockie” 2004, nr 4 (201), II s. okładki; W. Koński *50 Roczników „Notatek Płockich”*. *Bibliografia zawartości (1956-2006) Nr 1-208*, „Notatki Płockie” 2008, nr 1 (214), II s. okładki.

⁴²⁵ www.tnp.org.pl

⁴²⁶ K. Serwin, *Rozwój nowych mediów po 1989 roku w Polsce na przykładzie Internetu*, w: *Środki masowej informacji w Polsce po likwidacji instytucji cenzury...*, dz. cyt., s. 175.

i wyzwania. Rozumiejąc potrzeby czasów rewolucji technologicznej, prezes Z. Kruszewski zainicjował podjęcie szeregu decyzji dotyczących pisma. Jedną z nich było postanowienie o upowszechnianiu treści zawartych w czasopiśmie za pośrednictwem Internetu. W związku z tym zarząd TNP w 2011 r. podjął decyzję o umieszczeniu na witrynie Muzeum Historii Polski, stronie TNP oraz portalu plockforyou.pl pełnych tekstów czasopisma od pierwszego numeru do numerów bieżących, co umożliwiło korzystanie z artykułów bez konieczności ponoszenia opłat⁴²⁷. Postanowienie to było wyrazem misji popularyzowania nauki i wynikało z realizacji celów statutowych stowarzyszenia.

Potwierdziły się ponadto przewidywania dotyczące wzrostu zainteresowania technologiami mobilnymi⁴²⁸, dzięki którym czasopisma już można pobierać z Internetu i czytać za pomocą smartfonów, tabletów albo e-readerów. Zorientowanie na zjawiska związane ze wzrostem znaczenia technologii mobilnych powinno być jednym z priorytetów rozwoju „Notatek Płockich” w przyszłości.

Dzięki wykorzystaniu nowoczesnych możliwości teleinformatycznych, m.in. Internetu oraz poprzez zamieszczanie spisów treści i streszczeń w języku angielskim, a także przez rozszerzenie Rady Naukowej „Notatek Płockich” o członków zagranicznych uwidocznilo się dążenie wydawcy do wyjścia z treściami dotyczącymi Mazowsza Płockiego także poza jego obszar. W wyniku tego będzie możliwe dalsze rozszerzanie roli integracyjnej i kulturotwórczej poprzez prowadzenie badań na temat regionu i ich coraz szersze rozpowszechnianie.

Jednym ze zjawisk, które miały wpływ na powiększenie kręgu odbiorców czasopisma był rozwój szkolnictwa wyższego w Płocku i wzrost liczby osób z wyższym wykształceniem w regionie płockim. Rozbudowanie kadry dydaktycznej płockich uczelni zaowocowało pojawieniem się nie tylko nowych autorów, ale i nowych tematów.

Dzięki zacieśnionej współpracy z seminarium doktoranckim i prowadzonych tam wykładów metodologicznych, a także w wyniku wprowadzenia zasad przygotowywania materiałów do publikacji artykuły cechowały się coraz wyższym poziomem warsztatowym i naukowym.

Do grona autorów i odbiorców dołączyli przedstawiciele środowisk hobbystycznych: numizmatyków, czy filatelistów. Niekiedy byli to hobbyści niezwiązani z Płockiem, ale pragnący się podzielić z lokalnym środowiskiem swoją

⁴²⁷ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 2006-2011, Protokół posiedzenia zarządu TNP nr 2 z dnia 14 II 2011 r.; TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 2006-2011, Protokół posiedzenia zarządu TNP nr 10 z dnia 12 XII 2011 r.

⁴²⁸ B. Jung, *Nowe technologie w mediach elektronicznych. Cyfryzacja, Internet i co dalej?*, „Studia Medioznawcze” 2005, nr 3, s. 35.

wiedzą, jak np. znany filatelista Julian Auleytner, polski uczyony, specjalista w dziedzinie polityki społecznej, który opublikował w „Notatkach Płockich” artykuł na temat Poczty Polskiej w Płocku po 11 listopada 1918 r.⁴²⁹

Podsumowując należy stwierdzić, iż aktywność redakcji, wydawcy oraz kręgu autorów i odbiorców „Notatek Płockich”, jaka towarzyszyła rozwojowi czasopisma w okresie 1981-2011, wskazuje, że odegrało ono istotną rolę integracyjną i kulturotwórczą w środowisku intelektualnym Mazowsza Płockiego. Podkreślić też trzeba, że pismo wypełniało swoją misję niezależnie od utrudnień, jakie wynikały z uwarunkowań systemowych. Spełniało swoje funkcje zarówno w warunkach PRL, jak i w okresie niekontrolowanego kapitalizmu początku lat 90-tych oraz później.

⁴²⁹ J. Auleytner, *Poczta Polska w Płocku po 11 listopada 2011 r.*, „Notatki Płockie” 2011, nr 4 (229), s. 21-24.

Rozdział III

Relacje z władzami

1. Na fali październikowej odnowy (1956-1968)

Według Andrzeja Notkowskiego, jednym z etapów postępowania krytycznego w stosunku do źródła prasowego jest ustalenie, w jakich warunkach politycznych powstawały wypowiedzi⁴³⁰. Ponieważ w rozdziale niniejszym jako źródła zostały wykorzystane także teksty zamieszczone w „Notatkach Płockich” należy odnieść się do sytuacji, w jakiej powstawały.

Rok 1956 w Polsce zapisał się odrzuceniem stalinowskiego terroru oraz październikową odnową. Została ona zainicjowana po ogłoszeniu przez I sekretarza Komitetu Centralnego KPZR Nikitę Chruszczowa krytyki stalinizmu w referacie *O kulcie jednostki i jego następstwach*, kiedy to w krajach bloku wschodniego nastąpiła częściowa liberalizacja życia politycznego, społecznego i gospodarczego. W Polsce po śmierci Bolesława Bieruta w marcu 1956 r. funkcję I sekretarza PZPR objął Edward Ochab utożsamiany z obozem reform. Niektórzy badacze wskazują, że zaszedł wówczas proces przejścia od systemu o cechach totalitaryzmu do autorytaryzmu⁴³¹. W kwietniu 1956 r. ogłoszono amnestię dla więźniów politycznych, których było w Polsce 36 tysięcy⁴³². Znalazł się wśród nich Bolesław Jędrzejewski, prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego. 28 czerwca w Poznaniu doszło do wystąpienia robotników, m.in. z powodu niskich płac, złych warunków pracy i problemów z zaopatrzeniem. Organizowane przez władze masówki, które miały potępić krwawo stłumione powstanie, stawały się areną coraz ostrzejszych dyskusji⁴³³. W takiej sytuacji uznano, że najodpowiedniejszą osobą do przeprowadzenia reform będzie, uwolniony niedawno z więzienia, Władysław

⁴³⁰ A. Notkowski, *Okoliczności powstawania czasopism...*, dz. cyt., s. 105.

⁴³¹ B. Fijałkowska, T. Godlewski, dz. cyt., s. 139. Cechy państwa autorytarnego: K.A. Wojtaszczyk, *Współczesne systemy polityczne*, wyd. 4 popr., Warszawa 2000, s. 35-36.

⁴³² J. Topolski, *Historia Polski od czasów najdawniejszych do 1990 roku*, Warszawa-Kraków 1992, s. 323-325.

⁴³³ W. Bernacki, H. Głębocki i inni, *Komunizm w Polsce...*, dz. cyt., s. 256-258.

Gomułka. Na najbliższym – VIII plenum KC PZPR wyznaczonym na 19 października 1956 r. na jego rzecz miał zrezygnować ze swojej funkcji E. Ochab. Sytuację skomplikowała niezapowiedziana wizyta w Polsce N. Chruszczowa w towarzystwie marszałka Iwana Koniewa, co miało na celu zastraszenia Polaków. Jednakże w wyniku rozmów, m.in. z Gomułką, Chruszczow zgodził się na objęcie przez niego funkcji I sekretarza KC PZPR⁴³⁴. W. Gomułka potępił wówczas stalinizm oraz plan sześćoletni i obarczył kierownictwo partii winą za doprowadzenie do wydarzeń w Poznaniu. W kraju poprawiły się nastroje społeczne – nastąpiło długo oczekiwane ożywienie⁴³⁵. Bardzo dużą rolę w ówczesnej rzeczywistości odegrał tygodnik „Po prostu” pod kierownictwem Eligiusza Lasoty, który zaangażował się w walkę o zmiany⁴³⁶.

Jedną z ważniejszych konsekwencji wydarzeń października 1956 r., zdaniem Andrzeja Friszke, była „emancypacja kultury spod dyktatu ideologów i propagandystów”. Jednakże mimo liberalizacji systemu partia w dalszym ciągu dążyła do wpływania na świadomość społeczeństwa oraz na system wartości obywateli⁴³⁷.

Nastroj odnowy dało się zauważyć i w Płocku. We wrześniu 1956 r. zawiązał się tutaj Komitet Organizacyjny Klubu Młodej Inteligencji, pozostający w stałym kontakcie z grupą „Po prostu”. Kluby takie powstawały z inspiracji środowiska warszawskiego tygodnika w wielu miastach Polski, w sumie powstało ich ponad sto. Sekretariat płockiego klubu mieścił się w tym samym lokalu, co pismo powiatowego Komitetu Frontu Narodowego – „Wiadomości Płockie”, przy ul. 1 Maja 1 w Płocku, gdyż to właśnie z inicjatywy dziennikarzy tego czasopisma klub powstał. W skład jego Komitetu Organizacyjnego wchodził Franciszek Dorobek, Stanisław Chrzanowski – sekretarz redakcji „Wiadomości Płockich”, Ludwik Śmigielski i Bolesław Witkowski⁴³⁸. 34-letni Dorobek był wówczas członkiem Kolegium Redakcyjnego kwartalnika TNP „Notatki Płockie”. Wszyscy działali w Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. W pierwszym numerze „Notatek Płockich”, w dziale „Kronika”, znalazła się informacja o „Wiadomościach Płockich” oraz deklaracja współpracy z nowo utworzonym pismem⁴³⁹. Powstawanie nowych organizacji, struktur i ich wzajemne przenikanie się wskazywać może na zaistnienie w środowisku płockiej inteligencji fermentu intelektualnego, pragnienia zmian i entuzjazmu tworzenia.

⁴³⁴ *Dokumenty centralnych władz...*, dz. cyt., s. 7.

⁴³⁵ W. Bernacki, H. Głębocki i inni, *Komunizm w Polsce...*, dz. cyt., s. 258-260.

⁴³⁶ D. Rafalska, *Między marzeniami a rzeczywistością...*, dz. cyt.

⁴³⁷ A. Friszke, *Kultura czy ideologia? Polityka kulturalna kierownictwa PZPR w latach 1957-1963*, w: *Władza a społeczeństwo w PRL. Studia historyczne*, pod red. A. Friszke, Warszawa 2003, s. 115.

⁴³⁸ *Kronika*, „Notatki Płockie” 1956, nr 2, s. 32.; W. Koński, „Wiadomości Płockie” – organ Miejskiego i Powiatowego Frontu Narodowego (1956-1957), „Notatki Płockie” 1986, nr 4, s. 49-56.

⁴³⁹ *Kronika*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 32.

Redakcji „Wiadomości Płockich”, którą kierował pisarz Stanisław Łukasiewicz, po okresie dość ostrożnego wypowiedzania się na tematy poważne, udzieliła się śmiałość tygodnika „Po prostu” i stała się widoczna na łamach płockiego czasopisma. W nastroju krytyki opublikowano artykuł Franciszka Wybulta pt. *Dom, w którym straszy*. Autor porównał w nim metody represji polskiej bezpieki i gestapo, co w konsekwencji doprowadziło do zamknięcia pisma. Zezwolono jeszcze na wydanie ostatniego numeru z okazji 1 maja 1957 r. po to, by zamieścić odpowiedź Edmunda Szafrąca, pt. *Czy można stawiać znak równania?*, zawierający odcięcie się od artykułu Wybulta. Jak podaje Wiesław Koński, pod pseudonimem Edmunda Szafrąca kryła się grupa funkcjonariuszy milicji⁴⁴⁰. Następnie, na polecenie Komitetu Powiatowego PZPR, pismo zamknięto⁴⁴¹. Kilka miesięcy później podobny los spotkał „Po prostu”. 2 października 1957 r. sekretariat KC PZPR zdecydował o likwidacji pisma. E. Lasotę usunięto z partii. Wydarzenie to pozbawiło społeczeństwo złudzeń i zweryfikowało nadzieje związane z objęciem władzy przez Gomułkę⁴⁴².

Zapowiedzi zaostrzenia polityki można było spodziewać się po wypowiedziach W. Gomułki już w listopadzie 1956 r. Podczas krajowej narady aktywu partyjnego informował on, że zachodzące przemiany mają na celu wzmocnienie władzy ludowej i ustroju socjalistycznego⁴⁴³. Instruował także, iż podważanie tych wartości, co nazwał „wybrykami” oraz „warcholstwem”, powinno się spotkać ze sprzeciwem ze strony społeczeństwa⁴⁴⁴. We wstępie do zbioru *Dokumenty centralnych władz Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej marzec-listopad '56*, zawierającej przywołany stenogram, zauważono, że „Dokument ten, jak w soczewce, pokazuje dramat i logikę przemian 1956 roku, które rozpoczęły się od *wielkiej rewolucji moralnej*, a zakończyły twardymi realiami władzy”⁴⁴⁵. Stwierdzono ponadto:

„Gomułka został wybrany I sekretarzem KC PZPR na VIII Plenum na wielkiej fali odwilżowej demokratyzacji, przy powszechnym poparciu społecznym, mimo nieufności Kremla, który jednak potrafił ją przełamać po dramatycznej rozmowie z Chruszczowem. Po VIII Plenum Gomułka dążył do wyhamowania narastającej rewolucji i podporządkowania żywiłowej demokratyzacji kierownictwu partii”⁴⁴⁶.

⁴⁴⁰ W. Koński, *Prasa płocka...*, dz. cyt., s. 226.

⁴⁴¹ W. Koński, „*Wiadomości Płockie*”..., dz. cyt., s. 52-54.

⁴⁴² W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski*, t. 2, 1945-1980, Warszawa 2003, s. 369.

⁴⁴³ Stenogram krajowej narady aktywu PZPR w dniu 4 listopada 1957 r., w: *Dokumenty centralnych władz...*, dz. cyt., s. 409.

⁴⁴⁴ Tamże, s. 422.

⁴⁴⁵ *Dokumenty centralnych władz...*, dz. cyt., s.7.

⁴⁴⁶ Tamże.

Podobnie sądził Jerzy Topolski, stwierdzając, że Gomułka nie miał zamiaru demokratyzowania kraju, gdyż obawiał się osłabienia kierowniczej roli PZPR⁴⁴⁷.

Zamykając „Wiadomości Płockie”, egzekutywa Komitetu Miejskiego PZPR w Płocku na posiedzeniu w dniu 3 września 1957 r. zdecydowała, że lepiej będzie zwiększyć objętość „Notatek Płockich”, niż wydawać kłopotliwe pismo⁴⁴⁸. Ostatni numer „Notatek Płockich” z 1957 r. wyszedł w dotychczasowej objętości 32 stron. Numery wydane w roku 1958 istotnie wykazują łącznie większą objętość, ale jedynie o 24 strony w stosunku do roku poprzedniego. Jednakże bez względu na to, czy „Notatki Płockie” istotnie skorzystały na zamknięciu „Wiadomości Płockich”, wydarzenie to może świadczyć o przychylności dla czasopisma ze strony egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR w Płocku.

Relacje redakcji i wydawców „Notatek Płockich” z władzą państwową sprowadzały się najczęściej do jej terenowych organów, a zwłaszcza do kontaktów z Prezydium MRN w Płocku. W 1956 r. Płock leżał w granicach województwa warszawskiego. Na terenie powiatu płockiego działała Powiatowa Rada Narodowa, powołana na mocy ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej⁴⁴⁹. Współpraca TNP z Prezydium PRN dotyczyła jedynie sekcji rolnej Towarzystwa.

TNP rzeczowo było bardziej związane z Miejską Radą Narodową w Płocku, która zgodnie z ustawą była terenowym organem władzy państwowej oraz podstawowym organem samorządu społecznego w mieście. Rada wykonywała zadania poprzez komisje oraz radnych. W zakres zadań MRN w Płocku wchodziło podejmowanie uchwał w sprawie programów działania, planów pracy, rozpatrywanie spraw wniesionych przez prezydium rady i komisje oraz poszczególnych radnych. Rada wykonywała też sprawozdania z wykonania swych uchwał, opiniowała projekty planów dotyczących rozwoju Płocka oraz planów finansowania zadań i projektów budżetów⁴⁵⁰. Istniejącą funkcję prezydenta miasta w 1950 r. zastąpił funkcją przewodniczącego Prezydium MRN. W Płocku pełnili ją kolejno Stanisław Flaczyński (1949-1952), Józef Chlebicki (1952-1960), Henryk Białczyński (1960-1965), Robert Lipowski (1965-1967)⁴⁵¹. Warto dodać, że funkcje wiceprzewodniczących pełnili też Jakub Chojnacki (1961-1973) i Franciszek Dorobek (1961-1969).

⁴⁴⁷ J. Topolski, *Polska XX wieku*, dz. cyt., s. 189.

⁴⁴⁸ W. Koński, „*Wiadomości Płockie*”..., dz. cyt., s. 54.

⁴⁴⁹ Ustawa z dnia 20 III 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, Dz.U. 1950, nr 14, poz. 130.

⁴⁵⁰ Tamże.

⁴⁵¹ W. Serafimowicz, B. Trębala, *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008, s. 96, 113.

Wymieniona ustawa o terenowych organach jednolitej władzy państwowej wprowadzała podporządkowanie rad narodowych niższego stopnia radom stopnia wyższego. Zasada ta dotyczyła także wydziałów, które oprócz tego, że przyporządkowane były radom narodowym i prezydiom rad swojego szczebla, to jeszcze podlegały odpowiadającym rzeczowo wydziałom wyższego szczebla⁴⁵². Wydziały Miejskiej Rady Narodowej w Płocku podlegały zatem Miejskiej Radzie Narodowej w Płocku i jej Prezydium oraz właściwym rzeczowo wydziałom Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie. Wydziały Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie podlegały Wojewódzkiej Radzie Narodowej w Warszawie i jej Prezydium oraz Radzie Ministrów i właściwym ministrom. Warto zwrócić uwagę, iż rzeczywista kontrola nad radami narodowymi należała do PZPR. W środowisku partyjnym powstawały bowiem listy kandydatów do rad, toteż nic dziwnego, że członkowie PZPR mieli w nich większość⁴⁵³.

Prezydium MRN w Płocku miało zasadnicze znaczenie dla powstania i działalności Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, albowiem została ona powołana w ramach przygotowań milenijnych przy udziale przedstawicieli Prezydium i dzięki jego finansowaniu⁴⁵⁴. Prezydium MRN propagowało też działania Komisji poprzez organizowanie spotkań środowiskowych, które miały na celu powiązanie prowadzonych prac badawczych ze społeczeństwem. W celu prezentowania wyników badań nad historią miasta i Mazowsza Płockiego utworzono organ Komisji „Notatki Płockie”.

Czasopismo wydawane od 1958 r. przez TNP z każdym wydanym numerem cieszyło się coraz większym uznaniem nie tylko czytelników, ale i władz miasta. Potrzebę wydawania pisma widziało Prezydium MRN w Płocku, kiedy w związku z obchodami 22 lipca 1964 r. sformułowało wytyczne. Znalazły się w nich m.in. rekonstrukcja i renowacja budynku dawnego opactwa benedyktyńskiego, budowa pomnika Ludwika Krzywickiego, organizowanie koncertów filharmonicznych, ale także kontynuacja wydawania przez TNP „Notatek Płockich”⁴⁵⁵.

Współpracę TNP z Prezydium MRN w Płocku odnotowywano w corocznych sprawozdaniach z działalności⁴⁵⁶. Wzajemne dobre stosunki znalazły swoje

⁴⁵² Dz.U. 1950, nr 14, poz. 130.

⁴⁵³ K. Madej, *Administracja terenowa w działaniu (1956-1970)*, w: *Socjalizm w życiu powszednim...*, dz. cyt., s. 157. Patrz także: T. Fuks, A. Łopatka, M. Rybicki, W. Skrzydło, *Ustrój polityczny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, wyd. II zm., Warszawa 1986, s. 134-138. Szerzej na temat funkcjonowania PZPR: K. Dąbek, dz. cyt.

⁴⁵⁴ K. Askanas, *Praca Komisji...*, dz. cyt., s. 5.

⁴⁵⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 23 XII 1963 r., k. 153-155.

⁴⁵⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności TNP w roku 1964, k. 183.

odzwierciedlenie w „Notatkach Płockich”. Zamieszczano w nich bowiem teksty poświęcone bieżącym sprawom MRN w Płocku: planom gospodarczym i budżetom⁴⁵⁷. Drukowano też całe uchwały MRN w Płocku⁴⁵⁸. Obecne były ponadto wystąpienia przewodniczących Prezydium – Józefa Chlebickiego i Henryka Białczyńskiego, wygłaszane podczas obrad miejskich⁴⁵⁹. Nie sposób przeoczyć licznych wypowiedzi J. Chojnackiego na temat spraw, którymi zajmował się on w ramach pełnienia funkcji wiceprzewodniczącego MRN w Płocku⁴⁶⁰.

Informacje o „Notatkach Płockich” były składane w Prezydium MRN w Płocku w ramach sprawozdań, jakie składało TNP. Prezydium zobowiązane było gromadzić szczegółowe dane o stowarzyszeniach działających na terenie miasta na polecenie Prezydium WRN w Warszawie. Dane te były zbierane według specjalnych wytycznych, wymagano nawet podania przynależności partyjnej członków zarządu⁴⁶¹. W informacji przygotowanej przez Towarzystwo znalazły się m.in. następujące dane na temat struktury i przynależności partyjnej jego władz:

„Tadeusz Gierzyński – prezes – Stronnictwo Demokratyczne, Kazimierza Askanas – wiceprezes – bezpartyjny, Jakub Chojnacki – wiceprezes – PZPR, Franciszek Dorobek – sekretarz – bezpartyjny, Mieczysław Sobociński – skarbnik – bezpartyjny, Irena Nowak – członek zarządu – bezpartyjna, Krystyna Szyska – członek zarządu – bezpartyjna, W. Sankowski – członek zarządu – PZPR, Jan Wańkiewicz – członek Zarządu – PZPR, Józef Rytter – zastępca członka zarządu – PZPR, Józefa Rybińska – zastępca członka zarządu – bezpartyjna, K. Jakubowski – zastępca członka zarządu – ZSL”⁴⁶².

W składanych do Prezydium MRN w Płocku informacjach Towarzystwo podawało dane dotyczące działalności wydawniczej, w tym o wydaniu kolejnych

⁴⁵⁷ Np. H. Białczyński, *Nowe zadania przed Miejską Radą Narodową*, „Notatki Płockie” 1961, nr 19, s. 1-3; H. Białczyński, *Zagadnienia planu gospodarczego i budżetu miasta Płocka na rok 1965*, „Notatki Płockie” 1965, nr 2 (32), s. 11-17.

⁴⁵⁸ Np. *Uchwała MRN i MK FJN w Płocku w sprawie obchodów XX-lecia PRL i 1000-lecia m. Płocka*, „Notatki Płockie” 1964, nr 3 (29), s. 36.

⁴⁵⁹ J. Chlebicki, *1945-1960*, „Notatki Płockie” 1960, nr 1 (15), s. 1-3; H. Białczyński, *Plan gospodarczy i budżet na rok 1963 oraz wytyczne do obchodów 1964 r.*, „Notatki Płockie” 1963, nr 24, s. 5-13.

⁴⁶⁰ Np. J. Chojnacki, *O planie gospodarczym i budżecie miasta Płocka na rok 1966*, „Notatki Płockie” 1966, nr 1 (35), s. 1-6; J. Chojnacki, *O polityce przydziału mieszkań w Płocku*, „Notatki Płockie” 1963, nr 25, s. 33-41; J. Chojnacki, *Perspektywy rozwoju Płocka w planie pięcioletnim (1961-1965)*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 2-12; J. Chojnacki, *Inwestycje nieprzemysłowe w Płocku i ich wykonanie w latach 1961-1965*, „Notatki Płockie” 1966, nr 6 (40), s. 4-15.

⁴⁶¹ APP, zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 195, Stowarzyszenia różne rok 1962, Pismo Urzędu Spraw Wewnętrznych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie nr SW. II-2/2/62 z dnia 24 I 1962 r., k. 9.

⁴⁶² APP, zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 195, Stowarzyszenia różne rok 1962, Pismo Towarzystwa Naukowego Płockiego L. dz. 349/62 z dnia 3 V 1962 r., k. 45.

numerów „Notatek Płockich” oraz planach związanych z wydawaniem kolejnych⁴⁶³. Jako załączniki wysyłane były egzemplarze czasopisma⁴⁶⁴.

TNP składało ponadto sprawozdania także na żądanie władz centralnych. W 1961 r. do TNP nadesłano pismo podpisane przez szefa Urzędu Rady Ministrów, wiceministra Janusza Wieczorka informujące o powołaniu Komisji Partyjno-Rządowej do zbadania działalności organizacji społecznych dotowanych z funduszy państwowych. Argumentowano, że powodem badania było niewykonywanie obowiązków przez członków stowarzyszeń, lecz opieranie się wyłącznie na zaangażowaniu zatrudnionych pracowników. Minister zwrócił uwagę na nikłe zainteresowanie organizacji zwiększaniem własnych dochodów, np. poprzez ściąganie składek członkowskich, ale za to ochoczo występujących o stałe zwiększanie dotacji budżetowych. W związku z tym proszono o nadesłanie szczegółowego sprawozdania z działalności TNP za 1961 r. w aż 10 egzemplarzach. Miało ono uwzględniać informacje dotyczące zatrudnionych pracowników, dochodów, składek, honorariów oraz działalności gospodarczej⁴⁶⁵. Towarzystwo oprócz szczegółowego sprawozdania złożyło okazowe egzemplarze czasopisma „Notatki Płockie” z roku 1961 (numery 19, 20, 21)⁴⁶⁶.

Pismo nie wzbudzało zastrzeżeń podczas kontroli przeprowadzanych przez Urząd Spraw Wewnętrznych Prezydium WRN w Warszawie. W 1963 r. miała miejsce kontrola działalności TNP przeprowadzona przez Marię Górecką przy udziale przedstawicielki Wydziału Kultury Prezydium WRN w Warszawie Zofii Dziemianowskiej. W protokole wskazano krąg współpracujących z czasopismem autorów – pracowników naukowych oraz „działaczy Partii i Administracji”. Podkreślono, że z okazji XX-lecia PRL wydany zostanie specjalny numer „Notatek Płockich”⁴⁶⁷. Informacja, że Towarzystwo zgłosiło do komitetu obchodów wydanie specjalnego numeru znalazła się również w *Sprawozdaniu z działalności TNP za rok 1963*⁴⁶⁸. Numer taki nie ukazał się, ale okolicznościowe teksty zamieszczono w numerze 3 (29) w 1964 r. Oprócz tego w protokole kontroli znalazła się informacja o współpracy TNP z następującymi instytucjami:

⁴⁶³ TNP, Akta TNP, sygn. 243, Korespondencja z Miejską i Powiatową Radą Narodową w Płocku 1947-1969, k. 120-122.

⁴⁶⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 245, Korespondencja z władzami centralnymi 1922-1962, k. 134-135.

⁴⁶⁵ Tamże.

⁴⁶⁶ Tamże, k. 136.

⁴⁶⁷ APP, zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 196, Stowarzyszenia różne 1962/1963, Protokół z kontroli działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego przez Urząd Spraw Wewnętrznych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie, k. 33, 35.

⁴⁶⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności TNP w roku 1963, k. 179.

„[...] z Prezydium PRN w zakresie sekcji rolnej TNP, z Ośrodkiem Propagandy Partyjnej PZPR w zakresie współpracy z Uniwersytetem Robotniczym ZMS, z Miejskim Komitetem Frontu Jedności Narodu w zakresie tematycznych odczytów”⁴⁶⁹.

W późniejszych sprawozdaniach wymieniano TNP wśród najaktywniej działających stowarzyszeń obok Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, Klubu Wioślarskiego „Budowlani”, Zjednoczonego Związku Emerytów i Rencistów oraz Polskiego Związku Hodowców Gołębi Poczтовых⁴⁷⁰. Nie stwierdzano też w działalności statutowej organizacji uchybień, a całość działań oceniono bardzo wysoko⁴⁷¹.

Zainteresowanie Prezydium WRN w Warszawie działalnością TNP przejawiało się nie tylko w kontrolach. W związku z kłopotami finansowymi Towarzystwa Prezydium WRN w Warszawie w 1967 r. prowadziło rozmowy z RSW „Prasa”, w wyniku których spółdzielnia zadeklarowała możliwość przejęcia finansowania „Notatek Płockich”. Towarzystwo oczekiwało od RSW utworzenia dwóch pełnych etatów redaktorskich, zawarcia dwóch umów ryczałtowych oraz zmiany szaty graficznej⁴⁷². Do sfinalizowania porozumienia jednak nie doszło.

Kontakty władz TNP z terenowymi organami władzy państwowej miały niekiedy charakter inspirujący. Biorąc udział w zebraniach plenarnych, członkowie zarządu TNP czerpali pomysły, czego przejawy odnaleźć można na łamach „Notatek Płockich”. Na przykład w związku z udziałem przedstawicieli TNP w III sesji WRN w Warszawie 27 września 1961 r., podczas której omawiano projekt założeń planu pięcioletniego na lata 1961-1965 w czasopiśmie zamieszczono aż trzy wypowiedzi na temat planu pięcioletniego⁴⁷³.

⁴⁶⁹ APP, zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 196, Stowarzyszenia różne 1962/1963, Protokół z kontroli działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego przez Urząd Spraw Wewnętrznych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie, k. 36.

⁴⁷⁰ APP, zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 892, Sprawozdanie z zakresu stowarzyszeń skierowane przez Wydział Spraw Wewnętrznych Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku do Urzędu Spraw Wewnętrznych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie z dnia 24 II 1970 r., k. 11-12.

⁴⁷¹ APP, zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 892, Informacja Wydziału Spraw Wewnętrznych Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku z dnia 25 IV 1970 r. o działalności stowarzyszeń zarejestrowanych i oddziałów stowarzyszeń zarejestrowanych istniejących na terenie miasta Płocka według stanu na dzień 31 XII 1969 r., k. 62, 65.

⁴⁷² TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrania zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 16 I 1967 r., k. 73-74.

⁴⁷³ J. Chojnacki, *Perspektywy rozwoju Płocka w planie pięcioletnim (1961-1965)*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 2-12; H. Jabłczyńska, *Wieś płocka w planie pięcioletnim. Perspektywy rozwoju w latach 1961-1965*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 13-18; *Podstawowe zagadnienia rozwoju gospodarczego regionu płocko-ciechanowskiego w planie pięcioletnim (1961-1965)*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 19-20.

Przykładem związków z Prezydium WRN w Warszawie było wydanie specjalnego numeru „Notatek Płockich” poświęconego kulturze w związku z Sesją Warszawskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej, która odbyła się w dniu 23 września 1966 r. W tekście wstępnym znalazła się deklaracja, że „Wszystkie ważniejsze poczynania [WWRN w Warszawie] w szczególności do czasu wydania przez województwo własnego szerszego czasopisma znajdują w *Notatkach Płockich* swoje odzwierciedlenie, pomoc i poparcie”⁴⁷⁴.

Przykładem związków TNP, jako wydawcy czasopisma, i Prezydium WRN w Warszawie było wydawanie materiałów na zamówienie Prezydium WRN. W 1967 r. zlecono Towarzystwu wydanie numeru „Notatek Płockich”, poświęconego miastom województwa warszawskiego. Określono, że w numerze poruszone mają być problemy dorobku miast, ich perspektyw rozwoju i planów regionalnych. Autorami mieli być pracownicy wydziałów Prezydium WRN w Warszawie oraz dyrektorzy zjednoczeń⁴⁷⁵.

Numer taki ukazał się i zawierał referaty wygłoszone podczas narady przewodniczących prezydiów miejskich i osiedlowych rad narodowych⁴⁷⁶. Zamieszczone teksty przedstawiały na ogół rzetelną wiedzę, choć dostrzec w nich można brak krytycyzmu wobec rzeczywistości, nacechowanie propagandą osiągnięć gospodarczych i społecznych PRL, a nawet elementami ideologii partyjnej. Powyższy przykład można odnieść do spostrzeżenia Bogusława Gogola, który stwierdził, że każda instytucja państwowa w Polsce musiała realizować w omawianym czasie zadania partyjnej propagandy, a prasa miała wyrażać poglądy partii⁴⁷⁷.

Negatywnie do związków pisma z władzami odniósł się Józef Kazimierski w swojej recenzji „Notatek Płockich” z 1967 r.: „*Notatki* stają się organem sprawozdawczym władz miejscowych oraz kroniką wydarzeń. A szkoda.”⁴⁷⁸ Jednakże ocena całkowita była pozytywna. Recenzent stwierdził, że pierwszy okres w dziejach czasopisma cechował się poszukiwaniem tożsamości. Determinacja zarządu TNP oraz członków kolegium zespołu redakcyjnego zwieńczona została sukcesem, którym było przetrwanie mimo różnorodnych utrudnień. Wymaga to podkreślenia, ponieważ wiele czasopism powstałych równocześnie z „Notatkami

⁴⁷⁴ Tekst wstępny, „Notatki Płockie” 1966, nr 5 (39), s. 1.

⁴⁷⁵ Tamże, k. 74.

⁴⁷⁶ „Notatki Płockie” 1968, nr 2 (45), s. 2.

⁴⁷⁷ B. Gogol, *Z problematyki badań nad przekazem propagandowym w systemie politycznym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1948-1990*, w: *Problemy badawcze i metodologiczne politologii w Polsce...*, dz. cyt., s. 132.

⁴⁷⁸ J. Kazimierski, *Recenzja, Notatki Płockie (pismo regionalne Mazowsza płockiego). Płock 1956-1964 nr 1-29, zeszytów 29, wydawane przez Towarzystwo Naukowe Płockie, „Rocznik Mazowiecki” 1967, t. 1, s. 375.*

Płockimi” nie wytrzymało próby czasu, jak np. „Ziemia Mazowiecka” wydawana w latach 1959-1961⁴⁷⁹.

Pierwszy okres działalności „Notatek Płockich” przypadał na lata złagodzenia cenzury. Było ono jednak krótkotrwałe i ponowne rozluźnienie nastąpiło dopiero u progu lat siedemdziesiątych⁴⁸⁰. Mimo liberalizacji kontroli cenzura stanowiła dużą uciążliwość dla wydawców prasy. Jej organy kontrolowały wszystkie druki, łącznie z zaproszeniami, plakatami, a nawet formularzami⁴⁸¹. Liberalizacja ta nie trwała długo, wkrótce zaczęto przywracać dyspozycyjność prasy, co było częścią odzyskiwania przez partię kontroli nad środowiskami intelektualnymi⁴⁸².

Kontrola nad prasą i publikacjami, kontrola jej rozpowszechniania, w celu zapobieżenia godzeniu w ustrój państwa, ujawnieniu tajemnicy państwowej, naruszaniu międzynarodowych stosunków państwa, prawa i dobrych obyczajów należały do zadań powołanego w 1946 r. Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Urzędem kierował dyrektor, który podlegał Radzie Ministrów⁴⁸³. Podlegający Radzie Ministrów GUKPPIW działał poprzez delegatury terenowe, jednakże w rzeczywistości decyzje ich naczelników i kierowników zależały od władz państwowych i politycznych⁴⁸⁴. Rady narodowe i terenowe organy administracji państwowej były uprawnione do społecznej kontroli działalności organów administracji specjalnej, w tym terenowych urzędów kontroli prasy, publikacji i widowisk⁴⁸⁵.

Terenowymi organami GUKPPIW były wojewódzkie urzędy kontroli, którymi kierowali naczelnicy w województwach i grodzkie w miastach⁴⁸⁶. Z wywiadu z Janem Wańkiewiczem wynika, że w Płocku do 1959 r. nie było grodzkiego urzędu kontroli, a jego funkcję pełnił Wydział Spraw Administracyjnych Prezydium MRN w Płocku⁴⁸⁷. Jednakże kwerenda przeprowadzona w Archiwum Państwowym w Płocku nie potwierdziła istnienia obecności akt cenzury, ani nawet takiego wydziału. Jest jednak prawdopodobne, że w Płocku funkcję grodzkiego urzędu kontroli powierzono Prezydium MRN. Możliwość taką dawały postanowienia dekretu

⁴⁷⁹ Tamże, s. 377.

⁴⁸⁰ J. Myśliński, *Prasa w Polsce Ludowej*, w: J. Łojek, J. Myśliński, W. Władyka, *Dzieje prasy polskiej*, dz. cyt., s. 154. Na temat cenzury także: K. Budrowska, *Literatura i pisarze wobec cenzury PRL 1948-1958*, Białystok 2009.

⁴⁸¹ Z.J. Hirsz, *Historia polityczna Polski 1939-1993*, Białystok 1996, s. 206.

⁴⁸² A. Friszke, *Kultura czy ideologia?*, dz. cyt., s. 117.

⁴⁸³ T. Mielczarek, *Uwarunkowania prawne funkcjonowania cenzury...*, dz. cyt., s. 32.

⁴⁸⁴ J. Myśliński, *Prasa w Polsce Ludowej*, dz. cyt., s. 153.

⁴⁸⁵ W. Witkowski, *Historia administracji w Polsce 1764-1989*, Warszawa 2007, s. 433.

⁴⁸⁶ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 V 1949 r. w sprawie organizacji i właściwości Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk oraz urzędów podległych, Dz.U. 1949, nr 32, poz. 241.

⁴⁸⁷ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 6.

Bolesława Bieruta z 1948 r.⁴⁸⁸ W Aktach TNP znajdują się pisma do Prezydium MRN w Płocku z prośbami o zezwolenie na wydrukowanie zawiadomień o zebraniach TNP w 1958 r. i 1959 r.⁴⁸⁹

J. Wańkiewicz wspominał o wydarzeniu z 1959 r., kiedy to wydrukowano w „Notatkach Płockich” artykuł Wiesława Kostaneckiego na temat działań Armii „Modlin” we wrześniu 1939 r. Artykuł ten został opracowany na podstawie wydanej przez Instytut Historyczny im. Władysława Sikorskiego w Londynie książki pt. *Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej*, o czym poinformowano w przypisie. Cenzura w tym czasie miała obowiązek usuwania z publikacji naukowych tytułów książek wydanych na Zachodzie⁴⁹⁰.

Warto przytoczyć wspomnienie J. Wańkiewicza na temat wymienionego zdarzenia zawarte we wspomnianym wywiadzie:

„Jan Wańkiewicz: Kiedy Czesław Gutry był dyrektorem biblioteki, pracował tam Stanisław Kostanecki, późniejszy dyrektor biblioteki. Miał on brata, porucznika, który uczestniczył w II wojnie światowej. Był działaczem katolickim w Płocku w okresie międzywojennym. No i w 1959 roku przypadła dwudziesta rocznica Września 1939. Prawdopodobnie to ja zaproponowałem, żeby ukazał się materiał poświęcony tej rocznicy. Prawdopodobnie wszyscy to zaakceptowali, tzn. Askanas, Gierzyński, Chrzanowski, który choć pracował w drukarni, ale był związany z redakcją. W rozmowie ze Stanisławem Kostaneckim też podzieliłem się tą propozycją. I on mnie skierował do swojego brata, który pracował w Mostach [Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych]. A wtedy cała inteligencja mostowska, to była inteligencja tzw. reakcyjna. Włącznie z dyrektorem, który podobno strzelał do partyzantów ludowców, ale to tak na marginesie. [...] I, jak mówię, skierował mnie pan Stanisław do swojego brata. Umówiłem się z nim i poprosiłem go, aby napisał taki materiał. Powiedziałem jaka objętość, itd. I to się ukazało w „Notatkach”. Raptem stało się coś, czego nikt nie oczekiwał. Cenzurę prowadziła wówczas w Płocku, nie osobna instytucja, ale wydział spraw administracyjnych Prezydium MRN. Kierownikiem wydziału był Stanisław Malinowski, późniejszy sekretarz Prezydium MRN. Z dnia na dzień komórka ta została zlikwidowana. Od tej pory ze wszystkimi materiałami trzeba było jechać do Warszawy. Tylko nie pamiętam już, czy na Mysią, czy do Prezydium Warszawskiej WRN. Niech pan mi przypomni tę książkę wydaną w Londynie, o wojsku polskim w czasie drugiej wojny światowej.

⁴⁸⁸ Dekret z dnia 28 VII 1948 r. o częściowej zmianie dekretu z dnia 5 VII 1946 r. o utworzeniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, Dz. U. 1949, nr 36, poz. 257.

⁴⁸⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 243, Korespondencja z Miejską i Powiatową Radą Narodową w Płocku 1947-1969, k. 103, 110.

⁴⁹⁰ Z.J. Hirsza, dz. cyt., s. 207.

Michał Sokolnicki: *Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej*.

JW: O właśnie. Otóż pan Kostanecki korzystał z tej książki, co zaznaczył pod artykułem. No i „Notatki Płockie” dostały się w ręce kogoś ze stolicy.

MS: I przez to tę komórkę zlikwidowano?

JW: Tak mówiono. Odpowiedzialność za tę sprawę wziął na siebie Tadeusz Gierzyński.

MS: I wybuchła afera?

JW: No, raczej cicha afera. Nawet nie zajmowało się tą sprawą kierownictwo komitetu miejskiego.

MS: A było to w tym okresie, gdy pan prowadził „Notatki”?

JW: Tak. Były rozmowy. Ze mną, z Gierzyńskim. Ale Gierzyński był posłem na sejm, zasiadał we władzach wojewódzkich i krajowych SD. Był figurą⁴⁹¹.

W 1967 r. w sprawie wydania zezwolenia na wydrukowanie zaproszeń zwracano się już do Miejskiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Płocku⁴⁹².

Oprócz ograniczeń wynikających z funkcjonowania cenzury urzędowej istniała autocenzura. Autorzy publikacji doskonale zdawali sobie sprawę z tego, co może się ukazać drukiem, a co zostanie zakwestionowane. Zwracają na to uwagę wypowiedzi znanych historyków. Maria Bogucka, która w latach 1958-1978 była redaktorem naczelnym miesięcznika „Mówią Wieki” uważa, że zjawisko cenzury nie ogranicza się tylko do urzędu przy ul. Mysiej w Warszawie. To także cenzura wewnętrzna wydawnictw oraz autocenzura, polegająca na „samokontroli i samoograniczeniu”⁴⁹³. W podobny sposób wypowiada się w tej kwestii Krystyna Kersten, wskazując, że: „kontrola tekstu odbywała się na różnych poziomach, poczynając od samego autora, który licząc się z realiami dokonywał autocenzury, kończąc na Głównym Urzędzie z ulicy Mysiej”⁴⁹⁴.

Wydawanie czasopisma wymagało uzyskania stosownego zezwolenia od GUKPPIW. Towarzystwo Naukowe Płockie wydawało „Notatki Płockie” w oparciu o zezwolenie nr 355/61⁴⁹⁵. Jednakże otrzymanie zezwolenia cenzury nie przesądzało

⁴⁹¹ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 6-7. W. Kostanecki, *Działania Armii „Modlin” w dniach od 1 do 9 września 1939 r.*, „Notatki Płockie” 1959, nr 13/14, s. 1-13.

⁴⁹² TNP, Akta TNP, sygn. 222, Korespondencja ogólna 1961-1969, k. 112.

⁴⁹³ M. Bogucka, *Życie z cenzurą*, w: *Cenzura w PRL...*, dz. cyt., s. 45.

⁴⁹⁴ K. Kersten, *Moje doświadczenia z cenzurą*, w: *Cenzura w PRL...*, dz. cyt., s. 121.

⁴⁹⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności TNP za rok 1964, k. 184.

jeszcze, że pismo się ukaże. Należało jeszcze uzyskać przydział papieru⁴⁹⁶. Panującą rzeczywistość ilustruje korespondencja z Ministerstwem Kultury i Sztuki w tej sprawie. Towarzystwo, w związku z zamiarem wydania czterech numerów „Notatek Płockich” w 1961 r. uzyskało zezwolenie cenzury, a następnie zwróciło się do Ministerstwa o przydzielenie 450 kg papieru i 120 kg kartonu okładkowego. Argumentowano, że uzyskano już zezwolenie GUKPPIW i potrzeba jedynie papieru, aby kontynuować wydawanie pisma⁴⁹⁷. Jednakże prośbę rozpatrzono negatywnie:

„W odpowiedzi na pismo z dn. 25 maja 1961 r. w sprawie przydziału papieru na czasopismo regionalne pt. „Notatki Płockie”, Departament Wydawnictw Min. Kultury i Sztuki uprzejmie powiadamia, że nie przydziela papieru na czasopisma o charakterze terenowym. Zaopatrzenie tego rodzaju czasopism leży w gestii władz terenowych”⁴⁹⁸.

O przewlekłości problemów z papierem świadczą jeszcze pisma prezesa T. Gierzyńskiego do Ministerstwa Kultury i Sztuki w sprawie przydziału papieru drukowego i okładkowego. Podkreślano, że uzyskano już stosowne zezwolenie Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk i jedynie brak papieru uniemożliwia dalsze wydawanie pisma. W okresie poprzednim przydział otrzymywano z Ministerstwa Kultury i Sztuki lub w Płockiej Drukarni Akcydensowej, co obecnie nie było już możliwe.

Cenzurze podlegała cała działalność wydawnicza Towarzystwa Naukowego Płockiego. Kiedy na przykład zamierzano wydać nadbitkę pochodzącego z „Notatek Płockich” artykułu S. Kostaneckiego pt. *Władysław Broniewski i Płock*, zachodziła konieczność uzyskania zezwolenia. W tym celu zwrócono się do GUKPPIW, argumentując, że nakład numeru 1 (23) „Notatek Płockich” z 1962 r. zawierającego artykuł się wyczerpał, a istnieje duże zapotrzebowanie czytelników. W związku z czym zwrócono się o możliwość wydania 200 egzemplarzy nadbitki⁴⁹⁹. Jak wynika z relacji osób, które miały kontakty z cenzurą odpowiedzi z reguły były ustne – bezpośrednio lub telefoniczne, co tłumaczy, brak pism cenzury w korespondencji przychodzącej TNP.

Terenowe organy GUKPPIW podlegały wewnętrznym kontrolom centrali, a zachowane protokoły ilustrują mechanizmy zachodzące w samej instytucji, ale też

⁴⁹⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 17 I 1967 r., k. 43.

⁴⁹⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 245, Korespondencja TNP z władzami centralnymi 1922-1962, Pismo prezesa TNP T. Gierzyńskiego i sekretarza TNP Z. Michnickiego do Ministerstwa Kultury i Sztuki w sprawie przydzielenia papieru z dnia 25 V 1961 r., k. 118.

⁴⁹⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 245, Korespondencja TNP z władzami centralnymi 1922-1962, Pismo dyrektora Departamentu Ministerstwa Kultury i Sztuki do TNP w sprawie odmowy przydzielenia papieru z dnia 31 V 1961 r., k. 120.

⁴⁹⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 222, Korespondencja ogólna 1961-1969, k. 73.

potwierdzają zainteresowanie „Notatkami Płockimi”. W protokole kontroli Miejskiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk przeprowadzonej przez inspektora GUKPPIW Ryszarda Domaradzkiego w obecności płockiego cenzora Waldemara Świątkowskiego w 1965 r., obok innych nieprawidłowości, znalazła się informacja w sposób pośredni dotycząca „Notatek Płockich”. Kontroler zwrócił uwagę na pisma, które znalazły się w niewłaściwej części segregatora:

„Inne ujawnione nieprawidłowości, to nie znajdujące się na właściwym miejscu pisma: w sprawie nadbitek pracy pt. *O przestępczości nieletnich na terenie Płocka i powiatu płockiego w okresie międzywojennym* (znajduje się w części *czasopisma i teksty radiowęzłowe* segregatora MUKP-II, zamiast znajdować się w tym segregatorze, ale w części przewidzianej dla korespondencji w sprawach kontroli książek i broszur – w/w praca wydana została w formie broszury)⁵⁰⁰.

Pomyłka wynikała zapewne stąd, że płocki urzędnik cenzury wiedział, że broszura ta jest nadbitką artykułu K. Askanasa z czasopisma TNP „Notatki Płockie”⁵⁰¹.

W innym protokole, podpisanym przez inspektora GUKPPIW Mieczysława Czapnika i kontrolowanego kierownika MUKPPIW W. Świątkowskiego, znalazła się wzmianka o kontroli prewencyjnej płockich czasopism, jaka miała miejsce w 1966 r.:

„Kontrola prewencyjna tygodnika „Petro-Echo” oraz miesięcznika „Notatki Płockie” [wówczas dwumiesięcznika] jak również okolicznościowych wydawnictw nieperiodycznych, będąca zasadniczym odcinkiem pracy MUKP przebiega prawidłowo. Dokonywane w nich ingerencje lub ewentualne przeoczenia są przedmiotem doraźnych, indywidualnych ocen GUKP”⁵⁰².

Podobny zapis znalazł się w, podpisanym przez te same osoby, protokole następnej kontroli w roku 1967. Stwierdzono w nim, że zakładowe czasopismo Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych oraz pismo TNP stanowią główny przedmiot działań Miejskiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk:

„Zasadniczy odcinek pracy MUKPPIW jakim jest kontrola prewencyjna tygodnika „Petro-Echo”, miesięcznika „Notatki Płockie”, jak również okolicznościowych wydawnictw nieperiodycznych, jest w pełni zabezpieczony. Dokonywane ingerencje lub ewentualne przeoczenia oceniane są doraźnie przez GUKPPIW”⁵⁰³.

⁵⁰⁰ APP, zespół Miejska Rada Narodowa w Płocku, sygn. 292, Kontrola zewnętrzna w Miejskim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Płocku, Protokół nr 2 z dnia 3 IX 1965 r., k. 2.

⁵⁰¹ K. Askanas, *O przestępczości nieletnich na terenie miasta Płocka i powiatu płockiego w okresie międzywojennym*, „Notatki Płockie” 1965, nr 2 (32), s. 23-33.

⁵⁰² APP, zespół Miejska Rada Narodowa w Płocku, sygn. 292, Kontrola zewnętrzna w Miejskim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Płocku, Protokół nr 3 z dnia 30 VI 1966 r., k. 15.

⁵⁰³ APP, zespół Miejska Rada Narodowa w Płocku, sygn. 292, Kontrola zewnętrzna w Miejskim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Płocku, Protokół nr 4 z dnia 31 VII 1967 r., k. 19.

Organizacja władzy państwowej po 1945 r. sprzyjała uprzywilejowanej pozycji PZPR. Jak stwierdził Krzysztof Dąbek, nastąpiło przemieszczenie ośrodka władzy w kierunku tej partii⁵⁰⁴. Funkcjonowanie PZPR opierało się na zasadzie centralizmu demokratycznego, który polegał na całkowitym podporządkowaniu wszystkich szczebli hierarchii partyjnej centralnemu ośrodkowi władzy, jaką w praktyce życia politycznego stanowił Komitet Centralny, a ściślej mówiąc wyłonione przezeń biuro Polityczne i Sekretariat KC. Decyzje instancji wyższych obowiązywały instancje niższe. Cechą charakterystyczną centralizmu demokratycznego było też zdominowanie całego życia partyjnego przez instancje wyższe, przede wszystkim dzięki konstrukcji ordynacji wyborczej, która umożliwiała raz wybranym władzom partyjnym kontrolowanie wyborów⁵⁰⁵. Najwyższą władzą w PZPR był Zjazd, zwoływany co pięć lat. Między zjazdami władzę sprawował Komitet Centralny, m.in. przy pomocy powoływanych wydziałów i komisji, które spełniały rolę pomocniczą. KC wybierał spośród siebie Biuro Polityczne i Sekretariat KC PZPR. Biuro Polityczne kierowało partią pomiędzy posiedzeniami plenarnymi, podejmowało decyzje zapewniające realizację uchwał KC, określało kompetencje i zakres pracy sekretarzy KC oraz kontrolowało ich działalność. Sekretariat KC był władzą wykonawczą KC, zajmował się też kontrolą wykonywania uchwał KC. Pracę Biura Politycznego i Sekretariatu organizował I sekretarz KC PZPR⁵⁰⁶.

W terenie najwyższą władzą partyjną były konferencje wojewódzkie, powiatowe, gminne, miejskie, dzielnicowe zwoływane co dwa lata. Między zjazdami władzę sprawowały komitety: wojewódzkie w województwach, powiatowe w powiatach, miejskie w miastach, zakładowe w zakładach pracy. Składały się one z egzekutywy i sekretariatu, które były organami wykonawczymi. Egzekutywa kierowała pracami partii między posiedzeniami plenarnymi, określała kompetencje i zakres obowiązków sekretariatu. Sekretariat wykonywał decyzje komitetu i egzekutywy oraz kierował pracami wydziałów i komisji powoływanych przez komitet. I sekretarz organizował prace egzekutywy i sekretariatu. Ważnym elementem struktury partyjnej byli jej etatowi pracownicy zatrudnieni w wydziałach organizujących poszczególne dziedziny życia społecznego, czyli tzw. nomenklatura⁵⁰⁷. Struktury organizacyjne PZPR stanowiły układ równoległy do struktur administracji państwowej. Tymi samymi dziedzinami, którymi zajmowała się administracja państwowa zajmowały się też partia. Na przykład zarówno w strukturach administracji jak i w strukturach partii różnych szczebli znajdowały się

⁵⁰⁴ K. Dąbek, dz. cyt., s. 38.

⁵⁰⁵ B. Fijałkowska, T. Godlewski, dz. cyt., s. 103.

⁵⁰⁶ K. Dąbek, dz. cyt., s. 38-40; W. Głowacki, *Zasady funkcjonowania PZPR*, w: *Podstawy wiedzy o PZPR*, wyd. 2, popr. i uzup., pod red. B. Kowalewskiej i E. Mulickiej, Warszawa 1989, s. 90-92.

⁵⁰⁷ K. Dąbek, dz. cyt., s. 40-41.

wydziały rolne, czy wydziały kultury. Jak uważa K. Dąbek, „Zjawisko dublowania aparatu państwowego przez aparat partyjny prowadziło zarazem do utożsamiania obu struktur, jak i dominacji partii nad administracją”⁵⁰⁸. Ze zjawiskiem tym można się było spotkać także w Płocku.

W czasopiśmie wydawanym przez TNP dostrzec można relacje z PZPR, ale nie są one szczególnie widoczne. Związane one były głównie z przynależnością do partii członków zarządu TNP oraz części autorów drukujących swoje teksty w „Notatkach Płockich”. Może to być jednak przykładem otwartości redakcji i wydawców pisma. Czasopismo pełniło bowiem rolę integracyjną w środowisku regionu płockiego. Po zamknięciu „Wiadomości Płockich” „Notatki Płockie” stały się jedyną platformą wymiany poglądów, gdzie przedstawiciele inteligencji, wywodzący się z różnych grup społecznych i zawodowych mogli uczestniczyć wspólnie w tworzeniu życia kulturalnego oraz realizować własne ambicje. W redakcji czasopisma równie dobrze funkcjonowali bezpartyjni Kazimierz Askanas, jak i kierownik Ośrodka Propagandy Partyjnej Komitetu Miasta i Powiatu PZPR Jan Wańkiewicz.

Kontakty z TNP utrzymywał Benon Dymek, kierownik Referatu Historii Partii Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Współpraca ta dotyczyła działalności naukowej, mającej na celu dokumentowanie działalności partii, jak to miało miejsce w związku z uroczystościami 20. rocznicy powstania Polskiej Partii Robotniczej⁵⁰⁹. W 1961 r. w czasopiśmie TNP wydrukowano program obchodów 20-lecia PPR w Płocku, a następnie artykuły B. Dymka i relacje Zdzisława Kubińskiego, członka Związku Walki Młodych i Armii Ludowej⁵¹⁰. Okazjonalnie potwierdzano w sprawozdaniach z działalności TNP dobrą współpracę z Komitetem Miasta i Powiatu PZPR⁵¹¹, ale też z innymi organizacjami społecznymi, np. z Naczelną Organizacją Techniczną Oddział w Płocku, Polskim Towarzystwem Historycznym⁵¹².

Na podstawie przebadanego materiału nie można potwierdzić politycznej roli „Notatek Płockich” w środowisku Mazowsza Płockiego w okresie kształtowania się pisma w latach 1956-1968. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku

⁵⁰⁸ Tamże, s. 45.

⁵⁰⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 222, Korespondencja ogólna 1961-1969, k. 21, 35.

⁵¹⁰ *Program obchodów XX-lecia PPR w Płocku*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 1; B. Dymek, *Pierwsze lata działalności PPR na Mazowszu Płockim*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 33-38; Z. Kubiński, *Nasz „Jedynak”*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 38-41; Z. Kubiński, *Członkowie Komitetu Miejskiego i Komitetów Dzielnicowych PPR działający w okresie okupacji*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 41-42; Z. Kubiński, *Wykaz sekretarzy komórek Polskiej Partii Robotniczej działających w Płocku w okresie okupacji*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 42.

⁵¹¹ TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności TNP w roku 1964, k. 183.

⁵¹² TNP, Akta TNP, sygn. 431, Sprawozdania z działalności TNP 1908-1973, Sprawozdanie z działalności TNP w roku 1961, k. 153.

przyczyniło się do zapoczątkowania kompleksowych badań naukowych na temat historii miasta. Odpowiadając na inicjatywę przedstawicieli miejscowej inteligencji, pomogło w utworzeniu Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, której organem było czasopismo „Notatki Płockie”. Występowały również związki personalne Prezydium MRN w Płocku i wydawcy pisma poprzez osoby J. Chojnackiego i F. Dorobka. Obaj byli wiceprzewodniczącymi Prezydium, ale też członkami zarządu TNP. Wiązać z tym należy zamieszczanie bieżących dokumentów miejskich oraz opracowań związanych z zakresem kompetencji wiceprzewodniczących.

„Notatki Płockie” były kontrolowane przez urzędników Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie, ale zachowane protokoły świadczą, że pismo nie wzbudzało zastrzeżeń. Zainteresowanie czasopismem ze strony Prezydium WRN w Warszawie przejawiało się także poprzez poszukiwanie sposobu stałego finansowania dla „Notatek Płockich”. Dla TNP wydawanie pisma było bowiem sporym wysiłkiem. W sprawie finansowania prowadzono nawet rozmowy z RSW „Prasa”, ale nie przyniosły rezultatu. Związki Prezydium WRN w Warszawie z TNP polegały ponadto na zleceniu Towarzystwu wydawania konkretnych numerów pisma oraz ich finansowania.

Cenzura była dla wydawcy czasopisma „Notatki Płockie” uciążliwa, ale głównie za sprawą samych procedur. Przeoczenie emigracyjnego wydawnictwa w przypisie do jednego z artykułów świadczy o pobieżnym kontrolowaniu zawartości pisma przez urzędników lub o braku takiej kontroli. Bardziej dotkliwe wydają się, występujące w omawianym okresie, kłopoty papierem do drukowania, w sprawie którego interweniowano aż na szczeblu ministerialnym, zresztą bezskutecznie. Po utworzeniu w Płocku przedstawicielstwa GUKPPIW zainteresowanie czasopismem TNP wzrosło, co wydaje się zrozumiałe zważywszy, że w owym czasie, oprócz „Notatek Płockich” wychodziło w Płocku jeszcze tylko „Petro-Echo”.

Nie można stwierdzić występowania szczególnie głębokich związków z PZPR. Zarówno w redakcji, jak i w grupie autorów znajdowali się działacze i członkowie partii. Jednak ich obecność może jedynie świadczyć, że czasopismo było otwartą płaszczyzną wymiany poglądów ludzi z różnych środowisk i grup zawodowych o zainteresowaniach naukowych. Nie odgrywało zatem pismo roli politycznej w środowisku Mazowsza Płockiego, nie było także instrumentem władzy w latach 1956-1968. Można natomiast stwierdzić, że czasopismo TNP odegrało istotną rolę integracyjną. Dzięki podejmowaniu badań naukowych na temat elementów dorobku społecznego oraz rozpowszechnianie ich poprzez publikowanie ich wyników „Notatki Płockie” odegrały również ważną rolę kulturotwórczą w środowisku Mazowsza Płockiego.

2. Od schyłku Gomułki po schyłek Gierka (1968-1980)

Drugi okres w historii czasopisma przypadł w Polsce na schyłek czasów Władysława Gomułki oraz na dekadę Edwarda Gierka. Końcówka rządów Gomułki zaznaczyła się wzrostem tendencji nacjonalistycznych oraz rozprawą z tzw. syjonizmem. Ważnym wydarzeniem było uznanie przez RFN granicy z Polską na Odrze i Nysie Łużyckiej, co doprowadziło do odprężenia w stosunkach obu państw. W grudniu 1970 r. miał miejsce poważny kryzys polityczny spowodowany stłumieniem przy pomocy sił zbrojnych strajku i demonstracji na Wybrzeżu. Doprowadziło to do odwołania przez VII plenarne posiedzenie KC PZPR W. Gomułki i powołanie na stanowisko I sekretarza KC PZPR E. Gierka. Dzięki kredytom zagranicznym udało się wówczas doprowadzić do znacznej rozbudowy kraju oraz podniesienia stopy życiowej obywateli. W połowie dekady wprowadzono nowy podział administracyjny kraju, w wyniku którego Płock został stolicą województwa. W czerwcu 1976 r. doszło do kryzysu spowodowanego podwyżką cen żywności. Wycofano się z niej po protestach robotniczych, do których doszło w Radomiu, Pruszkowie i Płocku. Narastający kryzys ekonomiczny doprowadził w całej Polsce do masowych strajków robotniczych, zapoczątkowanych strajkiem w Stoczni im. Lenina w Gdańsku. W wyniku porozumień sierpniowych między Komisją Rządową a Międzyzakładowym Komitetem Strajkowym z Lechem Wałęsą na czele zawieszono strajki i umożliwiono tworzenie wolnych związków zawodowych. Powstał wówczas NSZZ „Solidarność”. Wydarzenia te doprowadziły do odwołania E. Gierka⁵¹³.

Podobnie jak w poprzednim okresie działalności „Notatek Płockich”, również i w latach 1968-1980 współpraca z Prezydium MRN w Płocku układała się bez przeszkód. W dalszym ciągu wiceprzewodniczącymi MRN w Płocku byli Jakub Chojnacki (do 1972 r.) i Franciszek Dorobek (do 1969 r.). Chojnacki sprawował funkcję prezesa TNP, a Dorobek był sekretarzem stowarzyszenia oraz kierował redakcją „Notatek Płockich”. Funkcje przewodniczących MRN Płocku sprawowali kolejno: Marian Woźniak (1967-1970), sekretarz Komitetu Miejskiego i Powiatowego PZPR w Płocku, Kazimierz Janiak (1970-1972), sekretarz KMiP PZPR w Płocku. W latach 1972-1973 przewodniczącym Prezydium MRN, a następnie pełniącym obowiązki prezydenta Płocka był Zbigniew Hibner. Od 1973 r. organem wykonawczo-zarządzającym MRN stał się bowiem urząd prezydenta. Na pierwszego prezydenta Płocka powołano wówczas Henryka Rybaka, sekretarza do spraw ekonomicznych KMiP PZPR w Płocku, który kierował Urzędem Miejskim w Płocku w latach 1973-1981.

Związki Prezydium MRN w Płocku z Towarzystwem Naukowym Płockim znajdują potwierdzenie na łamach kwartalnika „Notatki Płockie”. Jednym

⁵¹³ A. Czubiński, *Historia Polski XX wieku*, dz. cyt., s. 290-310.

z najbardziej widocznych tego przejawów było zamieszczanie relacji z sesji MRN i treści podejmowanych uchwał w czasopiśmie TNP⁵¹⁴. Znajdują odzwierciedlenie na jego kartach akcje prowadzone przez Prezydium MRN, jak na przykład czyny społeczne. Rzeczowo podlegały one wiceprzewodniczącemu Prezydium J. Chojnackiemu, który był ich propagatorem. Między innymi za osiągnięcia związane z propagowaniem, inicjowaniem i organizowaniem czynów społecznych w Płocku został on w 1972 r. laureatem nagrody „Trybuny Ludu”, o czym informowały „Notatki Płockie” oraz lokalna gazeta „Tygodnik Płocki”⁵¹⁵. Propagując czyny społeczne, prezes TNP realizował nie tylko własne ambicje, lecz przede wszystkim propagował uchwały MRN w Płocku, dotyczące tego rodzaju działalności. Realizację wymienionych uchwał przedstawił J. Chojnacki w numerze 4 (53) „Notatek Płockich” z 1969 r., podejmując okolicznościowy temat *Dwadzieścia pięć lat czynów społecznych w Płocku*⁵¹⁶. Ale też na łamach pisma znalazły miejsce inne tematy miejskie dotyczące ważnych problemów dynamicznie rozwijającego się miasta, jak np. wypowiedź Bolesława Witkowskiego na temat kierunków rozwoju Płocka⁵¹⁷, czy Ireny Nowak na temat ilościowego przyrostu klasy robotniczej⁵¹⁸. Innym przykładem obecności spraw miejskich w działalności „Notatek Płockich” było zamieszczenie sprawozdania z narady roboczej, która odbyła się w 1972 r. pod przewodnictwem przewodniczącego Prezydium MRN w Płocku Kazimierza Janiaka, poświęconej dyskusji nad dokumentem pod nazwą *Podstawowe elementy szczegółowego planu podregionu Płocka*⁵¹⁹. Zawarto w nim prognozy dla Płocka i regionu do roku 1990, na podstawie których planowano konkretne kierunki rozwoju. Były to więc wypowiedzi dotyczące najważniejszych potrzeb uprzemysławianego miasta, a włączenie się redakcji w ich upowszechnianie świadczy o zaangażowaniu „Notatek Płockich” w sprawy lokalne.

Zarząd Towarzystwa wspierał władze miasta, włączając się w różne akcje Prezydium MRN w Płocku. Z uwagi na bogate, sięgające XIX w., tradycje w poznawaniu i rozpowszechnianiu kultury oraz ze względu na to, że wielu członków TNP wywodziło się ze środowisk związanych z kulturą szczególnie chętnie włączało się w inicjatywy miejskie tego zakresu. I tak na przykład w 1973 r. Prezydium MRN

⁵¹⁴ Np. *Uroczysta Sesja Miejskiej Rady Narodowej z okazji wyzwolenia Płocka*, „Notatki Płockie” 1970, nr 1 (55), s. 15; Uchwała Nr XIX/74/71 Miejskiej Rady Narodowej w Płocku z dnia 22 grudnia 1971 roku w sprawie jubileuszu 90-lecia Płockiego Klubu Wioślarskiego „Budowlani” w Płocku, „Notatki Płockie” 1972, nr 1 (65), s. 48; *Sesja Miejskiej Rady Narodowej poświęcona sprawom kultury*, „Notatki Płockie” 1973, nr 3 (72), s. 43-48.

⁵¹⁵ Redakcja, *Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego laureatem nagrody „Trybuny Ludu”*, „Notatki Płockie” 1972, nr 4 (86), s. 54; *Jakub Chojnacki otrzymał nagrodę „Trybuny Ludu”*, „Tygodnik Płocki” 1972, nr 21, s. 1.

⁵¹⁶ J. Chojnacki, *Dwadzieścia pięć lat czynów społecznych...*, dz. cyt., s. 5-13.

⁵¹⁷ B. Witkowski, *Kierunki dalszego rozwoju miasta*, „Notatki Płockie” 1969, nr 4 (53), s. 14-15.

⁵¹⁸ I. Nowakowa, *Rozwój ilościowy klasy robotniczej w Płocku*, „Notatki Płockie” 1969, nr 4 (53), s. 16-22.

⁵¹⁹ S. Berezowski, *O właściwą rangę planowania regionalnego*, „Notatki Płockie” 1972, nr 5 (69), s. 3-7.

w Płocku nakreśliło *Perspektywiczny program rozwoju kultury w Płocku ze szczególnym uwzględnieniem bieżącej pięcioletki*. Zapisano w nim kierunki i zadania, także dla TNP:

„W zakresie rozwoju działalności towarzystw społeczno-kulturalnych: działalność Towarzystwa Naukowego Płockiego winna uwzględnić:

- opracowanie wydawnictw o charakterze popularno-naukowym i informacyjnym, popularyzujących osiągnięcia w zakresie kultury w Płocku i podregionie płockim;
- prowadzenie badań naukowych nad problemami kultury miasta Płocka i podregionu płockiego;
- organizowanie sesji popularno-naukowych na temat życia kulturalno-oświatowego w mieście oraz szersze wychodzenie z tymi problemami do społeczeństwa płockiego⁵²⁰.

Założenia *Perspektywicznego programu rozwoju kultury ze szczególnym uwzględnieniem lat 1973-1975* opisano w wypowiedzi na łamach „Notatek Płockich” pt. *Sesja Miejskiej Rady Narodowej w Płocku poświęcona sprawom kultury*. W sprawozdaniu zamieszczono wypowiedź Zofii Świtalskiej, zastępcy przewodniczącego Prezydium MRN i członka TNP od 1969 r., w której podsumowała ona sukcesy związane z działalnością kulturalną w Płocku. Do największych osiągnięć zaliczyła m.in. wybudowanie ze środków Prezydium MRN w Płocku oraz w wyniku czynów społecznych Domu Kultury Budowniczych Kombinat z kinem „Petro”, kina „Sputnik”, Domu Rzemiosła, Spółdzielczego Domu Kultury przy ul. Tysiąclecia⁵²¹.

Także w kolejnych latach realizowano na łamach „Notatek Płockich” program Prezydium MRN w Płocku w kwestii rozwijania kultury. Ukazały się w związku z tym wypowiedzi: *Polska kultura muzyczna i E.T.A. Hoffmann* Igora Belzy, *Historia płockiego teatru. Przed wielkim repertuarem* F. Dorobka, w związku z oddaniem do użytku teatru w Płocku, sprawozdanie z występu w Płocku Warszawskiego Zespołu Orientalnego, *Niektóre zagadnienia rozwoju kultury w sierpeckiem, Teatr płocki rozpoczął działalność* F. Dorobka⁵²². W związku z realizowanym

⁵²⁰ APP, zespół Urząd Miejski w Płocku, sygn. 3947, *Perspektywiczny program rozwoju kultury w Płocku ze szczególnym uwzględnieniem bieżącej pięcioletki* z dnia 25 I 1973 r., k. 74.

⁵²¹ *Sesja Miejskiej Rady Narodowej poświęcona sprawom kultury*, „Notatki Płockie” 1973, nr 3 (72), s. 43-48.

⁵²² I. Belza, *Polska kultura muzyczna i E.T.A. Hoffmann*, „Notatki Płockie” 1973, nr 5 (74), s. 38-39; F. Dorobek, *Historia płockiego teatru. Przed wielkim repertuarem*, „Notatki Płockie” 1974, nr 1 (75), s. 25-29; *Warszawski Zespół Orientalny w Płocku*, „Notatki Płockie” 1974, nr 1 (75), s. 38-39; J. Grodzicki, T. Olkucki, S. Puchalski, *Niektóre zagadnienia rozwoju kultury w sierpeckiem*, „Notatki Płockie” 1974, nr 3 (77), s. 37-39; F. Dorobek, *Teatr płocki rozpoczął działalność*, „Notatki Płockie” 1975, nr 1 (80), s. 45-48.

programem ukazały się w „Notatkach Płockich” także inne teksty popularyzujące osiągnięcia kulturalne Płocka, mające za zadanie upowszechnianie kultury w regionie płockim. Dotyczyły one m.in. kina „Przedwiośnie”, które od 1945 r. działało w Płocku⁵²³, wręczenia nagród za upowszechnianie kultury – otrzymało je sześć osób, w tym czworo członków TNP, dwóch z nich, Franciszek Dorobek i Marian Sołtysiak wchodziło w skład redakcji „Notatek Płockich”⁵²⁴. Opublikowano ponadto okolicznościowy artykuł związany z 75. rocznicą urodzin Władysława Broniewskiego. Poinformowano tu m.in. o wydaniu *Trzech wierszy o Płocku* poety w formie druku bibliofilskiego⁵²⁵.

Na pewno nazwanie czasopisma trybuną miejscowych władz przez Józefa Kazimierskiego było krzywdzące w odniesieniu do poprzedniego okresu rozwoju pisma, lecz po 1968 r. znajdowało niekiedy potwierdzenie. Trudno nie zauważyć w nim wypowiedzi o charakterze zgodnym z zapotrzebowaniem. W 1974 r. wydrukowano tekst prezydenta Płocka Henryka Rybaka, w którym podkreślił osiągnięcia miasta w okresie Polski Ludowej. Pisał m.in., że Płock „największy niespotykany dotąd w historii rozwój osiągnął dopiero w warunkach socjalistycznych przemian, jakie dokonały się w 30-leciu Polski Ludowej”⁵²⁶. Porównanie wypowiedzi z planem pracy Wydziału Oświaty i Wychowania oraz Kultury Urzędu Powiatowego w Płocku na rok 1974 jasno wskazuje źródło inspiracji. W podrozdziale „Główne kierunki działalności kulturalnej w mieście i powiecie” w punkcie „Obchody XXX rocznicy PRL” zapisano bowiem stosowne wytyczne:

„Wszystkie placówki k-o w swoich programach szeroko upowszechniać będą treści ideowe i polityczne zdobyczy Polski Ludowej, województwa oraz miasta i powiatu”⁵²⁷.

Do 1975 r. TNP pozostawało w zainteresowaniu Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie. Podobnie jak w okresie poprzednim działalność stowarzyszenia oceniana była pozytywnie. W informacji Urzędu Spraw Wewnętrznych Prezydium WRN z 1970 r., obok charakterystyki prac Towarzystwa, w jubileuszowym 150. roku jego istnienia, wspomniano o „Notatkach Płockich”:

⁵²³ L. Markowski, *W jakich okolicznościach powstała po wojnie w Płocku nazwa kina „Przedwiośnie”*, „Notatki Płockie” 1973, nr 1 (70), s. 11-12.

⁵²⁴ *Doroczne nagrody m. Płocka w dziedzinie upowszechniania kultury*, „Notatki Płockie” 1973, nr 2 (71), s. 27-28.

⁵²⁵ M. Sankowska, *W 75. rocznicę urodzin Władysława Broniewskiego*, „Notatki Płockie” 1973, nr 1 (70), s. 28-30.

⁵²⁶ H. Rybak, *Płock w 30-leciu Polski Ludowej*, „Notatki Płockie” 1974, nr 4 (78), s. 9-11.

⁵²⁷ APP, zespół Urząd Miejski w Płocku, sygn. 3947, Wydział Kultury, Kultury Fizycznej i Turystyki, Plany perspektywiczne i roczne w zakresie kultury i turystyki, Problemowy plan pracy Wydziału Oświaty i Wychowania oraz Kultury Urzędu Powiatowego w Płocku na rok 1974, k. 189.

„Działalność wydawnicza TNP obejmowała 11 pozycji o dużej wartości naukowej i popularyzatorskiej, m.in. III wydanie popularnej książki *X wieków Płocka*, 6 numerów periodyku naukowego *Notatki Płockie*”⁵²⁸.

W protokole jednej z kontroli odnotowano, że działalność organizacji oceniał też lokalny aparat partyjny:

„Towarzystwo Naukowe Płockie zyskało pozytywną ocenę w sprawozdaniu Komitetu Miasta i Powiatu PZPR na konferencję sprawozdawczą w dniu 1 marca 1969 r., gdzie napisano: *Starą i zasłużoną dla miasta i regionu placówką jest Towarzystwo Naukowe Płockie ze swoją biblioteką naukową. Instytucja ta jest organizatorem sesji naukowych i popularnonaukowych, jak również prowadzi ożywioną działalność wydawniczą. Wydawane od lat 12 „Notatki Płockie” służą dobrze kulturze Płocka i regionu. [...] Niedomaganiem Towarzystwa jest w dalszym ciągu niedostateczna działalność naukowa i nikła rola integracyjna, jeśli chodzi o przyciąganie do pracy pracowników naukowych Filii Politechniki Warszawskiej, ekonomistów, inżynierów i nauczycieli*”⁵²⁹.

Ocena zawierała m.in. potwierdzenie pozycji „Notatek Płockich” jako czasopisma odgrywającego kulturotwórczą rolę w Płocku i w regionie. Zwrócono też uwagę na niewielką rolę integracyjną Towarzystwa, czego oczywiście nie można przenieść na wydawane przez nie czasopismo. Wręcz przeciwnie – zważywszy na politykę wydawcy i redakcji, w kwestii przedstawiania głosów przedstawicieli różnych grup zawodowych, stale powiększający się krąg autorów pochodzących z różnych środowisk, reprezentujących często przeciwne formacje umysłowe – można mówić o wzrastającej roli integracyjnej „Notatek Płockich”, ale także o rosnącej niezależności pisma.

Do podstawowych obowiązków stowarzyszeń należało realizowanie nie tylko zadań społecznych, ale i państwowych, a także współpraca z miejscowymi władzami i organizacjami⁵³⁰. TNP obowiązki te realizowało, czego przykłady widoczne były w jego czasopiśmie. Współpraca polegała na wykonywaniu wytycznych władz formułowanych podczas bezpośrednich rozmów oraz w licznych okólnikach, kierowanych do wydawcy pisma. W związku z potrzebami Prezydium WRN

⁵²⁸ APP, zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 892, Stowarzyszenia – sprawy różne, Informacja Urzędu Spraw Wewnętrznych Prezydium WRN w Warszawie o działalności stowarzyszeń zarejestrowanych na terenie województwa warszawskiego według stanu na dzień 30 VI 1970 r., k. 162.

⁵²⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 II 1969 r., k. 140.

⁵³⁰ APP, Zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 892, Stowarzyszenia – sprawy różne, Informacja Urzędu Spraw Wewnętrznych Prezydium WRN w Warszawie o działalności stowarzyszeń zarejestrowanych na terenie województwa warszawskiego według stanu na dzień 30 VI 1970 r., k. 158.

w Warszawie i na jej zlecenie opracowano na przykład specjalny numer „Notatek Płockich” z okazji narady przewodniczących prezydiów miejskich i osiedlowych rad narodowych z terenu województwa warszawskiego⁵³¹. Podczas spotkania, które miało miejsce w 1970 r. zajmowano się nie tylko wyliczaniem sukcesów władzy ludowej, ale także omawiano ważne problemy gospodarcze i społeczne miast mazowieckich⁵³². Specjalny numer czasopisma dla Prezydium WRN w Warszawie z okazji narady miast mazowieckich wydano też w 1971 r. Także i wówczas podejmowano sprawy bardzo istotne dla mieszkańców, jak budownictwo mieszkaniowe, polityka zatrudnienia oraz zaspokajanie potrzeb ludności w dziedzinie kultury⁵³³.

Przejawem oddziaływania PZPR na płockie środowisko związane z kulturą, w tym na TNP i jego organ, było zwołanie sesji pracowników i działaczy kultury poświęcone dyskusji nad wytycznymi KC PZPR na VI zjazd partii. Wytyczne trafiły z Prezydium WRN w Warszawie do Jana Hilczera, kierownika Wydziału Kultury Prezydium WRN w Płocku. W wytycznych wyznaczono główne kierunki upowszechniania kultury w latach 1971-1975:

„Działalność kulturalną w województwie warszawskim w najbliższych latach będziemy rozwijać w oparciu o: - uchwały XV konferencji WKW PZPR, [...], - naukowe rozeznanie poszczególnych problemów (sztuka ludowa, przemiany kulturowe w rejonach uprzemysławianych etc. [...]). Głównymi celami przyświecającymi działaniom będą: 1. Upowszechnianie najlepszych, najwartościowszych treści umacniających dorobek socjalistycznej Ojczyzny we wszystkich dziedzinach życia, wydobywanie tego, co twórcze, postępowe i patriotyczne; 2. Wysiłki zmierzające do aktywizacji regionów województwa kulturalnie zaniedbanych oraz małych miast”⁵³⁴.

Na sesję zaproszony był F. Dorobek, Przewodniczący Komisji Oświaty i Kultury Prezydium MRN w Płocku i jednocześnie przewodniczący komitetu redakcyjnego „Notatek Płockich”.

Wkrótce na łamach czasopisma TNP ukazał się tekst pt. *Płock przed VI Zjazdem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, w którym autor Józef Przybylski wyjaśnił, że wymienione wytyczne sformułowane zostały przez KC w dokumencie *O dalszy socjalistyczny rozwój Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*.

⁵³¹ *Sprawozdanie z działalności TNP za 1970 r.*, Płock 1971, s. 41, 61; „Notatki Płockie” 1970, nr 2 (56).

⁵³² Tekst wstępny, „Notatki Płockie” 1970, nr 2 (56), s. 3-5.

⁵³³ *Sprawozdanie z działalności TNP za 1971 r.*, Płock 1972, s. 42; Tekst wstępny, „Notatki Płockie” 1971, nr 2 (61), s. 3-6.

⁵³⁴ APP, zespół Miejska Rada Narodowa w Płocku, sygn. 914, Sesja pracowników i działaczy kultury poświęcona dyskusji nad wytycznymi KC PZPR na VI zjazd partii 1971, k. 1-4.

W wypowiedzi J. Przybylski wystawił płocczanom opinię na temat zachowania społeczeństwa wobec wydarzeń roku 1970:

„W trudnych dniach grudniowego przesilenia 1970 r. Płock zachował się godnie i odpowiedzialnie. Najlepszym tego wyrazem było zachowanie atmosfery pracy w zakładach produkcyjnych na miarę społecznie uzasadnionych potrzeb. Zostało to uhonorowane przez przywódców narodu polskiego poprzez wizyty w Płocku w dniu 15 stycznia 1971 roku I Sekretarza KC Edwarda Gierka i 8 lipca 1971 r. prezesa Rady Ministrów Piotra Jaroszewicza. Gorące, spontaniczne przyjęcie zgotowane im przez społeczeństwo miasta i załogi przedsiębiorstw, które odwiedzili, były najlepszym wyrazem stanowiska płocczan wobec dokonujących się w kraju przemian”⁵³⁵.

Ponadto w czasopiśmie TNP zamieszczono wypowiedzi bezpośrednio związane z wytycznymi omawianymi podczas sesji pracowników i działaczy kultury. Publikując sprawozdanie z otwarcia regionalnej stacji naukowej Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych w Mławie, zrealizowano zadanie aktywizowania regionów kulturalnie zaniedbanych i małych miast⁵³⁶. Z tematem przemian kulturowych w rejonach uprzemysławianych związany był artykuł Hanny Raczyńskiej pt. *Rozwój handlu w uprzemysławiającym się Płocku w latach 1966-1970* oraz sprawozdanie z sesji naukowej na temat polityki społecznej, która została zorganizowana we wrześniu 1971 r. w Płocku przez Zakład Polityki Społecznej Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego przy współudziale TNP⁵³⁷. Wszystkie wymienione wyżej wypowiedzi opublikowano w tym samym numerze.

Jednym z najważniejszych okresów w historii Płocka w XX w. był okres województwa płockiego. Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. wprowadzała utworzenie dwustopniowego podziału administracyjnego państwa. Jednostkami stopnia podstawowego podziału były gminy i miasta, a stopnia wojewódzkiego województwa. Utworzono wówczas województwo płockie z siedzibą wojewódzkich organów władzy i administracji państwowej w Płocku. Równocześnie miasto stało się siedzibą Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Utworzenie terenowych organów administracji zmniejszyło rolę rad narodowych, które zaczęły wówczas spełniać rolę samorządu społecznego. Jednakże z powodu niezbyt wyraźnego określenia

⁵³⁵ J. Przybylski, *Płock przed VI zjazdem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, „Notatki Płockie” 1971, nr 5 (64), s. 5.

⁵³⁶ S. Berezowski, *Regionalna Stacja Naukowa przykład Mławy*, „Notatki Płockie” 1971, nr 5 (64), s. 27-29.

⁵³⁷ H. Raczyńska, *Rozwój handlu w uprzemysławiającym się Płocku w latach 1966-1970*, „Notatki Płockie” 1971, nr 5 (64), s. 40-44; A. Nałęcz, *Ogólnopolska konferencja polityki społecznej w Płocku*, „Notatki Płockie” 1971, nr 5 (64), s. 49-51.

funkcji rad oraz niespójności przepisów dotyczących ich działań, pozbawione one były swobody⁵³⁸.

Terenowym organem administracji państwowej w województwie płockim był wojewoda, a w mieście Płocku prezydent⁵³⁹. Pierwszym wojewodą płockim był Kazimierz Janiak, funkcję tę pełnił w latach 1975-1977⁵⁴⁰. Kolejny wojewoda, Karol Gawłowski sprawował ją w latach 1977-1980⁵⁴¹.

Akceptację władz województwa znajdowała nie tylko działalność Towarzystwa, ale i jego czasopisma. Kolejne jubileusze były okazją do wyrażenia uznania dla jego kulturotwórczej roli w regionie płockim. Z okazji 20-lecia „Notatek Płockich” prezesa TNP oraz redakcję przyjął wojewoda K. Janiak. Uroczyste wydarzenie przekazania gratulacji upamiętnione zostało na fotografii zamieszczonej w czasopiśmie. Wojewoda w adresie gratulacyjnym podziękował za owocną działalność popularyzatorsko-naukową w środowisku płockim i regionie. List gratulacyjny do Franciszka Dorobka jako przewodniczącego kolegium redakcyjnego nadesłał też I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR Franciszek Tekliński. Podkreślił zasługi kwartalnika w pomnażaniu i upowszechnianiu wiedzy o Płocku oraz o Mazowszu Płockim⁵⁴².

Współpraca TNP i Urzędu Wojewódzkiego dotyczyła najczęściej obszaru kultury, głównie ze względu na tradycje i możliwości stowarzyszenia, ale i związki personalne nie pozostawały bez znaczenia. Jedną z osób łączących społeczność TNP oraz jego organu był Krzysztof Czaplicki, dyrektor Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego, ale także członek kolegium redakcyjnego „Notatek Płockich” oraz autor artykułów. Tuż po utworzeniu województwa płockiego K. Czaplicki opracował *Projekt problemowego planu pracy na lata 1975-1976*. W projekcie zawarte były wytyczne do stosowania przez instytucje kultury i stowarzyszenia twórcze. W dokumencie znalazł się odrębny punkt *Społeczny ruch kulturalny* poświęcony określeniu ram programowych współpracy z TNP⁵⁴³. Problemowy plan na lata 1975-1976 skierowano do Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Płocku. Informowano, że wydział

⁵³⁸ Z.J. Hirsza, dz. cyt., s. 177.

⁵³⁹ Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych, Dz.U. PRL 1975, nr 16, poz. 91.

⁵⁴⁰ W. Koński, *Kazimierz Janiak nie żyje*, „Notatki Płockie” 1987, nr 1 (130), s. 50; W. Serafimowicz, B. Trębała, dz. cyt., s. 113.

⁵⁴¹ W. Serafimowicz, B. Trębała, dz. cyt., s. 113.

⁵⁴² F. Dorobek, *22 lipca 1956 roku ukazał się pierwszy numer „Notatek Płockich”*, „Notatki Płockie” 1976, nr 5 (88), s. 33-35.

⁵⁴³ APP, zespół Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, sygn. 914, Informacje dotyczące rozwoju stowarzyszeń twórczych rok 1975, Projekt problemowego planu pracy Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Płocku na rok 1975/1976, k. 5.

oraz podległe mu przedsiębiorstwa i instytucje jako główny kierunek rozwoju kultury podejmą się realizacji hasła „Sojusz kultury z techniką”⁵⁴⁴.

Realizację hasła zaproponowanego w *Projekcie* odnaleźć można na kartach czasopisma „Notatki Płockie”. Sprzyjało temu uświadamianie sobie potrzeb w tym zakresie przez osoby J. Chojnackiego i K. Czaplickiego, obaj bowiem posiadali wykształcenie inżynierskie, a także byli związani z działalnością w obszarze kultury. J. Chojnacki miał już doświadczenie w humanizowaniu przemysłu, bowiem po zakończeniu kariery w Prezydium MRN w Płocku został dyrektorem Zakładów Stolarski Budowlanej „Stolbud”. Tam zainicjował akcję „Przemysł i Kultura”, która polegała na rzeczowym wspieraniu kultury przez zakład oraz organizowaniu imprez artystycznych dla załogi. Stąd też w ramach „Sojuszu techniki z kulturą” w „Notatkach Płockich” ukazał się szereg tekstów poświęconych „Stolbudowi”, jego historii i współczesności⁵⁴⁵. Zamieszczono ponadto sprawozdanie z konferencji naukowo-technicznej w zakładach rafineryjnych na temat automatyzacji⁵⁴⁶.

Popularyzowanie idei związków kultury i technicznych zakładów pracy przez TNP, przede wszystkim w „Notatkach Płockich”, znalazło też potwierdzenie w informacji o wynikach kontroli, przeprowadzonej przez NIK w stowarzyszeniu w 1976 r. Wykazano, że: „W latach 1974-1975 Towarzystwo nawiązało i rozwijało współpracę z zakładami pracy i instytucjami płockimi w dziedzinie prowadzenia badań naukowych, popularyzowania osiągnięć zakładów pracy oraz wspólnego finansowania wydawnictw”⁵⁴⁷.

W protokole zawarta została również informacja o systematycznym wydawaniu przez TNP czasopisma „Notatki Płockie”:

„Analiza zawartości poszczególnych numerów tego kwartalnika z 1974/1975 r. m.in. wskazuje, że wydawnictwo to przedstawiało nie tylko działalność naukową i społeczno-kulturalną Towarzystwa, ale popularyzowało też osiągnięcia i perspektywy rozwojowe Płocka i regionu płockiego oraz poszczególnych zakładów pracy, a ponadto przedstawiało informację o wynikach najnowszych badań dotyczących Płocka”⁵⁴⁸.

⁵⁴⁴ Tamże, k. 1-2.

⁵⁴⁵ Np. L. Żak, *Zakłady Stolarski Budowlanej „Stolbud” w Płocku (1945-1975)*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2 (81), s. 39-43; Z. Kulik, *Wynalazczość pracownicza w Zakładach Stolarski Budowlanej „Stolbud” w Płocku – III miejsce w Polsce w 1974 r.*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2 (81), s. 49-55.

⁵⁴⁶ A. Kosiński, *Krajowa Konferencja Naukowo-Techniczna w MZRiP. Automatyzacja w przemyśle chemicznym*, „Notatki Płockie” 1975, nr 4 (83), s. 48-49.

⁵⁴⁷ APP, zespół Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, sygn. 915, Informacje dotyczące rozwoju stowarzyszeń twórczych rok 1976, Informacja o wynikach kontroli działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego, przeprowadzonej przez NIK w 1976 r., k. 3.

⁵⁴⁸ Tamże, k. 1.

W ocenie NIK pismo wydawane przez TNP odgrywało na Mazowszu Płockim istotną rolę na polu działalności naukowej, społecznej i kulturalnej. W odpowiedzi na wnioski i zalecenia pokontrolne zarząd TNP poinformował o przyjęciu ich do realizacji, wskazując jednocześnie, że program działalności naukowej i społeczno-kulturalnej będzie przedmiotem obrad Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Płocku⁵⁴⁹. Powołanie się na komitet partii najprawdopodobniej było rodzajem sygnału, jakoby TNP miało znajdować się pod jego kuratelą.

We wspomnianym *Projekcie problemowego planu pracy na lata 1975-1976* Wydziału Kultury i Sztuki UW w Płocku zapisano ponadto, że w kwestii upowszechniania wiedzy wspólnie z TNP podjęte zostaną prace nad monografią województwa⁵⁵⁰. Stowarzyszenie nie zrealizowało jednak tego tematu w związku z czym Wydział Kultury i Sztuki złożył w 1976 r. w Wydziale Pracy Ideowo-Wychowawczej PZPR wyjaśnienie. Odnośnie punktu „Upowszechnianie wiedzy” zameldowano: „prace nad monografią województwa nie zostały podjęte, ale ukazało się szereg opracowań na temat zbliżony w *Notatkach Płockich*”⁵⁵¹. Potwierdza to pozycję czasopisma jako publikacji naukowej, która w sytuacji braku monografii województwa mogłaby spełniać jej rolę. Dodatkowo stwierdzono w sprawozdaniu, że współpraca z TNP układa się pomyślnie oraz że praca z innymi stowarzyszeniami regionalnymi prowadzona jest głównie przez TNP⁵⁵².

W okresie istnienia województwa płockiego wzrósł wpływ partii na materiały zamieszczane w „*Notatkach Płockich*”. Przed VII Zjazdem w sierpniu 1975 r. egzekutywa Komitetu Miejskiego i Powiatowego PZPR zatwierdziła plan przedsięwzięć przedzjazdowych⁵⁵³. Następnie do zarządu TNP wpłynęło pismo Wojewody Płockiego w sprawie zaktywizowania wszystkich środowisk przed zbliżającym się VII Zjazdem PZPR. Podczas posiedzenia zobowiązano członków zarządu do złożenia stosownych propozycji lub informacji o pracach i zamierzeniach⁵⁵⁴. Proces zakończył się zamieszczeniem w numerze 4 (83) z 1975 r. materiałów dotyczących zjazdu. Numer otwierał tekst wystąpienia

⁵⁴⁹ Tamże, k. 8.

⁵⁵⁰ APP, zespół Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, sygn. 914, Informacje dotyczące rozwoju stowarzyszeń twórczych rok 1975, Projekt problemowego planu pracy Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Płocku na rok 1975/1976, k. 3.

⁵⁵¹ APP, zespół Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, sygn. 915, Informacje dotyczące rozwoju stowarzyszeń twórczych rok 1976, Sprawozdanie z realizacji „Programu działania na rok 1975/1976” Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, k. 15.

⁵⁵² Tamże, k. 17.

⁵⁵³ APP, zespół Komitet Miejski i Powiatowy PZPR, sygn. 16, Egzekutywa Komitetu Miejskiego PZPR, Informacja o pracy Egzekutywy KM PZPR na okres od 19 VI do 23 VIII 1975 r., k. 58.

⁵⁵⁴ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1973-1978, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 X 1975 r., k. 140.

Stanisława Ryszarda Dobrowolskiego w dyskusji plenarnej na VII zjeździe PZPR⁵⁵⁵. Następnie zamieszczono sprawozdanie J. Chojnackiego z przedzjazdowego spotkania władz partyjnych i państwowych z E. Gierkiem i P. Jaroszewiczem na czele z przedstawicielami środowisk naukowych⁵⁵⁶.

Naciski ze strony władz partyjnych i państwowych nabierały niekiedy wymiaru bezpośredniego. Podczas posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 kwietnia 1979 r. wiceprezes Tadeusz Chrostowski poinformował, że 26 kwietnia uczestniczył w naradzie w sprawie obchodów 35-lecia PRL i 40-lecia napaści Niemiec na Polskę. Podczas narady wiceprezes Chrostowski odbył rozmowę z K. Janiakiem I sekretarzem KW PZPR w Płocku. W rozmowie K. Janiak zalecił⁵⁵⁷, aby najbliższy numer „Notatek Płockich” poświęcić sprawom województwa płockiego. Powinien on ukazać się 22 lipca 1979 r. Instrukcja I sekretarza była bardzo szczegółowa. Koncepcję numeru miał opracować F. Dorobek, tematem przewodnim miało być 35-lecie PRL. Województwo płockie w latach 1875-1979 należało przedstawić syntetycznie i uwzględnić perspektywy jego rozwoju, zagadnienia badań, nauki i jej popularyzowania, przemysł oraz tematykę województwa płockiego, jaka dotąd poruszana była na łamach „Notatek Płockich”. K. Janiak wskazał, że jako motta należy użyć słów I sekretarza KC PZPR E. Gierka, wypowiedzianych podczas jego wizyty w siedzibie TNP w 1971 r. Wyznaczono także, kto ma napisać artykuły. Mieli to być wojewoda płocki K. Gawłowski, K. Janiak, K. Askanas, F. Dorobek oraz prezydent miasta Płocka H. Rybak. Ponadto władze partyjne i państwowe życzyły sobie, aby średniowieczna siedziba TNP była przygotowana na podjęcie gości w dniu święta⁵⁵⁸.

Zarząd Towarzystwa Naukowego Płockiego upoważnił w związku z tym F. Dorobka i członka zarządu i redakcji „Notatek Płockich” K. Czaplickiego do działania, aby numer „Notatek Płockich” ukazał się na 22 lipca⁵⁵⁹. Czaplicki, sekretarz propagandy KMiP PZPR w Płocku oraz dyrektor Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Płocku, zasiadał w zarządzie TNP z ramienia PZPR. W 1975 r. zastąpił on na tym miejscu J. Wańkiewicza, który został przeniesiony do Warszawy⁵⁶⁰.

⁵⁵⁵ S.R. Dobrowolski, *Przemówienie wygłoszone w dniu 11 grudnia 1975 roku w dyskusji plenarnej na VII Zjeździe PZPR*, „Notatki Płockie” 1975, nr 4 (83), s. 3.

⁵⁵⁶ J. Chojnacki, *Przedzjazdowe spotkanie kierownictwa państwa i partii z ludźmi nauki*, „Notatki Płockie” 1975, nr 4 (83), s. 4-9.

⁵⁵⁷ W protokole widniał pierwotnie wyraz „polecił”, ale dokonano poprawki na „zalecił” innym charakterem pisma i innym atramentem. TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 28 IV 1979 r.

⁵⁵⁸ Tamże.

⁵⁵⁹ Tamże.

⁵⁶⁰ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 II 1975 r.; Dane Jana Wańkiewicza, w: Biuletyn Informacji

Rzeczywiście, setny numer „Notatek Płockich” ukazał się w oczekiwanym terminie i zawierał artykuły wskazanych wcześniej autorów na temat dorobku województwa płockiego z okazji XXXV-lecia PRL, zgodnie z zapotrzebowaniem władz. Znalazły się w nim wypowiedzi K. Janiaka *Województwo płockie w roku XXXV-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, K. Gawłowskiego *Miejsce i rola rolnictwa płockiego w gospodarce żywnościowej kraju*, H. Rybaka *Rozwój społeczno-gospodarczy Płocka w 35-leciu PRL* oraz K. Askanasa *Towarzystwo Naukowe Płockie w trzydziestopięcioleciu Polski Ludowej*⁵⁶¹.

Powyższy przykład ilustruje uleganie zarządu TNP, a w konsekwencji redakcji „Notatek Płockich”, wpływom PZPR. Ich przykłady nie były jednak liczne.

Przedstawiciele TNP niejednokrotnie byli zapraszani do siedziby Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego, a nawet do Komitetu Centralnego PZPR w różnych sprawach, np. nauki, towarzystw kultury w związku z Plenum KC PZPR lub kongresem regionalnych towarzystw kultury. Bywało, że otrzymywali podczas spotkań wytyczne⁵⁶². Podczas posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 lutego 1977 r. w punkcie pierwszym omówiono wytyczne Sekretariatu Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Płocku. Przekazane zostały podczas posiedzenia Sekretariatu KW w dniu 25 stycznia 1977 r., w którym brali udział J. Chojnacki i K. Askanas. I sekretarz KW PZPR Franciszek Tekliński oraz wojewoda płocki K. Janiak wyrazili uznanie dla społecznej działalności Towarzystwa oraz udzielili prezesowi i wiceprezesowi TNP stosownych instrukcji. Zalecili, aby priorytetowo potraktować objęcie działalnością naukową terenu województwa płockiego oraz utworzenie sekcji rolniczej i prawnej⁵⁶³.

Utrzymywanie dobrych stosunków z władzami partyjnymi miało dla Towarzystwa także wymiar praktyczny. Ułatwiało bowiem funkcjonowanie w warunkach piętrzących się trudności. Na przykład w związku z opóźnieniem druku „Notatek Płockich” przez drukarnię można było podjąć interwencję za pośrednictwem KW PZPR⁵⁶⁴.

Przychyłość władz państwowych dla działań TNP potwierdzają przyznane mu odznaczenia państwowe. Podczas uroczystości wręczenia Towarzystwu Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski w dniu 20 października 1979 r.

Publicznej, Instytut Pamięci Narodowej, Kierownicze stanowiska partyjne b. PRL, <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?idx=W&katalogId=1&subpageKatalogId=1&pageNo=1&ameld=15162&osobald=26932&>, dostęp: 1 I 2012 r.

⁵⁶¹ „Notatki Płockie” 1979, nr 3 (100).

⁵⁶² TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 24 III 1974 r. oraz Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 V 1977 r.

⁵⁶³ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 II 1977 r.

⁵⁶⁴ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 IV 1977 r.

I sekretarz KW PZPR w Płocku K. Janiak określił Towarzystwo Naukowe Płockie jako „istotne ogniwo w realizacji wytycznych XII Plenum KC PZPR, na którym podkreślono jak istotnym czynnikiem rozwoju i upowszechniania nauki i kultury naukowej i technicznej społeczeństwa jest społeczny ruch naukowy”⁵⁶⁵. Sprawozdanie z uroczystości zamieszczono w kwartalniku „Notatki Płockie” na pierwszym miejscu w numerze.

Wniosek o nadanie tego wysokiego wyróżnienia w uzasadnieniu zawierał też odwołanie do wydawanego czasopisma:

„Do osiągnięć Towarzystwa należy również jego działalność wydawnicza. Nieprzerwanie od 22 lipca 1956 r. do chwili obecnej TNP wydaje kwartalnik *Notatki Płockie*, w którym publikują swoje prace naukowe, przyczynkarskie i inne regionalni działacze i naukowcy oraz pracownicy nauki z ośrodków akademickich (Dotychczas opublikowano około tysiąca prac)”⁵⁶⁶.

Prezes J. Chojnacki nie ukrywał dobrych stosunków z ludźmi władzy i nieustannie relacje te budował. Kiedy E. Gierek obchodził 60 urodziny, Chojnacki wysłał do niego list z życzeniami oraz – w istocie grafomańskim⁵⁶⁷ – wierszykiem S. Kostaneckiego, dyrektora Biblioteki im. Zielińskich TNP:

*Było u nas wizyt tyle -
(Płock wycieczek częstym celem)
Twoją wspominamy mile,
jak spotkanie z Przyjacielem!
Czas był groźny i napięty -
w ten po grudniu dzień styczniowy,
wielu opuściło głowy,
lecz Ty wszedłeś uśmiechnięty,
bo nawet wśród zawieruchy
nie trzeba tracić otuchy!*⁵⁶⁸

Warto przywołać rymowankę, gdyż zawiera ona odwołania do historycznych wystąpień robotniczych z grudnia 1970 r.

⁵⁶⁵ *Towarzystwo Naukowe Płockie odznaczone Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski*, „Notatki Płockie” 1979, nr 4 (101), s. 7.

⁵⁶⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Wniosek do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku o odznaczenie Towarzystwa Naukowego Płockiego przez Radę Państwa Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski z dnia 30 IV 1977 r., s. 6.

⁵⁶⁷ Podobnego zdania na temat wartości wierszy S. Kostaneckiego jest Anna Markowska. A. Markowska, *Stanisław Kostanecki poeta...*, dz. cyt., s. 89.

⁵⁶⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Życzenia prezesa TNP J. Chojnackiego dla I sekretarza KC PZPR E. Gierka z dnia 6 I 1973 r.

60. urodziny, zdaniem Marcina Zaremby, były festiwalem poparcia dla E. Gierka. „Trybuna Ludu” poświęciła pierwszą stronę temu wydarzeniu, inne media szeroko relacjonowały uroczystości ku czci jubilata. Według Autora, było to jednym z elementów kultu E. Gierka jako I sekretarza KC PZPR⁵⁶⁹.

Na identycznym schemacie, jak powyższe życzenia, oparty był list do Józefa Tejchmy, członka Biura Politycznego KC PZPR, wicepremiera i ministra kultury z okazji 50 urodzin – najpierw życzenia J. Chojnackiego, a następnie wierszyk S. Kostaneckiego⁵⁷⁰.

Dla J. Chojnackiego „Notatki Płockie” były instrumentem pielęgnowania dobrych stosunków z ludźmi władzy. Zawierały one artykuły o charakterze naukowym, ale także wypowiedzi podejmujące tematykę aktualną. Prezes TNP miał w zwyczaju popularyzowanie idei pracy społecznej oraz wiedzy o regionie poprzez wręczanie wizytującym siedzibę Towarzystwa czasopisma jako upominku. „Notatki Płockie” były też wysyłane wybranym osobom, często z kręgów władzy. Świadczy o tym korespondencja J. Chojnackiego. W 1971 r. prezes wysłał premierowi P. Jaroszewiczowi numer 4 (63) „Notatek Płockich”, zawierający szerokie omówienie jego wizyty w Płocku w dniu 8 lipca 1971 r. W odpowiedzi J. Chojnacki otrzymał jednozdaniowe podziękowanie Elżbiety Gajzlerskiej, kierownika sekretariatu Prezesa Rady Ministrów⁵⁷¹. Podziękowania za nadesłanie czasopisma TNP nadeszło także od Janusza Groszkowskiego, przewodniczącego Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu oraz od Józefa Grendy podsekretarza stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej⁵⁷². Kiedy w 1974 r. Tadeusza Pykę powołano na pierwszego zastępcę przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, prezes TNP pospieszył z gratulacjami, wysyłając jednocześnie numery 4 (73) i 5 (74) „Notatek Płockich”⁵⁷³. W jednym z nich znalazł się tekst Mariana Franka poświęcony planowaniu społecznemu⁵⁷⁴. T. Pyka

⁵⁶⁹ M. Zaremba, *Drugi stopień drabiny. Kult pierwszych sekretarzy w Polsce*, w: *PRL: trwanie i zmiana*, pod red. D. Stoli i M. Zaremby, Warszawa 2003, s. 64-65.

⁵⁷⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Życzenia prezesa TNP J. Chojnackiego dla członka Biura Politycznego KC PZPR i ministra kultury J. Tejchmy z dnia 14 VII 1977 r.

⁵⁷¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie kierownika sekretariatu Prezesa Rady Ministrów E. Gajzlerskiej dla prezesa TNP J. Chojnackiego za egzemplarz „Notatek Płockich” wysłany premierowi P. Jaroszewiczowi z dnia 24 XI 1971 r.

⁵⁷² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie przewodniczącego Ogólnopolskiego Komitetu FJN J. Groszkowskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przysłanie „Notatek Płockich” z dnia 1 II 1971 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie podsekretarza stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej J. Grendy dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przysłanie „Notatek Płockich” z dnia 2 V 1972 r.

⁵⁷³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, List gratulacyjny prezesa TNP J. Chojnackiego do pierwszego zastępcy przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów T. Pyki z dnia 22 III 1974 r.

⁵⁷⁴ M. Frank, *Planowanie społeczne w zakładzie pracy. III Ogólnopolska Konferencja Naukowa zorganizowana przez Zakład Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego w Towarzystwie Naukowym Płockim*, „Notatki Płockie” 1974, nr 4 (73), s. 48-49.

w uprzejmej odpowiedzi podziękował za gratulacje i nadesłane materiały oraz przyjął wystosowane zaproszenie do Płocka⁵⁷⁵. Podobny charakter miał list do Macieja Wirowskiego, którego w 1974 r. wybrano na ministra przemysłu chemicznego. Wraz z gratulacjami prezes TNP wysłał numer 4 (78) „Notatek Płockich”⁵⁷⁶. Był to numer zawierający wypowiedzi dotyczące 10-lecia płockiej petrochemii. Za gratulacje i numer czasopisma minister Wirowski podziękował pismem z dnia 10 grudnia 1974 r.⁵⁷⁷ Zamieszczanie w czasopiśmie TNP wypowiedzi ludzi władzy, relacji z ich wizyt w Płocku oraz wysyłanie numerów czasopisma miało na celu nie tylko dokumentowanie rzeczywistości, ale było także próbą zwrócenia uwagi na społeczną działalność stowarzyszenia na polu badań naukowych i ich rozpowszechniania oraz działalności na polu kultury.

Artykuły w „Notatkach Płockich” stawały się też niekiedy impulsami do inicjatyw społecznych TNP. Przykładem może być artykuł S. Kostaneckiego z 1977 r., przypominający postać Pawła Włodkowica z Brudzenia pod Płockiem⁵⁷⁸. Wkrótce, powołując się na artykuł w kwartalniku, prezes TNP J. Chojnacki zwrócił się do wojewody K. Gawłowskiego oraz Kazimierza Kaczorowskiego, naczelnika gminy Brudzeń o utrwalenie pamięci wybitnego Polaka. Proponował nadanie szkole w Brudzeniu imienia P. Włodkowica oraz wzniesienie jego pomnika⁵⁷⁹. Nigdy go nie wybudowano, ale w 2006 r. imię wielkiego Polaka nadano gimnazjum w Brudzeniu.

W całym okresie kierowania „Notatkami Płockimi” przez F. Dorobka działalność pisma, jak wszystkich innych publikacji, podlegała kontroli cenzury. Z protokołów kontroli Miejskiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk przez Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk wynika, że wymienione płockie czasopisma „Notatki Płockie” oraz „Petro-Echo” oceniane były na bieżąco przez GUKPPIW, a interwencje i przeoczenia omawiane doraźnie⁵⁸⁰. Protokół kontroli przeprowadzonej w 1970 r. ujawnia, że w okresie objętym kontrolą, czyli

⁵⁷⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie pierwszego zastępcy przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów T. Pyki dla prezesa TNP J. Chojnackiego za gratulacje i „Notatki Płockie” z dnia 25 III 1974 r.

⁵⁷⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, List gratulacyjny prezesa TNP J. Chojnackiego dla Ministra Przemysłu Chemicznego M. Wirowskiego z dnia 29 XI 1974 r.

⁵⁷⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie Ministra Przemysłu Chemicznego M. Wirowskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za gratulacje i „Notatki Płockie” z dnia 10 X 1974 r.

⁵⁷⁸ S. Kostanecki, *Polonica i Plociana soboru w Konstancji (1414-1418) w dziele Hermanna von der Hardta i w świetle publikacji polskich*, „Notatki Płockie” 1977, nr 4 (92), s. 35-44.

⁵⁷⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do wojewody płockiego K. Gawłowskiego i naczelnika gminy Brudzeń K. Kaczorowskiego w sprawie wzniesienia pomnika P. Włodkowica z dnia 4 III 1978 r.

⁵⁸⁰ APP, zespół Miejska Rada Narodowa w Płocku, sygn. 292, Kontrola zewnętrzna w Miejskim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Płocku, Protokół z przeprowadzonej kontroli z dnia 24 XI 1968 r. [kontrola przeprowadzona została w dniach 20-21 XI 1968 r. przez starszych cenzorów GUKPPIW Tadeusza Zawadzkiego i Kazimierza Idzika w obecności kierownika MUKPPIW w Płocku Waldemara Świątkowskiego], k. 22.

od listopada 1968 r. do czerwca 1970 r. w „Petro-Echu”, w „Notatkach Płockich” i innych wydawnictwach periodycznych ingerowano 20 razy w przypadkach ujawnienia tajemnicy państwowej na temat gospodarki i wojskowości. W piśmie utrwalił się ponadto mechanizm zależności urzędu cenzury od partii:

„W przypadku pewnych niejasności ze strony cenzora w informacjach charakteru politycznego zastrzeżenia były konsultowane z sekretarzem KPiM PZPR w Płocku, jak to miało miejsce w miesiącu maju 1969 r., kiedy to *Petro-Echo* w artykule *Niezwykły awans robotnika* przedstawiono w niekorzystnym świetle kandydata na posła tow. Bracha i sytuację organizacji partyjnej w jego miejscu pracy”⁵⁸¹.

Funkcjonowanie urzędów cenzorskich jako narzędzia aparatu partyjnego potwierdzają Janusz Adamowski i Andrzej Kozieł⁵⁸². Podobnie rzecz ujmują Jerzy Drygalski i Jacek Kwaśniewski⁵⁸³.

W związku ze zmianą podziału terytorialnego wprowadzono delegatury GUKPPIW, a w nowo utworzonych województwach powołano oddziały. W 1977 r. zwolniono z cenzurowania m.in. sprawozdania, życzenia oraz zaproszenia na konferencje⁵⁸⁴.

Podczas posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 listopada 1975 r. F. Dorobek poinformował o opóźnieniu w wydaniu numeru 3 (83) „Notatek Płockich” z powodu interwencji cenzora, który nie dopuścił do publikacji artykułu ks. T. Żebrowskiego pt. *900-lecie diecezji płockiej (1075-1975) i ponowny pogrzeb szczątków władców Polski*⁵⁸⁵. W związku z tym J. Chojnacki i F. Dorobek złożyli odwołanie od decyzji. Tłumaczono, że wypowiedź jest sprawozdaniem naukowym z badań własnych autora, uzupełnionych o materiały z sesji naukowej na ten temat, która miała miejsce w dniu 1 czerwca 1975 r. Powołano się na statutowy obowiązek Towarzystwa polegający na rejestrowaniu ważnych dla regionu wydarzeń, czego wynikiem było zamówienie u specjalisty artykułu omawiającego obchody 900-lecia diecezji i ponownego pogrzebu monarchów. List kończy się mocnym argumentem w obronie artykułu:

⁵⁸¹ APP, zespół Miejska Rada Narodowa w Płocku, sygn. 292, Kontrola zewnętrzna w Miejskim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Płocku, Protokół kontroli Miejskiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk przeprowadzonej w dniu 30 VI 1970 r. przez Jerzego Dyjasa, naczelnika Wydziału K[ontroli] GUKPPIW Czesława Garbacza, starszego cenzora W[ojewódzkiego] U[rzędu] K[ontroli] P[rasy], P[ublikacji] i W[idowisk] w obecności W. Świątkowskiego kierownika M[iejskiego] U[rzędu] K[ontroli] P[rasy], P[ublikacji] i W[idowisk], k. 25-26.

⁵⁸² J. Adamowski, A. Kozieł, *Cenzura w PRL*, dz. cyt., s. 65.

⁵⁸³ J. Drygalski, J. Kwaśniewski, *(Nie)realny socjalizm*, wyd. 2, Warszawa 1992, s. 273.

⁵⁸⁴ Z.J. Hirsz, dz. cyt., s. 206-207.

⁵⁸⁵ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu 1973-1978, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 XI 1975 r.

„Jesteśmy głęboko przekonani, że nikt z żyjących, ani z tych co po nas żyć będą nie usprawiedliwiłby nas z przemilczenia tego faktu na łamach jedyne­go w regionie kwartalnika *Notatki Płockie*. Uważamy, że opublikowanie artykułu w całości wraz z 4 zdjęciami służyć będzie procesom konsolidacji i integracji społecznej, o które tak Partia i Rząd zabiegają⁵⁸⁶.

Pismo skierowano do Stefana Kosickiego, prezesa GUKPPIW, ale za pośrednictwem Kazimierza Kąkola, ministra do spraw wyznań, na którego protekcję widać liczone. O tym, że prezes J. Chojnacki pozostawał w zażyłości z K. Kąko­lem świadczy chociażby korespondencja. W liście do J. Chojnackiego z 19 lipca 1974 r. minister pisał:

„Kuba, przyślij mi jeszcze jeden taki kapelutek biało-czerwony. [nieczytelne] mogę zwrócić po urlopie (wypiore). Pozdrawiam K. Kąkol⁵⁸⁷.

Można by uznać powyższy liścik za prywatny, gdyby nie został napisany na papierze firmowym Urzędu do Spraw Wyznań i przysłany w firmowej kopercie zaadresowanej na J. Chojnackiego jako prezesa. Odrobinę zabawna, błaha treść listu jest tylko tyle ważna, że świadczy o dobrych stosunkach Chojnackiego i Kąkola, co tłumaczy pośrednictwo ministra w załatwieniu sprawy.

Tekst ks. T. Żebrowskiego ukazał się z opóźnieniem w numerze 3 (82) „Notatek Płockich” pod zmienionym tytułem *Sesja naukowa w katedrze płockiej i ponowny pogrzeb szczątków władców Polski*⁵⁸⁸.

Kłopoty „Notatek Płockich” z cenzurą wspomina J. Wańkiewicz:

„Już po utworzeniu województwa cenzorką została pani Nowakowa, żona prokuratora. Elegancka pani. Jeden jedyny facet miał kłopoty z panią Nowakową, pan doktor Jakub Chojnacki. O ile była cenzura, to tylko w „Notatkach Płockich”. Zdejmowała mu niesamowicie. Dochodziło między nimi do uszczypliwości słownych i takich małych złośliwości. *No jak to tak, ale o co chodzi* – pytał Chojnacki, a ona mu zdejmowała jakichś tam biskupów, czy coś takiego...⁵⁸⁹.

Dopełnieniem i jednocześnie efektem działalności GUKPPIW było zjawisko autocenzury. Autorzy zdając sobie sprawę z tego, że każdy tekst musi przejść przez

⁵⁸⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego i przewodniczącego kolegium redakcyjnego „Notatek Płockich” F. Dorobka do prezesa GUKPPIW S. Kosickiego w sprawie odwołania od decyzji z dnia 18 XI 1975 r.

⁵⁸⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, List ministra kierownika Urzędu do Spraw Wyznań K. Kąkola do prezesa TNP J. Chojnackiego w sprawie prywatnej z dnia 19 VII 1974 r.

⁵⁸⁸ T. Żebrowski, *Sesja naukowa w katedrze płockiej i ponowny pogrzeb szczątków władców Polski*, „Notatki Płockie” 1975, nr 3 (82), s. 60-63.

⁵⁸⁹ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 10. Mowa o Marii Nowak, która była cenzorką w Oddziale GUKPIW w Płocku. Potwierdza to dokument: AAN, Zespół Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, sygn. 2362, Akta z lat 1966-1980. Segregator Łódź, karty nieponumerowane.

ręce cenzora, sami rezygnowali z mogących wywołać sprzeciw sformułowań, a nawet nie podejmowali określonej tematyki⁵⁹⁰. Jednakże nie wszyscy autorzy potwierdzają stosowanie autocenzury. Z relacji M. Chudzyńskiego wynika, że nie ograniczał się nigdy w wyborze tematów, czy sposobie ich opracowania⁵⁹¹.

Omawiając relacje z władzami omawianego okresu TNP, należy mieć na uwadze zarówno sam mechanizm nacisków władz partyjnych i państwowych, ale także i to, że często w wyniku tych wpływów podejmowano działania, które przynosiły jak najbardziej pozytywne efekty. Nie można bowiem zanegować popularyzowania wiedzy na przykład o M. Koperniku, mimo że było to narzucone lub dobrze widziane przez władze w danym momencie. Podobnie z czynami społecznymi. Częstokroć bez tego rodzaju akcji nie powstałyby szkoły, czy drogi, a sadzone wówczas lasy stanowią dzisiaj ekologiczne i gospodarcze bogactwo kraju. Co nie znaczy, że czyny społeczne miały wiele wspólnego z demokratycznym społeczeństwem obywatelskim, bowiem uczestnictwo w nich uczniów, studentów i pracowników najczęściej nie było dobrowolne.

W okresie 1968-1980 czasopismo „Notatki Płockie” aktywnie uczestniczyło w życiu umysłowym i społecznym miasta Płocka i regionu płockiego. Podejmowało szereg tematów, wynikających z najważniejszych potrzeb mieszkańców. Współpracowano w tym zakresie z terenowymi organami władzy państwowej i administracyjnej, pełniąc rolę upowszechniania akcji inspirowanych przez władze, jak np. rozwoju kultury, czy zbliżenia kultury i techniki.

W omawianym okresie dało się zaobserwować wpływ czynników partyjnych na niektóre decyzje redakcji czasopisma i władz TNP. Zauważyć w tym miejscu należy, że istniało wówczas wysokie upartyjnienie lokalnych władz państwowych i administracyjnych. Na przykład K. Janiak był przewodniczącym MRN w Płocku i jednocześnie sekretarzem KMIP PZPR w Płocku, a następnie wojewodą i jednocześnie I sekretarzem KW PZPR. Stąd też Towarzystwo i jego organ utrzymując niezbędne kontakty z władzami miasta czy województwa, automatycznie wchodziły w relacje z partią. Warto dodać ponadto, że w dekadzie Gierka partia zmieniła się w stosunku do czasów wcześniejszych. Traciła bowiem stopniowo ideologiczny charakter na rzecz pragmatyzmu. Coraz więcej działaczy posiadało wyższe wykształcenie, a toczone w kręgach partii polemiki coraz częściej dotyczyły gospodarki i państwa⁵⁹². Stąd relacje TNP i jego organu z władzami ujawniały się najczęściej w prowadzeniu merytorycznej dyskusji na aktualne tematy życia społecznego i gospodarczego.

⁵⁹⁰ Relacja J. Stefańskiego z dnia 16 VI 2011 r.

⁵⁹¹ Relacja M. Chudzyńskiego z dnia 10 V 2011 r. w sprawie autocenzury.

⁵⁹² A. Czubiński, *Historia Polski 1864-2001*, dz. cyt., s. 291.

Wpływ PZPR nie był na tyle duży, aby zaważyć na charakterze pisma. Z przeprowadzonych badań wynika, że w dalszym ciągu „Notatki Płockie” zachowały swoistość, na którą składało się m.in. podejmowanie spraw różnych środowisk. Z jednakowym bowiem uporem zabiegano o możliwość ukazania się w piśmie artykułów związanych z zakładami rafineryjnymi i petrochemicznymi, sztandarową inwestycją socjalizmu, jak i wypowiedzi na temat 900-lecia diecezji płockiej. Nie można zatem potwierdzić, aby pismo TNP w latach 1968-1980 odgrywało rolę polityczną.

W drugim okresie istnienia czasopisma „Notatki Płockie” zauważalny jest wzrost problemów z cenzurą, obok uciążliwości proceduralnych występowały merytoryczne ingerencje w treści artykułów.

Powiększał się ciągle krąg autorów zamieszczających swoje prace w „Notatkach Płockich”, wzmacniała się też jego rola integracyjna. W piśmie zamieszczano wypowiedzi należące do różnych gatunków, często nieprzystających do czasopisma naukowego, ale zawsze wzbogacały one wiedzę o historii i teraźniejszości Płocka i regionu płockiego. Stwierdzić zatem należy, że czasopismo poprzez poznawanie kultury miasta i Mazowsza Płockiego oraz rozpowszechnianie wiedzy odegrało ważną rolę kulturotwórczą.

3. Po stanie wojennym (1981-2011)

Jednym z najważniejszych wydarzeń, które przypadły na trzeci okres funkcjonowania „Notatek Płockich” było wprowadzenie stanu wojennego w 1981 r. W wyniku niepowodzenia reform ekonomicznych, utraty zaufania do PZPR przez znaczną część społeczeństwa oraz działań odbudowywanej „Solidarności” sytuacja stopniowo dojrzywała do przemian demokratycznych. Sprzyjała temu tzw. pierestrojka Michaiła Gorbaczowa. Obrady „okrągłego stołu” umożliwiły przeprowadzenie wolnych wyborów do sejmu i senatu⁵⁹³. Jak pisał Marcin Kula, frustracja społeczeństwa spowodowana trudnościami dnia codziennego w tamtym czasie kumulowała się i dała o sobie znać w 1989 r., kiedy ludzie bez żalu rozstali się z dotychczasowym ustrojem⁵⁹⁴. W 1989 r. rząd Tadeusza Mazowieckiego zaczął wprowadzanie nowego systemu politycznego oraz reform, przekształcających Polską gospodarkę w wolnorynkową. W 1990 r. rozwiązano PZPR.

W wyniku reform administracyjnych w 1990 r. oraz 1998 r. w Płocku oraz w regionie płockim zaszły duże zmiany. W 1990 r. zakończyły swoją działalność

⁵⁹³ A. Czubiński, *Historia Polski 1864-2001*, dz. cyt., s. 312-349.

⁵⁹⁴ *Socjalizm w życiu powszednim ...*, dz. cyt., s. 23.

Miejska Rada Narodowa w Płocku oraz Wojewódzka Rada Narodowa w Płocku⁵⁹⁵. Wyodrębniono wówczas dwa pionowo administracji terenowej: rządowej i samorządowej. Zasadniczą jednostką podziału terytorialnego było województwo, podczas gdy gmina była podstawową jednostką samorządu terytorialnego. Istniało zatem w dalszym ciągu województwo płockie, a nowopowstałą jednostką samorządu terytorialnego stała się gmina Płock. Jej władzą wykonawczą był prezydent miasta Płocka⁵⁹⁶. Do wprowadzenia reformy prezydentami miasta Płocka byli: Janusz Majewski (1981-1985), który był także członkiem TNP, a następnie Marian Rodzeń (1986-1990). Po jej wprowadzeniu funkcję tę sprawowali: Andrzej Drętkiewicz, związany z NSZZ „Solidarność” (1990-1995) i Dariusz Krajowski-Kukiel (1995-1998), działacz Unii Wolności, z ramienia koalicji Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Unii Wolności. W omawianym okresie funkcje wojewodów płockich pełnili kolejno: Antoni Bielak (1980-1990), członek Egzekutywy KMIP PZPR, a następnie sekretarz KW PZPR; Jerzy Wawszczak (1990-1994), związany z „Solidarnością”; Krzysztof Kołach (1994-1997), należący do PSL; Andrzej Drętkiewicz (1997-1998), rekomendowany przez Akcję Wyborczą „Solidarność”.

W wyniku reformy administracyjnej, zgodnie z ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, od 1 stycznia 1999 r. przestało istnieć województwo płockie, a Płock znalazł się w województwie mazowieckim⁵⁹⁷. Przedstawicielem rządu w województwie był wojewoda odpowiedzialny przed premierem. Utworzono nową instytucję samorządową – sejmik wojewódzki pod przewodnictwem marszałka, który kierował też zarządzeniem województwa⁵⁹⁸. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym przyznawała Płockowi status miasta na prawach powiatu. W związku z tym stał się też Płock gminą wykonującą zadania powiatu⁵⁹⁹. Miastem i gminą Płock zarządzał prezydent. Po 1998 r. prezydentami Płocka byli: Stanisław Jakubowski (1998-2001), związany z SLD; Wojciech Hetkowski (2001-2002), również z SLD; Mirosław Milewski, przedstawiciel Prawa i Sprawiedliwości (2002-2010); Andrzej Nowakowski, członek Platformy Obywatelskiej (od 2010 r.).

Relacje TNP z organami władzy państwowej, organami administracji państwowej oraz samorządowej w omawianym okresie układały się pomyślnie.

⁵⁹⁵ Ustawa z dnia 8 III 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz.U. RP 1990, nr 16, poz. 95; Ustawa z dnia 22 III 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej, Dz.U. RP 1998, nr 32, poz. 176.

⁵⁹⁶ „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2011, nr 18, s. 15.

⁵⁹⁷ Ustawa z dnia 24 VII 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz.U. RP 1998, nr 96, poz. 603. Por. B. Czarnecki, K. Czarnecka, *Teren byłego województwa płockiego w nowych układach administracyjnych – uwagi, refleksje, propozycje*, „Notatki Płockie” 2002, nr 4 (193), s. 22.

⁵⁹⁸ J. Karpiński, *Trzecia niepodległość. Najnowsza historia Polski*, Warszawa 2001, s. 226.

⁵⁹⁹ Ustawa z dnia 5 VI 1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz.U. RP 1998, nr 91, poz. 578.

Przedstawiciele urzędów miejskiego i powiatowego brali udział w dorocznych walnych zgromadzeniach stowarzyszenia, znali jego potrzeby oraz wspierali jego inicjatywy. Coroczne dotacje z Urzędu Wojewódzkiego pokrywały pokaźną część wydatków Biblioteki im. Zielińskich TNP. Wojewodowie płoccy z szacunkiem odnosili się do działalności najstarszego z istniejących towarzystw naukowych w Polsce. Siedziba TNP była obowiązkowym punktem wizyt gości wojewodów, a egzemplarze kwartalnika „Notatki Płockie” obowiązkowymi pamiątkami, za pomocą których Towarzystwo starało się upowszechniać swoje cele statutowe, m.in. dotyczące otaczania opieką wytworów kultury i narodowego dziedzictwa.

Przedstawiciele lokalnych władz nie zapominali o kolejnych jubileuszach „Notatek Płockich”. W 1981 r. z okazji 25-lecia kwartalnika wyrazi uznania na ręce prezesa Chojnackiego złożył wojewoda płocki Antoni Bielak. Zwrócił on uwagę nie tylko na działalność naukową i popularnonaukową czasopisma, ale i na jego społeczne oddziaływanie. Uznał, że kwartalnik ma istotne znaczenie naukowe i kulturalne dla województwa płockiego i Mazowsza Płockiego. Podkreślił też najdłuższy spośród pism świeckich okres wydawniczy⁶⁰⁰. Uroczystość odbyła się w siedzibie Urzędu Wojewódzkiego Płocku, w gabinecie wojewody 10 listopada 1981 r. W spotkaniu uczestniczyli oprócz zaproszonych członków kolegium redakcyjnego, władz TNP i przedstawicieli Płockiej Drukarni Akcydensowej także prezydent miasta Płocka Janusz Majewski, Alfred Wałek I sekretarz KW PZPR i prezes Mazowieckiego Towarzystwa Kultury oraz Jan Bolesław Nycek, redaktor naczelny „Tygodnika Płockiego”⁶⁰¹. Z tej samej okazji do J. Chojnackiego i przewodniczącego kolegium redakcyjnego adres gratulacyjny wystosował prezydent miasta Płocka J. Majewski. Pisał na temat zasług pisma w zakresie pracy naukowej i upowszechniania nauki w Płocku, w województwie płockim i na Mazowszu. Godną naśladowania nazwał kolektywną działalność ludzi zintegrowanych poprzez uczestniczenie w tworzenie czasopisma⁶⁰². Do spotkania jubileuszowego doszło również z okazji 30-lecia kwartalnika. 27 grudnia 1986 r. wojewoda A. Bielak w obecności sekretarza KW PZPR i wiceprzewodniczącego WRN Wiesława Paszkiewicza przyjął redakcję czasopisma, prezesa TNP i przedstawicieli drukarni. Uczestnicy spotkania otrzymali nagrody książkowe w podziękowaniu za owocną pracę⁶⁰³. 10 lat później, 6 września 1996 r. w gabinecie wojewody płockiego K. Kołacha odbyła się uroczystość z okazji 40-lecia działalności pisma. W spotkaniu z redakcją „Notatek Płockich” oraz prezesem TNP, oprócz wojewody, wzięli także udział wicewojewoda Marian Rodzeń i dyrektor Wydziału

⁶⁰⁰ *Listy gratulacyjne z okazji 25-lecia „Notatek Płockich”, „Notatki Płockie”* 1981, nr 3 (108), s. 3.

⁶⁰¹ *Z jubileuszu XXV-lecia kwartalnika „Notatki Płockie”, „Notatki Płockie”* 1982, nr 1 (110), s. 55.

⁶⁰² *Listy gratulacyjne z okazji 25-lecia „Notatek Płockich”, dz. cyt., s. 4.*

⁶⁰³ W. K.[oński], *Jubileusz 30-lecia „Notatek Płockich”, „Notatki Płockie”* 1987, nr 1 (130), s. 63.

Organizacji i Nadzoru Urzędu Wojewódzkiego Maria Solka. Zaproszono ponadto współwłaściciela drukarni Firet-Druk z Łodzi, gdzie był wówczas drukowany kwartalnik. Wojewoda w okolicznościowym wystąpieniu wyraził uznanie dla redakcji za upowszechnianie dziejów Mazowsza Płockiego i województwa płockiego. Uczestnicy spotkania otrzymali monety srebrne oraz albumy⁶⁰⁴.

Dla kolejnych zarządów TNP zamieszczanie przez autorów artykułów w „Notatkach Płockich” było przykładem nobilitującej społecznej działalności ku ogólnemu dobru. Nic zatem dziwnego, że publikowanie w czasopiśmie TNP stawało się ważnym argumentem przy uzasadnianiu wniosków o nagrody z okazji jubileuszy zasłużonych członków Towarzystwa. W pismach skierowanych do prezydenta Płocka Andrzeja Drętkiewicza i wojewody płockiego Jerzego Wawszczaka w sprawie nagród dla Antoniego Rajkiewicza, członka honorowego TNP w uzasadnieniu argumentowano, że od 1970 r. prowadzi on społecznie seminarium doktoranckie w Płocku, ale także, że „jest autorem szeregu artykułów w kwartalniku „Notatki Płockie” z dziedziny zatrudnienia i polityki społecznej”⁶⁰⁵. Podobnie było w przypadku wnioskowania o nadanie Stanisławowi Kostaneckiemu Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski w 1991 r. W uzasadnieniu podano, że był autorem publikacji w „Notatkach Płockich”⁶⁰⁶. Również na artykuły w czasopiśmie TNP oraz na wiele innych publikacji i dokonań, powołał się prezes J. Chojnacki, występując o nagrodę prezydenta Płocka dla Mariana Chudzyńskiego, wiceprezesa TNP⁶⁰⁷.

Po wprowadzeniu stanu wojennego działalność TNP i jego organu „Notatki Płockie” została utrudniona. Jednakże zarząd na posiedzeniu w dniu 28 grudnia 1981 r. wyraził zadowolenie, że udało się uniknąć zawieszenia działalności stowarzyszenia. Członkowie zarządu przyjęli do wiadomości, że zgodnie z dekretem o wprowadzeniu stanu wojennego z 12 grudnia 1981 r. ograniczono możliwość publicznych zgromadzeń⁶⁰⁸. Nie było więc możliwe urządzenie odczytów i sympozjów naukowych bez odpowiedniego zezwolenia⁶⁰⁹. Odnotowano podczas wspomnianego posiedzenia zarządu także wyłączenie z eksploatacji urządzenia

⁶⁰⁴ J.B. Nycek, *40-lecie kwartalnika „Notatki Płockie”*, „Notatki Płockie” 1996, nr 3 (168), s. 53-54.

⁶⁰⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Wniosek o przyznanie nagrody prezydenta Płocka dla A. Rajkiewicza z dnia 1 VI 1992 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Wniosek o przyznanie nagrody wojewody płockiego I stopnia dla A. Rajkiewicza z dnia 1 VI 1992 r.

⁶⁰⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Wniosek o nadanie Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski S. Kostaneckiemu z dnia 6 XII 1991 r.

⁶⁰⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Wniosek o przyznanie nagrody prezydenta Płocka dla M. Chudzyńskiego z dnia 10 IX 1997 r.

⁶⁰⁸ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1981-1984 r., Protokół nr 17/81 posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 XII 1981 r.

⁶⁰⁹ Dekret z dnia 12 XII 1981 r. o stanie wojennym, Dz.U. PRL z dnia 14 XII 1981 r., nr 29, poz. 154.

kserograficznego. Stwierdzono jednak, że poza tym cała działalność odbywać się będzie normalnie⁶¹⁰.

W związku z wprowadzeniem stanu wojennego zawieszono także wydawanie „Notatek Płockich”, co wywołało wśród członków zarządu potrzebę interweniowania w tej sprawie⁶¹¹. Po działaniach zarządu spodziewano się wprawdzie uchylenia zawieszenia, ale dopiero w trzecim kwartale 1983 r.⁶¹² W międzyczasie jednak, w dniu 22 lipca, stan wojenny zniesiono. Spowodowało to jedynie nieznaczne zaległości wydawnicze. Z relacji redaktora naczelnego W. Końskiego wynika, że w stanie wojennym pracował on tak jak przedtem i nie wynikały z tego żadne komplikacje⁶¹³.

Zgodnie z nową ustawą Prawo prasowe z 1984 r. prowadzenie prasowej działalności wydawniczej wymagało zezwolenia, które wydawał Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk (Art. 19). Nie obowiązywało ono wydawców, którzy wydawali tylko jeden tytuł. W takiej sytuacji było TNP, które musiało jednak uzyskać zezwolenie na wydawanie czasopisma (Art. 20)⁶¹⁴. W *Wykazie tytułów gazet i czasopism, na których wydawanie GUKPiW udzielił zezwolenia od dnia 13. 12. 1981 r.* pod pozycją 1278 widnieje wpis dotyczący „Notatek Płockich”⁶¹⁵:

Lp.	Tytuł	Wydawca	Częstotliwość	Nakład	Objętość	Format
1278	Notatki Płockie	Towarzystwo Naukowe Płockie Płock	Kwartalnik	3000	64 s.	A-4

W dalszym ciągu cała działalność wydawnicza TNP podlegała kontroli Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk⁶¹⁶. Kontroli podlegał nawet druk zaproszeń i życzeń, nawet noworocznych, nie wspominając już o książkach i czasopismach⁶¹⁷. Świadczy to o skali i powszechności kontroli wypowiedzi.

⁶¹⁰ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1981-1984 r., Protokół nr 17/81 posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 XII 1981 r.

⁶¹¹ Tamże.

⁶¹² *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1982*, Płock 1983, s. 42, 43-44.

⁶¹³ Jako łączony wyszedł tylko numer 2-3 (111-112) z 1982 r. Relacja W. Końskiego..., s. 4.

⁶¹⁴ Ustawa z dnia 26 I 1984 r. Prawo prasowe, Dz.U. PRL z 1984 r., nr 5, poz. 24.

⁶¹⁵ AAN, Zespół Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, sygn. 3559, Wykaz chronologiczny udzielonych zezwoleń od 13 XII 1981 r. do 30 IX 1989 r., Wykaz tytułów gazet i czasopism, na których wydawanie GUKPiW udzielił zezwoleń w okresie od dnia 13 XII 1981 r., karty nieponumerowane, oryginalna paginacja dokumentu s. 60.

⁶¹⁶ W lipcu 1981 r. zmieniona została nazwa urzędu na: Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk.

⁶¹⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo sekretarza generalnego TNP F. Dorobka do Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Płocku o wydanie zezwolenia na druk zaproszeń z dnia 18 III 1980 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictwa TNP W. Kowalewskiego do Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie Oddział

Drukarnia nie mogła zrealizować zamówienia bez zezwolenia cenzury, co potwierdzano specjalnym czerwonym stemplem. Na zwiększenie nakładu zgodę wyrażał prezes GUKPPIW⁶¹⁸.

Wydanie każdego numeru „Notatek Płockich” wymagało stosownego zezwolenia Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Płocku. Kiedy przystępowano do wydawania numeru 1 z 1987 r., w dniu 27 stycznia 1987 r. wystosowano do Okręgowego Urzędu Kontroli pismo następującej treści:

„Towarzystwo Naukowe Płockie uprzejmie prosi o wydanie zezwolenia na wykonanie klisz chemigraficznych do nr 1 (130) 1987 *Notatek Płockich*. W załączeniu wykaz zdjęć i projekt okładki”⁶¹⁹.

Następnego dnia wysłano zamówienie do Prasowych Zakładów Graficznych w Łodzi na wykonanie 22 klisz siatkowych i 3 kreskowych do wymienionego numeru⁶²⁰. W dniu 18 lutego 1987 r., wraz z zamówieniem, skierowano materiał numeru do Płockiej Drukarni Akcydensowej⁶²¹. Z uwagi na to, że w numerze miały znaleźć się treści dotyczące III Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultury, który odbył się w Poznaniu w roku 1986 z udziałem 315 delegatów towarzystw regionalnych, zwrócono się do Prezesa GUKPiW z prośbą o wyrażenie zgody na jednorazowe zwiększenie nakładu do czterech tysięcy. Informowano ponadto, że Towarzystwo zabezpieczyło potrzebną ilość papieru i kartonu, który został zdeponowany w magazynach Płockiej Drukarni Akcydensowej. Pismo podpisał prezes TNP J. Chojnacki, ale pod wnioskiem swoje poparcie wyraził Romuald

w Płocku o wydanie zezwolenia na druk zaproszeń na posiedzenie żałobne w związku ze śmiercią B. Jędrzejewskiego z dnia 8 VI 1987 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie Oddział w Płocku o wydanie zezwolenia na druk zaproszeń na odczyt B. Konarskiej-Pabiniak pt. *Dzieje teatru płockiego* z dnia 9 IX 1987 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie Oddział w Płocku o wydanie zezwolenia na druk zaproszeń z dnia 21 IX 1987 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie Oddział w Płocku o wydanie zezwolenia na wykonanie życzeń noworocznych z dnia 28 IX 1987 r.

⁶¹⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie na wykonanie numeru 3 (132) „Notatek Płockich” 1987 r. z dnia 20 października 1987 r. Tu informacja: „W załączeniu zgoda Prezesa GUKPiW”.

⁶¹⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie Oddział w Płocku o wydanie zezwolenia na wykonanie klisz chemigraficznych do numeru 1 (130) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 27 I 1987 r.

⁶²⁰ Klisze chemigraficzne kreskowe służyły do reprodukcji ilustracji z oryginałów jednotonalnych, np. z rysunków, z drzeworytów. Klisze chemigraficzne siatkowe służyły do reprodukcji ilustracji z oryginałów wielotonalnych, np. z fotografii. TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Prasowych Zakładów Graficznych w Łodzi w sprawie wykonania klisz do numeru 1 (130) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 28 I 1987 r.

⁶²¹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego i dyrektora biura TNP H. Lewandowskiej do Płockiej Drukarni Akcydensowej w sprawie wykonania numeru 1 (130) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 18 II 1987 r.

Dobrzeńiecki, Dyrektor Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Płocku⁶²². Dopiero w czerwcu 1987 r. skierowano do Płockiej Drukarni Akcydensowej pismo z prośbą o przeniesienie z depozytu 644 kilogramów papieru na druk numeru 1 (130) „Notatek Płockich”⁶²³.

Numer 3 (132) z 1987 r. kwartalnika TNP miał zawierać materiały z sesji naukowej poświęconej 750. rocznicy nadania praw miejskich Płockowi. Ze względu na wagę tematu wystąpiono z wnioskiem do Prezesa GUKPiW z prośbą o wydanie zezwolenia na jednorazowe zwiększenie nakładu kwartalnika z trzech do pięciu tysięcy egzemplarzy. Pismo podpisane przez J. Chojnackiego poparł, jak w przypadku numeru 1 (130), R. Dobrzeńiecki⁶²⁴. Zezwolenie takie otrzymano, wobec czego w dniu 20 października 1987 r. skierowano do Płockiej Drukarni Akcydensowej zamówienie wykonania numeru 3 (132) w ilości pięciu tysięcy egzemplarzy w objętości osiem arkuszy drukarskich⁶²⁵. Następnie redaktor wydawnictw TNP Włodzimierz Kowalewski zwrócił się do Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Płocku o wydanie zezwolenia na wykonanie klisz chemigraficznych. W piśmie zamieszczony został wykaz zdjęć⁶²⁶. Jeszcze tego samego dnia złożono zamówienie w Łódzkich Zakładach Graficznych na wykonanie 31 klisz siatkowych i 2 kreskowych do numeru 3 (132)⁶²⁷. Ostatecznie numer ten ukazał się w roku 1988⁶²⁸.

Z zachowanej korespondencji stowarzyszenia wynika stopniowe zanikanie relacji z cenzurą. Jednym z ostatnich druków wysłanych do kontroli w 1989 r.

⁶²² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do Prezesa Głównego Urzędu kontroli Publikacji i Widowisk w sprawie zezwolenia na zwiększenie nakładu numeru 1 (130) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 27 II 1987 r.

⁶²³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Płockiej Drukarni Akcydensowej w sprawie przeniesienia z depozytu papieru na druk numeru 1 (130) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 27 I 1987 r.

⁶²⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do Prezesa Głównego Urzędu kontroli Publikacji i Widowisk w sprawie zezwolenia na zwiększenie nakładu numeru 3 (132) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 25 IX 1987 r.

⁶²⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Płockiej Drukarni Akcydensowej w sprawie wykonania numeru 3 (132) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 20 X 1987 r.

⁶²⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie Oddział w Płocku o wydanie zezwolenia na wykonanie klisz chemigraficznych do numeru 3 (132) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 23 XI 1987 r. W wykazie zdjęć znalazły się następujące pozycje: zdjęcia 1-24 Ogólnopolska sesja naukowa zorganizowana przez Polskie Towarzystwo Historyczne i TNP z okazji 750. rocznicy lokacji Płocka, zdjęcia 25-26 Artykuł poświęcony związkowi miasta Płocka z miastem Darmstadt w RFN, zdjęcia 27-28 Zjazd wychowanków LO w Sierpcu, zdjęcie 29-65 rocznica urodzin prezesa TNP, zdjęcia 30-31 Przerywniki między artykułami, zdjęcie 32 Płockie Towarzystwo Fotograficzne im. Aleksandra Macieszy.

⁶²⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo redaktora wydawnictw TNP W. Kowalewskiego do Łódzkich Zakładów Graficznych w Łodzi w sprawie wykonania klisz do numeru 3 (132) 1987 r. „Notatek Płockich” z dnia 23 XI 1987 r.

⁶²⁸ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1988*, Płock 1989, s. 88.

był program wyborczy J. Chojnackiego w związku z kandydowaniem do Senatu RP⁶²⁹. Tego samego dnia TNP skierowało zamówienie do drukarni na 30 tysięcy egzemplarzy programu⁶³⁰. W związku z osłabieniem cenzury, a następnie jej zniesieniem w 1990 r. w kręgu zainteresowania znalazły się tematy dotychczas pomijane, np. zagadnienia związane z Armią Krajową, czy wojną 1920 r.

Niezależnie od działalności instytucji zajmujących się kontrolowaniem prasy funkcjonowało zjawisko autocenzury. W jej wyniku prasa pomijała wiele tematów nurtujących społeczeństwo⁶³¹. Redaktor naczelny i dziennikarz „Tygodnika Płockiego” w latach 1980-1982, członek TNP, Jan Bolesław Nycek powiązał ją z instynktem samozachowawczym i uznał za najbardziej krępującą formę cenzury⁶³².

Wydarzenia związane z rewolucją „Solidarności” zbiegły się ze śmiercią redaktora naczelnego pisma Franciszka Dorobka na początku 1981 r. i objęciem tej funkcji przez Wiesława Końskiego. Zmiana miała dla czasopisma duże znaczenie. Od tej pory zaczął się bowiem proces odchodzenia czasopisma od spraw bieżących w stronę naukowości oraz upowszechniania nauki i kultury. Było to wyrazem naukowych ambicji nowego redaktora naczelnego, a także jego większej odporności na naciski ze strony J. Chojnackiego, dla którego aktualne problemy miasta były równie ważne, jak wypowiedzi naukowe⁶³³. Odporność ta była większa, ale nie całkowita. Z relacji W. Końskiego wynika, że Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku wywierał presję na prezesa TNP, który z kolei wymuszał umieszczanie sugerowanych przez partię artykułów. Sytuacja taka miała miejsce w przypadku tekstu Mariana Dobrosielskiego pt. *Uwagi o kulturze politycznej w Polsce dzisiejszej*, w którym autor usprawiedliwiał wprowadzenie stanu wojennego niską kulturą polityczną społeczeństwa polskiego⁶³⁴. W sprawie zamieszczenia tekstu interweniował u J. Chojnackiego Jerzy Malanowski z KW PZPR. Prezes TNP z kolei wpłynął na redaktora naczelnego pisma, aby w imię wyższych racji tekst zamieścić⁶³⁵. Warto dodać, że M. Dobrosielski był tą samą osobą, która odegrała niechlubną rolę podczas pacyfikacji wiecu studentów Uniwersytetu Warszawskiego w dniu 8 marca 1968 r. Z zamieszczonej przez Jerzego Eislera w książce *Polski rok 1968* relacji wynika, że Dobrosielski, jako sekretarz Komitetu Uczelnianego PZPR

⁶²⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo przewodniczącego Komisji Wydawniczej W. Końskiego do Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie w sprawie zezwolenia na wydrukowanie *Programu wyborczego Jakuba Chojnackiego* z dnia 3 V 1989 r.

⁶³⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Zamówienie TNP skierowane do Warszawskiej Drukarni Akcydensowej z dnia 3 V 1989 r.

⁶³¹ M. Ciećwierz, *Polityka prasowa 1944-1948*, Warszawa 1989, s. 289-290.

⁶³² J.B. Nycek, *Pół i ćwierć prawdy*, „Nasz Płock” 2011, nr 2 (72) z czerwca 2011 r., s. 4

⁶³³ Relacja W. Końskiego..., s. 2.

⁶³⁴ M. Dobrosielski, *Uwagi o kulturze politycznej Polski dzisiejszej*, „Notatki Płockie” 1982, nr 4 (113), s. 3-13.

⁶³⁵ Relacja W. Końskiego..., s. 4.

na UW, wskazywał przebranych za robotników funkcjonariuszom UB studentów do zatrzymania. W dniu 9 marca „wstawił się” zatrzaśnięciem drzwi Wydziału Filozofii przed studentami, których goniła milicja⁶³⁶.

Towarzystwo Naukowe Płockie w omawianym okresie nie rezygnowało ze współpracy z władzami miejskimi. Na przykład kiedy MRN w Płocku uchwałą z dnia 27 marca 1985 r. ustanowiła rok 1985 rokiem wybitnego płocczanina Bolesława Krzywoustego w związku z jego 900. rocznicą urodzin, TNP aktywnie włączyło się w organizację obchodów⁶³⁷. Wydało publikację, zawierającą referaty wygłoszone podczas okolicznościowej sesji w dniu 20 sierpnia 1985 r.⁶³⁸ W numerze 1 „Notatek Płockich” z 1985 r. zamieszczono uchwałę MRN w Płocku, a sesji poświęcono numer 3, na okładce którego umieszczono informację o obchodach oraz wizerunek Bolesława Krzywoustego⁶³⁹. Postać władcy bardzo dobrze pasowała do celów politycznych. Krzywousty, ze względu na walki toczone z Niemcami na terenach zwanych ziemiami odzyskanymi, wpisywał się idealnie w politykę, pamiętającą jeszcze czasy W. Gomułki. Podkreślono to w samej uchwale, charakteryzując Bolesława Krzywoustego jako władcę, który:

„[...] całe życie poświęcił sprawom obrony kraju przed zakusami zaborczych sąsiadów oraz utrzymaniu granic zachodnich i północnych, w oparciu o Bałtyk i Odrę. [...] Dzisiaj, gdy zgodnie ze sprawiedliwością dziejową wróciliśmy przed 40 laty na prastare ziemie zachodnie i północne, postać Bolesława III Krzywoustego nabiera szczególnego znaczenia. Nadchodząca 900 rocznica urodzin wielkiego władcy ma ogromne znaczenie zarówno z punktu widzenia naukowo-historycznego, jak i politycznego”⁶⁴⁰.

W 1985 r. ukazała się seria znaczków pocztowych *40. rocznica powrotu Ziemi Zachodnich do Macierzy*, na których widnieją podobizny Bolesława Krzywoustego, Władysława Gomułki, ministra Ziemi Odzyskanych w latach 1945-1949 i Piotra Zaręby, prezydenta Szczecina w latach 1945-1950. Wszystkie znaczki opatrzone są hasłem *Byliśmy, Jesteśmy, Będziemy*⁶⁴¹. Jeden z nich, z wizerunkiem średniowiecznego władcy, zamieszczono jako ilustrację artykułu Gerarda Labudy

⁶³⁶ J. Eisler, *Polski rok 1968*, Warszawa 2006, s. 238, 270.

⁶³⁷ APP, zespół Miejska Rada Narodowa w Płocku, sygn. 50/789/152, Protokoły posiedzeń Komisji Oświaty i Kultury MRN w Płocku, Uchwała MRN w Płocku w sprawie obchodów 900 rocznicy urodzin Bolesława Krzywoustego, k. 248-250.

⁶³⁸ *Bolesław III Krzywousty: w 900 rocznicę urodzin*, oprac. J. Chojnacki, Płock 1988.

⁶³⁹ *Uchwała Nr VIII/26/85 Miejskiej Rady narodowej w Płocku z dnia 27 marca 1985 r. w sprawie obchodów 900 rocznicy urodzin Bolesława III Krzywoustego*, „Notatki Płockie” 1985, nr 1 (122), s. 60-61; „Notatki Płockie” 1985, nr 3 (124).

⁶⁴⁰ *Sprawozdanie z działalności TNP w roku 1985*, Płock 1986, s. 30-31.

⁶⁴¹ Znaczki nr 2822, 2823, 2824, emisja 1985, projekt S. Małecki, Katalog znaków pocztowych, <http://www.kzp.pl/index.php?artykul=kat-zn-1985-zn2822>, autor M. Jedziniak, dostęp: 29 IV 2011 r.

pt. *Bolesław Krzywousty i jego czasy*⁶⁴². Towarzystwo wydało z okazji 900. rocznicy urodzin Bolesława Krzywoustego medal z wizerunkiem władcy na awersie i z postacią żołnierza z pepeszą i napisem *Szlakiem Krzywoustego Kołobrzeg Szczecin 1945*. Medal wydrukowano jako ilustrację do artykułu S. Kostaneckiego pt. *Bolesław III Zwycięski, zwany Krzywoustym, i Płock*⁶⁴³.

Jak wspomniano, w jednym z numerów kwartalnika z 1985 r. zamieszczono sprawozdanie z sesji naukowej z okazji 900. rocznicy urodzin Bolesława Krzywoustego. Uroczystość odbywała się z udziałem władz państwowych, kościelnych i partyjnych. Jednym z przedstawicieli PZPR był Henryk Bednarski, sekretarz Komitetu Centralnego, były prezes Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, który wygłosił okolicznościowe przemówienie⁶⁴⁴. Prezes TNP wysłał H. Bednarskiemu egzemplarz numeru 3 (124), a następnie otrzymał od niego podziękowanie i jednocześnie prośbę o przysłanie zdjęć z uroczystości. Honorarium za wykorzystanie przez redakcję przemówienia autor listu postanowił przeznaczyć na cele Towarzystwa⁶⁴⁵.

Przy okazji warto odnotować pismo Mieczysława Rakowskiego, wiceprezesa Rady Ministrów, jakie skierował on do TNP w imieniu generała W. Jaruzelskiego, prezesa Rady Ministrów, w związku z wystąpieniami w sprawie obchodów 900. rocznicy Bolesława Krzywoustego. M. Rakowski zalecał w nim umiar, skromność i rozwagę wobec rozbuchanych propozycji J. Chojnackiego, łącznie z wybudowaniem pomnika Krzywoustego⁶⁴⁶.

Po ukazaniu się numeru 3 (124) „Notatek Płockich”, zawierających sprawozdanie oraz referaty z sesji poświęconej Krzywoustemu, prezes J. Chojnacki posłał go W. Jaruzelskiemu. W dołączonym liście wyrażał żal z powodu nieobecności generała, ale liczył na jego wizytę w siedzibie TNP w przyszłości⁶⁴⁷. Dodatkowo prezes dołączył numer 1 (122) „Notatek Płockich”, wyrażając nadzieję, że W. Jaruzelskiego zainteresuje tekst o Rychezie, królowej Polski, żonie Mieszka II, pochowanej w katedrze w Kolonii⁶⁴⁸.

⁶⁴² G. Labuda, *Bolesław Krzywousty i jego czasy (1085-1102-1138) – jakim był?, - jak go widzimy?, – jak go oceniamy?*, „Notatki Płockie” 1985, nr 3 (124), s. 10-15.

⁶⁴³ Medal 900. rocznica urodzin Bolesława Krzywoustego wykonany według koncepcji J. Chojnackiego według projektu Stanisława Makulińskiego przez Mennicę Państwową, „Notatki Płockie” 1985, nr 3 (124), s. 21; J. Stefański, *Płock w medalierstwie*, maszynopis, s. 5, w posiadaniu autora.

⁶⁴⁴ J. Chojnacki, *Bolesław III Krzywousty – w 900 rocznice urodzin. Sesja naukowa Towarzystwa Naukowego Płockiego (TNP)*, „Notatki Płockie” 1985, nr 3 (124), s. 3-9.

⁶⁴⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie sekretarza Komitetu Centralnego PZPR H. Bednarskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za „Notatki Płockie” z dnia 3 III 1986 r.

⁶⁴⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo wiceprezesa Rady Ministrów M. Rakowskiego do TNP w sprawie obchodów 900-lecia urodzin Bolesława Krzywoustego z dnia 23 VII 1985 r.

⁶⁴⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do przewodniczącego Rady Państwa PRL gen. W. Jaruzelskiego w związku z wysłaniem numeru „Notatek Płockich” z dnia 21 IV 1986 r.

⁶⁴⁸ J. Chojnacki, *Królowa Polski w katedrze kolońskiej. Z delegacji do Fryzycji, Norymbergi i Kolonii w Republice Federalnej Niemiec*, „Notatki Płockie” 1985, nr 1 (122), s. 3-13.

Do kolejnego listu, skierowanego w 1987 r. do generała również dołączono numery „Notatek Płockich”⁶⁴⁹. W numerze 1 (127) z 1986 r. znajdowało się wystąpienie J. Chojnackiego podczas Kongresu Nauki Polskiej w 1986 r., w którym również uczestniczył gen. Jaruzelski⁶⁵⁰. Numer 1 (130) z 1987 r. zawierał sprawozdanie z III Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultury w 1986 r.⁶⁵¹

Jak widać, w omawianym okresie J. Chojnacki poprzez rozpowszechnianie „Notatek Płockich” kontynuował dzieło propagowania działalności Towarzystwa na polu badania dorobku społecznego Mazowsza Płockiego. Nadesłane podziękowania świadczą, że pismo otrzymywali były premier Józef Pińkowski⁶⁵² oraz Benon Miśkiewicz, minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki⁶⁵³. W październiku 1982 r. w liście do Henryka Jabłońskiego pisał:

„Wielce Szanowny Panie Profesorze, uprzejmie przesyłam nowy zeszyt nr 1/110 kwartalnika *Notatki Płockie* zawierający m.in. referat wygłoszony przeze mnie w Bazylice Katedralnej w Płocku, w dniu 28 lutego 1982 r. na temat romańskich Drzwi Płockich. Pozwalam sobie w nim powołać się (s. 11) na słowa Pana Profesora wypowiedziane do Papieża Jana Pawła II na lotnisku w Balicach. Łączę wyrazy prawdziwego szacunku Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego dr inż. Jakub Chojnacki”⁶⁵⁴.

Autor skierował list nie do przewodniczącego Rady Państwa, lecz do H. Jabłońskiego jako profesora, którego dorobek naukowy bardzo cenił. Profesor podziękował prezesowi TNP w liście z dnia 15 października 1982 r.⁶⁵⁵ Po objęciu przez M. Rakowskiego funkcji premiera J. Chojnacki skierował do niego gratulacje i życzenia „odważnego wykonywania wielu koniecznych zmian w interesie Ojczyzny i zakończenia wreszcie jałowej gadaniny i zebraniomani, a przywrócenia

⁶⁴⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do przewodniczącego Rady Państwa PRL gen. W. Jaruzelskiego w związku z wysłaniem numeru „Notatek Płockich” z dnia 17 IX 1987 r.

⁶⁵⁰ J. Chojnacki, *Nauka w służbie narodu – III Kongres nauki Polskiej*, „Notatki Płockie” 1986, nr 2 (127), s. 8-21.

⁶⁵¹ Cz. Niedzielski, *III Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury*, „Notatki Płockie” 1987, nr 1 (130), s. 3-10.

⁶⁵² Józef Pińkowski był premierem od sierpnia 1980 do lutego 1981 r. R. Habielski, J. Osica, *Między niewolą a wolnością. Kronika czterech pokoleń 1900-1997*, Warszawa 1998, s. 239.

⁶⁵³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie J. Pińkowskiemu dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przysłanie „Notatek Płockich” z dnia 1 I 1982 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki B. Miśkiewicza dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przysłanie „Notatek Płockich” z dnia 15 XI 1982 r.

⁶⁵⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do H. Jabłońskiego w związku z wysłaniem „Notatek Płockich” z dnia 14 X 1982 r. Słowa H. Jabłońskiego dotyczyły pomnażania dorobku pokoleń poprzednich, których Polska Ludowa była spadkobierczynią.

⁶⁵⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie H. Jabłońskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przysłanie „Notatek Płockich” z dnia 15 X 1982 r. (Pisma datowane są dzień po dniu, co zapewne było pomyłką).

etosu twórczej pracy”⁶⁵⁶. Rakowski przyjął życzenia oraz poinformował, że wstąpił już na drogę konkretnych działań, które miały być dopiero początkiem „likwidacji materialnych i moralnych skutków kryzysu”⁶⁵⁷.

Kwartalnik TNP pojawiał się również w kontekście korespondencji J. Chojnackiego ze Zbigniewem Siemiątkowskim. W związku z objęciem przez niego urzędu ministra spraw wewnętrznych w 1996 r. Prezes TNP przesłał swoim zwyczajem gratulacje, życzenia oraz zaproszenie do siedziby TNP, za które otrzymał podziękowanie⁶⁵⁸. J. Chojnacki zachęcony życzliwością ministra wysłał kolejny list wraz z dwoma numerami „Notatek Płockich”⁶⁵⁹. W numerze 4 (165) z 1995 r. wydrukowano list zarządu TNP do Aleksandra Kwaśniewskiego, zawierający gratulacje z okazji wyboru na prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. W liście tym zarząd TNP przekonywał do idei wybudowania w Płocku konnego pomnika Bolesława Krzywoustego za pieniądze Wojska Polskiego i społeczeństwa Płocka⁶⁶⁰. W drugim wysłanym ministrowi Siemiątkowskiemu numerze znalazło się sprawozdanie z wizyty kandydata na prezydenta A. Kwaśniewskiego w siedzibie TNP, w której uczestniczył także Z. Siemiątkowski, jeszcze jako rzecznik prasowy klubu Sojuszu Lewicy Demokratycznej w Sejmie RP. Utrwalono w tekście szczególne słowa powitania przez J. Chojnackiego:

„Witam Cię Aleksandrze Wielki Kwaśniewski, w grodzie Krzywoustego i Krzywickiego – przyszły prezydencie Rzeczypospolitej”⁶⁶¹.

W odpowiedzi minister Z. Siemiątkowski nadesłał podziękowanie za przysłane dwa numery kwartalnika TNP. Pisał, że są one dla niego miłą pamiątką pobytu w Płocku podczas kampanii prezydenckiej. Z. Siemiątkowski wyraził ponadto zainteresowanie pozostałymi artykułami zawartymi w czasopiśmie. Uznał, że są one nieocenionym źródłem wiedzy o ziemi płockiej⁶⁶².

⁶⁵⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, List gratulacyjny prezesa TNP J. Chojnackiego do premiera M. Rakowskiego z dnia 2 X 1988 r.

⁶⁵⁷ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie premiera M. Rakowskiego dla J. Chojnackiego za życzenia z dnia 9 XI 1988 r.

⁶⁵⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie ministra spraw wewnętrznych Z. Siemiątkowskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za gratulacje z dnia 29 III 1996 r.

⁶⁵⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do ministra spraw wewnętrznych Z. Siemiątkowskiego w związku z wysłaniem numerów „Notatek Płockich” z dnia 27 IV 1996 r.

⁶⁶⁰ Pismo zarządu TNP do prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego, „Notatki Płockie” 1995, nr 4 (165), s. 57.

⁶⁶¹ W. Koński, *Posel Aleksander Kwaśniewski – kandydat na prezydenta RP w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego (TNP)*, „Notatki Płockie” 1995, nr 3 (164), s. 54-56. W liście J. Chojnackiego z dnia 27 IV 1995 r. wystąpiła pomyłka, błędnie podano, że chodzi o numer 4 (164).

⁶⁶² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie ministra spraw wewnętrznych Z. Siemiątkowskiego dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przysłanie numerów „Notatek Płockich” z dnia 22 V 1996 r.

W dniu 6 grudnia 1996 r. do siedziby TNP na zaproszenie zarządu przybył A. Kwaśniewski już jako prezydent RP. Odbył tu spotkanie z płocczanami w liczbie ok. 200 osób. Prezes TNP J. Chojnacki oraz prezydent A. Kwaśniewski wygłosili przemówienia, które nagrano w celu ich późniejszego opublikowania w „Notatkach Płockich”. W tym celu J. Chojnacki zwrócił się z pisemną prośbą do prezydenta, tytułując go ekscelencją, o autoryzowanie wypowiedzi, dołączając 13 zdjęć dokumentujących wizytę⁶⁶³. Sprawozdanie zilustrowane tymi zdjęciami ukazało się w numerze 4 (169) za 1996 r. na pierwszym miejscu w numerze, co świadczy o randze wizyty dla stowarzyszenia⁶⁶⁴.

Korespondencja wskazuje, że „Notatki Płockie” były wysyłane przez prezesa TNP także instytucjom kościelnym. W 1996 r. do Ośrodka Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie został wysłany numer 4 (165), w którym zawarta była informacja o ukazaniu się artykułu ks. Wojciecha Góralskiego pt. *Habemus Papam...* o kontaktach papieża z ziemią płocką („Kurier Mazowiecki” 1994, nr 51-52, s. 23). W odpowiedzi ks. Michał Jagosz, dyrektor Ośrodka przysłał podziękowanie oraz prośbę o wykonanie kserokopii artykułu ks. Góralskiego. J. Chojnacki na liście zanotował, że 21 sierpnia 1996 r. wysłał oczekiwane kopie oraz numer 1 (163) „Notatek Płockich” zawierający dokumentację obchodów jubileuszowych 175-lecia TNP, a także pocztówki i karty pocztowe z IV wizyty Jana Pawła II w Polsce⁶⁶⁵.

„Notatki Płockie” były też przedmiotem korespondencji z ludźmi nauki, np. z Adolfem Paterą, czeskim chemikiem, mineralogiem i metalurgiem oraz historykiem Władysławem Serczykiem, który z szacunkiem wyrażał się o numerze 1 (186) z 2001 r.⁶⁶⁶

W wyniku wejścia w życie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. *Prawo o stowarzyszeniach* oraz w konsekwencji zmian w ustawie z dnia 3 grudnia 1984 r. *Prawo budżetowe* TNP utraciło stałe dotacje na działalność. Na skutek reform wprowadzonych przez wicepremiera i ministra finansów Leszka Balcerowicza⁶⁶⁷ Towarzystwo znalazło się w skrajnie trudnej sytuacji, pozostając bez opieki państwa. J. Chojnacki wysyłał w związku z tym dramatyczne pisma z prośbą o pomoc. W pismach tych powoływał się na dorobek pokoleń członków TNP, w tym na naukowe

⁶⁶³ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do prezydenta RP A. Kwaśniewskiego w sprawie autoryzowania wypowiedzi z dnia 11 I 1997 r.

⁶⁶⁴ J. Chojnacki, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski z wizytą w Towarzystwie Naukowym Płockim*, „Notatki Płockie” 1996, nr 4 (168), s. 3-14.

⁶⁶⁵ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie dyrektora Ośrodka Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie ks. M. Jagosza dla prezesa TNP J. Chojnackiego za przysłanie „Notatek Płockich” z dnia 17 VII 1996 r.

⁶⁶⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie chemika, mineraloga i metalurga A. Paterę dla prezesa TNP J. Chojnackiego z dnia 19 II 1995 r.; TNP, dokumenty nieuporządkowane, Podziękowanie W. Serczyka dla prezesa TNP J. Chojnackiego z dnia 5 V 2001 r.

⁶⁶⁷ J. Karpiński, dz. cyt., s. 71.

wydawnictwa, do których zaliczył także wydawany wówczas od 33 lat kwartalnik „Notatki Płockie”. Jedną z takich próśb, o dotację w wysokości 300 milionów złotych na 1990 r., skierowaną była do Jana Janowskiego, wicepremiera, ministra, kierownika Urzędu Postępu Naukowo-Technicznego i Wdrożeń⁶⁶⁸.

W wyniku zmian prawnych Towarzystwo nie otrzymywało już stałych dotacji na działalność. Na funkcjonowanie naukowej Biblioteki im. Zielińskich pozyskiwano każdego roku dofinansowanie w wysokości około 85% ze środków ministerstwa odpowiedzialnego za naukę, jednakże w trybie konkursowym⁶⁶⁹. W ten sposób dofinansowane było również wydawanie „Notatek Płockich”⁶⁷⁰.

Przełom roku 1989 zaznaczył się w czasopiśmie TNP wypowiedzią J. Chojnackiego, w której podsumował on nieudany start w wyborach do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Tekst pt. *Kandydowałem do Senatu*, który można uznać za credo życiowe, ale i swego rodzaju testament, uderza szczerością i prostotą sformułowań na temat tworzącej się nowej rzeczywistości. Chojnacki rozumiał konieczność dziejowych przemian i akceptował je, ale twardo sprzeciwiał się warcholstwu i lenistwu. Praca była dla niego wartością najwyższą, przekonywał, że dzięki niej inne narody osiągają większy rozwój cywilizacyjny i status materialny niż Polacy. Źle oceniał ogarniające cały kraj strajki, które postrzegał – podobnie jak Lech Wałęsa – jako „spirale śmierci”. W zamieszczonym na łamach czasopisma programie wyborczym poruszył tematy ważne nie tylko dla Płocka, ale i dla całego kraju, np. problem mieszkalności, który – powtarzając za Antonim Rajkiewiczem – uznał za kluczową gałąź rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Zamieścił ponadto Autor w swojej wypowiedzi eleganckie listy gratulacyjne, jakie wystosował do Stanisława Stompy i Andrzeja Celińskiego, którzy weszli wówczas do Senatu z województwa płockiego⁶⁷¹.

Po 1990 r. wpływy J. Chojnackiego nie były już tak duże jak przed przełomem, ale dzięki jego uporowi i konsekwencji udało się jeszcze utrzymać bazę naukową w postaci własnej biblioteki, a nawet rozpocząć jej informatyzację, której wdrożenie postulował W. Koński. Jednakże zmiany technologiczne i gospodarcze sprawiły, że osiemdziesięcioletniemu J. Chojnackiemu coraz trudniej

⁶⁶⁸ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do wicepremiera, ministra, kierownika Urzędu Postępu Naukowo-Technicznego i Wdrożeń J. Janowskiego w sprawie dotacji z dnia 14 XI 1989 r.

⁶⁶⁹ TNP, dokumenty bieżące, Umowa Nr 515/P-DUN/2011 z dnia 19 IV 2011 r. pomiędzy Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego a TNP na realizację i finansowanie zadań Biblioteki im. Zielińskich TNP z zakresu działalności upowszechniającej naukę w roku 2011.

⁶⁷⁰ TNP, dokumenty bieżące, Umowa Nr 532/P-DUN/2011 z dnia 19 IV 2011 r. pomiędzy Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego a TNP na realizację i finansowanie zadań z zakresu działalności upowszechniającej naukę w roku 2011 – wydawanie kwartalnika „Notatki Płockie” nr 1-4/2011.

⁶⁷¹ J. Chojnacki, *Kandydowałem do Senatu*, „Notatki Płockie” 1989, nr 2 (139), s. 47-59.

było kierować stowarzyszeniem. Spowodowało to zmianę na stanowisku prezesa. Nowo wybrany prezes Zbigniew Kruszewski doprowadził do uporządkowania spraw wynikających ze zmiany systemu ekonomicznego oraz wyznaczył nowe kierunki działania placówek TNP zgodnie z wymogami współczesności. W okresie sprawowania mandatu senatora RP i posła ziemi płockiej inicjował współpracę merytoryczną pomiędzy Senatem RP a Towarzystwem. Najbardziej spektakularnym jej przejawem było zorganizowanie wystawy pierwodruku dzieła M. Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium* w Senacie RP w 2003 r. z okazji 530. rocznicy urodzin i 460. rocznicy śmierci wielkiego astronoma. Wystawę otworzył marszałek Senatu Longin Pastusiak. Sprawozdanie z wystawy zamieszczono w dziale „Kronika” czasopisma TNP⁶⁷². W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej prezes Z. Kruszewski zaangażował się w kampanię propagującą zagadnienia związane z integracją. Na łamach „Notatek Płockich” znalazł się tekst jego wystąpienia podczas Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 2 kwietnia 2004 r. na temat szans i zagrożeń związanych z przystąpieniem do Unii. Przypominał w nim m.in. różne inicjatywy Towarzystwa przybliżające społeczeństwu tematykę unijną. Zawarł tu także gorzką refleksję na temat finansowania stowarzyszeń naukowych i kulturalnych:

„Wszyscy [...] na co dzień jesteśmy strażnikami narodowego dziedzictwa. Jednak to między innymi i Państwo – mówię o Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego – swoją decyzją lub brakiem decyzji ochraniają pamiątki ojców lub pogrążają je w niebycie. Dobrym przykładem jest Towarzystwo Naukowe Płockie [...]. Wszyscy widzą potrzebę jego istnienia, ale nikt nie zastanawia się nad jego finansowaniem. W tym sensie bez znaczenia dla Państwa pozostaje funkcjonowanie [...] Biblioteki im. Zielińskich TNP. Nie mają dla Państwa znaczenia tłumy młodzieży odwiedzającej naszą placówkę, a tym samym i rozwój intelektualny młodego pokolenia zdaje się nie zajmować niczyjej uwagi. I to jest zagrożeniem, ale raczej nie ze strony Unii, lecz ze strony tych, którzy decydują o środkach finansowych”⁶⁷³.

Na temat integracji z Unią Europejską Z. Kruszewski wypowiadał się także podczas Uroczystej Sesji Rady Miasta i Rady Powiatu Płockiego w dniu 27 kwietnia 2004 r. Mówił między innymi o znaczeniu nauki dla przyszłego rozwoju Polski. Wspomniał o swojej idei utworzenia Centralnego Okręgu Wiedzy, Edukacji, Wysokich Technik i Technologii na obszarze województw mazowieckiego

⁶⁷² A. Ciechomska, *De revolutionibus orbium coelestium Mikołaja Kopernika w Senacie RP*, „Notatki Płockie” 2003, nr 4 (197), s. 49; L. Pastusiak, *Wystąpienie z okazji otwarcia wystawy dzieła M. Kopernika w Senacie RP*, „Notatki Płockie” 2003, nr 4 (197), s. 50; T. Rzemyskowski, *Wielkie dzieło Kopernika w Senacie RP*, „Notatki Płockie” 2003, nr 4 (197), s. 51.

⁶⁷³ Z. Kruszewski, *Szanse i zagrożenia związane z integracją*, „Notatki Płockie” 2004, nr 2 (199), s. 55.

i łódzkiego. Przekonywał także o coraz większej roli informatyzacji. Wypowiedź odnotowano w „Notatkach Płockich”⁶⁷⁴.

Czasopismo TNP odzwierciedlało tendencje swoich czasów związane z tworzeniem społeczeństwa informacyjnego. Zwracał na to uwagę Z. Kruszewski w artykule zamieszczonym w „Notatkach Płockich”. Pisał, że postęp, jaki dokonał się w technologiach informacyjnych i w mediach elektronicznych spowodował zmiany we wszystkich rodzajach działalności ludzkiej. Spowodowało to opracowanie *Ustawy o informatyzacji niektórych podmiotów realizujących zadania publiczne*. Wskazywał ponadto na konieczność tworzenia nowych ustaw wynikających z dynamicznych przemian technologicznych⁶⁷⁵.

Mimo zmiany ustroju w Polsce nie zmieniła się sytuacja TNP w kwestii bezpieczeństwa finansowego. Prezesowi J. Chojnackiemu udało się jednak przeprowadzenie stowarzyszenia wraz z jego placówkami oraz czasopismem „Notatki Płockie” przez okres PRL. Można nawet uznać ten czas za udany pod względem materialnym – rozbudowano bowiem bazę naukową w postaci Biblioteki im. Zielińskich, nieprzerwanie, mimo trudności, wydawano i rozwijano własne czasopismo. Odpowiedzialność za misję, tradycję i dorobek stowarzyszenia cechowała zarząd TNP pod kierownictwem Z. Kruszewskiego. Z tego powodu Towarzystwo odznaczało się otwartą postawą wobec władz państwowych i samorządowych oraz partii politycznych, a także posługiwało się metodami wynikającymi z poszanowania tolerancji i demokracji w trosce o bezpieczeństwo organizacji. Nie oznaczało to jednak braku trudności z wydawaniem własnego kwartalnika. Wydawca nie posiadał środków na wypłacanie honorariów autorom, a środki pozyskiwane w konkursach grantowych przeznaczane były na częściowe tylko pokrycie kosztów druku. TNP, pozbawione stałych dotacji, znalazło się w jednym przedziale ze stowarzyszeniami, które nie musiały utrzymywać żadnego majątku, a co dopiero mówić o skarbach piśmiennictwa, nie wydawały czasopisma podnoszącego poziom wiedzy społeczeństwa, a często nawet nie prowadziły żadnej działalności i trwały zawieszony w fikcji. Według polskiego prawa TNP prowadzące naukową bibliotekę oraz wydające publikacje popularne i naukowe, w tym „Notatki Płockie”, pod względem systemu finansowania znalazło się w jednej kategorii np. ze stowarzyszeniami hodowców drobnego inwentarza.

W ostatnim okresie działalności kwartalnika „Notatki Płockie” dało się zauważyć stopniowe odejście od zorientowania na sprawy bieżące, choć i takie

⁶⁷⁴ Z. Kruszewski, *Miejsce i uwarunkowania regionu płockiego w Unii Europejskiej*, „Notatki Płockie” 2004, nr 3 (200), s. 54-55.

⁶⁷⁵ Z. Kruszewski, *Potrzeba tworzenia ustaw w warunkach powstawania społeczeństwa informacyjnego*, „Notatki Płockie” 2005, nr 1 (202), s. 49-51.

miały miejsce, m.in. propagowanie wejścia Polski do Unii Europejskiej. Od 1981 r. stale rozwijano kwartalnik jako pismo naukowe i upowszechniające wyniki badań nad kulturą Płocka i Mazowsza Płockiego. Wkład zespołu redakcyjnego czasopisma w pielęgnowanie tradycji oraz w utrwalanie historii małej ojczyzny doceniany był przez przedstawicieli administracji państwowej i samorządowej, zwłaszcza przy okazji jubileuszy „Notatek Płockich”.

W ostatnim z omawianych okresów funkcjonowania kwartalnika „Notatki Płockie” miało miejsce największe w dotychczasowej jego historii rozszerzenie kręgu autorów oraz ich zintegrowanie. W związku z rozwojem szkolnictwa wyższego w Płocku czasopismo stało się platformą współpracy wszystkich miejscowych uczelni. Ich wykładowcy zaczęli publikować swoje artykuły w kwartalniku, wnosząc nowe treści w dotychczasowy stan wiedzy o Płocku i Mazowszu Płockim. Osoby przygotowujące prace doktorskie poszukiwały w kwartalniku źródeł, ale też zamieszczały pierwsze publikacje naukowe. Autorzy, przygotowując swoje artykuły, nabierali nowych umiejętności nie tylko związanych z wymaganiami formalnymi redakcji, ale także w sprawach metodologicznych i merytorycznych.

Mimo przełomów politycznych, które wiązały się z powstaniem NSZZ „Solidarność” w 1980 r., wprowadzeniem stanu wojennego w 1981 r. oraz z transformacją ustrojową „Notatki Płockie” nie odgrywały roli politycznej. Pismo TNP nie było w istotnym stopniu zależne od przedstawicieli władz państwowych i nie pełniło roli organu jakiegokolwiek partii. Czasopismo TNP stało się raczej instrumentem misji samego stowarzyszenia, zmierzającej do osiągnięcia jego celów, którymi były: „krzewienie i upowszechnianie nauki, prowadzenie i popieranie badań naukowych oraz gromadzenie materiałów naukowych, w szczególności dotyczących Płocka i terenu Mazowsza Płockiego, w zakresie różnych gałęzi wiedzy”⁶⁷⁶. Upoważnia to do potwierdzenia, że kwartalnik „Notatki Płockie” odgrywał istotną rolę kulturotwórczą w środowisku Płocka i Mazowsza Płockiego.

⁶⁷⁶ *Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2003, <http://www.tnp.org.pl/statut.htm>, dostęp: 21 2012 r.

Rozdział IV

Redaktorzy i ich wkład w rozwój czasopisma

1. Tadeusz Gierzyński i Kazimierz Askanas (1956-1968)

W skład pierwszego kolegium redakcyjnego „Notatek Płockich” wchodził Kazimierz Askanas, Franciszek Dorobek, Tadeusz Gierzyński i Czesław Gutry. Jan Wańkiewicz stwierdził, że i on należał do redakcji, lecz jego nazwisko celowo nie było podawane. Na pytanie: Czy znalazł się Pan w pierwszym kolegium redakcyjnym „Notatek Płockich”? odpowiedział:

„Tak, ale jak Pan sprawdzi, to nie ma tam mojego nazwiska. Dlaczego? Przecież ja uczestniczyłem we wszystkich rozmowach organizacyjnych. Więc dlatego, że [Władysławowi] Chmurzewskiemu [I sekretarz Komitetu Miasta i Powiatu PZPR] chodziło o to, aby figurowali tam sami bezpartyjni. Nazajutrz mnie spotkał, czy może napatoczyłem się. Tłumaczył mi się. Nie byliśmy na ty. Mówił mi towarzyszu. Chodziło o to, że... No, było już czuć Październik. I Chmurzewski był chyba czuły na te sprawy”⁶⁷⁷.

W szóstym numerze „Notatek Płockich” T. Gierzyński po raz ostatni figurował w składzie kolegium redakcyjnego⁶⁷⁸. Nadal jednak decydował on o kształcie pisma, tyle że z pozycji prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego, którą to funkcję objął w 1957 r. po rezygnacji Romana Lutyńskiego. Odsunięcie się T. Gierzyńskiego od bezpośredniego redagowania czasopisma wynikało z obowiązków poselskich, które wypełniał w latach 1957-1965 z ramienia Stronnictwa Demokratycznego⁶⁷⁹.

W początkowym okresie istnienia pisma formułowano na jego temat różne oceny. Podczas dorocznego walnego zgromadzenia w 1957 r. Towarzystwa sędzia

⁶⁷⁷ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 6.

⁶⁷⁸ K. Askanas twierdzi, że T. Gierzyński zakończył pracę w redakcji z ukazaniem się dziesiątego numeru pisma, a jego miejsce zajął K. Jakubowski. K. Askanas, *Dwudziestopięćciolecie Notatek Płockich*, „Notatki Płockie” 1981, nr 3 (120), s. 6. Faktycznie jednak w numerze siódmym nie figuruje już Gierzyński, lecz K. Jakubowski.

⁶⁷⁹ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 173.

Antoni Pęczek, członek komisji rewizyjnej TNP, wyrażał uznanie dla pracy K. Askanasa i T. Gierzyńskiego, a wartość czasopisma uznał za „bezsportnie wielką”⁶⁸⁰. Jednak ustępujący prezes R. Lutyński uważał, że jego poziom jest niski⁶⁸¹. K. Askanas bronił pisma, powołując się na zdanie Stanisława Herbsta, który miał stwierdzić, że „Notatki Płockie” zajmują pierwsze miejsce wśród pism regionalnych oraz że przyczynkarskie prace w nich zawarte są fundamentem badań naukowych⁶⁸². Halina Kostanecka, pracownica Biblioteki im. Zielińskich TNP, zgodziła się z R. Lutyńskim. Jej zdaniem artykuły pisane przez płockich autorów są słabe, a wartość naukową mają wyłącznie prace profesorów spoza Płocka. Kiedy jednak chodziło o wynagrodzenia za opracowanie artykułów w ramach Komisji Badań nad Rozwojem Płocka i drukowanych w „Notatkach Płockich” H. Kostanecka uważała, że honoraria powinny być wypłacane wyłącznie płocczanom, a nie autorom z innych miast, „którzy gros honorariów przejmują”⁶⁸³.

Pomimo formalnej odrębności Komisji Badań uczestniczyła ona w życiu stowarzyszenia. Na posiedzeniach zarządu TNP omawiane były jej sprawy oraz ustalana była zawartość „Notatek Płockich”. Przykładowo w ramach nawiązywania współpracy z innymi organizacjami oraz koordynowania badań naukowych w Płocku TNP zamierzało zacieśnić związki z Naczelną Organizacją Techniczną. Wówczas F. Dorobek, jako wiceprezes Towarzystwa i jednocześnie członek kolegium redakcyjnego czasopisma, zaproponował umieszczanie artykułów przez członków NOT w „Notatkach Płockich”⁶⁸⁴. Na łamach pisma nie ukazał się jednak żaden tekst pochodzący od NOT, ale jej przedstawiciele utworzyli w Towarzystwie sekcję ekonomiczną.

W związku z włączeniem Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka w struktury TNP, od 1959 r. kwartalnik „Notatki Płockie” stał się jego organem. Wydawanie własnego czasopisma przez niepewne swej sytuacji materialnej stowarzyszenie okazało się trudne – pismo było kosztowne i deficytowe⁶⁸⁵. Przy cenie sprzedaży 5 zł za egzemplarz koszty wynosiły prawie 15 zł. Wnoszono wprawdzie o podwyższenie ceny zbytu jednego egzemplarza do 15 zł, ale w rezultacie podwyższono ją jedynie do 10 zł, co nadal nie pokrywało kosztów.

⁶⁸⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Protokół Zwykłego Dorocznego Walnego Zgromadzenia Członków Towarzystwa Naukowego Płockiego w dniu 26 V 1957 r., s. 4.

⁶⁸¹ Tamże, s. 5.

⁶⁸² Tamże, s. 6.

⁶⁸³ Tamże, s. 6-7.

⁶⁸⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 6, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1957-1959, Protokół nr 79/15/58 posiedzenia zarządu TNP w dniu 23 XII 1958 r., k. 88.

⁶⁸⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 6, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1957-1959, Protokół nr 82/3/59 posiedzenia zarządu TNP w dniu 24 II 1959 r., k. 102.

Mimo kłopotów finansowych nie zrezygnowano z wydawania „Notatek Płockich”, choć taką możliwość rozważano⁶⁸⁶.

W związku z problemami czasopismo stanęło przed koniecznością zmian. Prezes TNP T. Gierzyński zaproponował w 1959 r. rozwiązanie dotychczasowego kolegium redakcyjnego i powołanie nowej redakcji. Od tej pory zaniechano podawania składu, informowano jedynie, że czasopismo redaguje kolegium. Zdaniem prezesa TNP należało pismo uwspółcześić, co pojmował – niezbyt szeroko – jedynie jako utworzenie działu współczesnego. Gierzyński podczas posiedzenia zarządu w lipcu 1959 r. przekonywał:

„Trzon redakcji będą stanowili kierownicy sekcji naukowych. Od 1960 r. *Notatki Płockie* powinny przejść na dwumiesięcznik, należy dążyć do zwiększenia objętości i obniżenia kosztów własnych wydawnictwa”⁶⁸⁷.

Tabela 1. Skład redakcji „Notatek Płockich” w latach 1956-1968

Rok	Numery	Skład kolegium redakcyjnego
1956	1	Kazimierz Askanas, Franciszek Dorobek, Tadeusz Gierzyński, Czesław Gutry
	2	
1957	3/4	Kazimierz Askanas, Franciszek Dorobek, Tadeusz Gierzyński, Czesław Gutry, Kazimierz Jakubowski
	5	
	6	
1958	7	Kazimierz Askanas, Franciszek Dorobek, Czesław Gutry, Kazimierz Jakubowski
	8	
	9	
	10	
1959	11/12	Kolegium
	13/14 – 3 (47)	
1960	1 (15)	Kolegium
	2 (16)	
	17/18	

⁶⁸⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 6, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1957-1959, Protokół nr 86/7/59 posiedzenia zarządu TNP z dnia 5 V 1959 r., k. 115.

⁶⁸⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 6, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1957-1959, Protokół nr 88/9/59 zebrania zarządu TNP odbytego w dniu 20 i 23 VII 1959 r., k. 131.

1961	19	Kolegium
	20	
	21	
	22	
1962	1/23	
1963	24	
	25	
	26	
1964	1/2 (27/28)	
	3 (29)	
	4 (30)	
1965	1 (31)	
	2 (32)	
	3-4 (33-34)	
1966	1 (35)	
	2 (36)	
	3 (37)	
	4 (38)	
	5 (39)	
	6 (40)	
1967	1 (41)	
	2 (42)	
	3-4 (43-44)	
1968	1 (45)	
	2 (46)	
	3 (47)	

W końcu T. Gierzyński postawił dwa wnioski, które przyjęto. Pierwsze postanowienie dotyczyło utworzenia dwuosobowego zespołu, w skład którego weszli: K. Askanas jako kierownik działu naukowego i J. Wańkiewicz, kierownik Ośrodka Propagandy Partyjnej KMIP PZPR, jako kierownik działu społeczno-

politycznego. Zapowiadano ponadto powstanie następnych działów, ale nic z tego nie wyszło. Warto zauważyć, że nie powołano redaktora naczelnego pisma. Drugą decyzją zarządu było wydanie w roku 1959 jeszcze dwóch numerów „Notatek Płockich” w podwyższonym nakładzie. Zdecydowano też, że połowę objętości numeru stanowić będą artykuły naukowe, a drugą pozostałe⁶⁸⁸.

Rozmowy na temat charakteru kwartalnika wspomina J. Wańkiewicz:

„Ponieważ toczyła się wtedy dyskusja: komu te „Notatki” służą? Ja nie mówię o całości TNP, ale o zarządzie, a konkretnie: Askanas, Gierzyński, Franio Dorobek i ja. Komu służą? „Notatki Płockie” według mnie – mówi Askanas – powinny być czytane wszędzie. I u fryzjerów, i gdzie indziej. To ma być pismo popularnonaukowe. Ja wówczas opublikowałem w dwóch czy trzech numerach, historii mojego nieżyjącego już kolegi Czesława Fuza. Takie legendy, pisane wodniackim dialektem. Fuz był wodniakiem, radziwiakiem [mieszkańcem Radziwia, dzielnicy Płocka]. Jakim cudem, nie wiem, dowiedziała się o nim Anka Broniewska. I poprzez Tadeusza Gierzyńskiego, doprowadziłem do spotkania Anki i Fuza. Ona po tej rozmowie zwróciła się do mnie, abym chociaż na dwa tygodnie spowodował urlopowanie Fuza z rejonu dróg wodnych, gdzie pracował. I faktycznie udałem się do dyrektora, przedstawiłem sprawę jak należy. Poszło jak po maśle. Fuz otrzymał dwa czy trzy tygodnie urlopu. Ale niestety, trwało to tylko tydzień. Płynęli po Wiśle statkiem: Broniewski, Anka, wspomniany Fuz i kilku filmowców. Kiedy jednak niewiele zabrakło, aby Broniewski dostał się pod koło, musieli zrezygnować z tego wszystkiego. Broniewski pił dzień i noc. Nic z tego nie wyszło. I ja zamieściłem, może w dwóch numerach, teksty Fuza, chyba pod nazwiskiem jego żony, bodajże Michałowskiej (podpisane więc: Czesław Michałowski). Można sprawdzić. I to wywołało trochę poruszenia. Ten sam Askanas, który mówił, że to u fryzjera można czytać, stwierdził, że coś jest nie tak. [...] To było coś nowego, czego nie było wcześniej w „Notatkach”. Coś w rodzaju twórczości literackiej, nie artykuł naukowy. To wywołało kontrowersje”⁶⁸⁹.

Dyskusje nad kształtem czasopisma toczyły się podczas posiedzeń zarządu TNP także w okresie późniejszym. W ramach współczesnienia T. Gierzyński zaproponował dodawanie wkładek, np. o charakterze literackim, o tematyce technicznej. Wkładowki miały zawierać też ogłoszenia. Jednakże ze względów finansowych drukowanie wkładek odłożono i nigdy nie zrealizowano. Nie zrealizowano także na razie postanowienia o dwumiesięcznej częstotliwości wydawania pisma⁶⁹⁰.

⁶⁸⁸ Tamże, k. 132.

⁶⁸⁹ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 7-8. Cz. Michałowski, *Opowiadanie*, „Notatki Płockie” 1960, nr 2 (16), s. 15-16.

⁶⁹⁰ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP z dnia 24 I 1960 r., k. 1-2.

W wyniku dalszych rozważań powołano na stanowisko sekretarza redakcji Zygmunta Michnickiego. Przede wszystkim jednak zdecydowano o zatrudnieniu, na zasadach umowy ryczałtowej, Stanisława Chrzanowskiego w charakterze redaktora, co miało usprawnić proces wydawniczy. Chrzanowski był wówczas pracownikiem Płockiej Drukarni Akcydensowej, w związku z czym liczone na terminowość ukazywania się „Notatek Płockich” oraz na poprawienie strony technicznej. Płock w latach 50. i 60. nie był ośrodkiem drukarskim – istniała wówczas Płocka Drukarnia Akcydensowa, w której drukowano opakowania, nie książki, a tym bardziej nie czasopisma o sporym stopniu skomplikowania. Stąd też wynikały różnego rodzaju problemy, najczęściej dotyczące składu, co w konsekwencji skutkowało opóźnieniami. Ale też liczba błędów w druku zatrzażała. Jeden z autorów zwrócił się o sprostowanie w jego artykule aż 28 błędów, które miały istotny wpływ na treść, nie prosząc nawet o poprawienie drobniejszych pomyłek⁶⁹¹. Zatrudnienie dziennikarza, który wcześniej był redaktorem czasopisma „Jedność Mazowiecka”, pracował w płockiej mutacji „Życia Warszawy” oraz w oddziale „Trybuny Mazowieckiej” mogło zmienić poziom techniczny, ale też świadczy o kierunku społeczno-politycznym, w którym zmierzały „Notatki Płockie”⁶⁹².

Zmiany zostały zauważone także przez odbiorców spoza środowiska płockiego. W 1959 r. Ryszard Zieliński dokonał oceny czasopisma, zwracając uwagę, że po słabych pierwszych numerach, zaczyna kształtować się linia czasopisma, na którą pozytywny wpływ mają kontakty ze środowiskami naukowymi Warszawy i Łodzi. W wypowiedzi pobrzmiewa jednak nuta niepokoju:

„Właściwość linii rozwojowej *Notatek Płockich* trzeba tym bardziej podkreślić, że na przestrzeni ostatnich miesięcy redakcję spotykają pewne nieoczekiwane trudności. Zaskakujące, że wychodzą one z samego środowiska płockiego. Chodzi o to, że w szeregach Towarzystwa Naukowego Płockiego powstały tendencje dążące do przekształcenia *Notatek* w pismo bardziej popularne, poświęcone raczej tematyce społeczno-gospodarczej niż relacjonowaniu wyników miejscowych badań naukowych”⁶⁹³.

Przestrzega dalej autor, że pozbawienie płockiego środowiska intelektualnego możliwości publikowania wyników swoich poszukiwań badawczych, każe zastanowić się nad sensem kontynuowania rozpoczętych prac. Może to, zdaniem autora, wyrządzić wiele szkód odradzającemu się w Polsce regionalizmowi. Wiele wskazuje, że źródłem sugerowanego powyżej zagrożenia mógł być T. Gierzyński, którego wypowiedzi podczas posiedzeń zarządu TNP na temat społeczno-politycznego charakteru pisma przemawiają za taką tezą.

⁶⁹¹ TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały Komitetu Redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Pismo K. Askanasa do Redakcji „Notatek Płockich” i errata nadesłana przez Czesława Deptułę, k. 3-5.

⁶⁹² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Kwestionariusz osobowy.

⁶⁹³ R. Zieliński, „Notatki Płockie” – *zjawisko niecodzienne*, „Więź” 1959, nr 3 (11), s. 112-16.

KURSY DZIENNIKARSKIE

przy ZW. ZAW. DZ. R. P. i POL. ZW. WYD. PRAS.

Warszawa, ul. Rozbrat 44a

Warszawa, dnia 28 lutego 1949 r.

ZAŚWIADCZENIE

Zaświadcza się, iż ob. red.: Stanisław CHRZANOWSKI

ur. 16 stycznia 1912 r. ukończył roczny Kurs Dziennikarski w r. 1948

i złożył

egzamin końcowy w miesiącu lutym 1949 r.

z wynikiem d o b r y m

Komisja Egzaminacyjna Kursu

Przewodniczący

Członek Komisji

Ilustracja 2. Zaświadczenie o ukończeniu kursów dziennikarskich przez S. Chrzanowskiego

Podczas posiedzenia zarządu TNP w dniu 1 lipca 1960 r. doszło do drobnego, ale wymownego spięcia. Prezes T. Gierzyński upomniał K. Askanasa, aby ten nie uchylał się od wypełniania funkcji kierownika działu naukowego „Notatek Płockich” oraz zechciał współpracować z pozostałymi członkami zarządu⁶⁹⁴. K. Askanasowi bardziej jednak odpowiadał początkowy charakter czasopisma z przewagą artykułów naukowych i popularnonaukowych, a nie był zwolennikiem społeczno-politycznego nacechowania „Notatek Płockich” oraz nastawienia na problematykę aktualną. Askanas musiał odczuwać rozczarowanie nową linią pisma. W dyskusji, podczas posiedzenia Zarządu TNP, zwrócił uwagę, że „Notatki Płockie” coraz mniej uwagi poświęcają wynikom prac Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka⁶⁹⁵. Z wypowiedzi wiceprezesa Towarzystwa i kierownika działu naukowego wynika, że jego wpływ na kształt pisma znacznie zmalał.

Zmiana linii „Notatek Płockich”, spowodowana decyzją zarządu TNP z 1959 r., znalazła swoje dalsze uzasadnienie podczas posiedzenia Komitetu Redakcyjnego czasopisma w dniu 19 sierpnia 1960 r. W zebraniu wzięli udział T. Gierzyński, jako prezes TNP, S. Chrzanowski i Z. Michnicki, jako członkowie Komitetu Redakcyjnego. W protokole zebrania widniał jeszcze J. Wańkiewicz, ale z adnotacją „nieobecny usprawiedliwiony”. Zaskakuje nieobecność, odpowiedzialnego za zagadnienia naukowe, K. Askanasa, którego nazwisko nawet nie figurowało na liście. Podczas spotkania prezes Gierzyński przedstawił wytyczne do działalności „Notatek Płockich”:

„*Notatki Płockie* są organem Towarzystwa Naukowego Płockiego. *Notatki Płockie* będą uwzględniały problematykę prac Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, stanowiącej sekcję Towarzystwa. *Notatki* będą uwzględniały problematykę współczesną naszego regionu – społeczną, polityczną i gospodarczą, w tym w szczególności rozwój Płocka. *Notatki Płockie* powinny poszerzyć tematykę na powiaty gostyński, płoński, mławski”⁶⁹⁶.

Wszystkie powyższe punkty realizowano. W związku z ustaleniami w czasie zebrania zatwierdzono zawartość następnego numeru czasopisma:

„Problem rozwoju kulturalnego w Płocku. Recenzja z wydawnictwa TNP i KW PZPR *Z walk KPP w Płocku*. Sprawozdanie studium konserwatorstwa i zabytkoznawstwa Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

⁶⁹⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół zebrania zarządu TNP z dnia 1 VII 1960 r., k. 22-23.

⁶⁹⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 18 XII 1960 r., k. 40.

⁶⁹⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały Komitetu Redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Protokół posiedzenia Komitetu Redakcyjnego „Notatek Płockich” w dniu 19 VIII 1960 r., k. 1.

w Toruniu. Wzmianki o wydawnictwach regionu. Przegląd prasy w Płocku. Kronika wydarzeń. Z pracy Towarzystwa Naukowego Płockiego. [...] W sprawie recenzji wydawnictwa *Z walk KPP* postanowiono zwrócić się do Komitetu Woj. Partii⁶⁹⁷.

Położenie czasopisma musiało nie być najlepsze, bo prezes TNP T. Gierzyński na posiedzeniu zarządu w dniu 16 stycznia 1961 r. poddał pod rozagę myśl o zaprzestaniu wydawania „Notatek Płockich”. Jednakże pozostali członkowie zarządu nie dopuszczali takiej myśli. K. Jakubowski proponował zmianę tematyki pisma, podobnie zresztą jak F. Dorobek, który uważał, że nadanie profilu społeczno-kulturalnego mogłoby zmienić trudną sytuację. Z wypowiedzi nowego członka zarządu, sekretarza KM PZPR w Płocku, Izydora Maćkowiaka wynika, że był on zwolennikiem naukowej linii „Notatek Płockich”. Podobnie uważał K. Askanas:

„*Notatki Płockie* powinny pozostać pismem naukowym. Zagadnienie profilu jest kwestią do dyskusji. Z chwilą, gdy schodzi się z profilu naukowego, a zamieszcza artykuły nienaukowe – pismo traci swój charakter. Pismo nasze powinno zawierać: sprawozdania [...] badań naukowych, ogólne zamierzenia naukowe TNP, materiały przyczynkarskie do historii Mazowsza⁶⁹⁸”.

Obniżenie poziomu nie było jedynym problemem kwartalnika „Notatki Płockie”. Właściwie spełniał on wszystkie przesłanki, aby go zlikwidować. Zalegające w magazynie niesprzedane numery, ciągłe problemy z drukarnią, brak papieru, kłopoty finansowe wydawcy nie rokowały najlepiej. W celach ratunkowych rozważano, aby członkowie Towarzystwa byli jednocześnie stałymi prenumeratorami czasopisma, co w końcu stało się faktem, poprzez wprowadzenie praktyki, że składka członkowska obejmuje także prenumeratę. T. Gierzyński zgadzał się z K. Askanasem, co do obniżenia poziomu, zwracał uwagę, że nie udało się wprowadzić jednolitej linii programowej, a naukowość stopniowo się zacierała⁶⁹⁹. Prezes wielokrotnie wyrażał troskę o losy „Notatek Płockich”, zdając sobie sprawę z ich deficytowości.

Mimo problemów z utrzymaniem poziomu, jak i w ogóle samego pisma, „Notatki Płockie” były dla stowarzyszenia swego rodzaju legitymacją działań, ilustrowały bowiem jego inicjatywy w zakresie badań naukowych na temat Mazowsza Płockiego oraz popularyzowania nauki i kultury. Kiedy w 1962 r. do Płocka miał przybyć przewodniczący Rady Państwa Aleksander Zawadzki,

⁶⁹⁷ Tamże.

⁶⁹⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 16 I 1961 r., k. 42-45.

⁶⁹⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 9 IV 1962 r., k. 124-125, 130.

zarząd TNP postanowił wręczyć mu oprawione roczniki „Notatek Płockich”⁷⁰⁰. W sytuacji gdy ani Płock, ani Mazowsze Płockie nie posiadały swoich monografii, roczniki pisma spełniały ich rolę.

Od roku 1964 dało się zauważyć udział Jakuba Chojnackiego, wiceprezesa TNP, w tworzeniu „Notatek Płockich” oraz wpływ na ich program. Zachowały się brudnopisy, które świadczą o jego samodzielnych pracach nad pismem, m.in. notatka z dnia 2 sierpnia 1964 r., zawierająca propozycję układu artykułów do numeru 29⁷⁰¹. Propozycja J. Chojnackiego została zrealizowana poprzez wydanie tego numeru w dniu 3 września 1964 r. Co ciekawe, zarząd, który zawsze ustalał i zatwierdzał zawartość numerów, w dniu 2 lipca 1964 r. zatwierdził podwójny numer 27-28, ale nie było mowy o numerze kolejnym. Dlatego też jego ukazanie się, stanowiło dla niektórych zaskoczenie. Podczas posiedzenia w dniu 15 września K. Askanas poinformował członków zarządu o wydaniu numeru 29 „Notatek Płockich” oraz przedstawił kolejno zawarte w nim artykuły. Wypowiedź zakończył spostrzeżeniem: „Numer ten, jak widać ze spisu treści, jest poświęcony Zjazdowi Wychowanków Liceum Małachowskiego”⁷⁰². Askanas sugerował w ten sposób, że treść numeru jest dla niego, członka redakcji, zaskoczeniem, a wniosek o zawartości formułuje na podstawie odczytanego właśnie spisu treści.

Wkrótce J. Chojnacki zaproponował zarządowi TNP wydanie specjalnego numeru „Notatek Płockich” pt. *Płock w liczbach*, będącego zbiorem informacji statystycznych o mieście, w nakładzie dwa razy większym niż zwykłe numery, bo w 2000 egzemplarzy. Opracowania materiału podjął się sam pomysłodawca⁷⁰³. Zarząd zaakceptował propozycję i zeszyt taki się ukazał⁷⁰⁴.

We wrześniu 1965 r. kolejny raz zarząd TNP podjął dyskusję nad profilem pisma. Konieczność jego ustalenia widzieli T. Gierzyński i Irena Nowak. Natomiast K. Askanas, w dalszym ciągu, zwracał uwagę na konieczność zamieszczania artykułów naukowych, dotyczących zarówno przeszłości jak i teraźniejszości. Stanisław Kostanecki postulował większy udział materiałów na temat wydarzeń kulturalnych. W wyniku rozmów podjęto sprawę zatrudnienia na stałe redaktora, który miałby przedstawiać teksty wybranej właśnie Komisji Wydawniczej TNP, a następnie przygotowywać je do druku. W skład Komisji wchodził: T. Gierzyński,

⁷⁰⁰ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 23 V 1962 r., k. 133.

⁷⁰¹ TNP, Akta TNP, sygn. 284, Materiały Komitetu Redakcyjnego „Notatek Płockich” 1957-1967, Notatka J. Chojnackiego, dotycząca układu artykułów w numerze 29 „Notatek Płockich”, k. 53-55.

⁷⁰² TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 15 IX 1964 r., k. 215-217.

⁷⁰³ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół zebrania zarządu TNP w dniu 5 II 1965 r., k. 225.

⁷⁰⁴ „Notatki Płockie” 1965, nr 1 (31), *Płock 1965 w liczbach* [numer specjalny].

Wacław Sankowski, I. Nowak, Marian Chudzyński i S. Kostanecki⁷⁰⁵. Wkrótce doszło do zatrudnienia Marii Pikulskiej na stanowisku redaktora technicznego wydawnictw TNP⁷⁰⁶.

Cały czas problemem pozostawała rentowność czasopisma. Cena za egzemplarz nie rekompensowała kosztów jego wydania. Rozważano zamieszczanie ogłoszeń zakładów pracy, aby w ten sposób finansować wydawanie publikacji, ale nie pozwalała na to formuła wydawania „Notatek Płockich” z zasiłku PAN⁷⁰⁷. Kwota ta jednakże tylko w części pokrywała koszty wydania. Rozważano w związku z tym przemianowanie pisma na „Notatki Mazowieckie”, aby znaleźć się w budżecie Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie⁷⁰⁸. Nigdy jednak do tego nie doszło.

Borykano się również z nieregularnością ukazywania się kolejnych numerów „Notatek Płockich”⁷⁰⁹. Opóźnienia były spore, często wydawano numery podwójne, niekiedy – jak w 1962 r. – zdołano wydać tylko jeden numer w roku.

W dniach 12-13 listopada 1966 r. odbyły się w Płocku obchody milenijne, zorganizowane przez Kościół, którym przewodniczył biskup Bogdan Sikorski⁷¹⁰. W „Notatkach Płockich” nie zamieszczono na ten temat nawet wzmianki. Podobnie zresztą jak w innych pozakościelnych mediach płockich tego okresu. Pominięcie aspektu religijnego w obchodach tysiąclecia z perspektywy współczesnego odbiorcy może dziwić, zważywszy, że przecież milenium miało swoje źródło w chrzcie Polski, akcie w dużym stopniu religijnym. Dokumenty Służby Bezpieczeństwa świadczą, że uroczystości płockie były szczegółowo rozpracowane. W kręgu zainteresowania SB, w związku z milenium, znaleźli się m.in. pracownicy TNP: Urszula Morawska i S. Kostanecki, który należał do redakcji „Notatek Płockich”. Scharakteryzowany został w sposób następujący:

„Stanisław Kostanecki – mgr historii, pracownik Płockiego Towarzystwa Naukowego i Biblioteki im. Zielińskich, której siedziba mieści się obok Pałacu Biskupiego. Utrzymuje on bliskie kontakty z księżmi kurialistami i profesorami seminarium duchownego”⁷¹¹.

⁷⁰⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 6 IX 1965 r., k. 242.

⁷⁰⁶ Tamże, k. 245.

⁷⁰⁷ Tamże, k. 242-243.

⁷⁰⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 7, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1960-1965, Protokół zebrania zarządu TNP w dniu 16 XII 1965 r., k. 250.

⁷⁰⁹ Tamże, k. 252.

⁷¹⁰ *Płockie milenium...*, dz. cyt., s. 7-8.

⁷¹¹ Plan działań Referatu Służby Bezpieczeństwa w Płocku w związku z centralnymi uroczystościami milenijnymi w dniach 12-13 listopada 1966 r., Warszawa, 30 października 1966, w: *Płockie milenium...*, dz. cyt., s. 123.

Biskup B. Sikorski po zakończeniu uroczystości wręczył członkom episkopatu skromne upominki, wśród nich znalazła się książka pt. „Dziesięć wieków Płocka” wydana przez Towarzystwo⁷¹². Przykłady świadczą o dobrych stosunkach TNP i płockiego środowiska kościelnego. Stosunki te ułatwiało zapewne bliskie sąsiedztwo domu biskupa i siedziby Towarzystwa, przez ścianę.

W związku z osobą J. Chojnackiego, który – poza pracą społeczną w TNP – sprawował też funkcję wiceprzewodniczącego Prezydium MRN w Płocku, „Notatki Płockie” zaczęły spełniać po części rolę jego organu informacyjnego. W numerach pojawiały się tematy związane z bieżącymi sprawami Prezydium, obszernie informacje o budżetach miasta Płocka na kolejne lata oraz wiadomości o planach gospodarczych⁷¹³.

Bliskie związki z władzami miasta, drugim wiceprzewodniczącym MRN był przecież F. Dorobek, nie zmieniły – trudnej w dalszym ciągu – sytuacji czasopisma. Nakład „Notatek Płockich” rzadko rozchodził się w całości, pismo pozostawało nierentowne. W 1966 r. podczas kontroli NIK⁷¹⁴ stwierdzono, że w magazynie znajduje się ponad 7000 niesprzedanych egzemplarzy z lat 1956-1965 oraz ponad 1100 egzemplarzy wydanych w 1965 r. Podczas kontroli zwrócono ponadto uwagę na niezamieszczanie w czasopiśmie składu redakcji⁷¹⁵.

T. Gierzyński przez cały czas, poszukując formuły pisma, wprowadzał rozmaite modyfikacje. Jedną z nich była zmiana częstotliwości ukazywania się „Notatek Płockich” – od 1967 r. przez krótki czas wychodziły one jako dwumiesięcznik. Proponował nawet, aby wydawać je jako miesięcznik⁷¹⁶. Do kwartalnych okresów powrócono w 1969 r.⁷¹⁷ Prezes Gierzyński nadal wykazywał też troskę o dobre stosunki z otoczeniem, w jakim funkcjonowały „Notatki Płockie”, w tym z lokalnymi

⁷¹² Ocena przebiegu uroczystości milenijnych w Płocku w dniach 12-13 listopada 1966 r., Warszawa, 14 listopada 1966 r., *Płockie milenium...*, dz. cyt., s. 245.

⁷¹³ Na przykład: H. Białczyński, *Plan gospodarczy i budżet Płocka na r. 1963 oraz wytyczne do obchodów 1964 r.*, „Notatki Płockie” 1963, nr 24, s. 5-13; J. Chojnacki, *O polityce przydziału mieszkań w Płocku*, „Notatki Płockie” 1963, nr 25, s. 33-41; J. Chojnacki, *Niektóre problemy gospodarki komunalnej i mieszkaniowej w Płocku*, „Notatki Płockie” 1964, nr 1-2 (27-28), s. 10-24; H. Białczyński, *Zagadnienia planu gospodarczego i budżetu miasta Płocka na rok 1965*, „Notatki Płockie” 1965, nr 2 (32), s. 11-17; J. Chojnacki, *O planie gospodarczym i budżecie miasta Płocka na 1966 rok*, „Notatki Płockie” 1966, nr 1 (35), s. 1-6; J. Chojnacki, *Inwestycje nieprzemysłowe w Płocku i ich wykonanie w latach 1961-1965*, „Notatki Płockie” 1966, nr 6 (40), s. 4-15.

⁷¹⁴ Zmieniona w 1957 r. Konstytucja PRL ustanawiała NIK jako organ kontroli państwowej podlegający sejmowi i Radzie Państwa i nadawała uprawnienia do kontrolowania m.in. organizacji i instytucji społecznych. W. Witkowski, dz. cyt., s. 439.

⁷¹⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 20 XII 1966 r., k. 34.

⁷¹⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 14 VI 1967 r., k. 55.

⁷¹⁷ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 17 I 1967 r., k. 43.

strukturami PZPR. W związku z XI wojewódzką konferencją sprawozdawczo-wyborczą partii zaapelował o dołożenie starań, aby zdążyć z wydaniem numeru 1 (41) na dzień 24 lutego 1967 r., kiedy to konferencja się rozpoczynała⁷¹⁸. Tym razem tekst wstępny, jaki znalazł się w pospiesznie przygotowanym numerze, został podpisany, ale nie imiennie, lecz instytucjonalnie przez Towarzystwo Naukowe Płockie i Mazowieckie Towarzystwo Kultury⁷¹⁹. Gierzyński był prezesem obu organizacji. W tekście wstępnym wyrażono akceptację dla poczynań Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Jako następny tekst w numerze zamieszczono wypowiedź Józefa Pińkowskiego – który był wówczas przewodniczącym Prezydium Warszawskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej, a także członkiem Egzekutywy KW PZPR – poświęcony zadaniom i problemom rozwoju województwa warszawskiego w latach 1966-1970, co odpowiadało trzeciemu planowi pięcioletniemu⁷²⁰. Plan znalazł swoje odniesienie do Płocka w, zamieszczonym również w numerze 1 (41), sprawozdaniu z IX sesji MRN autorstwa J. Chojnackiego, który przedstawił stan obecny oraz zamierzenia inwestycyjne i społeczne Prezydium MRN⁷²¹.

W związku z powierzeniem w styczniu 1967 r. T. Gierzyńskiemu funkcji prezesa Mazowieckiego Towarzystwa Kultury zawiązała się współpraca obu organizacji. Współpraca ta początkowo zaznaczyła się umieszczeniem w „Notatkach Płockich” tekstu o Rewolucji Październikowej autorstwa poety Stanisław Ryszarda Dobrowolskiego, który zasiadał w radzie MTK. Kolejnym przejawem wspólnych działań było powołanie nowego składu redakcji „Notatek Płockich”, w którym ze strony Towarzystwa znaleźli się K. Askanas, F. Dorobek i S. Kostanecki. „Ze strony MTK [...] Józef Mazurek (WKW PZPR), Chrzęszczewski (Woj. Komitet Frontu Jedności Narodu)”⁷²². Nadal nie wymieniano jednak członków redakcji w samym piśmie. Przez krótki czas, bo od stycznia do kwietnia 1968 r. było ono organem TNP i MTK (wydano w ten sposób 2 numery), o czym informowano na okładce. Siedziba wydawnictwa i redakcji mieściła się w Płocku, natomiast zespół wydawniczo-redakcyjny pracował w Warszawie, w biurze MTK⁷²³. Postanowiono ponadto o utworzeniu działu, będącego przeglądem wydarzeń kulturalnych z terenu Mazowsza Płockiego. Opracowywanie tego działu powierzono W. Sankowskiemu, członkowi zarządu TNP⁷²⁴.

⁷¹⁸ Tamże.

⁷¹⁹ *Witamy XI wojewódzką konferencję partyjną*, „Notatki Płockie” 1967, nr 1 (41), s. 1.

⁷²⁰ J. Pińkowski, *Ważniejsze zadania i problemy rozwoju województwa warszawskiego w latach 1966-1970*, „Notatki Płockie” 1967, nr 1 (41), s. 2-12.

⁷²¹ J. Chojnacki, *Płock w latach 1966-1970*, „Notatki Płockie” 1967, nr 1 (41), s. 35-48.

⁷²² TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 14 VI 1967 r., k. 56.

⁷²³ *Kronika*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4 (43-44), s. 64.

⁷²⁴ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 14 VI 1967 r., k. 56.

„Notatki Płockie” przez pierwsze 10 lat swojego istnienia zdołały się wpisać w intelektualny krajobraz Mazowsza Płockiego. Współpracowały w tym okresie z wieloma organizacjami o różnych celach i orientacjach. Dostrzegając zasługi pisma w związku z jubileuszem 10-lecia jego istnienia Wydział Kultury Prezydium WRN ufundował nagrody dla członków redakcji, ale także dla pracowników Płockiej Drukarni Akcydensowej⁷²⁵.

W roku 1967 zaczął się ukazywać „Rocznik Mazowiecki”, którego wydawcą było Prezydium WRN. Problematyka nowego pisma obejmowała zagadnienia gospodarcze, historyczne, socjologiczne, kulturalne i oświatowe regionów tworzących województwo warszawskie: Mazowsza, Kurpiów i Podlasia. Komitet redakcyjny tworzyli: Jerzy Kwejt jako przewodniczący, Zdzisław Lubowicz jako sekretarz oraz Aleksandra Forbert-Koftowa, Józef Kazimierski, Józef Mazurek i Adam Stolarzewicz. „Rocznik” ukazał się w ramach obchodów 1000-lecia państwa polskiego i zawierał w dużej części referaty wygłoszone podczas sesji popularnonaukowej z okazji dwudziestolecia władzy ludowej w 1964 r.⁷²⁶ Między czasopiśmem a „Notatkami Płockimi” zawiązała się współpraca polegająca m.in. na tym, że autorzy „Rocznika” zaczęli zamieszczać swoje teksty w piśmie TNP i odwrotnie. W „Roczniku Mazowieckim” publikowali swoje teksty autorzy z kręgu TNP i „Notatek Płockich”, m.in. S. Kostanecki i K. Askanas. W pracach redakcji brała także udział I. Nowak. Natomiast wypowiedzi autorów związanych z „Rocznikiem”, np. Bronisława Syzdka, J. Kwejta, drukowane były na łamach „Notatek Płockich”. Miało to znaczny wpływ na integrowanie się inteligencji Mazowsza Płockiego.

W „Roczniku Mazowieckim” znalazła się recenzja „Notatek Płockich” autorstwa J. Kazimierskiego. Czasopismo ukazywało się już od ponad 10 lat, można więc było dokonać pierwszych podsumowań. Autor stwierdził, że „Notatki Płockie”, redagowane społecznie pismo regionalne Mazowsza Płockiego, jest ilustracją działalności TNP. Podtrzymuje tradycję, ale także odnosi się do współcześnie zachodzących przemian. W swojej ocenie J. Kazimierski wytknął nieregularność ukazywania się pisma oraz niezamieszczanie składu komitetu redakcyjnego. Także układ pisma został poddany krytyce. Zwrócił recenzent uwagę na konieczność utworzenia i systematycznego prowadzenia stałych działów. Jednakże poważniejszym problemem była coraz mniejsza obecność artykułów samodzielnych pracowników nauki oraz powtarzające się ciągle te same nazwiska, co wpływało na obniżenie poziomu. Autor odniósł ponadto wrażenie, że pismo stało się organem sprawozdawczym miejscowych władz oraz kroniką wydarzeń.

⁷²⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 11 VII 1967 r., k. 59.

⁷²⁶ „Rocznik Mazowiecki” 1967.

Sugerował, że powinno pojawić się więcej wyników badań takich jak prowadzone przez Komitet Badań Rejonów Uprzemysławianych. Innym poważnym zarzutem było niekorzystanie przez autorów z zasobów Archiwum Państwowego w Płocku. J. Kazimierski postulował nawet zamieszczanie archiwaliów w „Notatkach Płockich” w celu zainspirowania do badań⁷²⁷.

Za sprawą T. Gierzyńskiego, łączącego TNP i MTK, Towarzystwo pełniło rolę forum, które integrowało ludzi pochodzących z różnych środowisk, a także kształtowało życie intelektualne Mazowsza Płockiego. To podczas jednego z posiedzeń zarządu TNP w 1968 r. omawiano, przy udziale przewodniczącego Prezydium MRN w Płocku Mariana Woźniaka, sprawę utworzenia nowego czasopisma po likwidacji społeczno-kulturalnego periodyku „Pięć Rzek” wydawanego od 1957 r. w Ciechanowie. Nowe czasopismo miało być organem MTK finansowanym przez RSW „Prasa” i miało objąć swym zasięgiem teren województwa warszawskiego z punktami w Warszawie, Płocku i Siedlcach. M. Woźniak zobowiązał się do przekazania lokalu do dyspozycji redakcji a także mieszkania dla wykwalifikowanego pracownika⁷²⁸.

7 maja 1968 r. zmarł prezes TNP T. Gierzyński, który wywarł największy wpływ na kształt „Notatek Płockich” w latach 1956-1968.

Jeszcze przed wyborem nowego prezesa K. Askanas usiłował wyjaśnić sprawę współpracy TNP i MTK w kwestii wspólnego wydawania „Notatek Płockich”. Otrzymał jednak odpowiedź Mazowieckiego Towarzystwa Kultury, że formalnie żadnego połączenia nie było, mimo że T. Gierzyński snuł takie plany⁷²⁹.

W numerze 3 (47) „Notatek Płockich” z 1968 r. na pierwszej stronie członkowie redakcji oddali zmarłemu prezesowi hołd, zamieszczając jego zdjęcie oraz informację:

„Dnia 7 maja 1968 r. zmarł w Warszawie mgr Tadeusz Gierzyński wybitnie zasłużony Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1957-1968. Człowiek nieskazitelnego charakteru, wielkiego serca i umysłu. Niestrudzony działacz polityczny i społeczny Płocka i Mazowsza. Wyróżniony szeregiem wysokich odznaczeń państwowych. Cześć Jego pamięci!”⁷³⁰

⁷²⁷ J. Kazimierski, *Recenzja, Notatki Płockie (pismo regionalne Mazowsza płockiego). Płock 1956-1964 nr 1-29, zeszytów 29, wydawane przez Towarzystwo Naukowe Płockie, „Rocznik Mazowiecki” 1967, 1, s. 375-377.*

⁷²⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 12 IV 1968 r., k. 77-78.

⁷²⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 V 1968 r., k. 86.

⁷³⁰ *Tadeusz Gierzyński nie żyje*, „Notatki Płockie” 1968, nr 3 (47), s. 1.

Dalej zamieszczono wspomnienie pośmiertne o prezesie, nie podano jednak nazwiska jego autora.

Po śmierci T. Gierzyńskiego pozycja K. Askanasa zaczęła spadać zarówno w redakcji „Notatek Płockich”, jak i w organizacji, mimo że od 1927 r. był on członkiem Towarzystwa, należał do założycieli pisma, a od 1959 r. pełnił funkcję wiceprezesa stowarzyszenia. Miały na to wpływ nastroje antyżydowskie obecne w społeczeństwie w 1968 r. Nawet po wielu latach społecznego zaangażowania, mimo niewątpliwych zasług nie był zanadto eksponowany przez TNP. Dostrzegając to Marcin Kamiński, skierował w 1984 r. na ręce prezesa J. Chojnackiego wniosek o nadanie K. Askanasowi godności członka honorowego stowarzyszenia. Jednakże okazało się, że nie było to po myśli zarządu. W oznaczonym jako poufne piśmie do M. Kamińskiego – podpisanym przez J. Chojnackiego i Tadeusza Chrostowskiego, sekretarza generalnego TNP – nie kwestionowano zasług K. Askanasa, czego dowodem były wnioski organizacji o odznaczenia państwowe. Informowano też, że wystąpiono już o nadanie mu Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski i wyrażono nadzieję, że jego wręczenie nastąpi podczas walnego zgromadzenia w dniu 28 marca 1984 r. W protokole posiedzenia zarządu w dniu 15 marca 1984 r. odnotowano, że wystąpienie dla K. Askanasa o Krzyż Komandorski dostatecznie honoruje kandydata⁷³¹. W piśmie do M. Kamińskiego znalazła się też odmowa skierowania wniosku do walnego zgromadzenia. Argumentowano, że nie byłoby to zgodne z § 12 Statutu, który określa od strony merytorycznej i formalnej kwestie nadania członkostwa honorowego. W związku z tym zarząd postanowił z takim wnioskiem nie występować⁷³². Jednakże przywołany paragraf obowiązującego wówczas Statutu TNP informował, że: „Godność członka honorowego mogą otrzymać osoby wybitnie zasłużone na polu nauki i kultury, zwłaszcza dla Płocka, jego regionu i Towarzystwa Naukowego Płockiego. Godność tę nadaje Walne Zgromadzenie Towarzystwa na wniosek Zarządu”⁷³³. Dorobek K. Askanasa nie pozostawiał wątpliwości, że spełniał on wszelkie wymogi, aby zgłosić go jako kandydata do honorowego członkostwa. Dlaczego tego nie uczyniono? Jedną z przyczyn były z pewnością plany nadania tej godności innym, zdaniem zarządu, bardziej zasłużonym dla Towarzystwa osobom. W liście do M. Kamińskiego pisano: „Jednocześnie informujemy, że są prowadzone rozmowy dot. nadania godności członków honorowych TNP wybitnym uczonym: prof. Henrykowi Jabłońskiemu

⁷³¹ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1981-1984 r., Protokół nr 5/84 posiedzenia zarządu TNP w dniu 15 III 1984 r.

⁷³² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego i sekretarza generalnego TNP T. Chrostowskiego do M. Kamińskiego w sprawie odmowy nadania członkostwa honorowego K. Askanasowi z dnia 16 III 1984 r.

⁷³³ *Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 1977, s. 12.

i prof. Edwardowi Kowalczykowi⁷³⁴. H. Jabłoński był wówczas przewodniczącym Rady Państwa, a E. Kowalczyk, profesor cybernetyki Uniwersytetu Warszawskiego i były wiceprezes TNP, wicepremierem w rządzie W. Jaruzelskiego w latach 1981-1985. Z rozmów dotyczących członkostwa honorowego nic jednak nie wyszło.

Przykład ten pokazuje, że K. Askanas w stowarzyszeniu traktowany był z rezerwą. Jako jednostka o pierwszorzędnym wykształceniu, wybitnych zdolnościach i wysokiej kulturze osobistej, a jednocześnie tkwiąca korzeniami w nieistniejącej już przeszłości był pewnego rodzaju konkurencją dla pozostałych działaczy Towarzystwa. Ten przedwojenny humanista niezbyt pasował do coraz bardziej technokratyzowanego świata. Jednak zapewnił on sobie trwałe miejsce w historii TNP, m.in. jako współtwórca „Notatek Płockich”, który sformułował założenia pisma, zabiegał o jego naukowy profil i dokumentował historię. Był jednym z najwybitniejszych płocczan swojego czasu, a zdaniem wielu niedocenianym intelektualnym liderem organizacji.

Podsumowując, należy stwierdzić, że wśród osób związanych z redakcją kwartalnika „Notatki Płockie” w okresie od 1956 do 1968 r. największą rolę odgrywał T. Gierzyński, począwszy od założenia pisma, a skończywszy na tworzeniu jego linii. Choć była odmienna od wizji K. Askanasa, który preferował profil bardziej naukowy, to jednak społeczno-polityczna linia periodyku znajdowała uzasadnienie w atmosferze politycznej tamtych czasów oraz wynikała z zapotrzebowania na tego rodzaju pismo. Prezes Gierzyński jako człowiek władzy, poseł na Sejm musiał dostrzegać, że po październikowym rozluźnieniu następowało stopniowe zaostrzenie polityki, którego wiele pism nie przetrwało. Szeroka współpraca z wieloma gremiami i środowiskami była sposobem na dalsze funkcjonowanie stowarzyszenia, a najważniejszym elementem koncepcji otwartości i integracji były „Notatki Płockie”.

Pierwszy okres działalności pisma zaznaczył się poszukiwaniem jego profilu. W nieustannych dyskusjach, w których brali udział członkowie zespołu redakcyjnego oraz przedstawiciele wydawców na pierwszy plan wysuwały się trzy koncepcje. Pierwsza z nich reprezentowana była przez K. Askanasa, który opowiadał się za naukową linią „Notatek Płockich”. Postulował on zamieszczanie większej ilości wyników badań nad Mazowszem Płockim. Stanowisko to wspierał członek zarządu TNP I. Maćkowiak. Drugą koncepcję reprezentował T. Gierzyński. Opowiadał się w niej za społecznym i politycznym profilem pisma, zorientowanego na aktualne sprawy miasta i regionu. Jeszcze inny charakter „Notatek Płockich” postulował

⁷³⁴ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego i sekretarza generalnego TNP T. Chrostowskiego do M. Kamińskiego w sprawie odmowy nadania członkostwa honorowego K. Askanasowi z dnia 16 III 1984 r.

F. Dorobek, który był zwolennikiem profilu społeczno-kulturalnego. Zwiększenie udziału informacji o bieżących wydarzeniach kulturalnych w czasopiśmie widział S. Kostanecki.

Integracyjna rola kwartalnika ujawniła się w scalaniu inteligencji regionu poprzez współpracę wielu środowisk reprezentujących różne organizacje. Wspólne działania z Mazowieckim Towarzystwem Kultury oraz kooperacja z zespołem „Rocznika Mazowieckiego” przyczyniła się do rozszerzenia kręgu autorów i tematów. Niezależnie od reprezentowanej koncepcji profilu pisma dla redaktorów, wydawców i autorów „Notatek Płockich” najważniejsze było wspieranie dorobku społecznego regionu płockiego, czyli jego kultury poprzez inspirowanie do badań naukowych, zamieszczanie ich wyników, a także rozpowszechnianie na łamach czasopisma. Wobec braku monografii Płocka i Mazowsza Płockiego pismo spełniało ich rolę, w żadnym z wydawnictw poza „Notatkami Płockimi” nie można było znaleźć wyników badań. Stąd wiele prac naukowych, jakie zaczęły powstawać odwoływało się do artykułów zawartych w czasopiśmie.

2. Franciszek Dorobek (1968-1980)

Jakub Chojnacki obejmując funkcję prezesa TNP od razu przystąpił do działania i każdemu z członków zarządu wyznaczył obszar odpowiedzialności. Franciszek Dorobek miał się zająć wydawaniem „Notatek Płockich”. Prezes wyraził oczekiwanie odpowiedniego poziomu naukowego, zmiany szaty graficznej i terminowego ukazywania się w środku każdego kwartału. Tym samym powrócono do wydawania pisma cztery razy do roku. W razie potrzeby miały być drukowane numery specjalne⁷³⁵.

F. Dorobek zaproponował wkrótce zarządowi nowy skład redakcji „Notatek Płockich”, który został przyjęty. W skład kolegium weszli: F. Dorobek jako przewodniczący, Urszula Morawska, bibliotekarka Biblioteki im. Zielińskich TNP jako sekretarz, a ponadto Tadeusz Kurpiewski, nauczyciel jednej z płockich szkół podstawowych, Marian Sołtysiak, dyrektor Muzeum Mazowieckiego w Płocku, Jerzy Szyłkiewicz i Bogdan Zyman⁷³⁶. Według relacji Wiesława Końskiego ten ostatni był specjalnie oddelegowanym do redakcji przedstawicielem PZPR⁷³⁷. Rola B. Zymana w „Notatkach Płockich” nie była wielka, zajmował się on tylko

⁷³⁵ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 VI 1968 r., k. 98.

⁷³⁶ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 29 VII 1968 r., k. 110.

⁷³⁷ Relacja W. Końskiego..., s. 3.

kontaktami z PZPR. Nie był jednak zaangażowany w rozwój pisma oraz w działalność TNP, jak J. Wańkiewicz.

W składzie redakcji znalazł się ponadto plastyk Edward Papierski, pracownik Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku.

Chcąc poradzić sobie z zalegającymi w magazynach starymi egzemplarzami „Notatek Płockich” J. Chojnacki, oprócz zawarcia umów z bibliotekami i księgarniami, wprowadził obowiązkową prenumeratę dla członków TNP. Odbyło się to poprzez podwyższenie rocznej składki członkowskiej o wartość czterech egzemplarzy czasopisma⁷³⁸. W późniejszym czasie starano się zbyć archiwalne numery „Notatek Płockich” poprzez rozsyłanie specjalnych pism informacyjnych⁷³⁹. W roku 1968 wysłano 2000 takich pism⁷⁴⁰.

W porównaniu z poprzednim prezesem J. Chojnacki nie wprowadzał właściwie na posiedzenia zarządu tematu „Notatek Płockich”. O wydanych numerach krótko informował F. Dorobek. Jednakże nie oznacza to całkowitej samodzielności przewodniczącego komitetu redakcyjnego. Na przykład w 1975 r. zwracał się on do zarządu o możliwość publikowania w „Notatkach Płockich” artykułów Mariana Przedpeńskiego. Zarząd wyraził zgodę pod warunkiem zachowania wymogów stawianych tekstem⁷⁴¹.

Na początku okresu kierowania pismem przez F. Dorobka, od numeru 4 (48), czasopismo uzyskało nową szatę graficzną okładki autorstwa E. Papierskiego oraz nowy układ strony tytułowej, co przetrwało do 2011 r.

Redakcja kierowana przez F. Dorobka nie stroniła od zamieszczania tekstów o tematyce aktualnej, także związanej z bieżącymi sprawami PZPR. Wprowadzał je zazwyczaj B. Zyman. Przeprowadził np. wywiad z Henrykiem Dyrdą I sekretarzem KMiP PZPR, który zaczynał się od słów: „Od kilku miesięcy cały naród żyje V Zjazdem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej”⁷⁴². Dobra współpraca z Komitetem wpływała m.in. na pozytywne oceny działalności czasopisma. Jednej z takich ocen dokonano podczas konferencji sprawozdawczej w dniu 1 marca 1969 r.

⁷³⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 29 VII 1968 r., k. 106.

⁷³⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 XI 1968 r., k. 125.

⁷⁴⁰ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1968*, Płock 1969, s. 17.

⁷⁴¹ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1973-1978, Protokół posiedzenia zarządu TNP nr 8/75 z dnia 28 VII 1975 r.

⁷⁴² B. Zyman, *Sprawy płockie w obliczu V Zjazdu PZPR (Wywiad z Henrykiem Dyrdą I sekretarzem KMiP PZPR w Płocku, „Notatki Płockie” 1968, nr 5 (49), s. 37-39.*

KMiP PZPR pozytywnie ocenił Towarzystwo Naukowe Płockie oraz „Notatki Płockie”, podkreślając, że czasopismo dobrze służy mieszkańcom miasta i regionu⁷⁴³.

Nie dawało się jednak ukryć, że „Notatki Płockie” nie posiadały ukształtowanego profilu. Zwracał na to uwagę Leopold Grzegorek, członek TNP, zastępca dyrektora Studium Nauczycielskiego w Płocku:

„Dyskusyjna jest sprawa profilu kwartalnika *Notatki Płockie*. Czy dominować w nich mają artykuły naukowe o tematyce historycznej, czy też aktualia współczesne – co niektórzy postulują”⁷⁴⁴.

Do dyskusji na temat kształtu czasopisma dochodziło najczęściej podczas dorocznych walnych zgromadzeń TNP. Podczas jednego z nich, emerytowany nauczyciel i uczestnik seminarium doktoranckiego, Jan Kowalewski zgłaszał potrzebę zamieszczania streszczeń prac doktorskich, recenzji oraz kroniki TNP. Postulował ponadto, aby spis treści drukować w kilku językach oraz umieszczać więcej zdjęć jako ilustracji artykułów⁷⁴⁵. O profilu kwartalnika krytycznie wyrażał się prorektor Politechniki Warszawskiej ds. Filii w Płocku, Andrzej Bukowski. Zwrócił uwagę, że zamiast służyć nauce „Notatki Płockie” podejmują zbyt wiele tematów związanych z miejscowymi zakładami produkcyjnymi⁷⁴⁶. Podobnego zdania był Włodzimierz Smulski, przewodniczący Oddziału TNP w Sierpcu oraz Tadeusz Garlej, prezes Płockiego Towarzystwa Lekarskiego. Literat Bronisław Ciriłi bronił jednak tematyki przemysłowej, dzięki temu – jego zdaniem – kwartalnik był „bliżej życia”. Do dyskusji na temat profilu kwartalnika odniósł się nie F. Dorobek, co wydawałoby się zrozumiałe, ale prezes TNP J. Chojnacki:

„Z dyskutantami wnoszącymi o zmianę profilu kwartalnika „Notatki Płockie” nie można się, niestety, zgodzić. Leonardo da Vinci powiedział: *Prawda jest zawsze tylko córką czasu*. A nasza prawda jest pochodną współczesności, która wymaga właśnie związków z przemysłem. W Polskiej Akademii Nauk za to nas chwala. Akcja: *Nauka i Przemysł* pozwala nam poza tym na zmniejszenie deficytu *Notatek*, planowanego obecnie na 100000 zł rocznie. Przemysł bowiem nie tylko kupuje *Notatki*, ale i wpłaca po 30-40000 zł na pokrycie kosztów ich wydania. Tak więc opłaca się eksponowanie przedsiębiorstw przemysłowych, ich historii i współczesności”⁷⁴⁷.

⁷⁴³ TNP, Akta TNP, sygn. 8, Księga protokołów zebrań zarządu TNP 1966-1969, Protokół posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 II 1969 r., k. 140.

⁷⁴⁴ *Sprawozdanie z działalności TNP za 1969 r.*, Płock 1970, s. 16.

⁷⁴⁵ *Sprawozdanie z działalności TNP w Roku Nauki Polskiej 1973*, Płock 1974, s. 21-22.

⁷⁴⁶ *Sprawozdanie z działalności TNP w roku 1976*, Płock 1977, s. 21

⁷⁴⁷ Tamże, s. 22, 28, 31.

Wypowiedź prezesa świadczy nie tylko o jego dominującej roli w procesie tworzenia „Notatek Płockich”, świadczy także o tym, że nie był on zainteresowany powrotem do naukowej linii pisma z początkowego okresu istnienia. Kwartalnik widział bardziej jako platformę porozumienia pomiędzy lokalnymi i regionalnymi środowiskami oraz jako zwierciadło działań Towarzystwa, co miało na celu zapewnienie mu ciągłości i względnego bezpieczeństwa. Można polemizować z J. Chojnackim na temat słuszności jego wizji kwartalnika, nie można mu jednak odmówić jej braku, co daje się, niestety, powiedzieć o F. Dorobku, który w dyskusji na temat kierowanego przez siebie pisma nawet nie zabrał głosu.

Zachowane dokumenty wskazują, że F. Dorobek jako przewodniczący komitetu redakcyjnego czasopisma TNP nie przejawiał szczególnie wielu inicjatyw, w przeciwieństwie do prezesa J. Chojnackiego. Dużą zmianą wprowadzoną przez niego było uporządkowanie spraw związanych z wypłacaniem honorariów za artykuły drukowane w „Notatkach Płockich”. Wysokość wypłat uzależniona była od stopnia naukowości publikowanego tekstu zgodnie z zarządzeniem prezesa Centralnego Urzędu Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa. Od tej pory funkcjonował podział tekstów ze względu na grupy: I prace oryginalne naukowe 2,10 zł, II prace oryginalne fachowe na poziomie wyższym oraz prace popularne o szczególnej wartości 1,70 zł, III prace oryginalne fachowe, prace popularne dotyczące zagadnień naukowych, techniczno-produkcyjnych oraz streszczenia prac z języków obcych 1,40 zł, IV sprawozdania, komunikaty, kroniki, streszczenia prac publikowanych, przeglądy, przypisy itp. opracowania autorskie 1 zł za jeden wiersz obliczeniowy⁷⁴⁸.

Z okazji wydania 50. numeru „Notatek Płockich” w 1969 r. zarząd TNP postanowił autorów oraz piętnastu pracowników płockiej drukarni Akcydensowej zaprosić na spotkanie⁷⁴⁹. W tekście wstępnym do jubileuszowego numeru podkreślono, że – redagowane społecznie – czasopismo zdołało skupić wokół redakcji grono autorów, lokalnych badaczy historii i obserwatorów współczesności, co jest jego największym osiągnięciem⁷⁵⁰.

W związku z odsunięciem K. Askanasa od redakcji „Notatek Płockich” o wysokim poziomie naukowym w dalszym ciągu nie można było mówić. F. Dorobek kontynuował społeczną linię czasopisma wyznaczoną przez T. Gierzyńskiego.

⁷⁴⁸ TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga Protokołów posiedzeń zarządu [TNP] lata 1969-1973, Protokół nr 5/69 z dnia 28 VII 1969 r., k. 17-18; Zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa z dnia 15 XII 1955 r. w sprawie zasad wynagradzania autorów, tłumaczy, opiniodawców, korektorów i rysowników za napisanie i przygotowanie do druku prac zamieszczanych w czasopismach, „Monitor Polski” 1955, nr 127, poz. 1638.

⁷⁴⁹ TNP, Akta TNP, sygn. 9, Księga Protokołów posiedzeń zarządu [TNP] lata 1969-1973, Protokół nr 7/69 z dnia 29 IX 1969 r., k. 25.

⁷⁵⁰ *Pięćdziesiąty jubileuszowy...*, „Notatki Płockie” 1969, nr 1 (50), s. 3.

Pismo często odwoływało się do spraw aktualnych, np. do planu pięcioletniego. Zamieszczano też plany gospodarcze i budżety miasta Płocka oraz przemówienia inaugurujące kolejny rok akademicki w płockiej filii Politechniki Warszawskiej. Do autorów, którzy zamieszczali w tamtym czasie artykuły naukowe należeli socjolog Irena Nowak i historyk Marian Chudzyński.

Mimo cenzury i innych niesprzyjających okoliczności w latach sześćdziesiątych ukazało się w Polsce wiele ponadczasowych dzieł. W 1960 r. Jerzy Andrzejewski opublikował – niepozbawioną aluzji do systemu komunistycznego – nowatorską powieść *Bramy raj*, w 1961 r. Stanisław Lem opublikował *Solaris*, wydawał erudycyjną prozę Teodor Parnicki. Na lata sześćdziesiąte przypadają ważne role Zbigniewa Cybulskiego, m.in. w *Niewinnych czarodziejach* i *Salcie*, a także sukcesy reżyserskie Romana Polańskiego np. *Nóż w wodzie*, *Wstręt*, czy *Matnia*. Natomiast w środowisku Towarzystwa Naukowego Płockiego królowała poezja Stanisława Ryszarda Dobrowolskiego, który w 1970 r. został członkiem honorowym stowarzyszenia. W działalności „Notatek Płockich” TNP widoczna była zachowawczość.

Wydarzenia grudnia 1970 r. nie znalazły odzwierciedlenia w czasopiśmie redagowanym przez F. Dorobka, ale też nie odnoszono się do tej sprawy na posiedzeniach zarządu TNP. Za to, wielkim wydarzeniem dla Towarzystwa była wizyta Edwarda Gierka I sekretarza KC PZPR, który w 1971 r. przybył do płockiej petrochemii, a przy okazji odwiedził zabytkową siedzibę TNP. W „Notatkach Płockich”, jako pierwszy tekst w numerze, ukazała się dokładna relacja z tej wizyty. Tekst nie został podpisany. Z informacji zamieszczonej w piśmie wynika, że I sekretarz przebywał w Płocku w dniu 15 stycznia 1971 r. przez 6 godzin. Przed wizytą w Mazowieckich Zakładach Rafineryjnych i Petrochemicznych odbył spotkanie w siedzibie KMiP PZPR, następnie odwiedził dom Władysława Broniewskiego oraz Towarzystwo Naukowe Płockie, gdzie podziwiał zabytki piśmiennictwa, m.in. pierwsze wydanie *De revolutionibus orbium coelestium* M. Kopernika z 1543 r. oraz najstarszy atlas księżycy autorstwa Jana Heweliusza z 1654 r. Zamieszczono autoryzowaną wypowiedź E. Gierka, która kończyła wizytę w TNP:

„W przyszłości, gdy zbudujemy w naszej Ojczyźnie sieć pięknych autostrad, turyści z całej Polski będą coraz liczniej odwiedzać Płock nie tylko dla potężnej Petrochemii, lecz także dla jego bogatych tysiącletnich dziejów i tradycji, dla jego historycznych zabytków, do których należą i te skarby kultury narodowej, które tu w Towarzystwie widziałem zgromadzone pracą i ofiarnością pokoleń płocczan”⁷⁵¹.

⁷⁵¹ Edward Gierek w Towarzystwie Naukowym Płockim..., dz. cyt., s. 3-6.

Słowa I sekretarza, niestety, nie okazały się prorocze.

Wizyta E. Gierka w siedzibie TNP zostawiła swój ślad w dokumentach Służby Bezpieczeństwa:

„Towarzystwo Naukowe Płockie zajmuje piętrowy budynek przy Placu Narutowicza. Budynek ten bezpośrednio przylega do siedziby kurii biskupiej w Płocku. I sekretarz KC PZPR wraz z towarzyszącymi mu osobami po rozebraniu w szatni obejrzą księgozbiór zajmujący salę parterową, a następnie na pierwszym piętrze zwiedzą salę starodruków. Zbiory te prezentować będą: prezes TNP – J. Chojnacki i dyr. biblioteki St. Kostanecki”⁷⁵².

W związku z wizytą inwigilowana była członkini redakcji „Notatek Płockich” Urszula Morawska. Znalazła się ona w wykazie osób pozostających w zainteresowaniu SB jako związana ze środowiskami kościelnymi. Określona została jako kontakt biskupa pomocniczego Jana Wosińskiego, ks. Józefa Góralskiego i ks. Henryka Czepczyńskiego⁷⁵³.

W 1977 r. walne zgromadzenie TNP podjęło uchwałę w sprawie programu na najbliższe 3 lata. W związku z utworzeniem województwa płockiego, nawiązując do uchwały II Kongresu Nauki Polskiej z 1973 r., uchwały Walnego Zgromadzenia TNP z 1973 r. oraz wytycznych Sekretariatu Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Płocku z 1977 r. uchwalono program pracy i rozwoju TNP. Jeden z punktów dotyczył działalności wydawniczej, m.in. „Notatek Płockich”. Komisja wydawnicza miała dołożyć starań o uzyskanie zezwolenia na wydawanie numerów specjalnych oraz o uelastycznienie objętości poszczególnych numerów i wielkości nakładów. Planowano wydanie zeszytów w związku z 10-leciem płockiej filii Politechniki Warszawskiej oraz 50-leciem Zakładu Energetycznego w Płocku. Uchwalono, że numery specjalne poświęcone będą w szczególności rozwojowi miast województwa, wielkim przedsiębiorstwom oraz ważnym problemom województwa. Czasopismo miało też zainicjować prace naukowe i popularnonaukowe dotyczące środowiska wiejskiego w celach integracyjnych. Planowano ponadto zamieszczanie w „Notatkach Płockich” artykułów dotyczących historii i współczesności województwa płockiego⁷⁵⁴. Program ten wcielono w życie, czego dowodem są numery monograficzne, np. numer 5 (93) z 1977 r. poświęcony płockiej filii Politechniki Warszawskiej z okazji 10-lecia działalności, numer 2 (99) z 1978 r. wydany z okazji 10-lecia Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Fabryki Maszyn Żniwnych, numer 2 (103)

⁷⁵² IPN, Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej w Warszawie, sygn. 0201/175, Plan zabezpieczenia kryptonim „Butadien”, w: *W osaczeniu. Społeczeństwo Płocka i powiatu płockiego w tajnych dokumentach Służby Bezpieczeństwa w latach 1957-1975*, wstęp, wybór i oprac. J. Pawłowicz, Toruń 2008, s. 522.

⁷⁵³ Tamże, s. 531.

⁷⁵⁴ *Sprawozdanie z działalności TNP w roku 1977*, Płock 1978, s. 38.

z 1980 r. poświęcony 110-leciu Spółdzielni Spożywców „Zgoda” w Płocku, numer 3 (104) przygotowany z okazji 800-lecia Szkoły Płockiej (obecnie Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku). Tematyka wiejska wprowadzona została poprzez zamieszczenie artykułów ks. Janusza Mariańskiego pt. *Niektóre aspekty kultury masowej na wsi* oraz *Z badań nad integracją wychodźców ze wsi z ludnością miejską*, wojewody płockiego Karola Gawłowskiego pt. *Miejsce i rola rolnictwa płockiego w gospodarce żywnościowej kraju*⁷⁵⁵. Ukazało się też szereg tekstów dotyczących województwa płockiego, m.in. Tadeusza Kowalczyka pt. *Perspektywiczny rozwój województwa płockiego w aspekcie ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego do roku 1990*, Witolda Lenarta i Zdzisława Mikulskiego *Województwo płockie - główny obszar badań geograficznych Uniwersytetu Warszawskiego*, I sekretarza KW PZPR w Płocku Kazimierza Janiaka pt. *Województwo płockie w roku XXXV-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*⁷⁵⁶.

Kolegium redakcyjne w redakcji „Notatek Płockich” istniało w dużej mierze tylko formalnie. Wiesław Koński podkreślając zaangażowanie F. Dorobka w proces wydawniczy „Notatek Płockich”, zauważył jednocześnie, że pozostali członkowie kolegium sporadycznie uczestniczyli w pracach redakcji⁷⁵⁷.

Trudno odmówić F. Dorobkowi wkładu pracy w sprawy związane z wydawaniem kwartalnika TNP. Jednakże nie sposób pominąć zaangażowania J. Chojnackiego, który jako prezes Towarzystwa otaczał swoją opieką także czasopismo. Oznaczało to podejmowanie kluczowych decyzji w jego sprawach, często także decydowanie o zawartości. Pismo było ponadto dla J. Chojnackiego narzędziem kreowania wizerunku stowarzyszenia.

Największy wpływ na kształt „Notatek Płockich” w latach 1968-1980, oprócz prezesa J. Chojnackiego, mieli F. Dorobek i S. Chrzanowski, sekretarz redakcji i redaktor wydawnictw TNP.

⁷⁵⁵ J. Mariański, *Niektóre aspekty kultury masowej na wsi*, „Notatki Płockie” 1977, nr 3 (91), s. 15-21; J. Mariański, *Z badań nad integracją wychodźców ze wsi z ludnością miejską*, „Notatki Płockie” 1978, nr 2 (95), s. 31-37; K. Gawłowski, *Miejsce i rola rolnictwa płockiego w gospodarce żywnościowej kraju*, „Notatki Płockie” 1979, nr 3 (100), s. 11-16.

⁷⁵⁶ T. Kowalczyk, *Perspektywiczny rozwój województwa płockiego w aspekcie ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego do roku 1990*, „Notatki Płockie” 1977, nr 3 (91), s. 2-11; W. Lenart, Z. Mikulski, *Województwo Płockie - główny obszar badań geograficznych Uniwersytetu Warszawskiego*, „Notatki Płockie” 1978, nr 3 (96), s. 46-50; K. Janiak, *Województwo płockie w roku XXXV-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Notatki Płockie” 1979, nr 3 (100), s. 6-10.

⁷⁵⁷ W. Koński, *Prasa płocka...*, dz. cyt., s. 330.

Ilustracja 3. Pomnik-laweczka J. Chojnackiego

Postać J. Chojnackiego udokumentowana została w wielu publikacjach, nawet jeszcze za życia⁷⁵⁸. Po śmierci jego pamięci poświęcono okolicznościowe tablice, popiersia, a nawet pomnik-ławeczkę. Uliczka obok siedziby Towarzystwa nosi imię zasłużonego prezesa. Jednakże rzetelnej, naukowej biografii J. Chojnacki nie posiada, co pozostaje zapewne tylko kwestią czasu. Będzie to wymagało wnikliwego przeanalizowania uwarunkowań, które kształtowały jego postawę, obiektywnej oceny czynów i zrozumienia ich motywacji, a także próby refleksji nad trwałością dokonań, co nie będzie łatwe ze względu na czarno-biały schemat, przykłady często do liderów, którym przypadło prowadzić działalność w okresie PRL.

Od 1969 r. funkcję sekretarza redakcji „Notatek Płockich” pełnił Stanisław Chrzanowski. Jako sekretarz wydawnictw z uposażeniem miesięcznym 2700 zł zajmował się wówczas głównie stroną techniczną publikacji książkowych oraz „Notatek Płockich”⁷⁵⁹. Do zakresu jego obowiązków należało prowadzenie sekretariatu „Notatek Płockich”, co obejmowało przygotowanie redakcyjnego materiału do druku, redakcję techniczną i korektę. S. Chrzanowski miał się też zajmować przygotowaniem do druku pozostałych wydawnictw TNP oraz druków zleconych przez Prezydium WRN w Warszawie, Prezydium MRN w Płocku i PAN. Do zadań sekretarza wydawnictw należało uzyskiwanie zezwoleń Urzędu Kontroli Prasy. Liczono ponadto, że jako były pracownik drukarni, obeznany z procesem druku, będzie właściwie nadzorował wykonywanie zamówień w drukarniach. W zakres czynności wpisane były także sprawy związane z wykonywaniem klisz chemigraficznych, m.in. kadrowanie zdjęć, ich wymiarowanie oraz uzyskiwanie zezwoleń cenzury na klisze, na które należało występować odrębnie. S. Chrzanowski miał się także zajmować sprawami związanymi z papierem, co obejmowało realizację przydziału w hurtowniach lub fabrykach, przekazywanie go do magazynu drukarni, a stamtąd na maszyny drukarskie. Do obowiązków sekretarza należało także realizowanie druków zawiadomień i zaproszeń oraz uzyskiwanie na nie zgody cenzury. Zakres czynności obejmował ponadto archiwizowanie klisz chemigraficznych oraz zdjęć użytych do wydawnictw⁷⁶⁰. S. Chrzanowski publikował także w czasopiśmie TNP własne artykuły najczęściej

⁷⁵⁸ Z okazji kolejnych rocznic urodzin J. Chojnackiego TNP wydawało druki bibliofilskie, np. M. Chudzyński, J. Stefański, *Dr inż. Jakub Chojnacki ma siedemdziesiąt lat*, Płock 1992; *Jakub Chojnacki w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, koncepcja i opracowanie J. Stefański, Płock 1997.

⁷⁵⁹ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Teki akt osobowych Towarzystwa Naukowego Płockiego Stanisława Chrzanowskiego, Zawiadomienie o przyjęciu do pracy w TNP z dnia 30 XII 1968 r.

⁷⁶⁰ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Teki akt osobowych Towarzystwa Naukowego Płockiego Stanisława Chrzanowskiego, Zakres czynności Sekretarza Wydawnictw Towarzystwa Naukowego Płockiego – Obywatela Stanisława Chrzanowskiego.

dotyczące tematyki okupacji niemieckiej⁷⁶¹. W latach 1969-1978 pełnił funkcję sekretarza redakcji „Notatek Płockich” oraz kierownika Działu Wydawniczego TNP. Była to praca trudna, wymagająca poświęcenia dużej ilości czasu, zwłaszcza na korektę. Zdarzały się jednak w tym zakresie uchybienia. Na przykład w numerze 5 (64) z 1971 r. znalazło się szereg błędów, na które zwracali uwagę autorzy tekstów, m.in. Kazimierz Janiak, przewodniczący Prezydium MRN w Płocku, Waław Szubert profesor Uniwersytetu Łódzkiego, Henryk Białyński, dyrektor Generalny GUS, Józef Przybylski z KMiP PZPR oraz inni. W trosce o poziom „Notatek Płockich” oraz pozostałych wydawnictw prezes TNP J. Chojnacki skierował do S. Chrzanowskiego prośbę o większą staranność⁷⁶².

Poza przewodniczącym i sekretarzem, widoczny wkład w dorobek czasopisma mieli projektanci okładek Edward Papierski i Tadeusz Osiński.

Tabela 2. Skład redakcji „Notatek Płockich” w latach 1968-1980

Rok	Numery	Skład kolegium redakcyjnego
1968	4 (48)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Urszula Morawska – sekretarz, Tadeusz Kurpiewski, Edward Papierski, Marian Sołtysiak, Jerzy Szytkiewicz, Bogdan Zyman
	5 (49)	
1969	1 (50)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Stanisław Chrzanowski – sekretarz, Tadeusz Kurpiewski, Edward Papierski, Marian Sołtysiak, Bogdan Zyman
	2 (51)	
	3 (52)	
	4 (53)	
1970	5 (54)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Stanisław Chrzanowski – sekretarz, Tadeusz Kurpiewski, Edward Papierski, Marian Sołtysiak
	1 (55)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Stanisław Chrzanowski – sekretarz, Tadeusz Kurpiewski, Edward Papierski, Józef Przybylski, Marian Sołtysiak, Bogdan Zyman
	2 (56)	
	3 (57)	
	4 (58)	
1971	5 (59)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Stanisław Chrzanowski – sekretarz, Janusz Kisielewski, Tadeusz Kurpiewski, Edward Papierski, Józef Przybylski, Marian Sołtysiak, Bogdan Zyman
	1 (60)	
	2 (61)	
	3 (62)	

⁷⁶¹ J. Stefański, *Stanisław Chrzanowski nie żyje*, „Notatki Płockie” 2002, nr 4 (193), s. 56.

⁷⁶² TNP, dokumenty nieuporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Teka akt osobowych Towarzystwa Naukowego Płockiego Stanisława Chrzanowskiego, Pismo prezesa TNP J. Chojnackiego do redaktora wydawnictw TNP S. Chrzanowskiego w sprawie podniesienia jakości korekty z dnia 15 I 1972 r.

	4 (63)	
	5 (64)	
	specjalny	
1972	1 (65)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Stanisław Chrzanowski – sekretarz, Tadeusz Kurpiewski, Edward Papierski, Józef Przybylski, Marian Sołtysiak, Bogdan Zyman
	2 (66)	
	3 (67)	
	4 (68)	
	5 (69)	
1973	1 (70)	
	2 (71)	
	3 (72)	
	4 (73)	
	5 (74)	
1974	1 (75)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Stanisław Chrzanowski – sekretarz, Tadeusz Kurpiewski, Edward Papierski, Krzysztof Czaplński, Marian Sołtysiak, Bogdan Zyman
	2 (76)	
	3 (77)	
	4 (78)	
	5 (79)	
1975	1 (80)	
	2 (81)	
	3 (82)	
	4 (83)	
1976	1 (84)	
	2 (85)	
	3 (86)	
	4 (87)	
	5 (88)	
1977	1 (89)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Stanisław Chrzanowski – sekretarz, Tadeusz Kurpiewski, Krzysztof Czaplński, Tadeusz Osiński, Marian Sołtysiak, Bogdan Zyman
	2 (90)	
	3 (91)	
	4 (92)	
	5 (93)	
1978	1 (94)	
	2 (95)	
	3 (96)	
	4 (97)	
1979	1 (98)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Włodzimierz Kłosiński – sekretarz, Krzysztof Czaplński, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Marian Sołtysiak, Bogdan Zyman
	2 (99)	
	3 (100)	
	4 (101)	
1980	1 (102)	
	2 (103)	

	3 (104)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Krystyna Grochowska-Iwańska – sekretarz, Krzysztof Czaplinski, Wiesław Koński, Tadeusz Kurpiewski, Marian Sołtysiak
1980	4 (105)	Franciszek Dorobek – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Krystyna Grochowska-Iwańska – sekretarz, Krzysztof Czaplinski, Wiesław Koński, Tadeusz Kurpiewski, Marian Sołtysiak

Syn Franciszka Dorobka Andrzej w 25 lat po śmierci ojca wyraził przekonanie, że:

„W dużej mierze dzięki Dorobkowi *Notatki Płockie* – kwartalnik TNP, gdzie przez dłuższy czas sprawował on obowiązki przewodniczącego kolegium redakcyjnego – były czymś więcej niż antologią okolicznościowych przemówień prezesa i adresowanych doń listów gratulacyjnych”⁷⁶³.

To uproszczona, ale nie pozbawiona prawdy charakterystyka tego okresu w dziejach pisma TNP. Istotnie, „Notatki Płockie” były wówczas „czymś więcej” niż to przedstawił A. Dorobek, jednakże niewiele. Potwierdza to uważniejsza analiza czasopisma oraz jego rozwój w następnym okresie. O regresie w odniesieniu do ostatnich kilku lat kierowania czasopiśmem przez F. Dorobka pisał w recenzji zamieszczonej na łamach „Tygodnika Płockiego” Jan Bolesław Nycek⁷⁶⁴. F. Dorobek nie zdołał zbudować sobie dominującej pozycji w czasopiśmie. Z tego powodu tak duży wpływ na jego zawartość miał J. Chojnacki. Podobne zdanie wyraził W. Koński:

„[...] Franciszek Dorobek – jako przewodniczący kolegium redakcyjnego i Stanisław Chrzanowski – sekretarz, wielokrotnie musieli odstępować od przyjętych ogólnych założeń popularnonaukowego charakteru pisma na skutek perswazji prezesa TNP – Jakuba Chojnackiego, który nakazywał druk relacji z uroczystości i wizyt w TNP, przemówień – często *in extenso*, omówień licznych konferencji i sesji. Wszystkie te materiały „okraszane” były licznymi fotografiami i chociaż wiele z nich było interesujących, to jednak łatwo można było zauważyć pewną przesadę”⁷⁶⁵.

Zasadniczy wpływ J. Chojnackiego na „Notatki Płockie” potwierdza także Henryka Wilgocka, wskazując na eksponowanie na łamach pisma tematyki współczesnej, zwłaszcza związanej z zakładami przemysłowymi i spółdzielniami⁷⁶⁶.

⁷⁶³ A. Dorobek, *Obecność i odejścia...*, dz. cyt., s. 15.

⁷⁶⁴ B. Gustowski [J.B. Nycek], *Nadal regres*, „Tygodnik Płocki” 1981, nr 18, s. 5.

⁷⁶⁵ W. Koński, *Prasa płocka...*, dz. cyt., s. 322.

⁷⁶⁶ H. Wilgocka, *Monografia czasopisma „Notatki Płockie”...*, dz. cyt., s. 105.

Do stylu działania prezesa TNP pasują słowa Mirosława Karwata, że „wpływ wywiera ten, kto kształtuje innych na miarę swoich potrzeb, celów i wymagań”⁷⁶⁷. Z tym, że te potrzeby i cele podporządkowane były dobru organizacji. Można sądzić, że J. Chojnacki jako pierwszy zdał sobie sprawę z możliwości kształtowania za pomocą wydawanego pisma relacji z otoczeniem. Wyobrażenie prezesa TNP o funkcjach „Notatek Płockich” pasuje do definicji public relations, która określa PR jako „funkcję zarządzania o ciągłym i planowym charakterze, dzięki której organizacja pozyskuje i podtrzymuje zrozumienie, sympatię i poparcie tych, którymi jest zainteresowana obecnie lub może być zainteresowana w przyszłości - poprzez badanie ich opinii o organizacji, w celu maksymalnego dostosowania do nich swoich celów i swojej działalności, aby osiągnąć - poprzez planowe, szerokie rozpowszechnianie informacji - lepszą współpracę ze społeczeństwem oraz aby skuteczniej realizować swoje interesy”⁷⁶⁸.

Omawiany etap rozwoju czasopisma TNP charakteryzował się dalszymi dyskusjami nad określeniem jego profilu. Pytanie o to, czy ma to być czasopismo naukowe o tematyce historycznej, czy zajmujące się aktualnościami postawił L. Grzegorek. J. Kowalewski postulował zamieszczanie streszczeń prac doktorskich, powstałych w wyniku działalności seminarium doktoranckiego, większej ilości recenzji oraz kroniki TNP. Jako pierwszy zwrócił uwagę na potrzebę zamieszczania spisu treści w językach obcych. A. Bukowski wypowiadał się przeciwko zorientowaniu na zakłady produkcyjne. Podobnego zdania byli W. Smulski i T. Garlej. J. Chojnacki bronił związków czasopisma z przemysłem, uważając to za wymóg czasów. Poza tym miał na uwadze korzyści ekonomiczne, polegające na finansowaniu numerów przez zakłady oraz wykupywaniu nakładów pisma. Niezależnie od dyskusji na temat profilu „Notatki Płockie” pełniły ważną rolę kulturotwórczą, zachowując dla przyszłych pokoleń elementy intelektualnego dorobku społeczności Mazowsza Płockiego i rozpowszechniając wiedzę z różnych dyscyplin.

J. Chojnacki postrzegał korporacyjne czasopismo jako platformę porozumienia i współpracy, a także integracji pomiędzy różnymi środowiskami regionu płockiego. Dzięki temu w grupie związanej z pismem znaleźli się obok redaktorów, wydawców, autorów i odbiorców także przedstawiciele nauk technicznych oraz zakładów pracy, w tym drukarze, wykonujący druk „Notatek Płockich”. Ponadto pismo pełniło w omawianym okresie funkcję narzędzia kształtującego relacje stowarzyszenia z otoczeniem.

⁷⁶⁷ M. Karwat, *Sztuka manipulacji politycznej*, Toruń 2001, s. 22.

⁷⁶⁸ E.M. Cenker, *Public relations*, Poznań 2002, s. 5.

3. Czas Wiesława Końskiego (1981-2011)

Na wniosek Franciszka Dorobka na posiedzeniu w dniu 28 kwietnia 1980 r. zarząd TNP dokonał zmian w redakcji „Notatek Płockich”. Na miejsce Mariana Sołtysiaka i Bogdana Zymana powołano Wiesława Końskiego i Irenę Nyckowską, której nazwisko nigdy jednak nie zostało wydrukowane w składzie kolegium⁷⁶⁹.

W. Koński został dołączony do redakcji czasopisma, nie będąc nawet członkiem Towarzystwa⁷⁷⁰. Do organizacji został przyjęty miesiąc później⁷⁷¹. F. Dorobek poprzez wprowadzenie W. Końskiego, jako wykształconego i doświadczonego dziennikarza, magistra dziennikarstwa po Uniwersytecie Warszawskim, redaktora naczelnego zakładowo-miejskiego tygodnika „Petro-Echo”, liczył, że ten oprze się coraz większemu wpływowi Jakuba Chojnackiego na kształt pisma, z czym Dorobek nie umiał sobie poradzić.

W związku ze śmiercią F. Dorobka 24 lutego 1981 r. zarząd TNP na posiedzeniu w dniu 8 kwietnia 1981 r. powołał W. Końskiego na przewodniczącego Komisji Wydawniczej oraz na przewodniczącego kolegium redakcyjnego „Notatek Płockich” i zlecił powołanie nowego kolegium w ciągu 14 dni⁷⁷². Znaleźli się w nim Krystyna Grochowska-Iwańska jako sekretarz, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński jako autor ilustracji zamieszczanych na okładkach⁷⁷³.

Wkrótce okazało się, że W. Koński spełnił nadzieje F. Dorobka. Pierwszym numerem samodzielnie przygotowanym przez nowego szefa redakcji był numer 4 (105) wydany w 1981 r., w którym F. Dorobek figurował jeszcze jako przewodniczący kolegium redakcyjnego, ale w żałobnej ramce. Dużą część materiałów do numeru dostarczył J. Chojnacki, ale artykuł na temat dziejów krótkofalarstwa w Płocku był efektem wielogodzinnej pracy W. Końskiego z autorem Ładysławem Żelazowskim⁷⁷⁴. „Notatki Płockie” wyraźnie zmieniły charakter: z czasopisma nieposiadającego wyraźnej linii, zawierającego dużo aktualności i tekstów

⁷⁶⁹ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981 r., Protokół nr 5/80 z dnia 28 IV 1980 r.

⁷⁷⁰ Wspomnienie Wiesława Końskiego, w: *Bene Meritus Jakub Chojnacki (1922-2006) w służbie płockiej Małachowianki i Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2009, s. 70. Relacja W. Końskiego..., s. 2.

⁷⁷¹ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981 r., Protokół nr 6/80 z dnia 28 V 1980 r.

⁷⁷² TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1978-1981 r., Protokół nr 5/81 posiedzenia zarządu TNP w dniu 8 IV 1981 r. Z relacji W. Końskiego wynika, że prezes J. Chojnacki postanowił przekazać kierownictwo redakcji jeszcze przed posiedzeniem zarządu TNP, aby nie zwiększać opóźnień w wydawaniu czasopisma. Relacja Wiesława Końskiego..., s. 2.

⁷⁷³ T. Osiński zastąpił E. Kostka, który projektował okładki na prośbę J. Chojnackiego. Relacja W. Końskiego..., s. 3.

⁷⁷⁴ Relacja W. Końskiego..., s. 3. Ł. Żelazowski, *Z dziejów krótkofalarstwa w Płocku w latach 1933-1945*, „Notatki Płockie” 1980, nr 4 (105), s. 36-41.

okazjonalnych zaczęło się zmieniać w pismo naukowe i popularyzujące naukę⁷⁷⁵. Nowy przewodniczący kolegium redakcyjnego pozyskiwał wartościowe teksty i wprowadzał nowych autorów:

„W numerze [1 (106) 1981] odważnie wydrukowałem m.in. prace dwóch księży (Michała M. Grzybowskiego i Janusza Mariańskiego), Kajetana Dobrosielskiego – adiunkta Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW i mgr. inż. Andrzeja Pacałowskiego – czołowego działacza NSZZ „Solidarność” w MZRiP, którego długo namawiałem by dostarczył tekst o odorach rafineryjnych w środowisku płockim, a który to temat był na indeksie władz nie tylko wojewódzkich”⁷⁷⁶.

Zmiany w redakcji „Notatek Płockich” zostały zauważone przez miejscową prasę:

„Nowe kolegium redakcyjne, któremu przewodniczy mgr Wiesław Koński a funkcję sekretarza pełni dr Grochowska-Iwańska daje dowody znacznych możliwości zarówno organizatorskich, jak i merytorycznych. Pierwsze jaskółki nowego są już widoczne [...]”⁷⁷⁷.

W związku z nową ustawą prawo prasowe, decyzją zarządu TNP w dniu 30 sierpnia 1983 r. zmieniona została nazwa funkcji pełnionej przez W. Końskiego z przewodniczącego kolegium redakcyjnego na redaktora naczelnego⁷⁷⁸. W wyniku wysokiej oceny społecznego zaangażowania w 1983 r. zarząd TNP powołał go na sekretarza generalnego organizacji.

Rozpoczynając swoją społeczną pracę w kwartalniku, nowy redaktor naczelny nie miał łatwego zadania. Musiał uporać się z prawie rocznym opóźnieniem powstałym jeszcze w okresie poprzednim, co było zresztą wówczas normą. Nie uszło to uwadze Jana Bolesława Nycka, który w recenzji numeru 2 (103) z 1980 r., pisał o dziewięciomiesięcznym opóźnieniu, numer ten wyszedł bowiem dopiero w marcu 1981 r. Recenzja numeru poświęconego jubileuszowi Płockiej Spółdzielni Spożywców „Zgoda” nie była entuzjastyczna. Zwracał w niej Autor uwagę na niski poziom artykułów⁷⁷⁹. W sprawie opóźnienia zabrał też głos Adolf Panek z Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku podczas obrad Walnego Zgromadzenia TNP

⁷⁷⁵ O dyskusji W. Końskiego z J. Chojnackim o zachowanie popularnonaukowego charakteru „Notatek Płockich” wspominał W. Koński w wypowiedzi na łamach „Forum Akademickiego”: Kieraciński P., *Z nową energią*, „Forum Akademickie” 2002, nr 9-10, http://forumakad.pl/archiwum/2002/09-10/ARTYKULY/17-za-z_nowa_energia.htm, dostęp: 27 II 2011 r.

⁷⁷⁶ Relacja W. Końskiego..., s. 3.

⁷⁷⁷ jbn [J.B. Nycek], *Sapere ausus*, „Tygodnik Płocki” 1981, nr 36, s. 5.

⁷⁷⁸ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1981-1984 r., Protokół nr 7/83 posiedzenia zarządu TNP w dniu 30 VIII 1983 r.

⁷⁷⁹ B. Gustowski [J.B. Nycek], *Na jubileusz...*, dz. cyt., s. 5.

w 1981⁷⁸⁰. Jedną z przyczyn były poślizgi w samej drukarni. Sytuację miało poprawić spotkanie z drukarzami Płockiej Drukarni Akcydensowej dla uczczenia 25-lecia „Notatek Płockich” w 1981 r., o co zabiegał W. Koński⁷⁸¹. Do spotkania jednak nie doszło. Nie poprawiła sytuacji śmierć pracownika TNP Bronisława Skrzeczowskiego w 1982 r., który pełnił funkcję redaktora wydawnictw⁷⁸². Wprowadzenie stanu wojennego jeszcze pogorszyło ten stan, zawieszono bowiem wówczas wydawanie czasopism. J. Chojnacki, prezes Towarzystwa podczas walnego zgromadzenia wyrażał przekonanie, że podjęta przez niego interwencja w sprawie odwieszenia wydawania „Notatek Płockich” powinna dać rezultaty w trzecim kwartale 1982 r.⁷⁸³

Opóźnienie opanowane zostało w 1986 r., kiedy to wydano łącznie pięć numerów, z tym, że ostatnim był numer 3 (128) z 1986 r.⁷⁸⁴ W dalszych latach poślizgi były nieliczne i nieznaczne. Numer 4 ukazywał się zawsze na początku roku następnego po zakończeniu kwartału. Jednakże w 2010 r. i 2011 r. do 31 grudnia wydano jeszcze czwarte numery kwartalnika, co wiązało się z koniecznością rozliczenia dotacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na wydanie „Notatek Płockich”⁷⁸⁵.

Potwierdzeniem właściwego kierunku i zachętą do dalszej pracy dla W. Końskiego były pozytywne opinie o czasopiśmie, niekiedy wyrażone na piśmie. Autorem jednej z nich był historyk Edward Potkowski. Dobrze ocenił profil czasopisma, z zadowoleniem podkreślając duży udział problematyki historycznej. Zwrócił ponadto uwagę na systematyczne poszerzanie kręgu autorów z uwzględnieniem młodych badaczy⁷⁸⁶.

Członkowie kolegium redakcyjnego, poza W. Końskim, niewiele pracy wnosili w powstawanie kolejnych numerów czasopisma. Pozostawali w redakcji jako figuranci, co nie przeszkadzało im publicznie zabierać głosu w sprawach polityki pisma. T. Kurpiewski podczas walnego zgromadzenia w 1984 r. ubolewał, że członkowie jedynie mówią o prowadzeniu badań, ale zbyt mało robią, nie znajdują czasu na pisanie do „Notatek Płockich”. Zwrócił przy okazji uwagę, że redakcja kwartalnika umożliwi „start pisarski”. Postulował, aby dbać o charakter naukowy i popularnonaukowy wszystkich wydawnictw oraz zamieszczać w czasopiśmie

⁷⁸⁰ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1981*, Płock 1982, s. 26.

⁷⁸¹ Tamże, s. 34.

⁷⁸² *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1982*, Płock 1983, s. 52; *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1984*, Płock 1985, s. 27.

⁷⁸³ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1982*, Płock 1983, s. 42-44.

⁷⁸⁴ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1986*, Płock 1987, s. 93.

⁷⁸⁵ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2010*, Płock 2011, s. 142.

⁷⁸⁶ TNP, dokumenty nieuporządkowane, Pismo E. Potkowskiego do redaktora naczelnego „Notatek Płockich” W. Końskiego z dnia 22 IX 1994.

fragmenty prac doktorskich i magisterskich⁷⁸⁷. Potrzebę zamieszczania części prac doktorskich zgłaszał także kierownik seminarium doktoranckiego, członek honorowy TNP Antoni Rajkiewicz⁷⁸⁸.

Zastrzeżeń nie można było mieć do autorów rysunków zamieszczanych na okładkach – T. Osińskiego, a następnie Pawła Tencera. Pozostałe jednak prace redakcyjne faktycznie wykonywane były przez redaktora naczelnego – od pozyskania materiałów i ich selekcji, aż po korektę i kontakty z drukarniami. W 1999 r. sekretarzem redakcji został Andrzej Kansy, pracownik i członek TNP, który zajmował się przyjmowaniem tekstów, czasem też ich pozyskiwaniem, archiwizowaniem materiałów, korektą oraz kontaktami z autorami i drukarnią. Jednakże większość z tych czynności oraz szereg innych wykonywał też jednocześnie W. Koński.

Po rezygnacji A. Kansy z funkcji sekretarza w 2004 r. redaktor naczelny przedstawił zarządowi TNP nowy skład redakcji, w którym znaleźli się Adam Wróbel jako sekretarz, Grzegorz Gołębiowski, Andrzej Jerzy Papierowski i Małgorzata Duch⁷⁸⁹. Wkrótce zaczęły odbywać się regularne posiedzenia kolegium. Jednakże po pewnym czasie, nowy sekretarz redakcji przestał w nich uczestniczyć, m.in. z powodu uciążliwości dojazdów z Torunia, gdzie mieszkał. W związku z tym faktycznie obowiązki sekretarza ponownie spadły na W. Końskiego.

Zmiany w redakcji zbiegły się z jubileuszem kwartalnika, w 2004 r. wydano bowiem jego dwusetny numer. Na wniosek W. Końskiego zarząd TNP podjął decyzję o zorganizowaniu skromnej sesji dla uczczenia tego faktu⁷⁹⁰. Sesję pt. *Czasopisma społecznego ruchu naukowego* zorganizowano w dniu 1 grudnia 2004 r. Tomasz Goban-Klas wygłosił wówczas referat pt. *Czasopisma popularnonaukowe w erze multimediów*, a W. Koński pt. *Geneza powstania i rozwój „Notatek Płockich” w latach 1956-2004*. Adres gratulacyjny z okazji wydania dwusetnego numeru „Notatek Płockich” nadesłał marszałek Sejmu RP Józef Oleksy. Sprawozdanie z uroczystości ukazało się w czasopiśmie⁷⁹¹.

Z powodu utrzymującego się braku aktywności dotychczasowego sekretarza redakcji A. Wróbla w 2011 r. zarząd TNP powierzył tę funkcję Krystynie Staszewskiej, zatrudnionej w biurze zarządu TNP⁷⁹².

⁷⁸⁷ Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1983, Płock 1984, s. 31.

⁷⁸⁸ Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1984, Płock 1985, s. 31.

⁷⁸⁹ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1995-2006, Protokół nr 9/2004 posiedzenia zarządu TNP w dniu 9 XI 2004 r.

⁷⁹⁰ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1995-2006, Protokół nr 8/2004 posiedzenia zarządu TNP w dniu 16 IX 2004 r.

⁷⁹¹ Wróbel A., *Uroczysta jubileuszowa sesja naukowa w TNP z okazji wydania 200. numeru „Notatek Płockich”*, „Notatki Płockie” 2004, nr 4 (201), s. 51-53.

⁷⁹² TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1995-2006, Protokół nr 9/2011 posiedzenia zarządu TNP w dniu 28 XI 2011 r., s. 296-297.

Przejawem starań o nadanie czasopismu bardziej naukowego charakteru było wprowadzenie w 2007 r. Rady Naukowej, w skład której weszli: Zbigniew Kruszewski jako przewodniczący, Marian Chudzyński, ks. Michał M. Grzybowski, Janusz Zieliński oraz Daniela Żuk.

Dzięki prowadzonej przez redaktora naczelnego polityce otwartości nawiązywano kontakty z różnymi środowiskami Płocka i regionu, co przyczyniało się do integracji środowisk inteligenckich. W związku ze stuleciem Związku Nauczycielstwa Polskiego, które przypadało w 2005 r., w wyniku rozmów W. Końskiego z Zofią Kapturowską, wiceprezesem Okręgu Mazowieckiego ZNP ukazał się tematyczny numer „Notatek Płockich”, poświęcony dziejom nauczycielskiej organizacji w Płocku i na Mazowszu Płockim⁷⁹³. Ustalono, że jedną piątą nakładu, 200 egzemplarzy, zakupi Związek na własne potrzeby⁷⁹⁴. Planowano także wydanie tematycznego numeru – pierwszego z 2006 r. – dotyczącego 25-lecia płockiej *Solidarności*, jednakże z powodu nieopracowania artykułów przez działaczy związku wydanie numeru było odkładane, aż ostatecznie nie powstał⁷⁹⁵. Poprzestano na zamieszczeniu jedynie sprawozdania z obchodów w „Kronice” numeru 4 (205) z 2005 r.⁷⁹⁶ Tematyczne numery wydawano także wcześniej, np. z okazji setnej rocznicy śmierci Gustawa Zielińskiego, z okazji zawieszenia kopii romańskich drzwi płockich w katedrze płockiej, a także z okazji 40-lecia PRL⁷⁹⁷. O otwartości „Notatek Płockich” dla różnych środowisk, także technicznych, związanych z filią Politechniki Warszawskiej w Płocku, zapewniał podczas walnych zgromadzeń Towarzystwa W. Koński i zachęcał do składania materiałów do publikacji⁷⁹⁸. Stąd wynikała obecność w kwartalniku takich autorów jak Adolf Panek, Daniela Żuk, Andrzej Bukowski, Jerzy Wawszczak, Marek Dietrich, Janusz Pysiak, Janusz Zieliński, Mariusz Portalski. Warto odnotować publikacje Włodzimierza Serafimowicza, inicjatora wielu sekcji TNP, którego artykuły dotyczyły zagadnień nowoczesnego zarządzania w budownictwie oraz problematyki gospodarczej. Jak podaje W. Serafimowicz, zachęcał on przedstawicieli grupy związanej z budownictwem do pisania artykułów do „Notatek Płockich”⁷⁹⁹.

⁷⁹³ „Notatki Płockie” 2005, nr 3 (204).

⁷⁹⁴ TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1995-2006, Protokół nr 2/05 posiedzenia zarządu TNP w dniu 24 II 2005 r.

⁷⁹⁵ Tamże; TNP, dokumenty bieżące, Księga protokołów posiedzeń zarządu TNP 1995-2006, Protokół nr 1/2006 posiedzenia zarządu TNP w dniu 10 I 2006 r.

⁷⁹⁶ B. Gierula, V. Kulpa, J. Mróz, *Obchody 25-lecia NSZZ „Solidarność” w regionie płockim*, „Notatki Płockie” 2005, nr 4 (205), s. 48-55.

⁷⁹⁷ Z okazji setnej rocznicy śmierci Gustawa Zielińskiego wydano „Notatki Płockie” 1981, nr 4 (109); „Notatki Płockie” 1982, nr 1 (110) wydano w związku z zawieszeniem kopii romańskich drzwi płockich w katedrze płockiej; „Notatki Płockie” 1984, nr 3 (120) wydano na okoliczność 40-lecia PRL.

⁷⁹⁸ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego w roku 1982*, Płock 1983, s. 38.

⁷⁹⁹ Z inspiracji W. Serafimowicza powstał np. artykuł: Z. Mazanek, S. Bentlewski, K. Szyszka, *Programowanie, planowanie i kontrola realizacji inwestycji budżetowych na przykładzie remontu mostu w Płocku*, „Notatki Płockie” 1995, nr 1 (162), s. 44-46. Relacja W. Serafimowicza..., s. 4.

W. Koński jako pracownik naukowy i dydaktyczny wyższych uczelni miał świadomość problemów, jakie mieli młodzi autorzy z publikowaniem w czasopismach. Proces wydawniczy znanych ogólnopolskich periodyków naukowych był bardzo długi, częstokroć na wydrukowanie tekstu należało czekać nawet rok. Ponadto młodzi autorzy niezbyt często reprezentowali tak wysoki naukowy poziom, żeby publikować w najlepszych pismach. Redaktor naczelny, znając realną pozycję „Notatek Płockich”, zdawał sobie sprawę, że mogą one stanowić miejsce debiutów dla autorów przygotowujących się do otwierania przewodów doktorskich. Czasopismo stanowiło zatem idealne dopełnienie działającego przy Towarzystwie seminarium doktoranckiego. Z możliwości zamieszczania swoich prac skorzystali, zaczynający starania o pierwszy stopień naukowy, następujący autorzy: Andrzej Dwojnych, Rafał Kania, Elżbieta Szubska-Bieroń, Damian Kasprzyk, Jerzy Dobrosielski i wielu innych.

Inną grupą młodych autorów, którzy mieli możliwość publikowania prac w „Notatkach Płockich” byli autorzy, prowadzący indywidualne badania, będące wyrazem własnych zainteresowań i pasji i nieaspirujący do osiągania stopni naukowych. Do grupy autorów publikujących dla własnej satysfakcji należeli: Krzysztof Olejnicki, Bogdan Kaźmierczak, Piotr Adamiak, Michał Sokolnicki, Adam Kotkiewicz oraz cała rzesza innych. Należy podkreślić, że nie wszyscy byli członkami TNP i reprezentowali różne grupy zawodowe.

Liczną grupą autorów publikujących w latach 1981-2011 byli pracownicy naukowcy i dydaktyczni płockich i pozapłockich wyższych uczelni. Należeli do nich na przykład: ks. Michał M. Grzybowski, Witold Lenart, Zbigniew Kruszewski, Dorota Dądzik, Barbara Konarska-Pabiniak, Andrzej J. Papierowski, Zofia Kuźniewska. Wynikiem tego było stałe podnoszenie poziomu naukowego, a także dalsze integrowanie środowiska inteligenckiego.

W omawianym okresie, jeszcze przed zlikwidowaniem cenzury w 1990 r., na łamach „Notatek Płockich” pojawiły się tematy dotychczas nieobecne lub przedstawiane z innej niż dotychczas pozycji. Dotyczyły one na przykład działalności Józefa Piłsudskiego, żołnierzy górników, przymusowo zatrudnianych w kopalniach po II wojnie światowej, Żydów oraz mariawitów i duchownych katolickich. W związku z potrzebami nowych czasów redakcja czasopisma starała się pozyskiwać artykuły dotyczące informatyzacji, zarządzania, ekologii, Unii Europejskiej oraz alternatywnych źródeł energii, co znacznie rozszerzało dotychczasową tematykę i czyniło pismo bardziej interesującym.

Zasługą W. Końskiego było też uporządkowanie struktury czasopisma. Wyodrębniono dział naukowy, w którym artykuły zamieszczane były chronologicznie według kolejności okresów, jakich dotyczą, „Kronikę”, zawierającą teksty

informacyjne, „Recenzje” oraz *Bibliografię Mazowsza Płockiego*. Zamieszczanie bibliografii było wynikiem starań i rozmów redaktora z władzami Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Płocku, a następnie Książnicy Płockiej im. W. Broniewskiego w Płocku. Nowym elementem kwartalnika była też rubryka „Nasi Autorzy”, gdzie zamieszczano krótkie informacje o autorach.

Należy zauważyć, że kwartalnik „Notatki Płockie” przechodził w okresie 1981-2010 przemianę, która cechowała się postępującym unaukowieniem pisma. Początkowo było to odejście od zamieszczania aktualności, relacji z uroczystości i przemówień, aby na przełomie wieków osiągnąć poziom pisma zajmującego się wyłącznie problematyką naukową i związaną z upowszechnianiem nauki. W. Koński przywiązywał dużą wagę do zamieszczania w piśmie wyników badań oraz prac opartych na źródłach dotyczących Płocka i regionu płockiego, czego przykładem może być opublikowanie wyników badań sekcji socjologicznej TNP nad problemem spożywania alkoholu przez mieszkańców Płocka, a także inne liczne artykuły oparte na źródłach archiwalnych⁸⁰⁰. Do tej grupy można zaliczyć m.in. prace Mariusza Żuławnika, Grzegorza Gołębińskiego, Krystyny Grochowskiej i innych⁸⁰¹. Zainteresowanie wynikami badań prowadzonych przez autorów, reprezentujących różne dyscypliny naukowe, w sposób znaczny poszerzyło dotychczasową wiedzę o Płocku i regionie płockim. Czasopismo spełniając swoją funkcję upowszechniającą, miało udział we wprowadzaniu do zbiorowej świadomości wiedzy o dorobku społeczności regionu płockiego.

Tabela 3. Skład redakcji i Rady Naukowej „Notatek Płockich” w latach 1981-2011

Rok	Numery	Skład redakcji
1981	1 (106)	Wiesław Koński – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Krystyna Grochowska-Iwańska – sekretarz, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński
	2 (107)	Wiesław Koński – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Włodzimierz Kłosiński – sekretarz, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński
	3 (108)	Wiesław Koński – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Włodzimierz Kłosiński – sekretarz, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński

⁸⁰⁰ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1991*, Płock 1992, s. 29; B. Guzanek, I. Paradowska, A. Schulz, *Reakcja społeczności Płocka na problemy związane z alkoholem*, „Notatki Płockie” 1991, nr 3 (148), s. 31-35.

⁸⁰¹ Na przykład: M. Żuławnik, *Płockie targi i jarmarki w XVI-XVII wieku*, „Notatki Płockie” 2001, nr 3 (188), s. 3-9; G. Gołębiński, *Por. Iskander Achmatowicz – Tatar w obronie Płocka w 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2008, nr 1 (214), s. 23-27; K. Grochowska, *Wybory do dumy państwowej w latach 1906-1912 w Płocku i Guberni Płockiej (na podstawie materiałów Archiwum Państwowego w Płocku)*, „Notatki Płockie” 2009, nr 2 (219), s. 8-16.

	4 (109)	Wiesław Koński – przewodniczący kolegium redakcyjnego, Włodzimierz Kłosiński – sekretarz, Czesława Gąska, Barbara Konarska-Pabiniak, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński	
1982	1 (110)		
	2 (111)		
	3 (112)		
	4 (113)		
1983	1 (114)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Włodzimierz Kłosiński – sekretarz redakcji, Czesława Gąska, Barbara Konarska-Pabiniak, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński	
	2 (115)		
	3 (116)		
	4 (117)		
1984	1 (118)		
	2 (119)		
	3 (120)		
	4 (121)		
1985	1 (122)		Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Włodzimierz Kowalewski – redaktor techniczny, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński
	2 (123)		
	3 (124)		
	4 (125)		
1986	1 (128)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Włodzimierz Kowalewski – redaktor techniczny, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański	
	2 (127)		
	3 (128)		
	4 (129)		
1987	1 (130)		
	2 (131)		
	3 (132)		
	4 (133)		
1988	1 (134)		Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Wiesław Kowalski – redaktor techniczny
	2 (135)		
	3 (136)		Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Włodzimierz Kowalewski – redaktor techniczny
	4 (137)		Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Czesława Gąska, Tadeusz Kowalczyk, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Wiesław Kowalski – redaktor techniczny

1989	1 (138)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Czesława Gąska, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Wiesław Kowalski – redaktor techniczny
	2 (139)	
	3 (140)	
	4 (141)	
1990	1 (142)	
	2 (143)	
	3 (144)	
	4 (145)	
1991	1 (146)	
	2 (147)	
	3 (148)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Czesława Gąska, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Wiesław Kowalski – redaktor techniczny
	4 (149)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Czesława Gąska, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański
1992	1 (150)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Czesława Gąska, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Anna Fall – redakcja techniczna
	2 (151)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Anna Fall – redakcja techniczna
	3 (152)	
	4 (153)	
1993	1 (154)	
	2 (155)	
	3 (156)	
	4 (157)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Anna Stogowska, Anna Fall – redakcja techniczna
1994	1 (158)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Anna Stogowska
	2 (159)	
	3 (160)	
	4 (161)	
1995	1 (162)	
	2 (163)	
	3 (164)	
	4 (165)	
1996	1 (166)	

	2 (167)		
	3 (168)		
	4 (169)		
1997	1 (170)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Barbara Konarska-Pabiniak – sekretarz redakcji, Grzegorz Gołębiowski, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Anna Stogowska	
	2 (171)		
	3 (172)		
	4 (173)		
1998	1 (174)		
	2 (175)		
	3 (176)		
	4 (177)		
1999	1 (178)		
	2 (179)		
	3 (180)		
	4 (181)		
2000	1 (182)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Andrzej Kansy – sekretarz redakcji, Barbara Konarska-Pabiniak, Grzegorz Gołębiowski, Tadeusz Kurpiewski, Tadeusz Osiński, Jerzy Stefański, Anna Stogowska	
	2 (183)		
	3 (184)		
	4 (185)		
2001	1 (186)		
	2 (187)		
	3 (188)		
	4 (189)		
2002	1 (190)		
	2 (191)		
	3 (192)		
	4 (193)		
2003	1 (194)	Wiesław Koński – redaktor naczelny, Andrzej Kansy – sekretarz redakcji, Barbara Konarska-Pabiniak, Grzegorz Gołębiowski, Tadeusz Kurpiewski, Jerzy Stefański, Anna Stogowska	
	2 (195)		
	3 (196)		
	4 (197)		
2004	1 (198)		
	2 (199)		
	3 (200)		Wiesław Koński – redaktor naczelny, Adam Wróbel, Andrzej Kansy – sekretarze redakcji, Małgorzata Duch, Grzegorz Gołębiowski, Barbara Konarska-Pabiniak, Tadeusz Kurpiewski, Andrzej Jerzy Papierowski, Jerzy Stefański, Anna Stogowska
	4 (201)		Wiesław Koński – redaktor naczelny, Adam Wróbel – sekretarz redakcji, Małgorzata Duch, Grzegorz Gołębiowski, Andrzej Jerzy Papierowski
2005	1 (202)		Wiesław Koński – redaktor naczelny, Adam Wróbel – sekretarz redakcji, Małgorzata Duch, Grzegorz Gołębiowski, Andrzej Jerzy Papierowski

	2 (203)	
	3 (204)	
	4 (205)	
2006	1 (206)	
	2 (207)	
	3 (208)	
	4 (209)	
2007	1 (210)	
	2 (211)	
	3 (212)	
	4 (213)	
2008	1 (214)	
	2 (215)	
	3 (216)	
	4 (217)	
2009	1 (218)	<p>Wiesław Koński – redaktor naczelny, Adam Wróbel – sekretarz redakcji, Małgorzata Duch, Grzegorz Gołębiowski, Andrzej Jerzy Papierowski</p> <p>Rada Naukowa: Zbigniew Kruszewski – przewodniczący, Marian Chudzyński, ks. Michał M. Grzybowski, Janusz Zieliński, Daniela Żuk</p>
	2 (219)	
	3 (220)	
	4 (221)	
2010	1 (222)	
	2 (223)	
	3 (224)	
	4 (225)	
2011	1 (226)	
	2 (227)	
	3 (228)	
	4 (229)	

Poziom naukowy kwartalnika „Notatki Płockie” stawał się coraz wyższy. Większy był również udział tekstów naukowych w stosunku do tekstów informacyjnych. Zwrócił na to uwagę Witold Stankiewicz, członek honorowy TNP, historyk, były dyrektor Biblioteki Narodowej podczas obrad walnego zgromadzenia

w roku 1998⁸⁰². Jednak dwa lata później krytycznie wypowiedział się o działalności wydawniczej TNP oraz o „Notatkach Płockich”, które – jego zdaniem – nie w pełni zasługiwały na miano czasopisma popularnonaukowego⁸⁰³.

W dalszych latach miało miejsce dalsze dążenie do poprawy poziomu i pozycji czasopisma, co przejawiało się utworzeniem w 2007 r. Rady Naukowej „Notatek Płockich”. W jej skład weszli członkowie Towarzystwa: Z. Kruszewski jako przewodniczący, M. Chudzyński, ks. M.M. Grzybowski, J. Zieliński oraz D. Żuk. W 2011 r. Radę rozszerzono o przedstawicieli zagranicy: Amantiusa Akimjaka ze Słowacji i Romualda Brazisa z Litwy.

W związku ze stałym rozwojem kwartalnika W. Koński w 2008 r. wprowadził nowe wymagania, co do składanych materiałów. Objętość przyjmowanych tekstów nie powinna przekraczać 15 stron maszynopisu. Wymagano, aby były one przekazywane redakcji w jednym egzemplarzu wraz z wersją elektroniczną. Ważną zmianę stanowiło wprowadzenie zamieszczania abstraktów, słów kluczowych oraz krótkich streszczeń w języku angielskim⁸⁰⁴.

W. Koński był najdłużej sprawującym swoją funkcję redaktorem „Notatek Płockich”, pełni ją bowiem społecznie ponad 30 lat, czyli połowę swojego życia. Tak długi okres umożliwił zebranie wielu doświadczeń związanych zarówno z wydarzeniami historycznymi i zmianami politycznymi, jak i ze współpracą z autorami, należącymi do różnych środowisk. Dzięki prowadzonej polityce otwartości i bezstronności kwartalnik TNP nie reprezentował żadnej opcji politycznej, czym wzbudził zaufanie autorów i odbiorców.

Gotowość redaktora naczelnego do podejmowania wyzwań, wynikających z przemian technologicznych wpłynęła na zaistnienie „Notatek Płockich” w świecie współczesnych technologii cyfrowych. Wyrazem tego było na przykład zdigitalizowanie numerów kwartalnika z lat 1956-2006 oraz wydanie ich na nośniku cyfrowym. Dalszym etapem dostosowywania czasopisma do wymogów współczesności było rozpoczęcie w 2011 r. wspólnych prac Towarzystwa Naukowego Płockiego, Muzeum Historii Polski oraz portalu plockforyou.pl zmierzających do zamieszczenia wszystkich numerów „Notatek Płockich” w Internecie z możliwością ich bezpłatnego pobierania przez użytkowników. Postawa zarządu TNP oraz samego W. Końskiego w omawianej kwestii świadczy o wyczerpaniu na potrzeby społeczności lokalnej i regionalnej oraz o poczuciu misji bezinteresownego popularyzowania nauki. Jest też wyrazem zaspokajania potrzeb edukacyjnych poprzez zamieszczanie wyników badań naukowych.

⁸⁰² *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 1998*, Płock 1999, s. 28.

⁸⁰³ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2000*, Płock 2001, s. 24.

⁸⁰⁴ *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2008*, Płock 2009, s. 35.

*Ilustracja 4. Kolegium redakcyjne „Notatek Płockich” w dniu 18 listopada 2011 r.
Od lewej: Grzegorz Gołębiewski, Krystyna Staszewska – sekretarz redakcji,
Małgorzata Duch, Andrzej Papierowski, Wiesław Koński – redaktor naczelny*

W latach 1981-2011 kontynuowana była dyskusja nad profilem pisma. E. Potkowski zwrócił uwagę na jego naukowy charakter z przewagą tematyki historycznej. Podobnego zdania był T. Kurpiewski, który postulował zamieszczanie fragmentów prac magisterskich i doktorskich w kwartalniku. Postulat ten poparł A. Rajkiewicz, który – jako prowadzący seminarium doktoranckie przy TNP – najlepiej orientował się w potrzebach młodych badaczy. Okres redagowania czasopisma „Notatki Płockie” cechuje się stale rozwijanym dążeniem do naukowości pisma. Proces ten uwidaczniał się w zamieszczaniu wyników badań naukowych o rozmaitej specyfice, ale także w uporządkowaniu struktury pisma, utworzeniu Rady Naukowej, w której składzie znaleźli się także członkowie z zagranicy, drukowaniu spisu treści i streszczeń w języku angielskim. Wysoką wartość naukową posiada *Bibliografia Mazowska Płockiego*, której zamieszczanie było wynikiem porozumienia z Książnicą Płocką im. W. Broniewskiego w Płocku, gdzie ją przygotowywano.

Postępująca integracja środowiska inteligentnego związana była z rozwojem wyższych uczelni i coraz większą liczbą pracowników naukowych związanych z Płockiem. Uwidoczniła się ponadto rola edukacyjna czasopisma, którego artykuły na stałe weszły do bibliografii prac licencjackich, magisterskich i doktorskich, a nawet habilitacyjnych⁸⁰⁵. „Notatki Płockie” jako czasopismo korporacyjne odegrało istotną rolę w integrowaniu środowiska członków TNP. Każdy bowiem członek był prenumeratorem pisma i miał prawo publikować w nim artykuły. Potwierdzić należy też, że czasopismo odegrało istotną rolę kulturotwórczą w społeczności Mazowska Płockiego. W ramach działalności kwartalnika podejmowano bowiem badania nad dorobkiem społecznym Płocka i Mazowska Płockiego oraz rozpowszechniano wyniki tychże badań poprzez zamieszczanie ich na łamach pisma.

⁸⁰⁵ Na przykład: M. Żuławnik, *Polska prasa polityczno-informacyjna na Mazowszu Północnym w latach 1918-1939*, Warszawa 2011.

Rozdział V

Dominanty wypowiedzi

1. W latach 1956-1968

„Analiza zawartości jest empirycznym, systematycznym i intersubiektywnym opisem treściowych i formalnych cech przekazów medialnych”⁸⁰⁶. Jej celem jest ujęcie rzeczywistości społecznej dzięki analizie jawnych cech tekstów oraz analizie kontekstów, w jakich występują. Jednym z typów analizy zawartości jest analiza frekwencyjna, polegająca na stwierdzeniu częstotliwości występowania tematów⁸⁰⁷. Takim typem analizy posłużono się podczas badań nad zawartością czasopisma „Notatki Płockie”.

Jako schematu kategoryzacyjnego użyto podziału, zastosowanego w bibliografii zawartości „Notatek Płockich” opracowanej przez Wiesława Końskiego⁸⁰⁸. Bibliografia posiada układ działowy, obejmujący całość problematyki zawartej w czasopiśmie. Układ taki przyjmowany jest zazwyczaj w bibliografiach regionalnych. Zawartość czasopisma podzielono według szesnastu kategorii, odpowiadających działom, przyjętym przez W. Końskiego. Zostały one uszczegółowione przez 96 podkategorii, które są odpowiednikami poddziałów bibliografii:

- I. **Zagadnienia ogólne:** Bibliografie; Prace ogólne dotyczące całego regionu; Poszczególne miejscowości; Pamiętniki. Wspomnienia; Biografie zbiorowe; Biografie indywidualne.
- II. **Środowisko geograficzne:** Kartografia. Mapy. Plany; Astronomia; Geografia; Geologia. Geofizyka; Meteorologia; Ochrona środowiska. Przyroda; Planowanie (przeobrażanie) przestrzenne; Krajoznawstwo. Turystyka.
- III. **Ludność:** Demografia; Antropologia.

⁸⁰⁶ S. Michalczyk, *Uwagi o analizie zawartości mediów*, „Rocznik Prasoznawczy” 2009, s. 97.

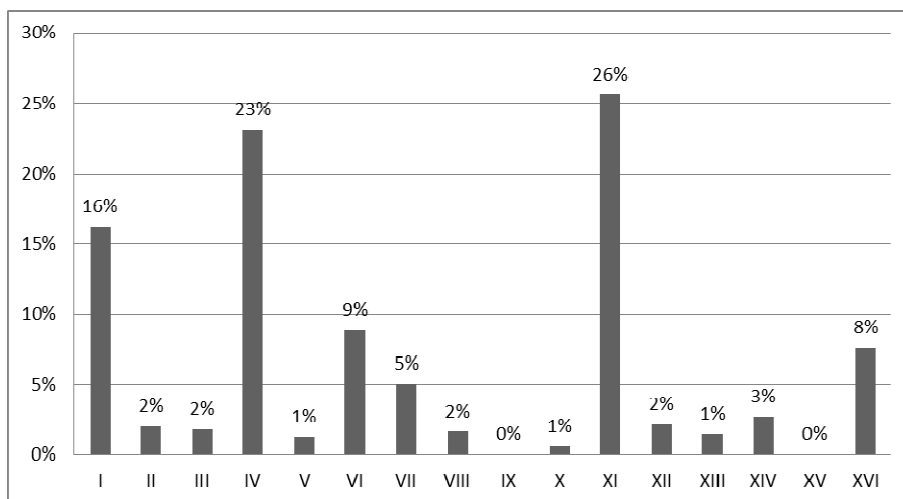
⁸⁰⁷ Tamże, s. 97-98.

⁸⁰⁸ W. Koński, *50 Roczników „Notatek Płockich”...*, dz. cyt.

- IV. **Historia:** Nauki pomocnicze historii; Archiwa; Archeologia; Historia miejscowości; Historia do 1795 roku; Historia 1795-1918; Historia 1918-1939; Historia 1939-1945; Historia 1945-1989; Okres III RP.
- V. **Etnografia:** Zagadnienia ogólne; Sztuka ludowa. Twórcy ludowi.
- VI. **Zagadnienia gospodarcze:** Zagadnienia ogólne; Współpraca z zagranicą; Statystyka; Inwestycje. Budownictwo. Remonty; Górnictwo; Energetyka. Elektrotechnika; Przemysł chemiczny; Przemysł metalowy i maszynowy; Przemysł odzieżowy; Rolnictwo. Przemysł rolno-spożywczy; Spółdzielczość. Rzemiosło. Handel. Usługi; Finanse. Banki; Komunikacja. Drogi. Mosty. Poczta. Łączność; Gospodarka wodna; Gospodarka komunalna; Gospodarka mieszkaniowa.
- VII. **Zagadnienia społeczne i polityczne:** Zagadnienia ogólne; Partie polityczne; Organizacje społeczne i młodzieżowe. Stowarzyszenia. Towarzystwa; Praca. Bezrobocie; Zagadnienia socjalne. Pomoc społeczna. Polityka społeczna; Zagadnienia socjologiczne; Uroczystości i obchody.
- VIII. **Zagadnienia prawno-administracyjne:** Zagadnienia ogólne; Administracja. Rady miast; Przemysł. Sądownictwo.
- IX. **Wojsko**
- X. **Ochrona zdrowia. Lecznictwo**
- XI. **Nauka. Oświata. Kultura:** Nauka. Zagadnienia ogólne; Szkolnictwo wyższe; Zjazdy, kongresy, seminaria, sympozja, sesje; Towarzystwa naukowe; Towarzystwo Naukowe Płockie; Oświata. Zagadnienia ogólne; Szkolnictwo podstawowe i średnie; Szkoły artystyczne i zawodowe; Kadry pedagogiczne; Opieka nad dzieckiem i młodzieżą; Kultura. Zagadnienia ogólne; Życie kulturalne; Towarzystwa regionalne; Domy kultury; Współpraca kulturalna z zagranicą; Amatorski ruch artystyczny; Muzea; Wystawy; Kultura fizyczna. Sport.
- XII. **Językoznawstwo**
- XIII. **Nauka o literaturze. Literatura piękna:** Nauka o literaturze. Życie literackie; Poezja; Proza.
- XIV. **Sztuka:** Architektura. Urbanistyka; Rzeźba; Malarstwo; Zabytki. Ochrona zabytków; „Drzwi Płockie”; Teatr; Muzyka. Życie muzyczne; Kino. Film; Fotografika.
- XV. **Zagadnienia wyznaniowe**

XVI. **Książka. Czytelnictwo. Biblioteki. Mass media:** Zagadnienia ogólne; Biblioteki; Drukarnstwo. Księgarstwo; Ruch wydawniczy; Recenzje artykułów i książek; Prasa; Radio; Telewizja⁸⁰⁹.

W pierwszym okresie działalności czasopisma „Notatki Płockie”, w latach 1956-1968, najliczniejsze trzy grupy tematyczne stanowiły kategorie: „Nauka. Oświata. Kultura”, „Historia” i „Zagadnienia ogólne”. Zawierają one łącznie 65% wszystkich artykułów zawartych w czasopiśmie w omawianym okresie.

Wykres 3. Udział artykułów należących do poszczególnych kategorii tematycznych w ogólnej liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968 wyrażony w procentach

Legenda:

- I Zagadnienia ogólne
- II Środowisko geograficzne
- III Ludność
- IV Historia
- V Etnografia
- VI Zagadnienia gospodarcze
- VII Zagadnienia społeczne i polityczne
- VIII Zagadnienia prawno-administracyjne
- IX Wojsko
- X Ochrona zdrowia. Lecznictwo
- XI Nauka. Oświata. Kultura
- XII Językoznawstwo
- XIII Nauka o literaturze. Literatura piękna
- XIV Sztuka
- XV Zagadnienia wyznaniowe
- XVI Książka. Czytelnictwo. Biblioteki. Mass media

⁸⁰⁹ Tamże, s. 6.

Najmocniej reprezentowana kategoria „Nauka. Oświata. Kultura”, stanowiąca 26% wypowiedzi zawartych w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968, obejmuje następujące podkategorie:

- Nauka —————> Zagadnienia ogólne
Szkolnictwo wyższe
Zjazdy, kongresy, seminaria, sympozja, sesje
Towarzystwa naukowe
Towarzystwo Naukowe Płockie

- Oświata —————> Zagadnienia ogólne
Szkolnictwo podstawowe i średnie
Szkoły artystyczne i zawodowe
Kadry pedagogiczne
Opieka nad dzieckiem i młodzieżą

- Kultura —————> Zagadnienia ogólne
Życie kulturalne
Towarzystwa regionalne
Domy kultury
Współpraca kulturalna z zagranicą
Amatorski ruch artystyczny
Muzea
Wystawy
Kultura fizyczna i sport

W omawianej kategorii najwięcej tekstów, 35%, opisywało życie kulturalne Płocka i Mazowsza Płockiego. Już w pierwszym numerze istniała kronika kulturalna pt. „Noty i notki”, w której odnotowano m.in. ukazanie się artykułu Janusza Odrowąża-Pieniążka na temat nieznanego rękopisu Gustawa Zielińskiego – *Panna włościanka* – znajdującego się w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP, zapowiedziano wydanie przewodnika po Płocku oraz książki Jana Czekanowskiego na temat antropologii, w której miał się znaleźć rozdział o Aleksandrze Macieszy⁸¹⁰. Oprócz kroniki kulturalnej w numerze zamieszczono ogólną kronikę wydarzeń, kontynuowaną do 1969 r., która również zawierała informacje na temat kultury. Informowano w niej o tym, że zagadnienia kultury stanowią znaczny zakres prac

⁸¹⁰ *Noty i notki*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 26.

Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku oraz o poparciu, jakiego Prezydium udzieliło Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka⁸¹¹. O wspomianej już wcześniej konferencji, zorganizowanej z okazji podsumowania pierwszego etapu prac Komisji można było przeczytać w „Kronice” oraz w głównej części pisma⁸¹². Problemom płockich instytucji kultury i potrzebom społeczeństwa uprzemysławianego miasta poświęcił wypowiedź Kazimierz Jakubowski. Opowiadał się za rozwojem placówek kultury, które miałyby stanowić zaplecze dla pracowników petrochemii⁸¹³. Podsumowaniem spraw związanych z kulturą Płocka w latach 1945-1965 zajął się Franciszek Dorobek. Zauważył, że industrializacja, zmiany demograficzne i rozwój placówek oświaty miały znaczny wpływ na ukształtowanie się nowej kultury miasta⁸¹⁴. Głębszą analizę problemu kultury w rzeczywistości ukształtowanej przez przemysł petrochemiczny przeprowadziła Irena Nowak. Perspektyw rozwoju miasta jako ośrodka kultury dopatrywała się autorka w potrzebie ukształtowania się środowisk twórczych, a zwłaszcza środowiska dziennikarskiego, co mogłoby przełamać prowincjonalizm Płocka⁸¹⁵. Zagadnieniom kultury poświęcono jeden z numerów specjalnych w 1966 r. Miało to związek z sesją Warszawskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej. Stała się ona okazją do refleksji nad kończącym się okresem obchodów tysiąclecia państwa polskiego, Kongresem Kultury Polskiej oraz nad planem pięcioletnim na lata 1966-1970. W wypowiedzi znalazła się informacja na temat powstania Mazowieckiego Towarzystwa Kultury. Za największe osiągnięcie kulturalne roku uznana została Mazowiecka Wiosna Kulturalna:

„Mazowiecka Wiosna Kulturalna realizowana była także w oparciu o przesłanki polityczne, a kulminacyjnym jej punktem była wielka manifestacja ludności Płocka i regionu, w czasie której Płock otrzymał order Sztandaru Pracy I klasy i ogłoszona została uchwała Wojewódzkiego Komitetu FJN z dnia 21 VI 1966 r. o budowie w Płocku pomnika Władysława Broniewskiego”⁸¹⁶.

W numerze specjalnym zamieszczono ponadto sylwetki delegatów z województwa warszawskiego na Kongres Kultury Polskiej, w tym T. Gierzyńskiego i F. Dorobka⁸¹⁷.

⁸¹¹ *Kronika*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 32.

⁸¹² TNP, Akta TNP, sygn. 32, Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka – materiały, 1956 r.; „Notatki Płockie” 1957, nr 3-4.

⁸¹³ K. Jakubowski, *Niektóre problemy rozwoju życia kulturalnego Płocka*, „Notatki Płockie” 1961, nr 19, s. 32-35.

⁸¹⁴ F. Dorobek, *Zagadnienia kulturalne Płocka w okresie dwudziestolecia*, „Notatki Płockie” 1965, nr 2 (32), s. 34-38.

⁸¹⁵ I. Nowak, *Sprawy kultury a rozwój przemysłu w rejonie płockim*, „Notatki Płockie” 1966, nr 5 (39), s. 20-24.

⁸¹⁶ Tekst wstępny, „Notatki Płockie” 1966, nr 5 (39), s. 1.

⁸¹⁷ *Delegaci województwa warszawskiego na Kongres Kultury Polskiej*, „Notatki Płockie” 1966, nr 5 (39), s. 45-48

Wypowiedzi na temat plockiego szkolnictwa podstawowego i średniego stanowiły 13% tekstów należących do grupy tematów związanych z nauką, oświatą i kulturą. Dominowały artykuły na temat Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku. Wyróżnić tu można prace Stanisława Kostaneckiego poświęcone dziejom szkoły i Romana Ziemiaka na temat jej współczesności⁸¹⁸. Pozostałe zawierały w większości przemówienia okolicznościowe i sprawozdania z uroczystości szkolnych.

Duże znaczenie dla rozwoju miasta miało utworzenie Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku w 1967 r. Dzięki temu na łamach czasopisma TNP zaistniała tematyka szkolnictwa wyższego, która w omawianym okresie stanowiła 12% wypowiedzi w kategorii „Nauka, oświata, kultura”. Zamieszczono na przykład analizę autorstwa Edwarda Kowalczyka, dotyczącą problemów szkolnictwa technicznego w odniesieniu do plockiej filii⁸¹⁹. Problematyka szkolnictwa technicznego była tematem niezwykle istotnym z punktu widzenia ówczesnego Płocka. W związku z wybudowaniem kombinatu petrochemicznego napłynęła do miasta duża liczba osób z wykształceniem technicznym, która znajdowała tu zatrudnienie. Stało się to bodźcem do zdobywania wykształcenia technicznego w nowopowstałych zawodowych szkołach średnich oraz w Filii Politechniki, co wpłynęło na dynamikę społeczno-zawodową ludności Płocka⁸²⁰. W propagowaniu możliwości kształcenia inżynierskiego istotną rolę odegrały „Notatki Płockie”. Szeroko opisano okoliczności otwarcia Filii. Sprawozdanie z uroczystości, łącznie z informacją, kto zasiadł za stołem prezydialnym oraz kto wygłaszał przemówienia, przygotował S. Kostanecki⁸²¹. Przemówienia zamieszczono zresztą w formie odrębnych tekstów. Były to m.in. wystąpienia Mariana Woźniaka, przewodniczącego MRN w Płocku, Romana Mistewicza, wiceministra oświaty i szkolnictwa wyższego, Stefana Fariaszewskiego, wiceministra budownictwa i materiałów budowlanych, Stanisława Miernika, wiceministra przemysłu chemicznego, Dionizego Smoleńskiego, rektora Politechniki Warszawskiej oraz Igora Łopatyńskiego, I sekretarza KMiP PZPR

⁸¹⁸ S. Kostanecki, *Nauczyciele i wychowankowie Szkoły Płockiej obecnie imienia Stanisława Małachowskiego (XIII-XX w.)*, „Notatki Płockie” 1958, nr 8, s. 12-26; S. Kostanecki, *Szkoła Płocka (1180-1964). Krótki zarys dziejów najstarszej z istniejących szkół w Polsce – obecnego Liceum im. Stanisława Małachowskiego w Płocku*, „Notatki Płockie” 1964, nr 3 (29), s. 14-21; S. Kostanecki, *Herb Szkoły Płockiej – obecnego Liceum im. Stanisława Małachowskiego w Płocku*, „Notatki Płockie” 1964, nr 3 (29), s. 23; R. Ziemiak, *Tendencje rozwojowe liceum Małachowskiego w latach 1958-1965*, „Notatki Płockie” 1964, nr 3 (29), s. 25-28.

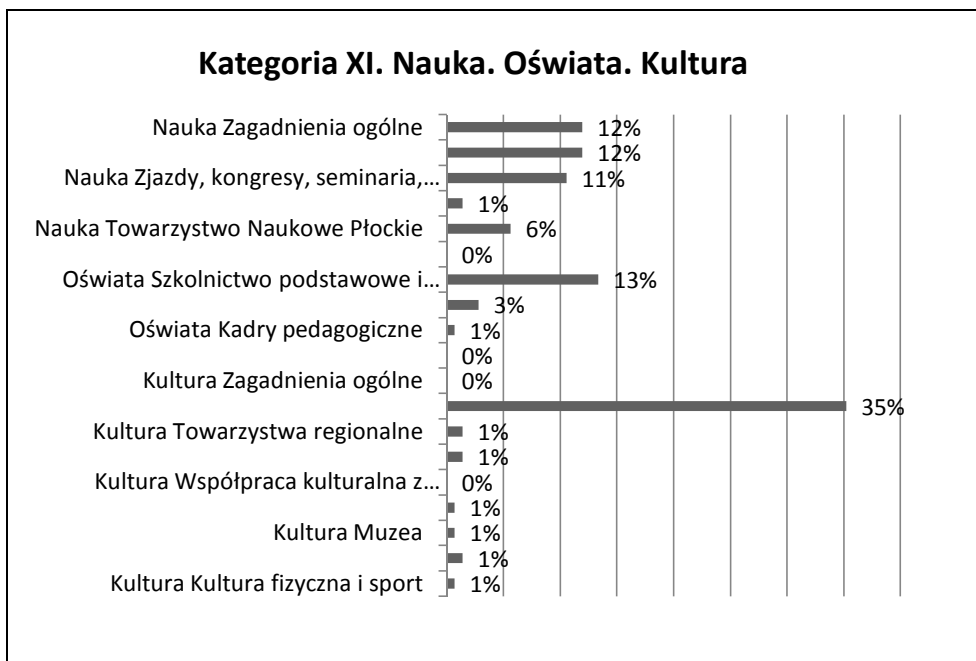
⁸¹⁹ E. Kowalczyk, *Problemy nauki i dydaktyki w wyższych uczelniach technicznych*, „Notatki Płockie” 1968, nr 3 (47), s. 18-21.

⁸²⁰ E. Kaltenberg-Kwiatkowska, *Przeobrażenia struktury społeczno-przestrzennej miasta pod wpływem uprzemysłowienia (z badań plockich)*, praca doktorska, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 1973, s. 294.

⁸²¹ S. Kostanecki, *Otwarcie Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4 (43-44), s. 63-64.

w Płocku⁸²². W swoim przemówieniu podkreślił on, że w żadnym z poprzednich okresów historycznych nie było warunków do utworzenia w mieście wyższej uczelni: „Dopiero władza ludowa stworzyła przed naszym miastem wspaniałe perspektywy rozwoju ekonomicznego i kulturalnego”⁸²³.

12% artykułów należało do podkategorii: „Nauka” – „Zagadnienia ogólne”, która zawierała głównie wypowiedzi dotyczące działalności Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka.

Wykres 4. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968 wyrażony w procentach

Podobnie, bo 11% zawartości należało do podkategorii dotyczącej zjazdów, kongresów, seminariów i sympozjów naukowych. Znalazły się tu m.in. sprawozdania z konferencji Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka w 1956 r. oraz sesji organizowanych przez TNP i inne płockie instytucje. Jednym z priorytetów planu pięcioletniego na lata 1956-1960 było rolnictwo. W pracach Towarzystwa nie zabrakło działań popularyzujących jego rozwój. Zorganizowano na ten temat specjalną sesję, z której sprawozdanie zamieszczono w „Notatkach Płockich”. W głównym referacie F. Dorobek podkreślił wagę zagadnienia:

⁸²² Uroczystość otwarcia Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku w dniu 15 września 1967 r. Przemówienia powitalne, „Notatki Płockie” 1967, nr 3 (47), s. 12-17.

⁸²³ Tamże, s. 16.

„Ważność i pilność bieżących problemów rolnictwa, przedstawiona i przedyskutowana na VI Plenum KC PZPR zobowiązuje oprócz organizacji partyjnych, organów władzy terenowej, organizacji rolniczych i instytucji naukowych również te wszystkie ogniwa naszego życia społecznego, które mogą wnieść realny udział własnej pracy i wysiłków w tę zasadniczą i trudną gałąź gospodarki narodowej”⁸²⁴.

Licznie reprezentowana była grupa tekstów poświęconych uroczystościom rocznicowym. Doniosłym wydarzeniem była sesja poświęcona płocczaninowi Ludwikowi Krzywickiemu z okazji stulecia urodzin zorganizowana przez PAN i SGPiS we współpracy z TNP. Jej pierwsza część odbyła się w Warszawie 16 października 1959 r., druga zaś w Płocku w dniu następnym. W uroczystościach płockich wzięło udział wielu gości, m.in. Bogdan Suchodolski i Władysław Tatarkiewicz⁸²⁵. Z okazji 20-lecia PPR zorganizowano okolicznościową uroczystość, a sprawozdanie z niej zamieszczono w kwartalniku TNP⁸²⁶. Dzięki temu zachowano wypowiedzi wielu uczestników działań na rzecz tworzenia władzy ludowej na Mazowszu. W piśmie TNP zamieszczono także wykaz sesji naukowych z okazji 50. rocznicy rewolucji październikowej, jakie zostały zorganizowane w mazowieckich miastach przez Warszawski Komitet Wojewódzki PZPR, Mazowieckie Towarzystwo Kultury i Towarzystwo Naukowe Płockie⁸²⁷.

Jedną z podkategorii stanowiły artykuły dotyczące Towarzystwa Naukowego Płockiego, było ich niewiele, bo tylko 8, co wynosiło 6% wszystkich artykułów w kategorii „Nauka. Oświata. Kultura”. Dotyczyły one walnych zjazdów oraz uroczystości stowarzyszenia, np. nadania członkostwa honorowego T. Kotarbińskiemu⁸²⁸.

Drugą pod względem liczby zamieszczonych wypowiedzi była grupa tekstów o tematyce historycznej. Napisano ich 128, co stanowiło 23% ogółu artykułów opublikowanych w latach 1956-1968. Do kategorii „Historia” należały następujące podkategorie: „Nauki pomocnicze historii”, „Archiwa”, „Archeologia”, „Historia miejscowości”, „Historia do 1795 r.”, „Historia 1975-1918”, „Historia 1939-1945”, „Historia 1945-1989” oraz „Okres III RP”.

⁸²⁴ F. Wybult, *O podstawowych problemach rozwoju rolnictwa regionu płocko-gostynińskiego. Z sesji Towarzystwa Naukowego Płockiego*, „Notatki Płockie” 1960, nr 17-18, s. 45-47.

⁸²⁵ *Sesja naukowa Polskiej Akademii Nauk ku czci Ludwika Krzywickiego*, „Notatki Płockie” 1959, nr 13-14, s. 49-50.

⁸²⁶ *Sesja XX-lecia Polskiej Partii Robotniczej na Mazowszu. Z dwudniowych obrad w Płocku*, „Notatki Płockie” 1962, nr 1 (23), s. 19-22.

⁸²⁷ *Sesje naukowe 50-lecia Rewolucji Październikowej*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4 (43-44), s. 23.

⁸²⁸ *Uroczystość wręczenia prezesowi PAN prof. dr. Tadeuszowi Kotarbińskiemu dyplomu Członka Honorowego TNP*, „Notatki Płockie” 1958, nr 9, s. 19.

Dostrzegając potrzebę jak najpełniejszego udokumentowania okresu okupacji w Płocku i na Mazowszu, TNP wystosowało do społeczeństwa apel o przekazywanie wspomnień oraz materiałów archiwalnych⁸²⁹. Dzięki tej akcji pozyskano wiele cennych materiałów, których część zamieszczono w „Notatkach Płockich”. Stanowiły one najliczniejszą grupę tematyczną artykułów kategorii „Historia”. Do najcenniejszych wspomnień należały wypowiedzi członków TNP Stanisława Chrzanowskiego i Jana Kowalewskiego. Wspomnienia Chrzanowskiego dotyczyły przeważnie okupacji w Płocku, natomiast Kowalewskiego okupacji w okolicznych wsiach⁸³⁰. Ważną pozycją był artykuł Ryszarda Juskiewicza przedstawiający niemieckie obozy pracy oraz jenieckie w rejencji ciechanowskiej, utworzonej z powiatów Północnego Mazowsza⁸³¹. Odnotowano m.in. 20-lecie działalności Związku Walki Młodych. Edward Babiuch w swojej pracy podkreślił zasługi organizacji w walce z okupantem oraz z „reakcyjnym podziemiem”. Ponadto przekonywał młodzież do włączenia się w działania partii:

„I tak w tamtych najtragiczniejszych dla Polski dniach młodzież poszła za głosem partii i podjęła odważny czyn walki z tymi, którzy chcieli unicestwić Polskę i naród – tak i dziś Partia nie może realizować swych działań bez młodzieży”⁸³². Na łamach „Notatek Płockich” w omawianym okresie zaczął publikować Benon Dymek, który w swoim artykule przedstawił pierwsze lata działalności PPR na Mazowszu. Materiał zawierał ponadto informacje o okolicznościach powstania obwodu płockiego Armii Ludowej oraz brygady AL Synowie Ziemi Mazowieckiej⁸³³. Walkom AL i GL na Mazowszu Płockim poświęcony był też artykuł Jerzego Marciniaka⁸³⁴.

Drugą pod względem liczby artykułów podkategorią była „Archeologia”. Publikacje na ten temat stanowiły 18% wszystkich artykułów należących do kategorii „Historia”. Obecność tych materiałów związana była z prowadzonymi w Płocku badaniami archeologicznymi zapoczątkowanymi przez Komisję Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Do najważniejszych należały raporty z badań

⁸²⁹ S. C.[rzanowski], *O potrzebie zbierania materiałów z okresu okupacji hitlerowskiej*, „Notatki Płockie” 1961, nr 19, s. 36-37.

⁸³⁰ Na przykład: S. Chrzanowski, *Płock od 9 IX 1939 do 22 VI 1941 r.*, cz. 1, *Teoria i praktyka hitlerowskich okupantów w dziele umacniania niemczyzny*, „Notatki Płockie” 1960, nr 17-18, s. 26-39; cz. 2, *Wielkie wysiedlenia i nowy, niemiecki ład*, „Notatki Płockie” 1961, nr 20, s. 3-13; S. Chrzanowski, *Kronika ostatnich dni okupacji w Płocku*, „Notatki Płockie” 1962, nr 1 (23), s. 22-27; S. Chrzanowski, *Specjalne prawo karne dla Polaków i Żydów. Płock w czasie okupacji*, „Notatki Płockie” 1963, nr 25, s. 21-23; J. Kowalewski, *Bataliony Chłopskie w walce o wolność Ziemi Płockiej*, „Notatki Płockie” 1964, nr 4 (30), s. 24-30; J. Kowalewski, *Tajne nauczanie w Płockiem*, „Notatki Płockie” 1964, nr 4 (30), s. 33-37; J. Kowalewski, *Martyrologia płockich nauczycieli w latach 1939-1945*, „Notatki Płockie” 1966, nr 3 (37), s. 17-19.

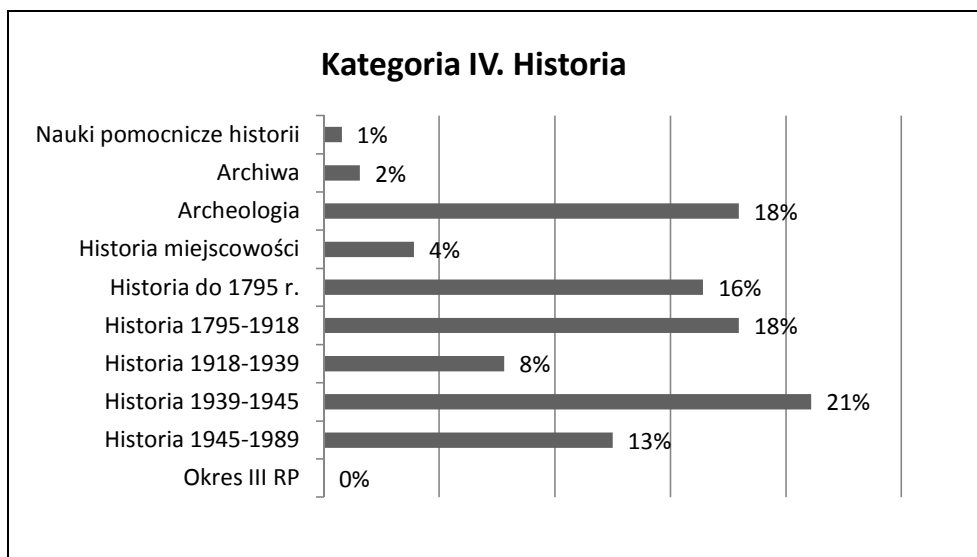
⁸³¹ R. Juskiewicz, *Obozy w rejencji ciechanowskiej*, „Notatki Płockie” 1968, nr 1 (45), s. 32-38.

⁸³² E. Babiuch, *XX-lecie Związku Walki Młodych*, „Notatki Płockie” 1963, nr 25, s. 23-24.

⁸³³ B. Dymek, *Pierwsze lata działalności PPR na Mazowszu*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 33-38.

⁸³⁴ J. Marciniak, *Działalność zbrojna AL i GL na Mazowszu Płockim*, „Notatki Płockie” 1962, nr 1 (23), s. 14-18.

Włodzimierza Szafrąńskiego i Jerzego Gąssowskiego. Do ciekawszych wypowiedzi zaliczyć można prace archeologa amatora Kazimierza Gelinka⁸³⁵. Warto odnotować, że podkategoria „Archeologia” tylko w okresie 1956-1968 była tak licznie reprezentowana, wraz z ograniczaniem badań wykopaliskowych w latach późniejszych zmniejszała się też liczba publikacji na ten temat.

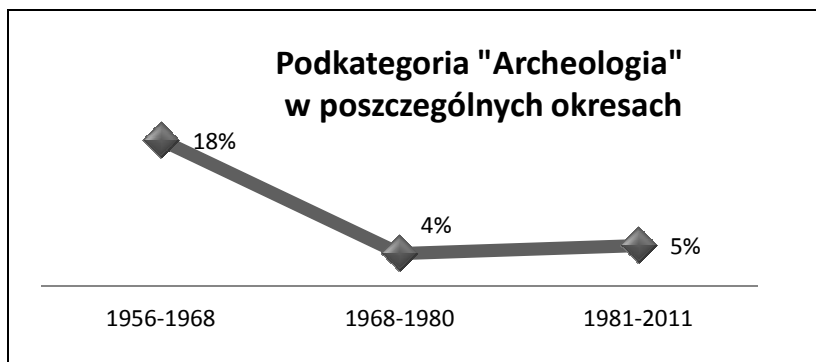
Wykres 5. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Historia” w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968 wyrażony w procentach

18-procentowy udział posiadała podkategoria „Historia 1795-1918”. W okresie 1956-1968 zaczął zamieszczać swoje artykuły Marian Chudzyński. Odzwierciedleniem jego zainteresowań były publikacje na łamach „Notatek Płockich” skoncentrowane wokół dziejów ziemi gostyńskiejskiej, powstania stycziowego oraz okresu rewolucji 1905-1907 r.⁸³⁶ Warto dodać, że publikacje te były przykładami w pełni naukowych artykułów opartych na poszukiwaniach archiwalnych, głównie

⁸³⁵ Na przykład: K. Gelinek, *Wiek Płocka i okolicy pod względem osadniczym (Przyczynek do badań archeologicznych Płocka)*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 8-12; J. Gąssowski, *Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w Płocku w roku 1956*, „Notatki Płockie” 1957, nr 3-4, s. 9-16; J. Gąssowski, *Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w Płocku w roku 1957*, „Notatki Płockie” 1958, nr 7, s. 3-6; W. Szafrąński, *Archeologiczne badania wykopaliskowe w Płocku w roku 1961*, „Notatki Płockie” 1963, nr 24, s. 32-34; W. Szafrąński, *Archeologiczne badania wykopaliskowe na płockim Wzgórzu Tumskim w roku 1963*, „Notatki Płockie” 1963, nr 26, s. 1-6; W. Szafrąński, *Palatium Chrobrego nową rewelacją wykopalisk płockich*, „Notatki Płockie” 1967, nr 1 (41), s. 19-32.

⁸³⁶ M. Chudzyński, *Z dziejów strajków robotników fabrycznych na terenie Ziemi Gostyńskiejskiej w okresie rewolucji 1905-1906 r.*, „Notatki Płockie” 1961, nr 20, s. 35-38; M. Chudzyński, *Walka o język polski i o swobody narodowe w ziemi Gostyńskiejskiej*, „Notatki Płockie” 1961, nr 21, s. 23-25; M. Chudzyński, *Powstanie stycziowe w powiecie gostyńskim*, „Notatki Płockie” 1963, nr 25, s. 10-13; M. Chudzyński, *Spółeczeństwo Ziemi Gostyńskiejskiej w okresie powstania stycziowego*, „Notatki Płockie” 1967, nr 1 (41), s. 55-59.

w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Artykuły na temat wydarzeń 1905 r. tworzyły najliczniejszą grupę omawianej podkategorii. Na ten temat pisali jeszcze Michał Szulkin, który swoją publikację oparł o przeprowadzone badania archiwalne, i S. Kostanecki, który posłużył się istniejącymi już opracowaniami, m.in. w „Notatkach Płockich”, a także w „Biuletynie Historycznym WKW PZPR”⁸³⁷.

Wykres 6. Udział artykułów należących do podkategorii „Archeologia” w liczbie artykułów kategorii „Historia” w okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 w „Notatkach Płockich” wyrażony w procentach

Z okazji 50 rocznicy rewolucji październikowej wydano specjalny numer pisma TNP. Otwierał go tekst Stanisława Ryszarda Dobrowolskiego – nacechowane nowomową „kazanie”, zawierające aprobatę dla ówczesnej pozycji Polski jako państwa niesuwerennego, całkowicie zależnego od ZSRR. Dorobek powojennego okresu uznał autor za największy w tysiącletnich dziejach państwa, a Lenina „genialnym konstruktorem odwiecznych marzeń ludzkości o życiu w pokoju, swobodzie i sprawiedliwości”⁸³⁸. Oprócz tego rewolucji październikowej poświęcono artykuły o charakterze naukowym, np.: *Mazowszanie w rewolucji październikowej* Aleksandra Kochańskiego, *Robotnicy Płocka w latach 1918-1919* oraz *Kronika ważniejszych wydarzeń w Płocku (1918-1919)* B. Dymka, *Odgłosy Rewolucji Październikowej w prasie płockiej* S. Chrzanowskiego, *Manifestacje robotnicze w Płocku w 1919 roku w świetle raportów policyjnych* Józefa Kazimierskiego⁸³⁹. Ukoronowaniem wysiłków o egzemplifikację, zbawiennych dla Płocka, skutków rewolucji był artykuł trzech autorów: Ludwika Chrapkowskiego, Stanisława Łoskota i Kazimierza Wawszczaka pt. *Petrochemia w Płocku – wyrazem twórczej współpracy narodów ZSRR z Polską Ludową*⁸⁴⁰. Przekonywali w nim autorzy, że wybudowanie

⁸³⁷ M. Szulkin, *Strajk szkolny 1905 r.*, „Notatki Płockie” 1956, nr 2, s. 9-12; S. Kostanecki, *Walka o szkołę polską i Szkoła im. Wł. Jagiełły w Płocku 1905/6-1965/66*, „Notatki Płockie” 1966, nr 4 (38), s. 13-16.

⁸³⁸ S.R. Dobrowolski, *Dziesięć dni i pięćdziesiąt lat...*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4, s. 1-4.

⁸³⁹ Numer specjalny z okazji 50 rocznicy Rewolucji Październikowej, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4.

⁸⁴⁰ L. Chrapkowski, S. Łoskot, K. Wawszczak, *Petrochemia w Płocku – wyrazem twórczej współpracy narodów ZSRR z Polską Ludową*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4, s. 19-23.

płockiego zakładu było wynikiem przyjaźni narodów Polski i ZSRR, zapoczątkowanej w 1917 r.

Warto odnotować artykuł J. Kowalewskiego poświęcony dziejom ruchu ludowego na Mazowszu Płockim⁸⁴¹. Interesujące, bo – zapewne – niezbyt wówczas wygodne dla władzy wydaje się przywołanie przez Autora długiej tradycji ruchu ludowego. Również osoba J. Kowalewskiego, mogła wzbudzać kontrowersje. Był on bowiem przedwojennym działaczem ludowym, w latach trzydziestych XX w. należał do Związku Strzeleckiego oraz do Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”⁸⁴². W artykule przywołał on Stanisława Mikołajczyka, premiera Rzeczypospolitej na uchodźstwie w latach 1943-1944, lidera PSL w latach 1945-1947, byłego wicepremiera w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej w latach 1945-1947, a przede wszystkim przywódcę jedyne go masowego ruchu antykomunistycznego, a następnie pozbawionego polskiego obywatelstwa uciekiniera politycznego⁸⁴³. Wspomniany artykuł zamieszczony został w tematycznym numerze 30. „Notatek Płockich”, poświęconym ruchowi ludowemu. Z informacji uzyskanej od W. Końskiego cały dwutysięczny nakład tego numeru w tajemniczych okolicznościach zniknął z zasobów TNP i w ogóle z rynku:

„[...] niektóre numery były nie do zdobycia. Na przykład numer 30 poświęcony ruchowi ludowemu, a który w znacznej części wypełnił swoimi artykułami Jan Kowalewski. Szukałem dosyć długo i od pana Tadeusza Makowskiego – pracownika TNP, który wykonywał usługi kserograficzne dowiedziałem się, że była interwencja Komitetu Miasta i Powiatu PZPR i cenzury i prawie cały dwutysięczny nakład zniknął w tajemniczych okolicznościach i tym samym faktycznie nie był w szerszym obiegu”⁸⁴⁴.

16% wypowiedzi należących do kategorii „Historia” dotyczyło okresu do 1795 r. Na wyróżnienie zasługują tutaj artykuły powstałe w związku z działalnością Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Przykładem może być oparty na źródłach archiwalnych tekst Ryszarda Cieśli na temat powstania miasta i jego rozwoju do połowy XIV w., który wcześniej został wygłoszony podczas konferencji Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka w 1956 r.⁸⁴⁵

⁸⁴¹ J. Kowalewski, *Ruch ludowy na Mazowszu Płockim*, „Notatki Płockie” 1964, nr 4 (30), s. 9-14.

⁸⁴² A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płoccczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, t. 2, Płock 2007, s. 308.

⁸⁴³ Jak podaje R. Habielski, już przed wyborami w 1947 r. władze skutecznie utrudniały Mikołajczykowi dostęp do mediów, prasa PSL, „Chłopski Sztandar”, „Piast” oraz „Gazeta Ludowa” były przedmiotem konfiskat oraz wyższego niż przeciętne zainteresowania cenzury. Na przykład w 1946 r. ingerencje w tytuły czasopism PSL stanowiły 45% wszystkich. R. Habielski, *Polityczna historia mediów...*, dz. cyt., s. 190-191.

⁸⁴⁴ Relacja W. Końskiego..., s. 3.

⁸⁴⁵ R. Cieśla, *Płock – powstanie i rozwój miasta*, „Notatki Płockie” 1957, nr 3-4, s. 5-8.

Dużą wartość, ze względu na szerokie wykorzystanie dokumentów archiwalnych, posiadały publikacje Stanisława Szymańskiego na temat szesnastowiecznego rzemiosła⁸⁴⁶. W okresie działalności Komisji godne uwagi teksty na temat średniowiecznych dziejów kościoła katolickiego w Płocku nadsyłał Czesław Deptuła⁸⁴⁷. Średniowiecze było tematem artykułów Aleksandra Gieysztora, S. Kostaneckiego, Pawła de Laval oraz Aleksandra Świeżawskiego⁸⁴⁸. Związana z badaniami milenijnymi była publikacja Stanisława Herbsta na temat roli Mazowsza Płockiego w powstaniu kościuszkowskim. Stanowiła ona zbiór przyczynków i spostrzeżeń, które mogłyby stanowić punkt wyjścia do szczegółowych badań⁸⁴⁹.

13% wypowiedzi dotyczyło okresu po 1945 r. Odnotowano w tej grupie uruchomienie wielkich płockich inwestycji: rurociągu naftowego „Przyjaźń” oraz zakładów petrochemicznych⁸⁵⁰. W grudniu 1963 r., w związku z oddaniem do użytku ropociągu „Przyjaźń”, przybył do Płocka Władysław Gomułka w towarzystwie premiera Józefa Cyrankiewicza, wicepremiera rządu ZSRR Michaiła Lisieczko i wielu ministrów. W „Notatkach Płockich” opublikowano trzystronicową, ilustrowaną zdjęciami, relację z tego wydarzenia. Z tekstu pt. *Wielkie dni Płocka* można się dowiedzieć m.in., że wydarzenie było manifestacją przyjaźni pomiędzy krajami RWPG. Dla nadania dynamiki narrację utrzymano w czasie teraźniejszym:

„Kulminacyjnym punktem uroczystości jest uruchomienie przez Władysława Gomułkę stacji pomp. Jest to symboliczny moment przekazania rurociągu do eksploatacji”⁸⁵¹.

Następnie w sali kina „Przedwiośnie” odbyło się spotkanie, podczas którego wicepremier Lisieczko przekazał pozdrowienia licznie zebranym płocczanom od samego Nikity Chruszczowa. Przemówił też, oczywiście, W. Gomułka. Jak podaje anonimowy Autor, przemówienie to „odbiło się szerokim echem w całej prasie światowej”⁸⁵².

⁸⁴⁶ S. Szymański, *Muratorzy płocki XVI wieku*, „Notatki Płockie” 1958, nr 7, s. 23-27; S. Szymański, *Złotnicy płocki*, „Notatki Płockie” 1958, nr 10, s. 29-31.

⁸⁴⁷ Cz. Deptuła, *Kolegiata Najświętszej Marii Panny na podgrodzium płockim. (Próba nowego ujęcia zagadnienia)*, „Notatki Płockie” 1959, nr 11-12, s. 46-52; Cz. Deptuła, *Zagadnienie początków Kolegiaty św. Michała w Płocku*, „Notatki Płockie” 1959, nr 13-14, s. 36-43.

⁸⁴⁸ P. de Laval, *Proces polsko-krzyżacki w Warszawie*, „Notatki Płockie” 1961, nr 22, s. 43-44; S. Kostanecki, *Stosunek dokumentu biskupa Gedki do aktu wojewody Żyrona. (Przyczynek do najdawniejszych dziejów kolegiaty św. Michała i Szkoły Płockiej)*, „Notatki Płockie” 1964, nr 3 (29), s. 22-23; A. Świeżawski, *Katarzyna, zapomniana władczyni Płocka*, „Notatki Płockie” 1965, nr 3-4 (33-34), s. 18-23; A. Gieysztor, *Mazowsze w kulturze Polski średniowiecznej*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4 (43-44), s. 24-27.

⁸⁴⁹ S. Herbst, *Mazowsze Płockie w Powstaniu Kościuszkowskim*, „Notatki Płockie” 1958, nr 8, s. 3-7.

⁸⁵⁰ *Wielkie dni Płocka*, „Notatki Płockie” 1964, nr 1-2 (27-28), s. 1-3; *Delegacja partyjno-rządowa w Płocku*, „Notatki Płockie” 1965, nr 2 (32), s. 1.

⁸⁵¹ *Wielkie dni Płocka...*, dz. cyt., s. 2.

⁸⁵² Tamże, s. 2-3.

W niespełna miesiąc później prezes TNP Tadeusz Gierzyński zwrócił się pismem do redaktora Henryka Wernera, wiceprezesa Komitetu do Spraw Radia i Telewizji o wydanie zezwolenia na przegranie wspomnianego przemówienia na zabezpieczoną w tym celu taśmę magnetofonową „Agfa produkcji NRF”. Nagranie zamierzano odtwarzać podczas zebrań, które miały być organizowane, „zgodnie z zaleceniami Tow. Gomułki, co do terminowego zakończenia prac przy budowie Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku”⁸⁵³. Odtwarzanie przemowy przywódcy miało więc mobilizować pracowników do lepszej pracy.

Tekst z okazji otwarcia petrochemii zatytułowany został *Delegacja partyjno-rządowa w Płocku*, przez co akcent położony został na wizytę W. Gomułki, a nie na otwarcie zakładu. Potwierdza to też pierwsze zdanie tekstu:

„Po raz drugi gościł Płock w swych murach I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułkę w dniu 21 grudnia 1964 r. z okazji uruchomienia Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych”⁸⁵⁴.

Z okazji sześćdziesięciolecia nauczycielskiej organizacji związkowej w Płocku wydano specjalny numer tematyczny „Notatek Płockich”. Znalazły się w nim artykuły poświęcone organizowaniu szkolnictwa oraz działalności Związku Nauczycielstwa Polskiego po 1945 r.⁸⁵⁵

W grupie artykułów dotyczących historii okresu powojennego znalazły się wypowiedzi na tematy charakterystyczne dla tego czasu, np. poświęcone parcelacji majątków oraz walce z podziemiem⁸⁵⁶. Ryszard Halaba w artykule pt. *Z dziejów walk z reakcyjnym podziemiem w woj. warszawskim w latach 1945-1947* przedstawił problem zbrojnego podziemia w wyjątkowo jednostronny i niesprawiedliwy sposób, nazywając wszystkich „leśnych” bandytami⁸⁵⁷. Ów tekst z roku 1961 stanowi niewątpliwie jedną z niechlubnych kart w historii „Notatek Płockich”.

Odnutowywane były w czasopiśmie TNP kolejne, niekoniecznie okrągłe, rocznice manifestu PKWN, które stawały się okazją do prezentowania osiągnięć władzy ludowej przy współdziałaniu PZPR w porównaniu do rządów okresu

⁸⁵³ TNP, Akta TNP, sygn. 222, Korespondencja ogólna 1961-1969, k. 81.

⁸⁵⁴ *Delegacja partyjno-rządowa w Płocku...*, dz. cyt., s. 1.

⁸⁵⁵ *Udział nauczycielstwa płockiego w organizacji oświaty i szkolnictwa w pierwszych latach tworzenia się władzy ludowej*, „Notatki Płockie” 1966, nr 3 (37), s. 19-22; W. Nowakowska, T. Kurpiewski, *20-lecie działalności powojennej Związku Nauczycielstwa Polskiego w Płocku*, „Notatki Płockie” 1966, nr 3 (37), s. 23-28.

⁸⁵⁶ R. Halaba, *Z dziejów walk z reakcyjnym podziemiem w woj. warszawskim w latach 1945-1947*, „Notatki Płockie” 1961, nr 20, s. 14-17; M. Dulęba, *Parcelacja folwarków obszarników płockich*, „Notatki Płockie” 1964, nr 4 (30), s. 39-40.

⁸⁵⁷ R. Halaba, *Z dziejów walk...*, dz. cyt., s. 14-17.

międzywojennego. Przykładem może być tekst Henryka Pietryszyna z okazji 17 rocznicy Manifestu PKWN⁸⁵⁸.

W grupie artykułów poświęconych historii okresu międzywojennego, które stanowiły 8% tekstów w kategorii „Historia”, przeważały wypowiedzi dotyczące dziejów ruchu robotniczego i chłopskiego⁸⁵⁹. Zauważyć należy zupełny brak wypowiedzi dotyczących jednego z najbardziej spektakularnych wydarzeń w dziejach miasta, a mianowicie obrony Płocka przed bolszewikami w 1920 r., za którą marszałek Józef Piłsudski rok później odznaczył miasto Krzyżem Walecznych.

16% artykułów zamieszczonych w kwartalniku „Notatki Płockie” w latach 1956-1968 stanowiły teksty należące do kategorii „Zagadnienia ogólne”. Obejmowała ona następujące podkategorie: „Bibliografie”, „Prace dotyczące całego regionu”, „Poszczególne miejscowości”, „Pamiętniki i wspomnienia”, „Biografie zbiorowe” oraz „Biografie indywidualne”.

Ta ostatnia podkategoria była reprezentowana najliczniej, należało do niej ponad 60% tekstów kategorii „Zagadnienia ogólne”. Wśród biografii indywidualnych najwięcej było artykułów poświęconych postaciom związanym z Płockiem i regionem płockim. Szczególnym upodobaniem cieszyły się sylwetki popularnego poety urodzonego w Płocku Władysława Broniewskiego i generała Zygmunta Padlewskiego, należącego do stronnictwa „czerwonych” naczelnika powstania styczniowego w guberni płockiej, rozstrzelanego w Płocku⁸⁶⁰. Pisano też o szanowanym w regionie lekarzu Marcinie Kacprzaku, rektorze warszawskiej Akademii Medycznej⁸⁶¹. Nie zapomniano o wybitnym uczonym płocczaninie Ludwiku Krzywickim. W 1965 r. z okazji 25 rocznicy jego śmierci ukazało się wspomnienie Andrzeja Krzywickiego o ojcu oraz praca Tadeusza Szturm de Sztrem *Ostatni rok życia Ludwika Krzywickiego*. Autor, obok przedstawiania faktów, zdawał się mitologizować postać Krzywickiego, pisząc na przykład, że umierał jak przystało na uczonego – relacjonował bowiem, co dzieje się w jego organizmie w chwili

⁸⁵⁸ H. Pietryszyn, *Płock w XVII rocznicę PKWN*, „Notatki Płockie” 1961, nr 21, s. 1-5.

⁸⁵⁹ Na przykład: B. Dymek, *Niezależna Partia Chłopska na Mazowszu Płockim (1924-1927)*, „Notatki Płockie” 1960, nr 17-18, s. 22-25; B. Dymek, *Robotnicy Płocka w latach 1918-1919*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4 (43-44), s. 8-12; B[enon] D[ymek], *Kronika ważniejszych wydarzeń w Płocku (1918-1919)*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4 (43-44), s. 12-13; J. Kazimierski, *Manifestacje robotnicze w Płocku w 1919 roku w świetle raportów policyjnych*, „Notatki Płockie” 1967, nr 3-4 (43-44), s. 16-18.

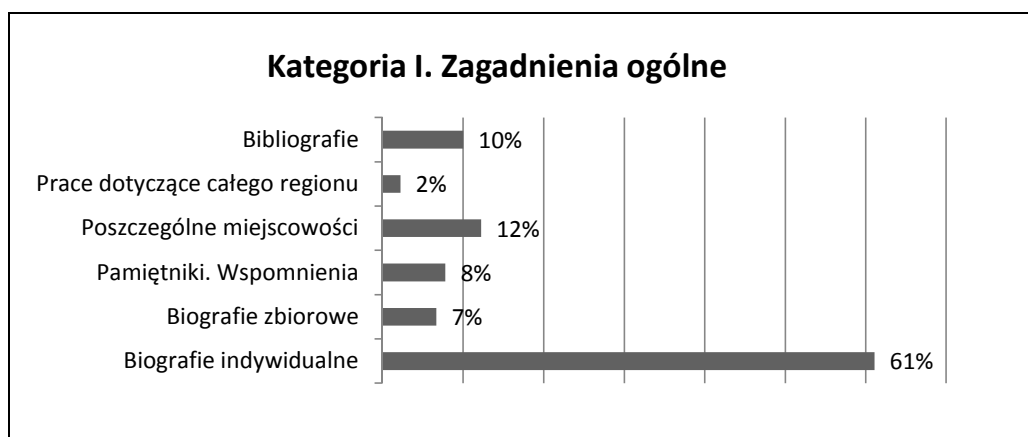
⁸⁶⁰ Na przykład: Cz. Gutry, *Z pobytu Władysława Broniewskiego w Płocku*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 27; S. Kostanecki, *Władysław Broniewski...*, dz. cyt., s. 1-13; J. Wańkiewicz, *Zygmunt Padlewski*, „Notatki Płockie” 1956, nr 2, s. 16-17; S. Kostanecki, *Powstańczy naczelnik województwa płockiego. (W setną rocznicę śmierci Zygmunta Padlewskiego)*, „Notatki Płockie” 1963, nr 25, s. 1-9.

⁸⁶¹ Na przykład: B. Morawska, *Nasz doktor*, „Notatki Płockie” 1962, nr 1 (23), s. 39-40.

śmierci. Dopiero artykuł Tadeusza Kowalika w sposób rzeczowy i obiektywny przedstawił znaczenie dokonań L. Krzywickiego dla nauki polskiej⁸⁶².

Nie była zaskoczeniem obecność postaci związanych z lewicą⁸⁶³. Nie zaskoczył także brak zainteresowania np. dla przedstawicieli stanu duchownego, czy środowisk akowskich.

Podkategoria obejmująca „Poszczególne miejscowości” reprezentowana była przez prace zawarte w numerze tematycznym poświęconym naradzie przewodniczących prezydiów miejskich i osiedlowych rad narodowych, która odbyła się w Pułtusk w 1968 r. Warto zauważyć, że najczęściej akcentowanym pojęciem była „aktywizacja”, co uwidoczniło się w treści wypowiedzi oraz w ich tytułach⁸⁶⁴.

Wykres 7. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Zagadnienia ogólne” w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968 wyrażony w procentach

Wśród bibliografii na uwagę zasługuje *Bibliografia Mazowska Płockiego* opracowywana na podstawie „Przewodnika Bibliograficznego” i „Bibliografii Zawartości

⁸⁶² A. Krzywicki, *Ze wspomnień o moim ojcu*, „Notatki Płockie” 1966, nr 4 (38), s. 4-6; T. Szturm de Sztrem, *Ostatni rok życia Ludwika Krzywickiego (w dwudziestą piątą rocznicę śmierci)*, „Notatki Płockie” 1966, nr 4 (38), s. 7-9; T. Kowalik, *Przypomnienie Ludwika Krzywickiego (w dwudziestą piątą rocznicę śmierci)*, „Notatki Płockie” 1966, nr 4 (38), s. 9-13.

⁸⁶³ Na przykład: J. Wańkiewicz, *Julian Leszczyński-Leński*, „Notatki Płockie” 1958, nr 8, s. 7-9; *Edward Ochab Przewodniczącym Rady Państwa...*, dz. cyt., s. 1; *Pamięci Aleksandra Zawadzkiego*, „Notatki Płockie” 1964, nr 3 (29), s. 2; S. Chrzanowski, *Władysław Henryk Jakubowski – działacz robotniczy i bohater Ludowego Wojska Polskiego (w 35 rocznicę krwawego wystąpienia bezrobotnych w Płocku)*, „Notatki Płockie” 1966, nr 4 (38), s. 25-27.

⁸⁶⁴ Na przykład: Z. Godlewski, *Aktywizacja i porządkowanie Legionowa*, „Notatki Płockie” 1968, nr 2 (46), s. 30-31; E. Wesołowski, *Postęp w aktywizacji gospodarczej, społecznej i kulturalnej Mławy*, „Notatki Płockie” 1968, nr 2 (46), s. 32-33; J. Rzeźnik, *Zadanie pierwszoplanowe – aktywizacja gospodarcza Raciąża*, „Notatki Płockie” 1968, nr 2 (46), s. 35-36; R. Celiński, *Aktywność i zaangażowanie społeczeństwa źródłem poważnych osiągnięć w Rykach*, „Notatki Płockie” 1968, nr 2 (46), s. 36-37.

Czasopism” przez Czesława Gutrego oraz Halinę Zienkiewicz, zamieszczana w latach 1956-1958⁸⁶⁵.

Dwie z kategorii: „Wojsko” oraz „Sprawy wyznaniowe” nie były reprezentowane w okresie 1956-1968.

Warto zauważyć, że oprócz tekstów także okładki „Notatek Płockich” były nośnikami znaczeń. Przez pierwsze lata oraz sporadycznie w latach następnych na okładkach widniały pieczęcie związane z Płockiem i Mazowszem, a także herby Płocka i dawnego województwa płockiego. Numer 17/18 z 1960 r. przełamał ten schemat, kiedy na okładce zamieszczono zdjęcie S. Chrzanowskiego, przedstawiające siedzibę Wieczorowego Uniwersytetu Marksizmu-Leninizmu w gmachu KMiP PZPR w Płocku. Tematyka propagandowa zagościła na okładce numeru 22 „Notatek Płockich” z 1961 r., kiedy znalazło się tam zdjęcie Jerzego Piaseckiego, przedstawiające rzeźbę odwołującą się do planu pięcioletniego na tle płockiego ratusza. Fotografie wykonano z takiej perspektywy, że rzeźba prawie całkowicie zasłania klasycystyczny budynek⁸⁶⁶. Ponadto na okładce numeru 5 z 1966 r. znalazła się ilustracja Orderu Sztandaru Pracy I klasy, który został nadany miastu podczas obchodów 1000-lecia Płocka. Na okładkach eksponowano też ważne dla miasta inwestycje przemysłowe, np. rurociąg „Przyjaźń” oraz Petrochemię. Znalazła się tam też, jako przejaw zainteresowania tematyką ludową, wycinanka kurpiowska, będąca pamiątką wystawy zorganizowanej przez Wydział Kultury Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie i Muzeum Płockie.

Przeprowadzona analiza zawartości czasopisma „Notatki Płockie” ukazała, jaka tematyka dominowała w pierwszym okresie jego istnienia. Najszerzej reprezentowana była problematyka związana z nauką, oświatą i kulturą. Zwracano uwagę zwłaszcza na przejawy życia kulturalnego na obszarze Mazowsza Płockiego. W związku z rozwojem szkolnictwa reprezentowane były tematy dotyczące szkół podstawowych i średnich w Płocku. Liczne wypowiedzi miały charakter aktualności, jak np. relacja z otwarcia Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku, która była jedną z najważniejszych inwestycji w kształcenie kadr na potrzeby regionu. Autorzy często podejmowali również tematykę historyczną, w której zwraca uwagę dokumentowanie i rozpowszechnianie wiedzy o II wojnie światowej. W latach 1956-1968 zaznaczyły

⁸⁶⁵ Cz. Gutry, H. Zienkiewicz, *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1, s. 29-31; Cz. Gutry, H. Zienkiewicz, *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1956, nr 2, s. 31; Cz. Gutry, H. Zienkiewicz, *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1957, nr 5, s. 28-29; Cz. Gutry, H. Zienkiewicz, *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1957, nr 6, s. 30-31; Cz. Gutry, H. Zienkiewicz, *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1958, nr 7, s. 30-31; Cz. Gutry, H. Zienkiewicz, *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1958, nr 8, s. 46-47.

⁸⁶⁶ „Notatki Płockie” 1961, nr 22; Zdjęcie wykonał Jerzy Piasecki z Warszawy. Podpis brzmi: „Płocki Ratusz. Tu 27.X.1961 r. podjęto uchwałę w sprawie 5-letniego planu gospodarczego m. Płocka na lata 1961-1965”.

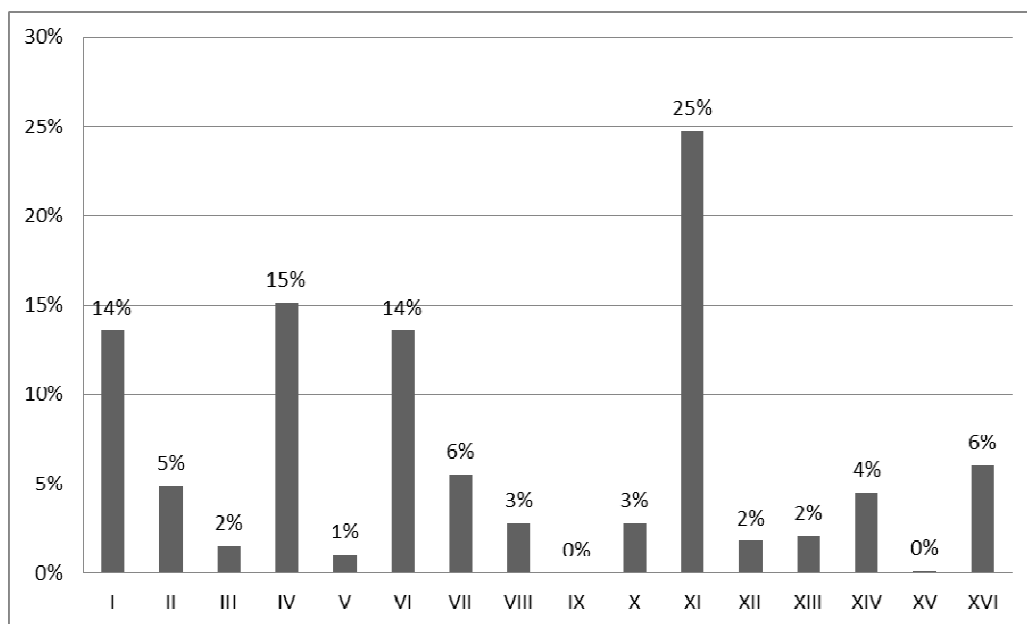
się także tematy archeologiczne, co ilustrowało efektywność prac Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Archeologia w późniejszych okresach działalności czasopisma nie była już tak licznie reprezentowana. Równie ważne jak pytania o najczęściej podejmowaną tematykę, wydaje się pytanie o tematykę nieobecną. Jednym z niepodejmowanych tematów była obrona Płocka przed bolszewikami w 1920 r., co z uwagi na ówczesne uwarunkowania polityczne i ostrożność w stosunkach ze Związkiem Radzieckim jest zrozumiałe. W grupie tematów historycznych zaznaczyły się też wypowiedzi na tematy aktualne, co było związane z dokumentowaniem uruchomienia ważnych inwestycji: Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku i rurociągu „Przyjaźń”. Związane z tym były wizyty najwyższych władz państwowych i partyjnych, które również zostały utrwalone. Trzecią najliczniejszą kategorią były „Zagadnienia ogólne”, wśród których zwracało uwagę zamieszczanie na łamach pisma wyników badań na temat miejscowości regionu i rozpowszechnianie wyników tych badań. Ważne miejsce zajmowały badania poświęcone postaciom związanym z Płockiem i Mazowszem, jak L. Krzywicki, W. Broniewski, czy Z. Padlewski oraz utrwalanie i rozpowszechnianie wiedzy o nich. Na uwagę zasługuje też zainicjowanie w czasopiśmie drukowania *Bibliografii Mazowsza Płockiego*, która znacznie ułatwiła poszukiwania badawcze.

Wynikiem naukowego ożywienia, związanego m.in. z przygotowaniem do milenium, w środowisku regionu płockiego były podjęte badania nad historią Płocka i Mazowsza Płockiego. Zamieszczanie wyników tych badań oraz ich rozpowszechnianie w „Notatkach Płockich” zainicjowało wiele trwałych zjawisk w kulturze, m.in. stałe wzbogacanie stanu wiedzy na temat Mazowsza Płockiego w zakresie różnych dyscyplin, rozwój naukowy autorów zamieszczających artykuły w czasopiśmie. W działalności „Notatek Płockich” w okresie 1956-1968 widoczna była aktywność ukierunkowana na utrwalanie w świadomości zbiorowej społeczności Mazowsza Płockiego wiedzy o materialnym i duchowym dorobku tejże społeczności, co wskazywało na kulturotwórczą rolę, jaką odegrało czasopismo.

W piśmie odnotować można przykłady – podejmujących aktualne tematy – artykułów, będących odzwierciedleniem ówczesnej rzeczywistości. Niektóre wypowiedzi zawierały sformułowania spotykane w propagandzie partyjnej i odwołujące się do ideologii PZPR, nie wpływały one jednak na naukowy charakter pisma. Niewielki udział kategorii „Zagadnienia społeczne i polityczne”, stanowiący jedynie 5% ogólnej liczby artykułów w omawianym okresie potwierdził, że czasopismo nie odgrywało roli politycznej.

2. W latach 1968-1980

Tak jak w poprzednim okresie działalności „Notatek Płockich”, najczęściej zamieszczonych artykułów należało do kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” – 25%. Drugie miejsce zajmowała „Historia”, podobnie jak wcześniej. Zaistniała jednak istotna różnica, albowiem ilość artykułów w tej kategorii obniżyła się w stosunku do okresu 1956-1968 z 23 do 15%. Niewiele mniejszym udziałem w ogólnej liczbie artykułów cechowały się kategorie „Zagadnienia ogólne” oraz „Zagadnienia gospodarcze” – po 14%. Zauważyć trzeba, że w kategorii tej widoczny jest wzrost ilości artykułów w stosunku do okresu poprzedniego, kiedy wynosił on 9%. Większość kategorii utrzymała swój udział procentowy na podobnym poziomie, jak poprzednio.

Wykres 8. Udział artykułów należących do poszczególnych kategorii tematycznych w ogólnej liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach (Legenda patrz: Wykres 1, s. 205-206)

Na podkategorię „Towarzystwo Naukowe Płockie” składały się teksty opublikowane z okazji rocznic stowarzyszenia oraz Polski Ludowej⁸⁶⁷. Należały do niej także informacje o nadaniu organizacji lub jej członkom odznaczeń

⁸⁶⁷ Na przykład: K. Askanas, *W 70 rocznicę wznowienia działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego (1907-1977)*, „Notatki Płockie” 1978, nr 1 (94), s. 6-9; K. Askanas, *Towarzystwo Naukowe Płockie w trzydziestolecie Polski Ludowej*, „Notatki Płockie” 1979, nr 3 (100), s. 25-51.

i wyróżnień⁸⁶⁸. Chętnie publikowano wówczas adresy gratulacyjne, kierowane do władz oraz przedstawicieli nauki⁸⁶⁹. Często odnotowywano wizyty najważniejszych osobistości w siedzibie TNP⁸⁷⁰. Istotne miejsce w omawianej podkategorii zajmują teksty dotyczące organów Towarzystwa, np. oddziałów, czy komunikaty informacyjne seminarium doktoranckiego⁸⁷¹. Warto ponadto zauważyć, że zamieszczano informacje o darach, jakie wpływały do TNP⁸⁷². Była to forma uhonorowania darczyńców, ale miało to również zachęcać do ofiarności innych.

W poprzednim okresie działalności kwartalnika, w latach 1956-1968, ilość artykułów na temat TNP wynosiła jedynie 6%. Wynikało to z dwóch przyczyn: nie od początku „Notatki Płockie” były pismem stowarzyszenia, a ponadto nie obchodziły jeszcze poważnych jubileuszy, jak w okresach późniejszych.

Funkcje dokumentowania i propagowania działań TNP spełniała też grupa wypowiedzi na temat zjazdów, kongresów, seminariów, sympozjów i sesji organizowanych przez stowarzyszenie oraz tych, w których jego przedstawiciele brali udział⁸⁷³. Stanowiły one 15% tekstów omawianej kategorii, o 4% więcej niż w okresie poprzednim. Świadczą one nie tylko o bogatej działalności własnej, ale też o otwarciu organizacji na różne środowiska regionu płockiego. Stanowisko TNP, wyrażane najczęściej przez Jakuba Chojnackiego, było obecne podczas ważnych konferencji organizowanych przez PAN oraz inne instytucje. Prezes TNP wypowiadał się także podczas uroczystości zagranicznych, np. na Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych w Bukareszcie⁸⁷⁴.

⁸⁶⁸ Na przykład: *Odnaczenia członków Towarzystwa Naukowego Płockiego*, „Notatki Płockie” 1974, nr 5 (79), s. 48; J. Chojnacki, *Głos Płocczanina Roku 1977*, „Notatki Płockie” 1978, nr 1 (94), s. 39; F. Dorobek, *Towarzystwo Naukowe Płockie odznaczone Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski*, „Notatki Płockie” 1979, nr 4 (101), s. 3-11.

⁸⁶⁹ Na przykład: *Adres gratulacyjny do prof. dr. Henryka Jabłońskiego – Przewodniczącego Rady Państwa PRL z okazji 70 rocznicy urodzin*, „Notatki Płockie” 1980, nr 1 (102), s. 59; *Adres gratulacyjny z okazji wyboru prof. dr. Aleksandra Gieysztora Prezydentem Międzynarodowego Komitetu Nauk Historycznych i odpowiedź na list gratulacyjny*, „Notatki Płockie” 1980, nr 4 (105), s. 8.

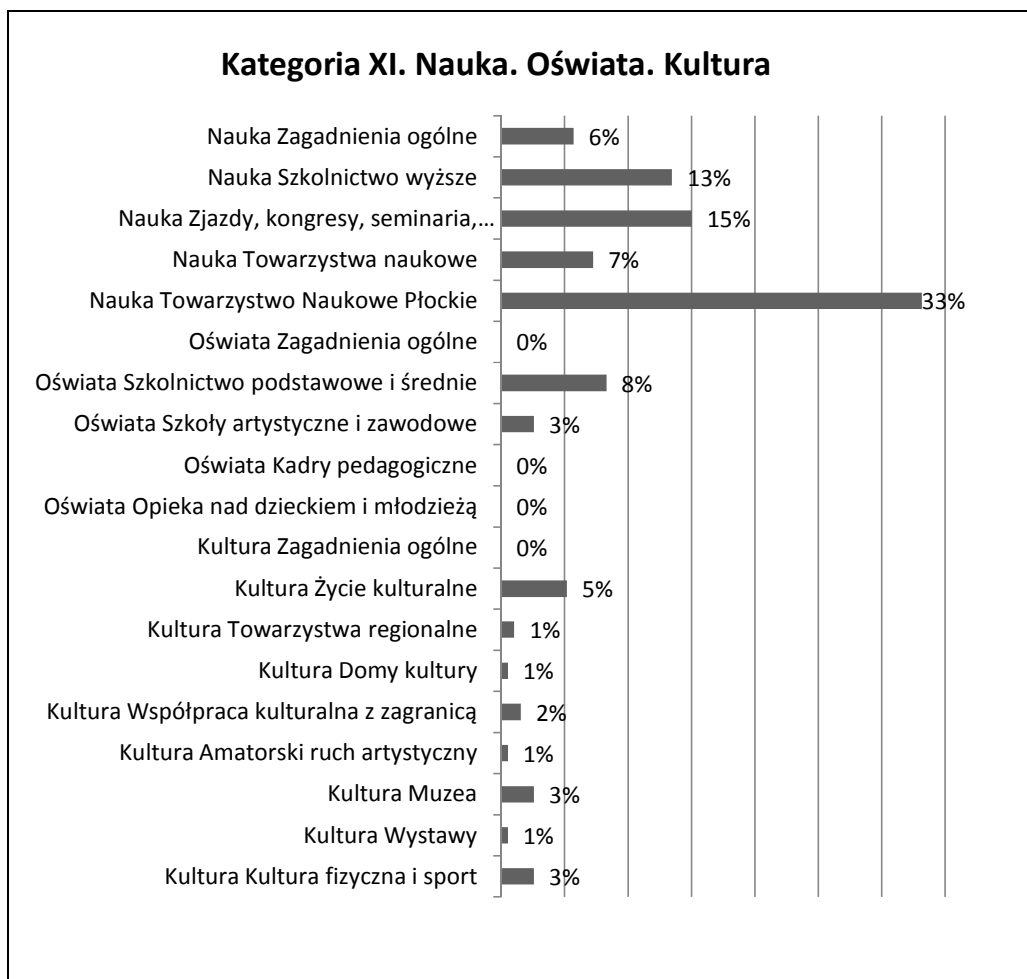
⁸⁷⁰ Na przykład: *Edward Gierek w Towarzystwie Naukowym Płockim...*, dz. cyt., s. 3-6; *Prezes Rady Ministrów Piotr Jaroszewicz w Towarzystwie Naukowym Płockim*, „Notatki Płockie” 1971, nr 4 (63), s. 4-6; *Prezes Polskiej Akademii Nauk w Towarzystwie Naukowym Płockim*, „Notatki Płockie” 1973, nr 5 (74), s. 3-9.

⁸⁷¹ Na przykład: A. Rajkiewicz, *Seminarium doktoranckie w Płocku*, „Notatki Płockie” 1970, nr 4 (58), s. 17-19; *Komunikat sekretariatu Seminarium Doktoranckiego przy Towarzystwie Naukowym Płockim*, „Notatki Płockie” 1973, nr 4 (73), s. 52; W. G.[Gašiorowski], *Nowy przewodniczący Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu*, „Notatki Płockie” 1974, nr 5 (79), s. 46.

⁸⁷² Na przykład: *Cenny dar na rzecz Towarzystwa Naukowego Płockiego*, „Notatki Płockie” 1973, nr 3 (72), s. 24.

⁸⁷³ Na przykład: J. Chojnacki, *Głos w dyskusji prezesa TNP na sesji naukowej Polskiej Akademii Nauk z okazji XXV-lecia Polski Ludowej*, „Notatki Płockie” 1969, nr 5 (54), s. 21-24; T. Garlej, *Sesja naukowa w Towarzystwie Naukowym Płockim w 100-lecie urodzin dr. med. Aleksandra Macieszy*, „Notatki Płockie” 1975, nr 4 (83), s. 49-52.

⁸⁷⁴ J. Chojnacki, *XV Międzynarodowy Kongres Nauk Historycznych – Bukareszt 1980*, „Notatki Płockie” 1980, nr 4 (105), s. 3-6.

Wykres 9. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach

13% opublikowanych tekstów poświęconych zostało szkolnictwu wyższemu. Najwięcej z nich dotyczyło Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku. Oprócz artykułów poruszających istotne zagadnienia szkolnictwa politechnicznego występowały też liczne przemówienia inauguracyjne, a nawet wykazy studentów⁸⁷⁵. Tematyka nielicznych tekstów z tej grupy nawiązywała do ideologii PZPR, np. zamieszczone przemówienie Kazimierza Rokoszewskiego, I sekretarza WKW PZPR do studentów Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku, w którym Autor

⁸⁷⁵ Na przykład: K. Rokoszewski, *O zaangażowaną postawę...*, dz. cyt., s. 2-7; *Wykaz studentów I i II roku Oddziału Zamiejscowego Wydziału Mechaniczno-Technologicznego Politechniki Warszawskiej Filia w Płocku w roku akademickim 1969/70*, „Notatki Płockie” 1969, nr 5 (54), s. 18-20; A. Bukowski, *Problemy rozwoju Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku*, „Notatki Płockie” 1977, nr 5 (93), s. 35-37.

dokładnie określił rolę młodych inżynierów. Chodziło mu nie tylko o przygotowanie zawodowe, ale również o ukształtowanie w kierunku socjalizmu⁸⁷⁶. Sprawom Politechniki poświęcono jeden z numerów z okazji 10-lecia Filii w 1977 r. W żadnym z tekstów nie dało się już zauważyć zaangażowania ideologicznego⁸⁷⁷.

Kolejną – pod względem procentowego udziału w liczbie zamieszczonych w okresie 1968-1980 artykułów – była kategoria „Historia”. Obejmowała ona 118 tekstów, co stanowiło 15% wszystkich artykułów opublikowanych w omawianym okresie.

W stosunku do poprzedniego okresu aż o 10% wzrosła liczba artykułów dotyczących historii 1945-1989, ich udział wynosił 23%. Często były to wypowiedzi relacjonujące aktualne wydarzenia, które miały miejsce w Płocku. Rafał Habielski – pisząc o polityce medialnej w okresie sprawowania funkcji I sekretarza KC PZPR przez E. Gierka – zauważył, że: „Czytając gazety, bądź oglądając telewizję, można było odnieść wrażenie, że poza deklarowaniem poparcia Polacy zajmowali się wyłącznie świętami”⁸⁷⁸. Trudno się z tym nie zgodzić analizując teksty dotyczące kolejnych rocznic i jubileuszy, które zajmowały ważne miejsce w piśmie TNP. Lektura tekstów zamieszczonych w „Notatkach Płockich” uwidacznia najczęstszy schemat wypowiedzi rocznicowych. Po nawiązaniu do konkretnego wydarzenia następowało zazwyczaj wyliczanie dotychczasowych osiągnięć PRL oraz przyszłych zadań stawianych obywatelom przez władze. Warto dokonać porównania dwóch przykładowych wypowiedzi.

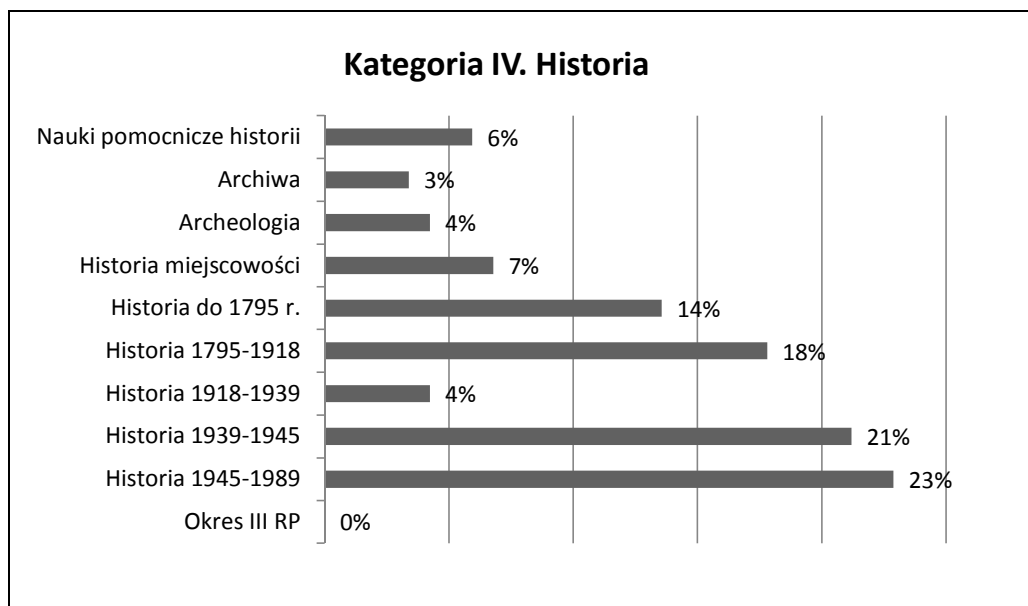
Zamieszczone w czasopiśmie Towarzystwa przemówienie z okazji 29. rocznicy wyzwolenia Płocka – którą obchodzono w 1974 r. – wygłoszone podczas okolicznościowej akademii przez prezydenta miasta Płocka Henryka Rybaka – rozpoczął Autor od podkreślenia roli Komunistycznej Partii Polski oraz Krajowej Rady Narodowej w wyzwolaniu kraju. Później nastąpiła pochwała Armii Czerwonej. Po odwołaniach do wydarzeń z 1945 r. nastąpiło wyliczenie faktycznych osiągnięć 30-lecia PRL i historycznych wzrostów, np. ludności Płocka z 28 do ponad 80 tysięcy. Wśród niewątpliwych sukcesów znalazło się wybudowanie petrochemii, uruchomienie stoczni rzecznej oraz działalność fabryki maszyn rolniczych, wybudowanie mieszkań, filii politechniki oraz szkół i szpitali. Tłustym drukiem zakomunikowano dokonanie wyborów do rad narodowych. Tekst przemówienia, przeplatane co i raz zwrotami do towarzyszy i obywateli, zawierał ponadto liczne odwołania do VI zjazdu partii⁸⁷⁹.

⁸⁷⁶ K. Rokoszewski, *O zaangażowaną postawę...*, dz. cyt., s. 6-7.

⁸⁷⁷ „Notatki Płockie” 1977, nr 5 (93).

⁸⁷⁸ R. Habielski, *Polityczna historia mediów...*, dz. cyt., s. 278.

⁸⁷⁹ H. Rybak, *XXIX rocznica wyzwolenia Płocka*, „Notatki Płockie” 1974, nr 1 (75), s. 12.

Wykres 10. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Historia” w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach

Rok później, Kazimierz Janiak, przewodniczący MiPRN w Płocku, podczas akademii, wygłosił przemówienie z okazji 30. rocznicy wyzwolenia Płocka. Znalazło się ono w jednym z numerów „Notatek Płockich”. Tekst, podobnie jak przywołany wcześniej, zaczynał się od nawiązania do wydarzeń historycznych, ale ich analiza była bardziej pogłębiona. Nie zapomniał Autor o radzieckich żołnierzach, ale zwrócił również uwagę na walkę partyzanckich oddziałów Armii Ludowej i Gwardii Ludowej. Dalej następowała egzemplifikacja dokonań 30-lecia PRL. Przywołane zostały te same przykłady: petrochemia, stocznia, Fabryka Maszyn Żywnych, budownictwo. Dodano ponadto wzmiankę o rolnictwie powiatu płockiego. Swoje przemówienie K. Janiak zakończył wykrzyknieniem: „Niech żyje nasza socjalistyczna Ojczyzna!”⁸⁸⁰.

Zupełnie odmienny charakter miała wypowiedź J. Chojnackiego pt. *Płock w trzydziestoleciu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Autor nawiązywał w niej do swojej pracy doktorskiej, wydanej pod tytułem *Petrochemia a rozwój Płocka*⁸⁸¹. Tekst stanowił wnikliwą, pozbawioną ideologicznych komunałów, analizę powojennego okresu w historii Płocka, zwłaszcza wpływu rozwoju przemysłu na strukturę miasta. Krytycznie wyrażał się autor o okresie 1961-1970. Pisał m.in., że nie zrealizowano uchwały Rady Ministrów dotyczącej inwestycji towarzyszących

⁸⁸⁰ K. Janiak, *W XXX rocznicę wyzwolenia Płocka*, „Notatki Płockie” 1975, nr 1 (80), s. 4-6.

⁸⁸¹ J. Chojnacki, *Petrochemia a rozwój Płocka*, Płock-Warszawa 1976.

budowie petrochemii, w wyniku czego nie wybudowano odpowiedniej liczby mieszkań, oczyszczalni ścieków i obwodnic miasta oraz opóźniono wiele inwestycji⁸⁸².

Inna grupę tekstów stanowiły wypowiedzi na temat PKWN i kształtowania się władzy ludowej⁸⁸³. Zamieszczono ponadto wywiad z Henrykiem Dyrdą – I sekretarzem KMiP PZPR – zamieszczony pod tytułem *Sprawy płockie w obliczu V Zjazdu PZPR* na temat społecznych dyskusji przedzjazdowych⁸⁸⁴. W omawianej grupie tekstów warto odnotować też relację z wizyty E. Gierka w płockim kombinacie petrochemicznym oraz na nowym osiedlu mieszkaniowym „Dworcowa” w 1979 r.⁸⁸⁵

Drugą podkategorią pod względem udziału w kategorii historia były artykuły dotyczące okresu 1939-1945. Udział ten wynosił 21%, tak samo jak poprzednio. Najwięcej artykułów w tej grupie poświęcono działaniom wojska polskiego oraz Gwardii Ludowej i ruchu lewicowego⁸⁸⁶. W omawianym okresie zamieszczono interesujące wspomnienia na temat kampanii wrześniowej, w tym pochodzące z zachowanego notatnika żołnierskiego⁸⁸⁷. Artykuły poświęcono ponadto tajnemu nauczaniu⁸⁸⁸. Nie odnotowano wypowiedzi dotyczących walk Armii Krajowej.

„Historia 1795-1918” stanowi 18% wszystkich artykułów kategorii. Istotną grupę stanowiły w niej artykuły dotyczące narodowych zrywów niepodległościowych: powstania listopadowego i powstania styczniowego⁸⁸⁹. Zajmowano się też

⁸⁸² J. Chojnacki, *Płock w trzydziestoleciu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Notatki Płockie” 1975, nr 1 (80), s. 7-21.

⁸⁸³ M. Mielczarek, *Reforma rolna PKWN w powiecie płockim*, „Notatki Płockie” 1974, nr 1 (75), s. 20; J. Maciejewski, *Kształtowanie się władzy ludowej w powiecie gostyński*, „Notatki Płockie” 1980, nr 1 (102), s. 5-12; K. Dobrosielski, *Początki kształtowania się władz powiatowych i miejskich w Sierpcu*, „Notatki Płockie” 1980, nr 1 (102), s. 13-15.

⁸⁸⁴ B. Zyman, *Sprawy płockie w obliczu V Zjazdu PZPR...*, dz. cyt., s. 37-39.

⁸⁸⁵ Edward Gierka w Płocku. Spotkanie z załogą „Petrochemii” i przedsiębiorstw budowlanych, „Notatki Płockie” 1979, nr 2 (99), s. 3-6.

⁸⁸⁶ Na przykład: F. Dorobek, *Małżeństwo spod Lenino*, „Notatki Płockie” 1968, nr 5, s. 34-36; F. Dorobek, *Próba periodyzacji dziejów ruchu lewicowego w mieście i w powiecie płockim*, „Notatki Płockie” 1970, s. 5-9; Z. Lubacz, *Działalność Polskiej Partii Robotniczej w powiecie sierpeckim*, „Notatki Płockie” 1972, nr 2 (66), s. 14-16; A. Jelec, *Synowie Ziemi Płockiej, żołnierze Ludowego Wojska Polskiego polegli za wolność Ojczyzny*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2 (81), s. 13-14; N. Szelaągowski, *Lewicowy ruch oporu i zbrojna działalność Gwardii Ludowej w powiecie sierpeckim*, „Notatki Płockie” 1976, nr 1 (84), s. 28-32; R. Juszkievicz, *Bitwa graniczna Armii „Modlin” w powiecie mławskim i przasnyskim*, „Notatki Płockie” 1979, nr 4 (101), s. 20-37.

⁸⁸⁷ A. Tyc, *Kryptonimy. Rok 1939 we wspomnieniach uczestników kampanii wrześniowej*, „Notatki Płockie” 1972, nr 5 (69), s. 21-22; W. Bogusławski, *Kartki z notatnika*, „Notatki Płockie” 1972, nr 5, s. 69, s. 22-25.

⁸⁸⁸ F. M[ądura], *Tajne nauczanie w powiecie sierpeckim*, „Notatki Płockie” 1972, nr 2 (66), s. 19-22; J. Świecik, *Tajne nauczanie w rejonie płockim w latach 1939-1945*, „Notatki Płockie” 1974, nr 2 (76), s. 39-45.

⁸⁸⁹ Na przykład: J. Ziółek, *Pospolite ruszenie w czasie powstania listopadowego w okolicach Płocka*, „Notatki Płockie” 1972, nr 5 (69), s. 10-11; S. Kostanecki, *Ostatnie posiedzenie Sejmu Królestwa Polskiego w 1931 r. w Płocku*, „Notatki Płockie” 1972, nr 1 (65), s. 29-35; M. Chudzyński, J. Szczepański, *Udział ludności obwodu gostyńskiego w powstaniu listopadowym*, „Notatki Płockie” 1980, nr 4 (105), s. 17-27.

zagadnieniami klasy robotniczej i chłopów⁸⁹⁰. Zauważyć należy brak artykułów dotyczących rewolucji październikowej.

14% udziału w kategorii posiadała podkategoria „Historia do 1795 r.” Znalazły się w niej artykuły zainspirowane utworzeniem w 1975 r. województwa płockiego. Skłoniło to autorów do przypomnienia sylwetek historycznych wojewodów płockich oraz dziejów samego urzędu wojewody w Polsce i na Mazowszu⁸⁹¹. Ukazały się też, wiele wnoszące, artykuły na temat funkcjonowania zakonów benedyktynów i dominikanów w średniowiecznym Płocku⁸⁹². Zamieszczono ponadto artykuły ks. Michała M. Grzybowskiego na temat pałacu biskupiego, ale także starań biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego o rozwój szkolnictwa parafialnego⁸⁹³.

W żadnym z artykułów kategorii „Historia” nie odnotowano obrony Płocka w 1920 r.

Podobnie jak w okresie poprzednim, także i w obecnie omawianym okresie kategoria „Zagadnienia ogólne” zajmowała trzecie miejsce pod względem udziału w ogólnej liczbie artykułów. Udział ten wynosi 14%.

Czołowe miejsce zajęła podkategoria „Biografie indywidualne” – 85% wszystkich artykułów w kategorii. Najwięcej wypowiedzi dotyczyło płocczanina Witolda Zglenickiego, odkrywcy złóż naftowych w Baku oraz pioniera wydobywania ropy naftowej z dna morskiego oraz fundatora Kasy im. Mianowskiego. Większość z nich napisano w związku ze 130 rocznicą urodzin wybitnego inżyniera⁸⁹⁴. Pracami na temat M. Kopernika – w związku obchodami wojewódzkimi – uczczono 500-lecie urodzin uczonego⁸⁹⁵. Przypominano też postacie W. Broniewskiego i L. Krzywickiego⁸⁹⁶.

⁸⁹⁰ Na przykład: I. Nowakowa, *Rozwój ilościowy klasy robotniczej w Płocku*, „Notatki Płockie” 1969, nr 4 (53), s. 16-22; M. Chudzyński, *Walka chłopów gostynińskich o ziemię i serwituty w latach 1864-1903*, „Notatki Płockie” 1971, nr 1 (60), s. 16-19.

⁸⁹¹ J. Chojnacki, *Wojewodowie płocki od XII wieku do 1793 roku*, „Notatki Płockie” 1975, nr 4 (83), s. 16-19; J. Chojnacki, *Cztery portrety wojewodów płockich z XVII i XVIII wieku*, „Notatki Płockie” 1976, nr 2 (85), s. 29-30; A. Gieysztor, *Urząd wojewodziński w Polsce i na Mazowszu*, „Notatki Płockie” 1978, nr 2 (95), s. 18-21.

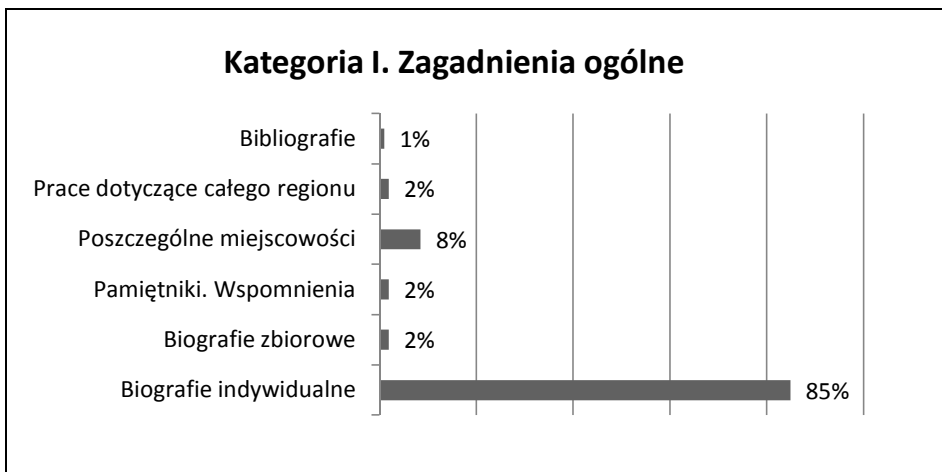
⁸⁹² A. Rutkowski, *Początki dominikanów płockich na tle polityki Konrada I Mazowieckiego*, „Notatki Płockie” 1970, nr 3 (57), s. 22-29; B. Pisz, *Benedyktyni na grodzie płockim*, „Notatki Płockie” 1977, nr 3 (91), s. 22-25.

⁸⁹³ M.M. Grzybowski, *Wysiłki bpa M.J. Poniatowskiego nad podniesieniem oświaty na Mazowszu poprzez szkolnictwo parafialne (1773-1785)*, „Notatki Płockie” 1978, nr 4 (97), s. 18-22; M.M. Grzybowski, *Z dziejów dawnego pałacu biskupiego w Płocku*, „Notatki Płockie” 1979, nr 4 (101), s. 43-46.

⁸⁹⁴ Na przykład: J. Chojnacki, *O utrwalenie pamięci wybitnego Polaka inżyniera górniko-geologa Witolda Zglenickiego*, „Notatki Płockie” 1978, nr 4 (97), s. 22-30; J. Chojnacki, *Komunikat z dnia 30 listopada 1978 roku o ustaleniu daty i miejsca urodzin Witolda Zglenickiego – „Polskiego Nobla”*, „Notatki Płockie” 1978, nr 4 (97), s. 35-40; Z.A. Buniat-Zade, *Witold Zglenicki a problem wydobywania ropy naftowej z dna morskiego*, „Notatki Płockie” 1978, nr 4 (97), s. 30-33.

⁸⁹⁵ Na przykład: T. Chrostowski, *Kopernik i kosmos. Konkurs w 500-lecie urodzin*, „Notatki Płockie” 1973, nr 2 (71), s. 45-48; E. Sternik, *Popularny dwuwiersz o Koperniku i jego zapomniany autor*, „Notatki Płockie” 1973, nr 3 (72), s. 34-35.

Popularyzowano jednak nie tylko znane, „podręcznikowe” postacie, ale zajmowano się również utrwalaniem pamięci przedstawicieli społeczności lokalnej. Jednym z nich był Franciszek Ławruszczuk, żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego i działacz polonii kanadyjskiej⁸⁹⁷. Także Alaksander Maciesza i Tadeusz Gierzyński, prezesi TNP, stali się przedmiotem opracowań⁸⁹⁸. Zamieszczono ponadto teksty na temat działaczy komunistycznych, rewolucyjnych i partyjnych, np. Władysława Figielskiego, Zygmunta Wolskiego i Feliksa Majdaka⁸⁹⁹.

Wykres 11. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Zagadnienia ogólne” w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach

Drugie miejsce zajęła podkategoria „Poszczególne miejscowości”, jej udział procentowy wynosił jednak tylko 8% zagadnień ogólnych. Artykuły na temat miejscowości, podobnie jak w okresie poprzednim, w większości stanowiły wypowiedzi wygłoszone podczas narad miast województwa warszawskiego w 1970 i 1971 r., zebrane w numerach tematycznych⁹⁰⁰. Całość dopełniały opracowania

⁸⁹⁶ Na przykład: F. Dorobek, *Odstonięcie pomnika Władysława Broniewskiego wyrazem wdzięczności wielkiemu poecie i rewolucjonście*, „Notatki Płockie” 1972, nr 3 (67), s. 3-12; J. Twardecka, *Ludwik Krzywicki jako archeolog*, „Notatki Płockie” 1976, nr 4 (87), s. 39-41.

⁸⁹⁷ F. D[orobek], Franciszek Ławruszczuk – „Czarny Franek” – żołnierz AK, działacz polonijny w Kanadzie. Spotkanie w Towarzystwie Naukowym Płockim, „Notatki Płockie” 1976, nr 5 (88), s. 41-42; F. Dorobek, *Franciszek Ławruszczuk „Czarny Franek” wpisany do rejestru zasłużonych dla miasta Płocka*, „Notatki Płockie” 1978, 4 (97), s. 49-50.

⁸⁹⁸ Na przykład: R. Pachecka, S. Palczewski, *Doktor Aleksander Maciesza – pasje i zainteresowania (w setną rocznicę urodzin 1875-1975)*, „Notatki Płockie” 1975, nr 3 (82), s. 32-36; K. Askanas, *Heroizm pracy (w dziesiątą rocznicę zgonu Tadeusza Gierzyńskiego)*, „Notatki Płockie” 1978, nr 2 (95), s. 48-50.

⁸⁹⁹ T. Kurpiewski, *Władysław Figielski – znany i nieznan*, „Notatki Płockie” 1969, nr 5 (54), s. 37-41; B. Zyman, *O wolność i sprawiedliwość*, „Notatki Płockie” 1969, nr 1 (50), s. 21-25; J. Kowalska, *Zygmunt Wolski – sylwetka rewolucjonisty*, „Notatki Płockie” 1972, nr 2 (66), s. 16-19.

⁹⁰⁰ „Notatki Płockie” 1970, nr 2 (56); „Notatki Płockie” 1971, nr 2 (61).

związane z jubileuszami miast i obchodami rocznicowymi PRL⁹⁰¹. W tekstach oraz w tytułach akcentowane były pojęcia „rozwój” i „sukces”, co odpowiadało hasłom często obecnym w mediach okresu gierkowskiego.

Zwrócić uwagę należy ponadto na spadek w stosunku do okresu 1956-1968 udziału bibliografii, co wiązało się z zaprzestaniem publikowania *Bibliografii Mazowska Płockiego*.

W okresie 1968-1980 na łamach „Notatek Płockich” wzrosło zainteresowanie tematyką gospodarczą. Artykuły należące do kategorii zagadnienia gospodarcze stanowiły 14% opublikowanych wówczas tekstów. Najliczniejsza grupa artykułów związana była z tematyką przemysłu maszynowego i metalowego – 25% w kategorii. Wszystkie te artykuły dotyczyły Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku, gdzie produkowano polski kombajn „Bizon”. Na 27 tekstów na ten temat 17 napisał Jerzy Stefański. Większość z artykułów zaliczyć należy do wypowiedzi okolicznościowych, ale jednocześnie dokumentujących sukcesy fabryki. Na przykład wyprodukowanie 25-tysięcznego kombajnu było okazją do zamieszczenia relacji z okolicznościowej uroczystości pt. *Fabryka Maszyn Żniwnych – osiągnięcia i perspektywy*⁹⁰². Artykuł nawiązywał do kreowanej przez media atmosfery nadziei związanej z zastąpieniem W. Gomułki przez E. Gierka. Widoczne były w nim także, podobnie jak w innych mediach, elementy propagandy sukcesu⁹⁰³. Niezależnie od wpisywania się w tę poetykę artykuł zawierał rzetelne i cenne informacje na temat produkowanego sprzętu. Fabryka Maszyn Żniwnych została opisana w sposób wielostronny, oprócz publikacji opisujących sam zakład i jego procesy rozwojowe zwrócono także uwagę na sprawy załogi⁹⁰⁴.

Wszystkie artykuły podkategorii „Spółdzielczość i rzemiosło”, stanowiące łącznie 12%, poświęcone zostały płockiej spółdzielni „Zgoda”. Wiązało się to przede wszystkim z jubileuszem stulecia spółdzielni i wydaniem z tej okazji numeru specjalnego w 1969 r.⁹⁰⁵

⁹⁰¹ Na przykład: J. Smulski, T. Żukiewicz, *Rozwój oświaty i kultury w Raciążu w okresie 30 lat PRL*, „Notatki Płockie” 1976, nr 1 (84), s. 32-35; W. Klepczarek, *Osiągnięcia gospodarcze Raciąża*, „Notatki Płockie” 1976, nr 1 (84), s. 35-41.

⁹⁰² J. Stefański, *Fabryka Maszyn Żniwnych – osiągnięcia i perspektywy*, „Notatki Płockie” 1974, nr 5, s. 3-12.

⁹⁰³ Na temat obecności propagandy sukcesu w mediach w: A. Kozieł, *Prasa w latach 1944-1989*, dz. cyt., s. 190.

⁹⁰⁴ Na przykład: J. Stefański, *Od wialni z 1870 r. do nowoczesnego kombajnu*, „Notatki Płockie” 1971, numer specjalny, s. 8-12; J. Stefański, *Uruchomienie i rozwój produkcji żniwiarek*, „Notatki Płockie” 1979, nr 2 (99), s. 18-24; J. Stefański, *Metalowcy – ludzie czynu (sylwetki niektórych pracowników FMŻ)*, „Notatki Płockie” 1971, numer specjalny, s. 23-26; R. Jasiński, *Samorząd Robotniczy w działaniu*, „Notatki Płockie” 1971, numer specjalny, s. 17-20.

⁹⁰⁵ Na przykład: C., *Praca spółdzielni w pierwszym pięćdziesięcioleciu jej istnienia*, „Notatki Płockie” 1969, nr 3 (52), s. 14-15; B. Zyman, *Pierwsze 25 lat spółdzielni w Polsce Ludowej*, „Notatki Płockie” 1969, nr 3 (52), s. 24-29.

Podobna ilość publikacji poświęcona była inwestycjom, budownictwu i remontom – 11%. Najwięcej z nich dotyczyło Zakładów Stolarki Budowlanej „Stolbud”, których dyrektorem był wówczas J. Chojnacki⁹⁰⁶. Utrwalono ponadto inne nie tylko płockie, ale i regionalne inwestycje⁹⁰⁷.

10% artykułów omawianej kategorii dotyczyło rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego. Najwięcej uwagi poświęcono zagadnieniom związanym z Centralnymi Dożynkami, które odbyły się w Płocku w 1976 r. Poświęcono im numer tematyczny, zamieszczając w nim m.in. okolicznościowe przemówienie Franciszka Teklińskiego, I sekretarza KW PZPR i przewodniczącego WRN w Płocku. Informował w nim Autor o pomyślnych wynikach gospodarczych oraz o wytworzeniu ponadplanowych ton produktów rolnych⁹⁰⁸. Rozwojowi rolnictwa poświęcony był artykuł Bolesława Graczyka pt. *Rozwój rolnictwa w latach 1950-1976 na terenie obecnego województwa warszawskiego*. Tekst był analizą danych, dotyczących wybranych obszarów rolnictwa na podstawie „Rocznika Statystycznego”⁹⁰⁹. Swoje miejsce znalazła też tematyka cukrownicza, zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym⁹¹⁰.

Po 7% zajmują artykuły podkategorii „Przemysł chemiczny” i „Gospodarka mieszkaniowa”. W tej pierwszej grupie znalazły się przede wszystkim teksty dotyczące płockiej petrochemii. Były to publikacje o charakterze naukowym, ale obok nich zamieszczono też aktualności, jak np. relacje z wręczenia zakładowi Orderu Sztandaru Pracy I Klasy przez prezesa Rady Ministrów Piotra Jaroszewicza⁹¹¹.

⁹⁰⁶ Z. Kulik, *Wynalazczość pracownicza w Zakładach Stolarki Budowlanej „Stolbud” – III miejsce w Polsce w 1974 r.*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2 (81), s. 49-55; L. Żak, *Zakłady Stolarki Budowlanej „Stolbud” w Płocku (1945-1975)*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2 (81), s. 39-43.

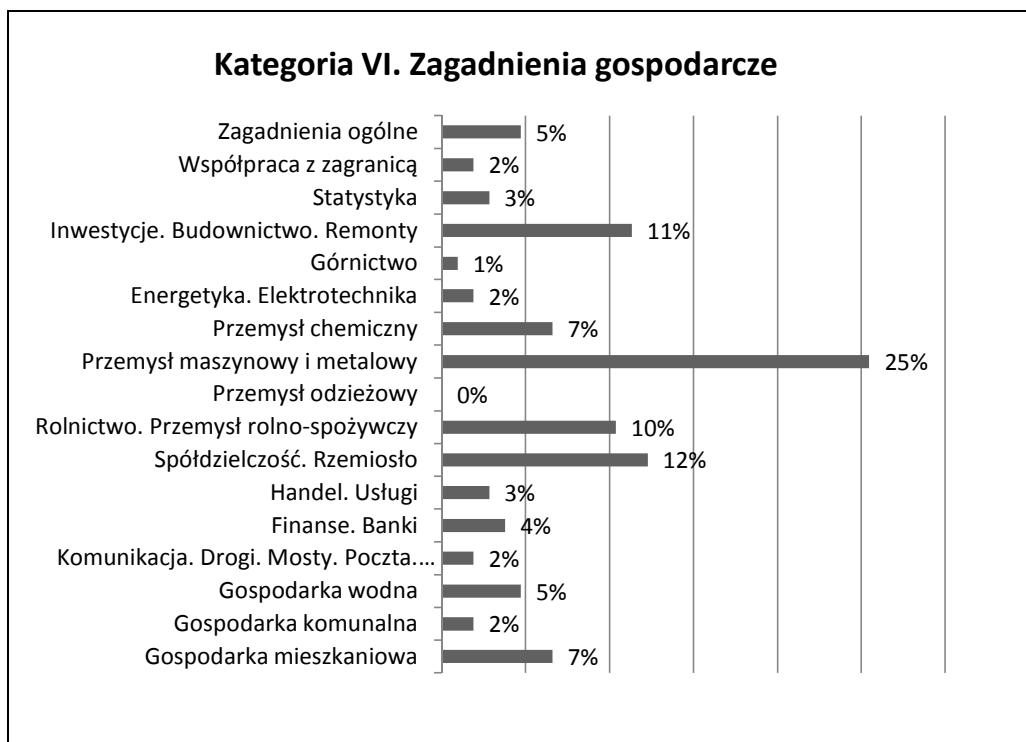
⁹⁰⁷ J. Obszyński, *Inwestycje nieprzemysłowe w Płocku i ich wykonanie w latach 1966-1970*, „Notatki Płockie” 1971, nr 5 (64), s. 30-39; R. Górecki, *Inwestycja XXX-lecia. Proszkownia mleka w Raciążu*, „Notatki Płockie” 1976, nr 1 (84), s. 41-43.

⁹⁰⁸ F. Tekliński, *Radzi jesteście całym sercem przyjmując gości dożynkowych*, „Notatki Płockie” 1976, nr 3 (86), s. 3.

⁹⁰⁹ B. Graczyk, *Rozwój rolnictwa w latach 1950-1976 na terenie obecnego województwa płockiego*, „Notatki Płockie” 1977, nr 1 (89), s. 3-9.

⁹¹⁰ M. Chudzyński, *Tradycje cukrownictwa w granicach obecnego województwa płockiego*, „Notatki Płockie” 1976, nr 5 (88), s. 14-21; M. Malanowska, *75 lat Cukrowni „Borowiczki” 1900-1975. Zapiski kronikarskie*, „Notatki Płockie” 1978, nr 3 (96), s. 3-22.

⁹¹¹ W. Kotowski, *Dziesięciolecie Płockiej Petrochemii*, „Notatki Płockie” 1974, nr 4 (78), s. 12-18; J. Obłój, *Ważniejsze surowce i technologiczne problemy przemysłu chemicznego*, „Notatki Płockie” 1977, nr 5 (93), s. 38-40; *Wręczenie Mazowieckim Zakładom Rafineryjnym i Petrochemicznym w Płocku Orderu Sztandaru Pracy I Klasy*, „Notatki Płockie” 1977, nr 4 (92), s. 3-9; J. Galaszewski, *Wręczenie Płockiej Petrochemii Sztandaru Przechodniego Ministra Przemysłu Chemicznego za wyniki w 1977 roku*, „Notatki Płockie” 1978, nr 2 (95), s. 43-47.

Wykres 12. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Zagadnienia gospodarcze” w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach

W podkategorii „Gospodarka mieszkaniowa” znalazły się teksty o charakterze ogólnym ogłoszone podczas narad przewodniczących prezydium miejskich i osiedlowych rad narodowych województwa warszawskiego oraz szczegółowe analizy J. Chojnackiego, który będąc wiceprzewodniczącym MRN w Płocku odpowiedzialny był za mieszkalnictwo⁹¹².

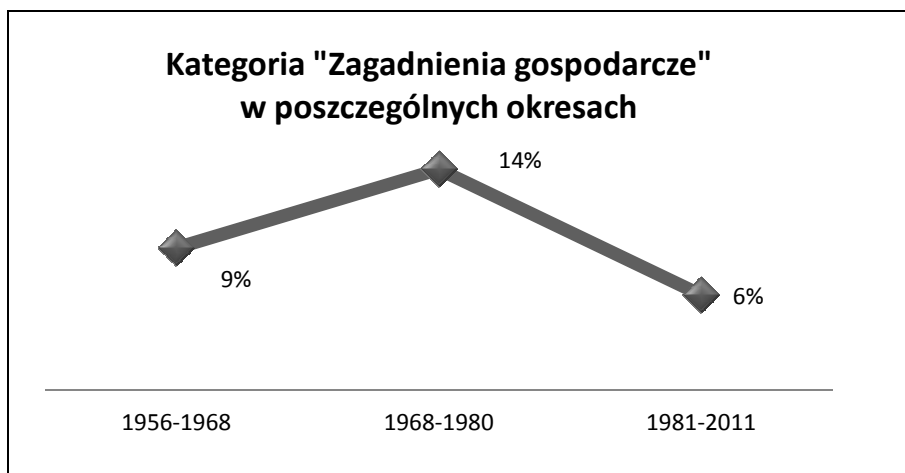
Tylko w okresie od 1968 do 1980 r. kategoria „Zagadnienia gospodarcze” była tak licznie reprezentowana. W okresach pozostałych nie przekroczyła 10% i wynosiła: 9% w latach 1956-1968 i 6% w latach 1981-2011.

Warto odnotować, że – podobnie jak w okresie poprzednim – kategorie „Wojsko” oraz „Sprawy wyznaniowe” nie osiągnęły nawet 1%.

Nie zmieniły się w stosunku do okresu poprzedniego najliczniej reprezentowane kategorie tematyczne. Nadal największa liczba artykułów dotyczyła

⁹¹² Na przykład: W. Bednarek, *O niektórych zagadnieniach poprawy warunków mieszkaniowych*, „Notatki Płockie” 1970, nr 2 (56), s. 19-21; J. Chojnacki, *Wyniki polityki rozdziału mieszkań w Płocku w latach 1961-1970*, „Notatki Płockie” 1971, nr 4 (63), s. 25-33; J. Chojnacki, *Zbudujcie „drugi” i „trzeci” Płock*, „Notatki Płockie” 1972, nr 3 (67), s. 40-42.

zagadnień związanych z nauką, oświatą i kulturą. Wśród nich zwraca uwagę bardzo duża obecność materiałów na temat TNP, które stało się przedmiotem dokumentowania oraz badań naukowych. Ich wyniki były zamieszczane na łamach kwartalnika, co miało istotne znaczenie dla członków TNP, którzy często po raz pierwszy podczas lektury „Notatek Płockich” uświadamiali sobie XIX-wieczną tradycję własnego stowarzyszenia. Pogłębiało to integrację członków.

Wykres 13. Udział artykułów należących do kategorii „Zagadnienia gospodarcze” w ogólnej liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 w „Notatkach Płockich” wyrażony w procentach

W związku z rozwojem Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku zaznaczyła się w czasopiśmie tematyka szkolnictwa wyższego. Początkowo w zamieszczonych wypowiedziach zauważalne były elementy ideologii PZPR, jednakże w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX w. zjawisko to nie występowało. Dzięki wprowadzeniu tematyki politechnicznej nastąpiło rozszerzenie kręgu autorów i odbiorców, co wpłynęło na integrację środowisk inteligentnych Mazowsza Płockiego.

W kategorii „Historia” dużo miejsca zajmowały zagadnienia historii najnowszej 1945-1989. Przeważnie były one związane z jubileuszami i rocznicami wydarzeń. Na tle tych wypowiedzi wyróżnia się artykuł J. Chojnackiego dotyczący związków miasta Płocka i petrochemii ze względu na swój naukowy charakter oraz głęboką analizę problemu. Także historia II wojny światowej i okupacji była licznie reprezentowana i popularyzowana w czasopiśmie w omawianym okresie. W związku z utworzeniem w 1975 r. województwa płockiego wzrosło zainteresowanie dawnym województwem, które istniało w latach 1495-1793.

Nadal nieobecny tematem była obrona Płocka w 1920 r., ale pojawiły się artykuły na temat zabytków sakralnych, co rozszerzyło krąg odbiorców „Notatek

Płockich”. Do grona autorów dołączyli księża, co przyczyniło się do dalszego integrowania środowisk inteligentnych regionu.

Trzecią grupą pod względem udziału artykułów były „Zagadnienia ogólne”, w których dominowały „Biografie indywidualne”. Podobnie jak w poprzednim okresie, badano i utrwalano postaci głęboko zakorzenione w płockiej tradycji, jak W. Broniewski, L. Krzywicki, ale też odkrywano i popularyzowano osoby dotychczas niezbrane, np. W. Zglenicki. Warto odnotować rozpowszechnianie wiedzy o przedstawicielu społeczności lokalnej F. Ławruszczaku, żołnierzu AK i działaczu polonijnym.

Zanotowano spadek obecności bibliografii, a to za sprawą zaprzestania drukowania niezwykle pożytecznej *Bibliografii Mazowsza Płockiego*.

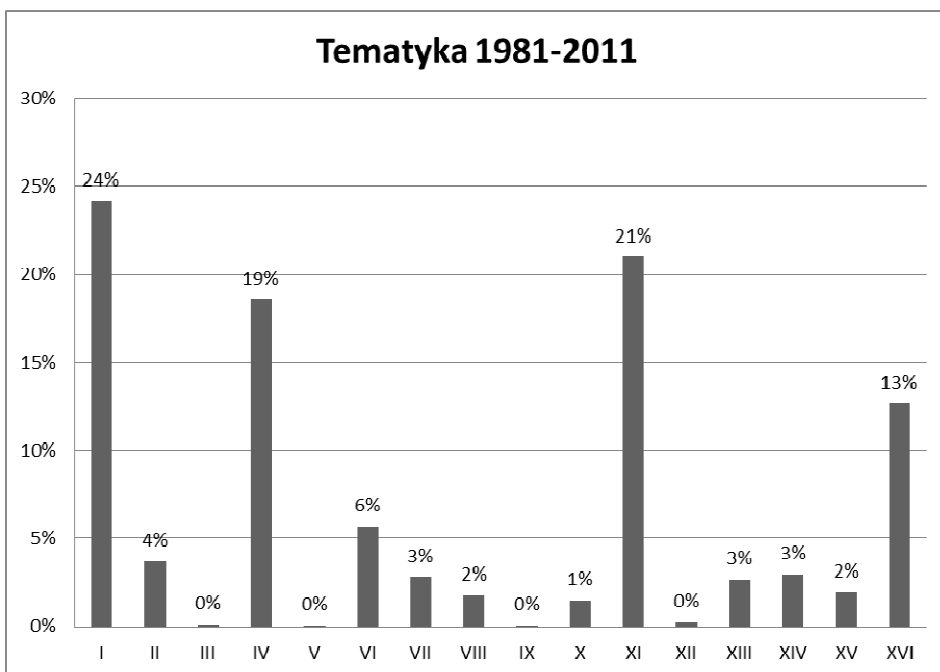
Nastąpił natomiast wzrost zainteresowania tematyką gospodarczą w związku z rozwojem przemysłu w Płocku. Artykuły dotyczyły przede wszystkim Fabryki Maszyn Żniwnych. Ich obecność wiązała się z aktywnością naukową radcy prawnego FMŻ i członka TNP J. Stefańskiego, który w ramach seminarium doktoranckiego przygotowywał na temat historii zakładu pracę doktorską.

Podsumowując, można potwierdzić, że „Notatki Płockie” w latach 1968-1980 realizowały proces tworzenia, poznawania i rozpowszechniania kultury Mazowsza Płockiego oraz integrowania środowiska inteligencji. Niewielka ilość elementów ideologii PZPR obecna w niektórych wypowiedziach, najczęściej w przemówieniach, nie miała wpływu na profil pisma. „Notatki Płockie” nie były organem żadnej partii i nie odgrywały roli politycznej. Przeczy temu także niewielki, bo wynoszący jedynie 6%, udział artykułów kategorii „Zagadnienia społeczne i polityczne” w ogólnej liczbie artykułów w okresie 1968-1980.

3. W latach 1981-2011

W latach 1981-2011, inaczej niż w okresach poprzednich, najliczniej reprezentowaną kategorią były „Zagadnienia ogólne”. Artykuły przypisane do tej grupy liczą 24%, o 10% więcej niż w okresie poprzednim i o 8% więcej niż w latach 1956-1968. Na drugim miejscu pod względem udziału tekstów znajdowała się kategoria „Nauka. Oświata. Kultura” – stanowiła 21%. Dalsze miejsce zajmowała „Historia” – 19% i „Książka, czytelnictwo, biblioteki i mass media” – 13%. Pozostałe kategorie nie przekroczyły czterech procent.

Duży udział tekstów należących do zagadnień ogólnych spowodowany był głównie obecnością biografii indywidualnych i bibliografii województwa płockiego, a następnie Mazowsza Płockiego.

Wykres 14. Udział artykułów należących do poszczególnych kategorii tematycznych w ogólnej liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach (Legenda patrz: Wykres 1, s. 205-206)

Biografie indywidualnych odnotowano 268, co stanowiło 71% wszystkich tekstów kategorii. W trzecim okresie istnienia kwartalnika „Notatki Płockie” zmarło wielu działaczy związanych z TNP. Odeszli wówczas m.in. Jakub Chojnacki, Bolesław Jędrzejewski, Kazimierz Askanas, Stanisław Kostanecki, Tadeusz Chrostowski, Stanisław Chrzanowski, Stanisław Ryszard Dobrowolski, Tadeusz Garlej, Aleksander Gieysztor, Władysław Gąsiorowski, Marcin Kacprzak, Tadeusz Osiński, Włodzimierz Szafrąński, Wacław Milke – ludzie, którzy tworzyli powojenną historię stowarzyszenia. W czasopiśmie TNP ukazywały się w związku z tym żałobne przemówienia i wspomnienia⁹¹³. Warto odnotować wspomnienie i relację z pogrzebu Kazimierza Janiaka, współpracującego z TNP, I sekretarza KM i P ZPZR w Płocku, a następnie wojewody płockiego, I sekretarza KW PZPR w Płocku i posła na Sejm PRL, zawiera ona bowiem reprezentatywny przykład ostatniej drogi partyjnego działacza wyższego szczebla⁹¹⁴.

⁹¹³ Na przykład: J.B. Nycek, *Stanisław Ryszard Dobrowolski – wspomnienie*, „Notatki Płockie” 1985, nr 4 (125), s. 13-17; I. Nowakowa, *Kazimierz Askanas – na drogach życia*, „Notatki Płockie” 1998, nr 1 (174), s. 35-37; Z. Kruszewski, *Przemówienie pożegnalne*, „Notatki Płockie” 2006, nr 3 (208), s. 11-12; H. Piekarska, G. Wąsiewski, *Władysław Gąsiorowski (1933-2010)*, „Notatki Płockie” 2010, nr 3 (224), s. 56-57.

⁹¹⁴ W. K[oiński], *Kazimierz Janiak nie żyje*, „Notatki Płockie” 1987, nr 1 (130), s. 50-53.

Historyczne postacie upamiętniano rocznicowymi artykułami, będącymi często referatami wygłaszanymi podczas sesji. Na przykład z okazji setnej rocznicy śmierci Gustawa Zielińskiego, którego imię nosi biblioteka TNP, przygotowano sesję naukową, a referaty zamieszczono w „Notatkach Płockich”⁹¹⁵. Zwraca uwagę obecność dużej liczby biogramów zasłużonych dla Płocka i regionu osób duchownych, żołnierzy II Rzeczypospolitej oraz obrońców Płocka w 1920 r., które w poprzednich okresach nie występowały⁹¹⁶. Dodać jednak należy, że z większą częstotliwością publikowane one były po 1989 r. W 1991 r. ukazał się artykuł o – obecnie świętej kościoła katolickiego – Faustynie Kowalskiej, która swoje najważniejsze objawienie miała w Płocku. Był to jeden z pierwszych w Polsce artykułów na ten temat, ukazał się jeszcze przed wydaniem przez Jana Pawła II dekretu o heroicznosci cnot siostry Faustyny w 1992 r. Łącznie w „Notatkach Płockich” o F. Kowalskiej zamieszczono cztery publikacje⁹¹⁷. Ich Autor W. Kowalski, tak opisywał początki swoich zainteresowań:

„Będąc w wojsku (1968-1970) wyjechałem z trzema żołnierzami i porucznikiem – krakowianinem na zawody sportowe żołnierzy służby zasadniczej [...]. Po zawodach porucznik pokazał nam swój królewski gród. Zwiedzając liczne piękne stare kościoły Krakowa, w jednej świątyni zauważyłem obraz: kroczącego Jezusa z dwoma promieniami (białym i czerwonym) na tle krajobrazu, który mnie bardzo zaciekał. Pod obrazem był podpis: *Jezu ufam Tobie. Malarz Adolf Hyla, obraz według objawienia 22 lutego 1931 r. w Płocku*”⁹¹⁸.

21% udziału w zagadnieniach ogólnych posiada podkategoria „Bibliografie”. W roku 1992 wznowiono bowiem zamieszczanie ciągłej bibliografii regionalnej, początkowo jako bibliografii województwa płockiego, a następnie Mazowsza Płockiego⁹¹⁹. Bibliografia ta przygotowywana była przez zespół pracownic Książnicy Płockiej im. Władysława Broniewskiego w Płocku.

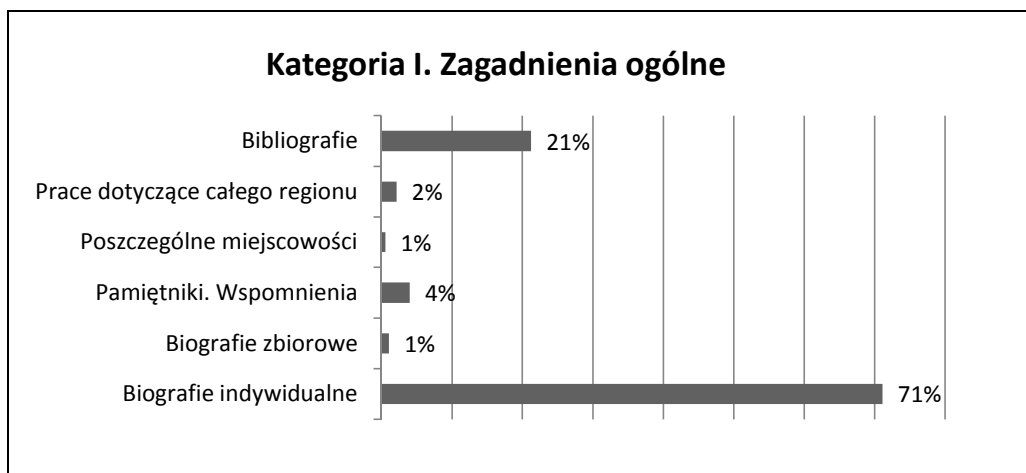
⁹¹⁵ Na przykład: J. Odrowąż-Pieniążek, *W stulecie śmierci Gustawa Zielińskiego*, „Notatki Płockie” 1981, nr 4 (109), s. 7; B. Konarska-Pabiniak, *O przyjaźni Gustawa Zielińskiego z Teofilem Lenartowiczem*, „Notatki Płockie” 1981, nr 4 (109), s. 13-16.

⁹¹⁶ Na przykład: J. Chojnacki, *Pamięci księdza profesora Lecha Grabowskiego*, „Notatki Płockie” 1993, nr 2 (155), s. 29-38; W. Gąsiorowski, *Pamięci ks. dr. Wacława Abramczyka*, „Notatki Płockie” 1997, nr 3 (172), s. 57; G. Gołębiewski, *Służba wojskowa Józefa Kaczmarzkiego w latach 1929-1938*, „Notatki Płockie” 2006, nr 3 (208), s. 22-25.

⁹¹⁷ Na przykład: W.J. Kowalski, *Siostra Maria Faustyna Kowalska i jej „Dzienniczek”*, „Notatki Płockie” 1991, nr 1 (146), s. 3-19; W.J. Kowalski, *Siostra Maria Faustyna Kowalska w Płocku*, „Notatki Płockie” 2001, nr 1 (186), s. 9-19.

⁹¹⁸ W.J. Kowalski, *O świętej Siostrze Faustynie*, w: W.J. Kowalski, *Płockie fascynacje...*, dz. cyt., s. 59-60.

⁹¹⁹ Na przykład: *Bibliografia województwa płockiego (za okres 1 VII – 30 IX 1991)*, „Notatki Płockie” 1992, nr 1 (150), s. 53-68; *Bibliografia Mazowsza Płockiego za okres 1 IV – 30 VI 2010 r.*, „Notatki Płockie” 2011, nr 2 (227), s. 55-69.

Wykres 15. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Zagadnienia ogólne” w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach

Zauważyć należy bardzo wyraźny spadek ilości artykułów dotyczących poszczególnych miejscowości – do 1%. Nie publikowano już wówczas tekstów z narad miast województwa płockiego, które w poprzednich okresach posiadały istotny udział w kategorii.

Kategoria „Nauka. Oświata. Kultura” zajęła drugie miejsce pod względem ilości artykułów i stanowiła 21%. Najwięcej pozycji dotyczyło Towarzystwa Naukowego Płockiego, z tym, że jedynie nieliczne można przyporządkować do naukowych, np. artykuł Kazimierza Askanasa z 1984 r. podsumowujący działalność organizacji w 40-lecie PRL, Mariana Chudzyńskiego z okazji 180-lecia TNP, ks. Michała M. Grzybowski o roli prezesów TNP w upowszechnianiu kultury i nauki, czy Zbigniewa Kruszewskiego na temat dorobku organizacji w latach 1907-2007⁹²⁰. Wśród pozostałych wypowiedzi dominowały listy gratulacyjne, często związane z powołaniami na wysokie stanowiska. Adresatami listów byli m.in. Tadeusz Mazowiecki, Adam Struzik, Waldemar Pawlak, czy Hanna Suchocka⁹²¹.

⁹²⁰ K. Askanas, *Działalność naukowa Towarzystwa Naukowego Płockiego w czterdziestolecu PRL*, cz. 1..., dz. cyt., s. 20-25; K. Askanas, *Działalność naukowa Towarzystwa Naukowego Płockiego w czterdziestolecu PRL*, cz. 2..., dz. cyt., s. 3-16; M. Chudzyński, *180 lat Towarzystwa Naukowego Płockiego – w służbie regionu i kraju*, „Notatki Płockie” 2000, nr 2 (183), s. 11-18; M.M. Grzybowski, *Prezesi Towarzystwa Naukowego Płockiego i ich rola w upowszechnianiu kultury i nauki*, „Notatki Płockie” 2002, nr 3 (192), s. 24-30; Z. Kruszewski, *O dorobku Towarzystwa Naukowego Płockiego po odnowieniu działalności (1907-2007)*, „Notatki Płockie” 2007, nr 1 (210), s. 3-6.

⁹²¹ Adres gratulacyjny prezesa TNP do Tadeusza Mazowieckiego z okazji wyboru na Prezesa Rady Ministrów, „Notatki Płockie” 1989, nr 4 (141), s. 57; List prezesa TNP do Waldemara Pawlaka z okazji wyboru na Prezesa Rady Ministrów, „Notatki Płockie” 1992, nr 2 (151), s. 50; Adres gratulacyjny prezesa TNP do Hanny Suchockiej z okazji wyboru na Prezesa Rady Ministrów, „Notatki

Zamieszczano ponadto na łamach kwartalnika korespondencję w ważnych sprawach Płocka i Mazowsza Płockiego. Jako przykłady wymienić można list J. Chojnackiego w sprawie propozycji utworzenia Uniwersytetu Mazowieckiego, czy odzyskania, zrabowanego przez hitlerowców, pontyfikału płockiego z II wieku⁹²².

Niektóre wypowiedzi sugerowały, że J. Chojnacki traktował „Notatki Płockie” nie tylko jako pismo zamieszczające wyniki badań i przyczynki naukowe, ale także jako pismo korporacyjne, informujące członków o aktualnych sprawach stowarzyszenia. Potwierdza to wypowiedź, zamieszczona w 1996 r., odnosząca się do sporu z Jerzym Kowalkowskim, wynikającego z wspólnego użytkowania kamienicy, w której Towarzystwo zakupiło udziały na cele komercyjne. Prezes TNP chciał w ten sposób przedstawić szerszemu kręgowi odbiorców swoje racje. Redaktor naczelny, Wiesław Koński nieprzekonany do pomysłu zamieszczania w „Notatkach Płockich” oficjalnych pism dokumentujących spór, opatrzył tekst J. Chojnackiego stosownym wyjaśnieniem, publikację uzasadniał prośbą prezesa:

„O dłuższego czasu trwa spór z p. Jerzym Kowalkowskim. Ponieważ członkowie TNP nie są zorientowani co do meritum sprawy, na prośbę prezesa TNP publikujemy treść listu, jaki w końcu ubiegłego roku skierowali prezes i członek Zarządu TNP do p. Jerzego Kowalkowskiego”⁹²³.

Zamieszczonym wypowiedziom nie można odmówić wartości dokumentacyjnej, ilustrują bowiem okres tzw. „dzikiego” kapitalizmu początku lat dziewięćdziesiątych.

Publikowano w „Notatkach Płockich” również relacje z wizyt najważniejszych przedstawicieli władz państwowych. Odnotowano wizyty generała Wojciecha Jaruzelskiego jako Przewodniczącego Rady Państwa PRL i I sekretarza KC PZPR, płocczanina Tadeusza Mazowieckiego premiera RP, prezydentów Aleksandra Kwaśniewskiego i Lecha Wałęsy oraz innych⁹²⁴. Pozostałą grupę tekstów stanowiły wypowiedzi jubileuszowe, uchwały Walnego Zgromadzenia TNP, komunikaty

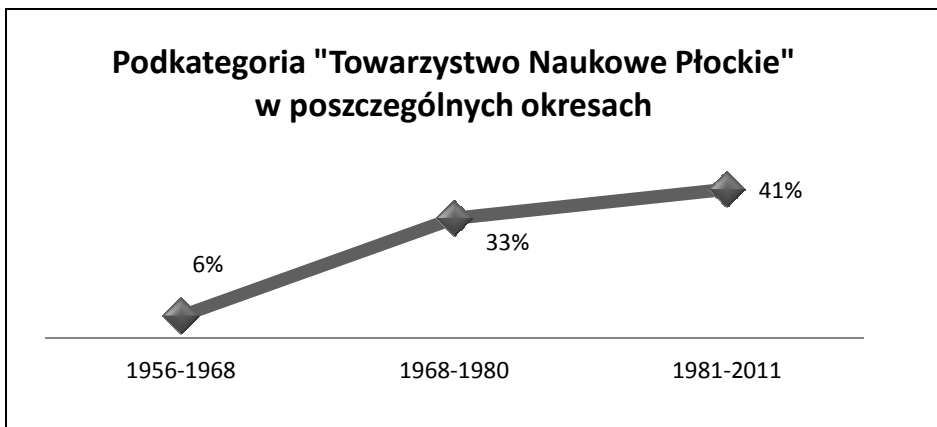
Płockie” 1992, nr 4 (153), s. 61; Adres gratulacyjny prezesa TNP do Adama K. Struzika z okazji wyboru na urząd Marszałka Senatu, „Notatki Płockie” 1993, nr 4 (157), s. 58.

⁹²² J. Chojnacki, *List do Jakuba Chmielewskiego, przewodniczącego Sejmiku Województwa Płockiego i Krzysztofa Kołacha, Wojewody Płockiego z propozycją utworzenia uniwersytetu mazowieckiego*, „Notatki Płockie” 1994, nr 2 (159), s. 62; J. Chojnacki, *List do Włodzimierza Cimoszewicza, prezesa Rady Ministrów w sprawie odzyskania pontyfikału płockiego z XII wieku*, „Notatki Płockie” 1996, nr 2 (167), s. 55-56.

⁹²³ J. Chojnacki, *List do Jerzego Kowalkowskiego oraz pozostała korespondencja w sprawie apteki i spornej nieruchomości*, „Notatki Płockie” 1996, nr 1 (166), s. 54-58.

⁹²⁴ J. Chojnacki, *Generał Wojciech Jaruzelski w Towarzystwie Naukowym Płockim (24 stycznia 1989 r.)*, „Notatki Płockie” 1989, nr 1 (138), s. 3-9; J. Chojnacki, *Prezes Rady Ministrów, Płocczanin Tadeusz Mazowiecki w Towarzystwie Naukowym Płockim – (28 października 1990 r.)*, „Notatki Płockie” 1990, 4 (145), s. 46-50; J. Chojnacki, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski z wizytą w Towarzystwie Naukowym Płockim*, „Notatki Płockie” 1996, nr 4 (169), s. 3-14; M. Wróbel, *Prezydent Lech Wałęsa w TNP*, „Notatki Płockie” 2006, nr 2 (205), s. 48-49.

seminarium doktoranckiego oraz informacje o nieruchomościach, jakie posiadało stowarzyszenie⁹²⁵.

Wykres 16. Udział artykułów należących do podkategorii „Towarzystwo Naukowe Płockie” w liczbie artykułów kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” w okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 w „Notatkach Płockich” wyrażony w procentach

13% wypowiedzi kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” stanowiły teksty na temat zjazdów, kongresów, seminariów, sympozjów i sesji. Odnotowano tutaj najważniejsze przedsięwzięcia naukowe i popularyzatorskie zorganizowane przez TNP, do których należały m.in. sesja z okazji 900-lecia urodzin Bolesława Krzywoustego w 1985 r., sympozjum na temat prasy lokalnej w 1991 r., sesja na temat roli badań społecznych z okazji 150 rocznicy urodzin Ludwika Krzywickiego w 2009 r.⁹²⁶

Ciekawą grupę wypowiedzi stanowiły sprawozdania z uroczystości naukowych poza TNP, w których brali udział przedstawiciele organizacji. Jako przykłady wymienić tutaj można sprawozdania z uczestnictwa w II Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury w Nowym Sączu w 1981 r., w Kongresie Intelktualistów w Obronie Pokojowej Przyszłości Świata w 1986 r., czy XVI Sesji

⁹²⁵ Na przykład: M. Świecka, *Dwanaście nieruchomości Towarzystwa Naukowego Płockiego*, „Notatki Płockie” 1995, nr 4 (165), s. 35; *Uchwała Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Towarzystwa Naukowego Płockiego z dnia 28 marca 1992 roku w sprawie utworzenia filii Uniwersytetu Warszawskiego jako Uniwersytetu Mazowieckiego w Płocku*, „Notatki Płockie” 1992, nr 2 (151), s. 48-49; *Komunikat Seminarium Doktoranckiego przy Towarzystwie Naukowym Płockim*, „Notatki Płockie” 1997, nr 2 (171), s. 14; M. Sęczkowska, B. Solarski, *Łęczycki oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego liczy 30 lat*, „Notatki Płockie” 2007, nr 4 (213), s. 54-55.

⁹²⁶ J. Chojnacki, *Bolesław III Krzywousty – w 900 rocznicę urodzin. Sesja naukowa Towarzystwa Naukowego Płockiego (TNP)*, „Notatki Płockie” 1985, nr 3 (124), s. 3-41; D. Gdańska, *Sympozjum pt. „Prasa lokalna” (22-23 listopada 1991)*, „Notatki Płockie” 1991, nr 4 (149), s. 3-4; M. Wróbel, *Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Badania społeczne i ich rola w kształtowaniu postępu. Ciągłość i zmiana”*, „Notatki Płockie” 2009, nr 4 (221), s. 55-56.

Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie w Londynie w 1994 r.⁹²⁷ W 1993 r. ukazało się sprawozdanie z audiencji u Jana Pawła II delegacji TNP w osobach prezesa J. Chojnackiego i dyrektorki Biblioteki im. Zielińskich Wandy Kaczanowskiej oraz teksty referatów, które wygłosili podczas sesji w Watykanie⁹²⁸.

Mniej liczną grupą były pozycje na temat szkolnictwa wyższego, stanowiły 9%. Większość z nich dotyczyła płockiej Filii Politechniki Warszawskiej, wśród których zdecydowanie przeważały przemówienia wygłaszane podczas kolejnych inauguracyj⁹²⁹. Na temat politechniki merytoryczne artykuły zamieszczali Tadeusz Żuk – na temat współpracy uczelni z przemysłem oraz Mariusz Portalski – na temat kształcenia w niej ekonomistów⁹³⁰. Wysokim poziomem przemysłów zwracają uwagę artykuły biskupa płockiego Stanisława Wielgusa dotyczące idei uniwersytetu we współczesnym świecie oraz uczelni wyższych w II Rzeczypospolitej⁹³¹.

W latach 1981-2011 teksty kategorii „Historia” stanowiły 18%. Najliczniejszymi podkategoriami były: „Historia 1795-1918” – 22%, „Historia 1918-1939” – 22%, „Historia 1939-1945” – 18%, „Historia do 1795 r.” – 12%.

W grupie wypowiedzi dotyczących historii 1795-1918 najliczniej reprezentowana była tematyka powstania styczniowego, znalazły się w tej grupie publikacje Ryszarda Juszkiewicza, Janusza Szczepańskiego, Mariana Chudzyńskiego i Barbary Konarskiej-Pabiniak⁹³². Opisane zostały także organizacje polityczne i społeczne

⁹²⁷ T. Chrostowski, *II Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury w Nowym Sączu w dniach 29-30 maja 1981 r.*, „Notatki Płockie” 1981, nr 2 (107), s. 62-63; J. Chojnacki, *Kongres Intelktualistów w Obronie Pokojowej Przyszłości Świata*, „Notatki Płockie” 1986, nr 1 (126), s. 3-19; J. Chojnacki, *XVI Sesja Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie w Londynie – Fawley Court*, „Notatki Płockie” 1994, nr 3 (160), s. 3-26.

⁹²⁸ J. Chojnacki, *Audiencja specjalna u Papieża (w Castel Gandolfo). Członkowie Towarzystwa Naukowego Płockiego na sesji naukowej w Rzymie*, „Notatki Płockie” 1993, nr 3 (156), s. 3-13.

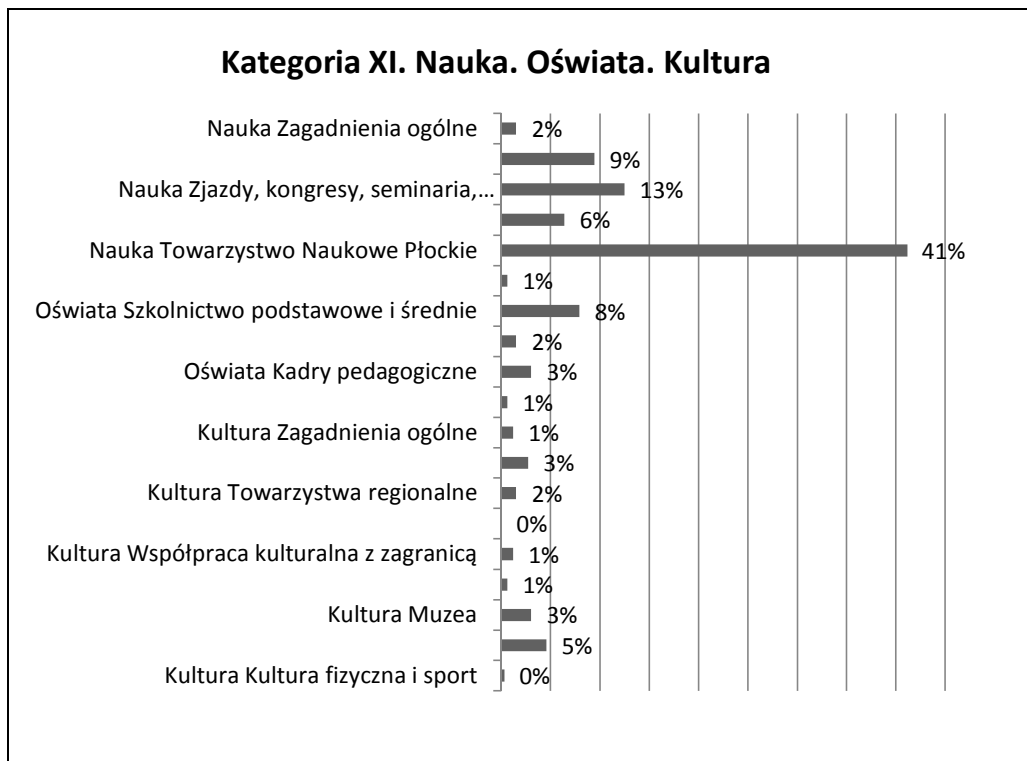
⁹²⁹ Na przykład: *XXXVI inauguracja roku akademickiego 2002/2003 w Szkole Nauk Technicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej. Wystąpienie rektora Politechniki Warszawskiej prof. dr. hab. Stanisława Mańkowskiego na uroczystości inauguracji roku akademickiego w dniu 2 października 2002 r. oraz wystąpienie prorektora Politechniki Warszawskiej prof. dr. hab. Janusza Zielińskiego*, „Notatki Płockie” 2002, nr 4 (193), s. 46-49.

⁹³⁰ T. Żuk, *Współpraca Filii Politechniki Warszawskiej z Fabryką Maszyn Żwnnych w Płocku w zakresie doskonalenia konstrukcji i niezawodności kombajnów zbożowych*, „Notatki Płockie” 1984, nr 1-2 (118-119), s. 37-41; M. Portalski, *Kształcenie ekonomistów w Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym politechniki Warszawskiej w Płocku w latach 1995-2000*, „Notatki Płockie” 2000, nr 4 (185), s. 33-37.

⁹³¹ S. Wielgus, *Uniwersytet – wczoraj, dziś, jutro*, „Notatki Płockie” 2001, nr 4 (189), s. 24-30; S. Wielgus, *Uczelnie wyższe i instytuty naukowe w II Rzeczypospolitej. Polskie towarzystwa naukowe*, „Notatki Płockie” 2002, nr 3 (192), s. 6-11.

⁹³² R. Juszkiewicz, *Duchowieństwo Diecezji Płockiej w powstaniu styczniowym*, „Notatki Płockie” 1982, nr 2-3 (111-112), s. 22-28; J. Szczepański, *Społeczeństwo Mazowsza Płockiego w czasie Powstania Styczniowego*, „Notatki Płockie” 1983, nr 1 (114), s. 20-27; M. Chudzyński, *W 130. rocznicę powstania 1863 r. powstanie styczniowe między Wisłą a Bzurą*, „Notatki Płockie” 1993, nr 4 (157), s. 14-26; B. Konarska-Pabiniak, *Bohaterstwo i zaprzaństwo. Płocczanie w okresie powstania styczniowego*, „Notatki Płockie” 2001, nr 2 (187), s. 3-8.

oraz spółdzielczość płocka⁹³³. Nie pominięto mniejszości narodowościowych oraz religijnych składających się na ówczesną społeczność miasta⁹³⁴.

Wykres 17. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach

W okresach poprzednich podkategoria „Historia 1918-1939” nie była licznie reprezentowana, jej udział wynosił od 4 do 8%. W okresie 1981-2011 wypowiedzi na ten temat stanowiły blisko jedną czwartą. Szczególnym zainteresowaniem, ale dopiero po przemianach ustrojowych w 1989 r. cieszyła się obrona Płocka

⁹³³ Na przykład: A.J. Papierowski, *Zarys dziejów spółdzielczości w Płocku w czasie pierwszej wojny światowej (1914-1918)*, „Notatki Płockie” 2000, nr 2 (183), s. 28-37; M. Sokolnicki, *Z dziejów organizacji politycznych w Płocku do 1919 r.*, „Notatki Płockie” 2003, nr 2 (195), s. 27-31.

⁹³⁴ Na przykład: J. Oszytko, *Sprawy Żydów miasta Płocka i okolic w XIX wieku (artykuł źródłoznawczy)*, „Notatki Płockie” 1998, nr 3 (176), s. 7-10; A.J. Papierowski, *Z życia społecznego Żydów płockich w II połowie XIX i na początku XX wieku*, cz. 1, „Notatki Płockie” 1999, nr 1 (178), s. 12-20; A.J. Papierowski, *Z życia społecznego Żydów płockich w II połowie XIX i na początku XX wieku*, cz. 2, „Notatki Płockie” 1999, nr 2 (179), s. 14-22; A.J. Papierowski, *Z życia społecznego Żydów płockich w II połowie XIX i na początku XX wieku*, cz. 3, „Notatki Płockie” 1999, nr 3 (180), s. 10-22; E. Piórkowska, *Płocki przytułek prawosławny – przyczynek do dziejów wspólnoty prawosławnej w Płocku w II połowie XIX i ćwierci XX wieku*, „Notatki Płockie” 2003, nr 4 (197), s. 22-31; K. Kłodawski, *Z dziejów parafii ewangelicko-augsburskiego wyznania w Sierpcu (1837-1914)*, „Notatki Płockie” 2009, nr 4 (221), s. 8-15.

w 1920 r., w poprzednich okresach całkowicie pomijana. Najwięcej artykułów na ten temat opublikował Grzegorz Gołębiowski. Były to starannie przygotowane publikacje, opracowane w oparciu o materiały archiwalne⁹³⁵. Autor przygotował do druku także cenne relacje, na przykład dotyczące tatarskiego pułku ułanów, a także opis walk stoczonych w obronie Płocka w 1920 r. przez 1 baterię 4 dywizjonu artylerii konnej⁹³⁶. Pisząc o obronie Płocka, nie można pominąć artykułu J. Szczepańskiego pt. *Płock podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 r.*⁹³⁷ Dużym zainteresowaniem autorów cieszyły się ponadto inne tematy związane z historią wojskowości. Wśród artykułów na ten temat wymienić trzeba publikacje G. Gołębiowskiego, Stanisława Starczewskiego oraz Michała Trubasa⁹³⁸. Tematyka historii okresu międzywojennego była bardzo różnorodna. Obejmowała bowiem artykuły dotyczące m.in. historii szkolnictwa, ugrupowań politycznych i organizacji społecznych, spółdzielczości, policji, ale i kina, motoryzacji i prostytucji⁹³⁹.

Podkategoria „Historia 1939-1945” liczyła 17%. W okresie 1981-2011 odnotować należy pojawienie się artykułów o tematyce Armii Krajowej, która nie była obecna w okresach poprzednich. Większość wypowiedzi na ten temat ukazała się dopiero po 1989 r.⁹⁴⁰. Ich autorami byli m.in. żołnierze AK, Irena i Jan Nowakowie

⁹³⁵ Na przykład: G. Gołębiowski, *Nieznany epizod z sierpnia 1920 roku w Płocku, Niechlubny epilog udziału tatarskiego pułku ułanów w obronie Płocka*, „Notatki Płockie” 1996, nr 2 (167), s. 26-29; G. Gołębiowski, *Tadeusz Jeziorowski i Józef Kaczmarek – bohaterzy obrońcy Płocka w 1920 r.*, „Notatki Płockie” 1998, nr 1 (174), s. 24-28.

⁹³⁶ G. Gołębiowski, *Tatarski pułk ułanów w obronie Płocka przed bolszewikami w sierpniu 1920 r. Zapomniane relacje*, „Notatki Płockie” 1995, nr 3 (164), s. 17-19; K. Hartingh, *Opis walk stoczonych w obronie Płocka przez 1 baterię 4 dyonu art. konnej w dniach 17-19 sierpnia 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2010, nr 2 (223), s. 35-39.

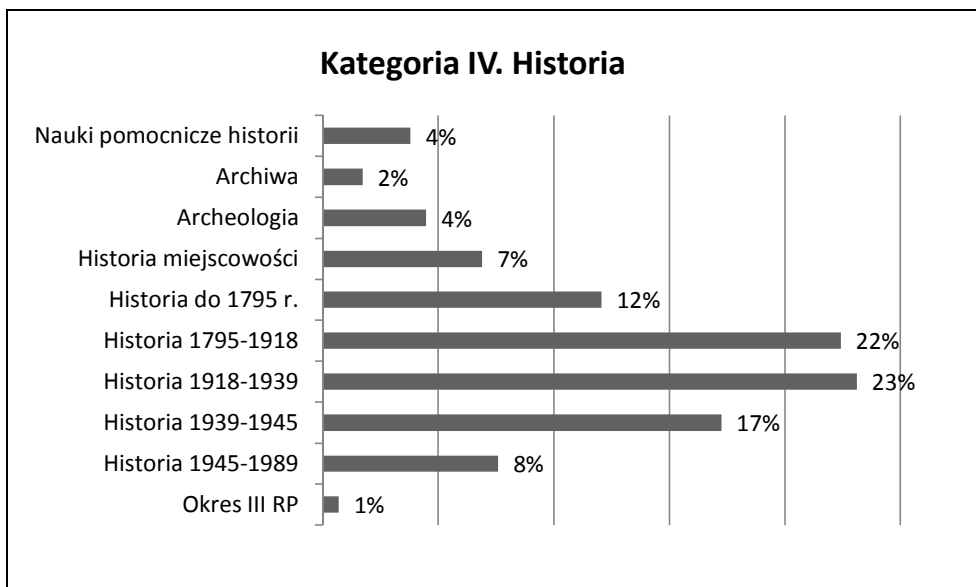
⁹³⁷ J. Szczepański, *Płock podczas wojny polsko-rosyjskiej w 1920 r.*, „Notatki Płockie” 1993, nr 2 (155), s. 12-19.

⁹³⁸ S. Starczewski, *Przyczynek do historii 4 pułku Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej. Pułk w dniach Swobodu Majowego*, „Notatki Płockie” 1993, nr 1 (154), s. 14-16; M. Trubas, *Udział garnizonu Wojska Polskiego w życiu międzywojennego Płocka*, „Notatki Płockie” 2002, nr 1 (190), s. 34-41; G. Gołębiowski, *Hallerczycy w Płocku w 1919 r.*, „Notatki Płockie” 2003, nr 3 (196), s. 23-28.

⁹³⁹ A.J. Papierowski, *Spółdzielczość w Płocku w dobie Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1939)*, cz. 1, „Notatki Płockie” 2001, nr 1 (186), s. 3-8; A.J. Papierowski, *Spółdzielczość w Płocku w dobie Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1939)*, cz. 2, „Notatki Płockie” 2001, nr 2 (187), s. 15-22; A.J. Papierowski, *Spółdzielczość w Płocku w dobie Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1939)*, cz. 3, „Notatki Płockie” 2001, nr 4 (189), s. 11-23; A. Dwojnych, *Działalność pozaeuropejskich ugrupowań nacjonalistycznych na terenie Płocka i okolic w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Notatki Płockie” 2003, nr 4 (197), s. 32-39; E. Balcerzak, *Płockie szkolnictwo w okresie międzywojennym*, „Notatki Płockie” 2005, nr 3 (204), s. 13-14; J. Domagała, *Płockie Towarzystwo Muzyczne w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, „Notatki Płockie” 2008, nr 1 (214), s. 28-42; M. Sokolnicki, *Policja Państwowa w Płocku (1919-1939)*, „Notatki Płockie” 2009, nr 3 (220), s. 37-43; M. Sokolnicki, *Kino w międzywojennym Płocku*, „Notatki Płockie” 2009, nr 4 (221), s. 16-21; M. Sokolnicki, *Motoryzacja w międzywojennym Płocku*, „Notatki Płockie” 2010, nr 2 (223), s. 29-34; M. Sokolnicki, *Prostytucja w międzywojennym Płocku*, „Notatki Płockie” 2010, nr 4 (225), s. 35-36.

⁹⁴⁰ Odnotować należy wzmianki o działalności w AK pracowników Zakładu Energetycznego w Płocku, jakie ukazały się w 1985 r. w artykule Jana Szymańskiego pt. *Działania konspiracyjne organizacji Zakładu Energetycznego w Płocku w walce z okupantem hitlerowskim* [„Notatki Płockie” 1985, nr 1 (22), s. 40-44].

oraz K. Askanas⁹⁴¹. Tematykę tę podejmowali ponadto Andrzej Tomczak i Waldemar Brenda⁹⁴². Zamieszczono także artykuły o innych zbrojnych organizacjach konspiracyjnych działających w latach 1939-1945: Polskiej Organizacji Zbrojnej, Samodzielnych Batalionach Mazowsza Płockiego⁹⁴³. Liczne artykuły poświęcone były tajnemu nauczaniu, tajnej prasie oraz harcerstwu w czasie okupacji⁹⁴⁴.

Wykres 18. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Historia” w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach

Do grupy artykułów dotyczących „Historii do 1795 r.” należy 12% tekstów kategorii „Historia”. Największa ich liczba opisuje okres średniowiecza. Związane to było w dużym stopniu z 900 rocznicą urodzin Bolesława Krzywoustego. Wygłoszone podczas zorganizowanych w 1985 r. obchodów referaty m.in. Gerarda Labudy, Stanisława Kostaneckiego i ks. Michała M. Grzybowskiego zamieszczono w „Notat-

⁹⁴¹ I. i J. Nowakowie, *Zarys dziejów Armii Krajowej na terenie powiatów: płockiego i sierpeckiego*, „Notatki Płockie” 1992, nr 1 (150), s. 28-32; K. Askanas, *Etos Armii Krajowej*, „Notatki Płockie” 1992, nr 1 (150), s. 35.

⁹⁴² W. Brenda, *Kazimierz Załęski – „Jon”, „Jaworski” – inspektor Armii Krajowej*, „Notatki Płockie” 1995, nr 1 (162), s. 22-24; A. Tomczak, *Armia Krajowa w rocznicę jej rozwiązania*, „Notatki Płockie” 2006, nr 1 (206), s. 32-35.

⁹⁴³ W. Brenda, *Zarys dziejów POZ w powiecie sierpeckim w latach 1940-1942*, „Notatki Płockie” 1992, nr 1 (150), s. 33-34; W. Brenda, *Samodzielne Bataliony Mazowsza Płockiego*, „Notatki Płockie” 1997, nr 2 (171), s. 46-48.

⁹⁴⁴ W. Brenda, *Sierpecka tajna oświata w latach hitlerowskiej okupacji*, „Notatki Płockie” 1993, nr 4 (157), s. 27-29; W. Brenda, *Tajna prasa w powiecie sierpeckim (1939-1945)*, „Notatki Płockie” 1993, nr 2 (155), s. 20-22; B. Solarski, *Konspiracyjna działalność łączycielskich harcerzy w latach 1939-1945*, „Notatki Płockie” 1997, nr 3 (172), s. 15-18; J. Czaplicka, *Z dziejów Tajnej Organizacji Nauczycielskiej (TON) w latach 1939-1945*, „Notatki Płockie” 2005, nr 3 (204), s. 15-18.

kach Płockich⁹⁴⁵. Drugą grupę artykułów rocznicowych dotyczących średniowiecznej historii Płocka stanowiło pokłosie sesji naukowej zorganizowanej z okazji 750-lecia miasta. W kwartalniku TNP opublikowano ogłoszone i nadesłane referaty autorstwa przedstawicieli ośrodków uniwersyteckich: Włodzimierza Szafrąńskiego, Henryka Samsonowicza, Stefana K. Kuczyńskiego i Andrzeja Piskozuba⁹⁴⁶.

Do innych artykułów przygotowanych i zamieszczonych z okazji rocznic należały m.in. *W 200. rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja* Mariana Chudzyńskiego, *Znaczenie zjazdu gnieźnieńskiego* ks. Waldemara Graczyka, czy *Sześćsetlecie Grunwaldu 1410-2010* ks. M.M. Grzybowski⁹⁴⁷.

W okresie 1981-2011 zamieszczono w „Notatkach Płockich” 198 wypowiedzi należących do kategorii „Książka. Czytelnictwo. Biblioteki. Mass media”, co stanowiło 12% opublikowanych w tym czasie pozycji. W poprzednich okresach ilość ta wynosiła od 6 do 8%, w okresie ostatnim nastąpił zauważalny wzrost udziału tej kategorii, stąd warto ją omówić. Najliczniej reprezentowaną podkategorią były tutaj „Recenzje artykułów i książek” – 57%. Następne podkategorie liczyły ponad trzykrotnie mniej, były to „Biblioteki” 16% i „Prasa” – 15%.

Recenzowane w „Notatkach Płockich” pozycje w zdecydowanej większości dotyczyły Płocka i Mazowsza Płockiego. Najczęściej recenzowano książki ks. M.M. Grzybowski, które dotyczyły duchowieństwa oraz B. Konarskiej-Pabiniak, przedstawiające dzieje teatru oraz życie kulturalne⁹⁴⁸. Do autorów najczęściej recenzujących należał G. Gołębski. W kręgu jego zainteresowania pozostawały pozycje dotyczące dziejów Sierpca oraz Płocka⁹⁴⁹. Często zamieszczali

⁹⁴⁵ G. Labuda, *Bolesław Krzywousty i jego czasy (1085-1102-1138) – jakim był?, – jak go widzimy?, – jak go oceniamy?*, „Notatki Płockie” 1985, nr 3 (124), s. 10-15; S. Kostanecki, *Bolesław III Zwycięski, zwany Krzywoustym i Płock*, „Notatki Płockie” 1985, nr 3 (124), s. 16-22; M.M. Grzybowski, *Bolesław III Krzywousty i jego stosunek do Kościoła. Referat wygłoszony 25 września 1985 r. w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego*, „Notatki Płockie” 1985, nr 3 (124), s. 44-48.

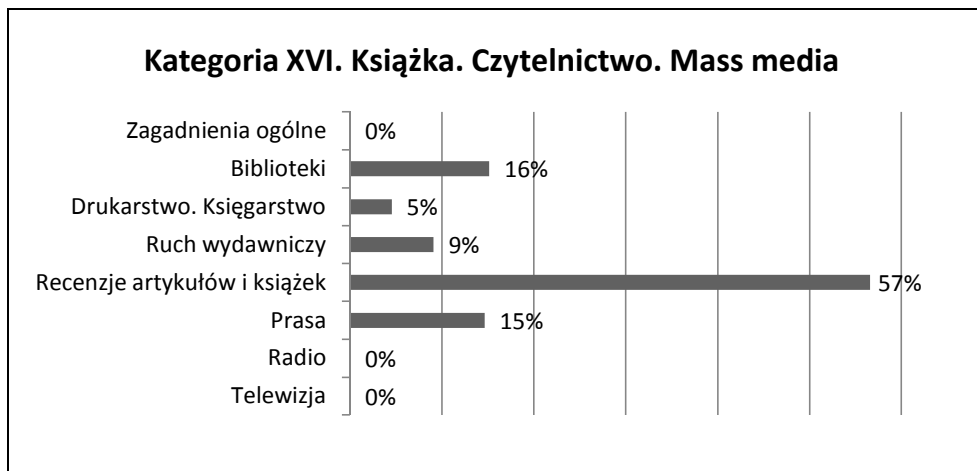
⁹⁴⁶ W. Szafrąński, *Miasto Płock ma ponad 1000 lat (prapoczątki płockiego procesu miastotwórczego in statu nascendi)*, „Notatki Płockie” 1987, nr 3 (132), s. 12-14; H. Samsonowicz, *Wokół lokacji miejskiej Płocka*, „Notatki Płockie” 1987, nr 3 (132), s. 15-19; S.K. Kuczyński, *Miejsce Płocka w kulturze średniowiecznej Polski*, „Notatki Płockie” 1987, nr 3 (132), s. 20-26; A. Piskozub, *Niezapomniany rok 1237*, „Notatki Płockie” 1987, nr 3 (132), s. 50-54.

⁹⁴⁷ M. Chudzyński, *W 200 rocznicę Konstytucji 3 Maja*, „Notatki Płockie” 1991, nr 2 (147), s. 6-11; W. Graczyk, *Znaczenie zjazdu gnieźnieńskiego*, „Notatki Płockie” 2000, nr 1 (182), s. 3-6; M.M. Grzybowski, *Sześćsetlecie Grunwaldu (1410-2010)*, „Notatki Płockie” 2010, nr 1 (222), s. 18-21.

⁹⁴⁸ Na przykład: K. Askanas, *Ks. dr Michał Grzybowski, Martyrologium duchowieństwa Diecezji Płockiej w latach II wojny światowej 1939-1945*, „Notatki Płockie” 1982, nr 4 (113), s. 54-56; M. Kowalska, *Barbara Konarska-Pabiniak, Płocka Melpomena. Teatr zawodowy i amatorski 1808-1975, Płock 1998*, ss 429, „Notatki Płockie” 1999, nr 3 (180), s. 59-60.

⁹⁴⁹ Na przykład: G. Gołębski, *Dzieje Sierpca i Ziemi Sierpeckiej. Praca zbiorowa pod redakcją Mariana Chudzyńskiego, Sierpiec 2003*, „Notatki Płockie” 2004, nr 1 (198), s. 54-56; G. Gołębski, *Cezary Supeł, Płock 1920, Wydawnictwo Taktyka i Strategia, Warszawa 2010*, „Notatki Płockie” 2010, nr 3, s. 54-55.

recenzje ks. M.M. Grzybowski i Anna M. Stogowska, a omawiane przez nich książki poruszały tematykę historii Płocka i Mazowsza Płockiego⁹⁵⁰.

Wykres 19. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Książka. Czytelnictwo. Biblioteki. Mass media” w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach

Artykuły dotyczące bibliotek stanowiły 16% omawianej kategorii. Były to przede wszystkim publikacje na temat zbiorów Biblioteki im. Zielińskich TNP. Najczęściej na ten temat pisała Wanda Kaczanowska, pracownica biblioteki, a następnie jej dyrektorka⁹⁵¹. O aktualnych wydarzeniach w placówce informowali w swoich wypowiedziach także J. Chojnacki oraz Anna Ostrowska i Jerzy Prusałowicz⁹⁵². O dziejach biblioteki oraz jej rozwoju pisali Andrzej J. Papierowski, Irena Nyckowska i Grażyna Szumlicka-Rychlik⁹⁵³. Nieliczne teksty dotyczyły innych

⁹⁵⁰ Na przykład: M.M. Grzybowski, *Anna Maria Stogowska, Prawda i legenda ratusza płockiego*, Płock 1993, *Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Oddział w Płocku*, ss. 66, 11 ilustracji, „Notatki Płockie” 1994, nr 4 (161), s. 65-67; A.M. Stogowska, *Mirosław Krajewski, Płock w okresie okupacji 1939-1945, Płock-Włocławek 2001, Wyd. Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna*, ss. 540, „Notatki Płockie” 2001, nr 1 (186), s. 51-53.

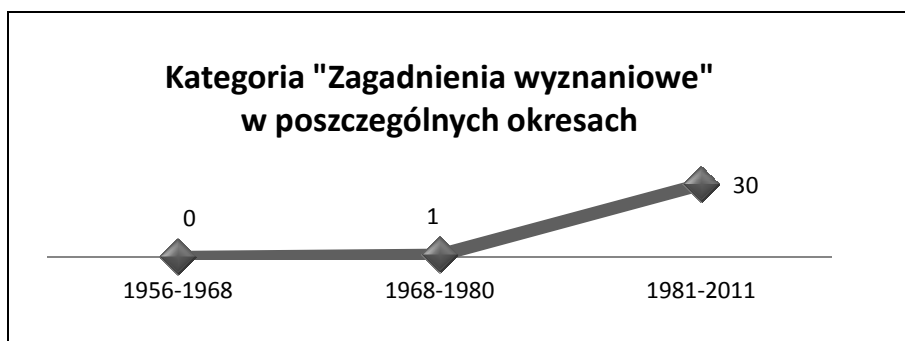
⁹⁵¹ Na przykład: W. Kaczanowska, *Najstarsze drukowane Biblie w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP (XV-XVIII w.)*, „Notatki Płockie” 1992, nr 3, (152), s. 9-14; W. Kaczanowska, *Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego posiada już 70 inkunabułów*, „Notatki Płockie” 1994, nr 4 (161), s. 16-19;

⁹⁵² Na przykład: A. Ostrowska, J. Prusałowicz, *Pierwszy etap komputeryzacji Biblioteki im. Zielińskich TNP w Płocku*, „Notatki Płockie” 1995, nr 3 (164), s. 45; J. Chojnacki, *Otwarcie nowych czytelni – pracowni w Bibliotece im. Zielińskich TNP*, „Notatki Płockie” 1996, nr 3 (168), s. 35-37.

⁹⁵³ I. Nyckowska, *Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego – jej geneza, zbiory i perspektywy rozwojowe*, „Notatki Płockie” 1981, nr 4 (109), s. 47-51; A. Papierowski, *Geneza Biblioteki im. Zielińskich TNP (w świetle dokumentów Towarzystwa)*, „Notatki Płockie” 1998, nr 4 (177), s. 17-26; G. Szumlicka-Rychlik, *Tendencje rozwojowe Biblioteki im. Zielińskich TNP w zmieniającej się rzeczywistości (lata 2000-2005)*, „Notatki Płockie” 2006, nr 3 (208), s. 48-50.

bibliotek: Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu oraz Filii Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej w Płocku⁹⁵⁴.

15% wypowiedzi kategorii „Książka. Czytelnictwo. Biblioteki. Mass media” stanowiły artykuły na temat prasy. Najwięcej z nich dotyczyło jej historii. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowiły artykuły o prasie Płocka i Mazowsza Płockiego autorstwa W. Końskiego i B. Konarskiej-Pabiniak⁹⁵⁵. Zaistniały na łamach kwartalnika „Notatki Płockie” zagadnienia dotyczące prasy płockich działaczy skrajnej lewicy w okresie międzywojennym⁹⁵⁶. Omawiano ponadto tematykę prasy lokalnej dawnych województw toruńskiego i bydgoskiego, Łęczycy, a nawet prasy lokalnej w Niemczech⁹⁵⁷.

Wykres 20. Udział artykułów należących do kategorii „Zagadnienia wyznaniowe” w liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 wyrażony w liczbach

Odnotować wypada, że w ostatnim okresie działalności kwartalnika „Notatki Płockie” nastąpił wzrost ilości artykułów w kategorii „Zagadnienia wyznaniowe”. Był to wzrost nieznaczny, bo wynosił tylko 2%. Jednakże, gdy porównamy liczbę artykułów, to zmiana jest bardziej widoczna – w latach 1956-1968 nie zamieszczono żadnego artykułu w tej kategorii, w latach 1968-1980 tylko jeden, a w okresie 1981-2011 aż 30. Dodać należy, że pierwszy z nich ukazał się już w numerze 1 z 1981 r.⁹⁵⁸

⁹⁵⁴ J. Burakowski, *50 lat w służbie oświaty i kultury. Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu 1945-1995*, „Notatki Płockie” 1995, nr 3 (164), s. 26-30; A. Ostrowska, *Filia Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej w Płocku*, „Notatki Płockie” 2001, nr 2 (187), s. 32-33.

⁹⁵⁵ Na przykład: B. Konarska-Pabiniak, „Tygodnik Gostyniński” 1929-1930, „Notatki Płockie” 1986, nr 3 (128), s. 35-42; W. Koński, *Dzieje prasy płockiej*, „Notatki Płockie” 1991, nr 4 (149), s. 8-15; W. Koński, „Wiadomości Płockie”..., s. 49-56; W. Koński, *Czasopisma młodzieży szkolnej w Płocku w latach 1876-1939*, „Notatki Płockie” 2010, nr 3 (224), s. 17-28.

⁹⁵⁶ M. Żuławnik, *Działalność prasowa płockich komunistów w latach 1918-1938*, „Notatki Płockie” 2011, nr 3 (228), s. 13-18.

⁹⁵⁷ A.K. Gromek, K. Schönball, *Prasa lokalna w Niemczech*, „Notatki Płockie” 1991, nr 4 (149), s. 20-23; M. Załuski, *Prasa lokalna w województwie toruńskim (1989-1991)*, „Notatki Płockie” 1992, nr 2 (151), s. 19-21; D.B. Rudnicki, *Prasa lokalna na terenie województwa bydgoskiego (1989-1991)*, „Notatki Płockie” 1992, nr 2 (151), s. 21-25;.

⁹⁵⁸ M.M. Grzybowski, *Struktura wyznaniowa ludności diecezji płockiej według spisu Adama Michała Prażmowskiego z 1818 r.*, „Notatki Płockie” 1981, nr 1 (106), s. 15-19.

Podsumowując należy stwierdzić, że przeprowadzona analiza pozwoliła na wskazanie dominant tematycznych na łamach „Notatek Płockich” w okresie 1981-2011. Największą liczbę artykułów odnotowano w kategorii „Zagadnienia ogólne”, w której najwięcej było biografii indywidualnych. Wiązało się to w dużej mierze z odchodzeniem najstarszych członków TNP i ukazywaniem się wspomnień na ich temat, będących jednocześnie przyczynkami do biografii. Poprzez podejmowanie prac nad życiem i działalnością najbardziej aktywnych osób związanych z Towarzystwem oraz publikowanie wyników badań wprowadzono te osoby do zbiorowej świadomości społeczności regionu płockiego, w czym uwidacznia się rola kulturotwórcza czasopisma. Warto dodać, że na łamach „Notatek Płockich” opublikowano teksty o świętej Faustynie na długo przed tym jak postacią tą zainteresowały się media ogólnopolskie. Odnotowano ponadto spadek liczby artykułów na temat poszczególnych miejscowości z uwagi na niezamieszczanie w omawianym okresie referatów wygłaszanych na naradach miast, organizowanych przez Prezydium WRN w Warszawie. Kategoria „Nauka. Oświata. Kultura” reprezentowana była przez niższą niż w poprzednich okresach liczbę wypowiedzi, głównie w wyniku zamieszczania mniejszej liczby przemówień i informacji o aktualnych wydarzeniach kulturalnych. Dominowały teksty poświęcone TNP, ale nieliczne z nich zaliczyć można do naukowych, przeważały wypowiedzi okolicznościowe, mające za zadanie promowanie działań stowarzyszenia. Ważne miejsce w podkategorii „Towarzystwo Naukowe Płockie” zajmowały listy otwarte w sprawie utworzenia Uniwersytetu Mazowieckiego. Liczna grupa wypowiedzi dotyczyła zjazdów i sesji, a to głównie z uwagi na obchodzoną w sposób bardzo uroczysty 900. rocznicę urodzin Bolesława Krzywoustego. W dalszym ciągu zamieszczano przemówienia z inauguracji roku akademickiego w Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku, co uważano za dyskusyjne, jednakże służyło podtrzymywaniu więzi ze środowiskami związanymi z uczelnią. W grupie artykułów historycznych zwraca uwagę obecność licznie reprezentowanej tematyki powstania styczniowego, a także średniowiecza. Największe jednak zainteresowanie wzbudzała tematyka XX wieku. Odnotować należy, że po 1989 r. pojawiła się tematyka walk AK oraz obrony Płocka przed bolszewikami w 1920 r. W okresie 1981-2011 miał też miejsce wzrost zainteresowania kategorią „Książka. Czytelnictwo. Biblioteki. Mass media”, gdzie przeważały recenzje książek dotyczących Mazowsza Płockiego. Uwagę autorów przyciągnęła też prowadzona przez Towarzystwo Biblioteka im. Zielińskich, co znalazło odzwierciedlenie w tematyce omawianego okresu. W wyniku zainteresowań prasoznawczych redaktora naczelnego W. Końskiego podjęto problematykę historii czasopiśmiennictwa. Prawie niedostrzegalna była tematyka polityczna, kategoria „Zagadnienia społeczne i polityczne” liczyła zaledwie 3% w ogólnej liczbie artykułów w okresie 1981-2011.

Zakończenie

Należy zgodzić się ze stwierdzeniem, że: „Instytucje społeczne są istotnym czynnikiem stosunków społecznych, regulują bowiem społeczne działania oraz przyczyniają się do społecznej integracji”⁹⁵⁹. Potwierdza to przypadek Towarzystwa Naukowego Płockiego, które we wszystkich okresach swojej działalności stanowiło ważną placówkę spajającą i aktywizującą inteligencję regionu płockiego. Było przykładem zorganizowanej, dobrowolnej i świadomej pracy społecznej na rzecz prowadzenia badań naukowych i upowszechniania nauki, w wyniku czego powstał dorobek badawczy oraz popularyzatorski organizacji, który składa się na dziedzictwo Mazowsza Płockiego.

W czasie swojego istnienia TNP borykało się z trudnościami, wynikającymi z nieuregulowanego w sposób jasny i pewny miejsca towarzystw naukowych w systemie nauki. Kulminacja problemów Towarzystwa nastąpiła w wyniku przemian ustrojowych i transformacji gospodarczej w 1989 r., wskutek których zaprzestano dotowania jego działalności statutowej. Nastąpiło to w chwili, gdy dorobiło się ono – drogą wysiłku i wyrzeczeń – ogromnego i bezcennego księgozbioru oraz bazy materialnej służącej pożytkowi publicznemu. Jak słusznie zauważył Stanisław Kunikowski, towarzystwa naukowe niemal całkowicie pozbawione mecenatu państwowego po 1990 r. znalazły się na rozdrożu⁹⁶⁰.

Kolejnych prezesów TNP należy scharakteryzować jako ludzi o ponadprzeciętnych zdolnościach organizatorskich, potrafiących podejmować wyzwania swoich czasów, ale także umiejących się wykazać dalekowzrocznością. Trwałość idei Towarzystwa jest dziełem operatywności i otwartości wszystkich zarządów stowarzyszenia. Dzięki temu możliwa była aktywność sekcji, w których działali przedstawiciele różnych grup inteligencji. Należy zauważyć, że w wyniku przemian demokratycznych w Polsce po 1956 r. doszło do zintensyfikowania

⁹⁵⁹ W. Łysoń, *Instytucje lokalnych społeczności*, w: *Władza i społeczności lokalne a reforma samorządowa w Polsce*, pod red. P. Dobrowolskiego i S. Wróbla, Katowice 1995, s. 79.

⁹⁶⁰ S. Kunikowski, *Rola i funkcje towarzystw naukowych...*, dz. cyt., s. 279.

działalności oraz wszechstronnego rozwoju TNP jako organizacji społecznej popularyzującej naukę. Przejawiało się to m.in. w różnorodności form oraz powiększenia obszarów aktywności stowarzyszenia.

Spśród członków TNP rekrutowali się przedstawiciele Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, którym udało się zintegrowanie lokalnej inteligencji poprzez zainicjowanie badań naukowych w okresie przygotowań do obchodów milenijnych. Wybitni płocky działacze społeczni – Kazimierz Askanas i Tadeusz Gierzyński – doprowadzili do utworzenia czasopisma „Notatki Płockie”. Powstało ono na fali ożywienia, jakie nastąpiło w Polsce po 1956 r.

Wokół redakcji zgromadziła się wówczas miejscowa inteligencja, pochodząca z różnych grup zawodowych i społecznych oraz wyznająca różne światopoglądy. Wśród założycieli, redaktorów, wydawców i autorów związanych z pismem byli m.in. adwokaci, działacze partyjni, księża, lekarze. Amatorzy - pod merytoryczną opieką luminarzy nauki, przy wsparciu PAN oraz dzięki bazie badawczej TNP - zaczęli przeprowadzać własne próby rozwiązywania problemów naukowych, a „Notatki Płockie” stały się miejscem ich publikowania. Czasopismo w początkowych latach swojego istnienia było jedynym forum wymiany poglądów oraz realizacji ambicji naukowych.

W późniejszych okresach rozszerzał się w sposób stały krąg autorów, którzy podejmowali wysiłek badawczy i publikowali jego wyniki w „Notatkach Płockich”. Wraz z rozwojem Płocka jako ośrodka petrochemicznego dołączali do nich przedstawiciele nauk technicznych. Powstanie nowych wyższych uczelni zaowocowało pozyskaniem autorów wywodzących się ze środowiska akademickiego, dzięki czemu w zakresie oddziaływania czasopisma znaleźli się również studenci. Do największej integracji środowisk naukowych wokół kwartalnika „Notatki Płockie” doszło w okresie 1981-2011, kiedy to miał miejsce dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego w Płocku. Czasopismo stało się wówczas forum środowisk uczelnianych.

Oprócz tego pismo umożliwiało debiuty autorom, którzy przygotowywali rozprawy doktorskie. Byli to przede wszystkim uczestnicy seminarium doktoranckiego przy TNP, prowadzonego społecznie, najpierw przez 30 lat przez Antoniego Rajkiewicza z Uniwersytetu Warszawskiego, a następnie przez Mirosława Krajewskiego, Danielę Żuk i ks. Michała M. Grzybowskiego. Publikowanie w „Notatkach Płockich” stało się także ambicją młodych pasjonatów różnych dziedzin, m.in. historii, filatelistyki, ornitologii, czy genealogii. Obok amatorów w czasopiśmie zamieszczali swoje artykuły profesjonalni badacze, dzięki czemu zachodził proces integrowania się środowiska naukowego.

Wszyscy członkowie Towarzystwa otrzymywali czasopismo w ramach składki członkowskiej i zachęceni byli do publikowania na jego łamach. Ale integracyjna rola kwartalnika polegała także na współpracy z przedstawicielami różnych organizacji, np. Mazowieckiego Towarzystwa Kultury, Polskiego Towarzystwa Historycznego, Związku Nauczycielstwa Polskiego, Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego i wielu innych.

Do integracji środowiska naukowego oprócz redaktorów pisma przyczynili się też jego prezesi, którzy prowadzili politykę otwartości, starając się stale rozszerzać krąg autorów. Tadeusz Gierzyński doprowadził do współdziałania różnych kręgów płockiej inteligencji w zakresie badań nad Mazowszem Płockim, co zaowocowało założeniem pisma. Dla Jakuba Chojnackiego „Notatki Płockie” były instrumentem kształtowania relacji z otoczeniem. Kolejny prezes, Zbigniew Kruszewski, dążył do unaukowania pisma oraz do rozszerzenia kręgu jego odbiorców, ale i pozyskania nowych autorów, m.in. w wyniku wprowadzenia pełnych roczników do Internetu.

Omawiane czasopismo przyczyniło się do budowania świadomości regionalnej poprzez nawiązywanie więzi społecznych oraz zamieszczanie treści istotnych z punktu widzenia całego Mazowsza Płockiego. Przeprowadzone badania nad działalnością kwartalnika „Notatki Płockie” w kolejnych okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 umożliwiły autorowi stwierdzenie, że czasopismo to odegrało istotną rolę integracyjną na wymienionym obszarze. Integracja ta zachodziła na wielu poziomach: integracja instytucjonalna z Towarzystwem, integracja z odbiorcami, z autorami, ale też integracja odbiorców z autorami, odbiorców ze środowiskiem TNP.

W pierwszych dwóch okresach istnienia pisma kształtował się jego profil. Odpowiadał on dynamice życia społecznego, zmianom gospodarczym i kulturowym, jakie zachodziły w regionie płockim w wyniku przygotowań do milenium, następnie na skutek oddziaływania petrochemii i działalności Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku.

W pierwszym okresie istnienia czasopismo spełniało również rolę, stale uzupełnianej, monografii Płocka i Mazowsza Płockiego, gdyż nie istniało wówczas żadne zwarte opracowanie dziejów miasta i regionu. Późniejsze prace monograficzne, m.in. *Dzieje Płocka*⁹⁶¹ zawierają liczne odwołania do artykułów zawartych w czasopiśmie.

⁹⁶¹ *Dzieje Płocka*, pod red. Aleksandra Gieysztor, Płock 1973; *Dzieje Płocka*, pod red. Aleksandra Gieysztor, wyd. 2 popr. i uzupeł., Płock 1979.

W latach 1968-1980 dało się zauważyć aktywność „Notatek Płockich” w odniesieniu do życia umysłowego i społecznego miasta Płocka i Mazowsza Płockiego. Podejmowano bowiem wówczas tematykę wynikającą z najważniejszych potrzeb mieszkańców. Współpracowano z terenowymi organami władzy państwowej oraz z administracją poprzez upowszechnianie rozmaitych akcji, np. rozwoju kultury, czy zbliżenia kultury i techniki. Wyraźnie zaznaczyła się aktywność badawcza w różnych obszarach wiedzy w związku z utworzeniem województwa płockiego.

W okresie 1981-2011 widoczne stało się dążenie w kierunku pisma naukowego, czego efektem, oprócz podnoszenia poziomu artykułów, było m.in. utworzenie Rady Naukowej z przedstawicielami zagranicy, zamieszczanie spisu treści i streszczeń artykułów w języku angielskim.

W związku z rozwojem szkolnictwa wyższego w Płocku znacznie rozszerzono zakres badań, co znalazło odzwierciedlenie w czasopiśmie i przyczyniło się do podniesienia wiedzy o regionie. W związku z zaistnieniem w Płocku kierunków pedagogicznych wiele artykułów dotyczyło zagadnień edukacji. Publikacje zawarte w czasopiśmie wykorzystywane były przez studentów podczas przygotowywania prac licencjackich i magisterskich, przez co ujawniała się ich funkcja edukacyjna. Zdaniem Wiesława Sonczyka, jest ona najbardziej widoczna właśnie w czasopismach naukowych⁹⁶².

„Notatki Płockie” we wszystkich trzech okresach działalności były dla TNP instrumentem osiągania swoich celów statutowych, czyli krzewienia i upowszechniania nauki, prowadzenia i popierania badań w zakresie różnych gałęzi wiedzy. Poprzez pobudzanie do aktywności przedstawicieli miejscowej elity intelektualnej, podejmowanie badań nad Mazowszem Płockim oraz upowszechnianie ich wyników „Notatki Płockie” miały istotny udział w tworzeniu dorobku społecznego oraz w przekazywaniu go następnym pokoleniom.

W wyniku różnorodnych form rozpowszechniania treści zawartych w czasopiśmie zachodziło rozbudzanie zainteresowania dziejami Płocka i regionu. Zachęcało to również do indywidualnych poszukiwań, a następnie do prezentowania własnych odkryć w czasopiśmie. W ten sposób doszło do znacznego wzbogacenia wiedzy na temat Mazowsza Płockiego. Niemożliwe jest napisanie monografii większych miast regionu bez odwołania się do treści zawartych w „Notatkach Płockich”⁹⁶³. Wyniki badań publikowanych w piśmie były szeroko wykorzystywane

⁹⁶² W. Sonczyk, *Media w Polsce. Zarys problematyki*, Warszawa 1999, s. 153.

⁹⁶³ Podobnego zdania jest Barbara Lewandowska. B. Lewandowska, *Działalność wydawnicza Towarzystwa Naukowego Płockiego...*, dz. cyt., s. 37.

w monografiach miast: m.in. w trzecim wydaniu *Dziejów Płocka*⁹⁶⁴, *Dziejach Sierpca i ziemi sierpeckiej*⁹⁶⁵, monografiach Gostynina⁹⁶⁶.

Analizując działalność czasopisma, niezależnie od cesur wyznaczonych przez okresy aktywności kolejnych redaktorów, daje się wyróżnić w jego historii także inne okresy, odpowiadające zjawiskom zachodzącym w regionie, tj. milenijny, petrochemiczny, wojewódzki i akademicki. Pierwszy z nich wynikał ze zorientowania działań czasopisma na badania i upowszechnianie ich wyników w związku z obchodami milenium państwa polskiego. W okresie tym prowadzono zakrojone na dużą skalę poszukiwania archeologiczne, a ich wyniki zamieszczano w piśmie. Okres petrochemiczny charakteryzował się zainteresowaniem sprawami związanymi z powstaniem w Płocku Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych oraz rozwojem gospodarczym i społecznym miasta w wyniku funkcjonowania kombinatu⁹⁶⁷. W okresie wojewódzkim podejmowano badania nad nowo utworzonym i historycznym województwem płockim, widoczna jest także wówczas współpraca z przedstawicielami państwowych władz wojewódzkich. Okres akademicki wiąże się z nawiązaniem kontaktów z uczelniami wyższymi powstałymi w Płocku, ale i w mniejszych ośrodkach Mazowsza Płockiego, co zaznaczyło się również w tematyce.

W ostatnim okresie istnienia czasopisma zarząd TNP podjął decyzję o jego digitalizacji oraz umieszczeniu w Internecie w pełnej wersji. Dzięki temu wystąpiła niespotykana dotąd możliwość rozpowszechniania zawartości pisma w skali globalnej. Dzięki spisowi treści i streszczeniom artykułów w języku angielskim nawet osoby nieznające języka polskiego mogą nabrać wyobrażenia o zawartości „Notatek Płockich”. Nastąpiło w ten sposób przemieszczenie zagadnień związanych z Mazowszem Płockim poza jego granice. Staje się to niezwykle ważne z punktu widzenia regionalizmu podmiotowego, czyli świadomościowego, którego znaczenie zdaniem Damiana Kasprzyka będzie rosnąć w dobie globalizacji: „Dziś zamiast woreczka z ziemią człowiek wyjeżdżający powinien zabrać z sobą wiedzę o regionie, aby mógł powiedzieć, skąd jest, i wiedzę ogólną, aby nie przynieść wstydu regionowi”⁹⁶⁸.

⁹⁶⁴ *Dzieje Płocka. Historia miasta do 1973 r.*, t. 1, pod red. M. Kallasa, Płock 2000; *Dzieje Płocka. Dzieje miasta w latach 1973-1945*, t. 2, pod red. M. Krajewskiego, Płock 2006.

⁹⁶⁵ *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003.

⁹⁶⁶ *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*, pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010.

⁹⁶⁷ Szerzej na temat rozwoju społecznego Płocka pod wpływem petrochemii: I. Adamczyk, *Warunki bytu w płockim rejonie intensywnej industrializacji*, Warszawa 1974.

⁹⁶⁸ D. Kasprzyk, wypowiedź w dyskusji, w: *Regionalizm. Idea – tradycje – perspektywy rozwoju w muzealnictwie. Materiały sesji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Mazowieckie w Płocku z okazji jubileuszu 185-lecia muzeum płockiego 19 i 20 września 2006 r.*, Płock 2007, s. 208.

W dobie migracji elektroniczna wersja czasopisma umieszczona w Internecie stworzyła wszystkim, którzy zmienili miejsce pobytu możliwość stałego uzupełniania wiedzy i śledzenia najnowszych odkryć dotyczących regionu płockiego. Sieciowa wersja „Notatek Płockich” spełnia więc ważną rolę edukacyjną w procesie budowania tożsamości człowieka.

Na proces wspomaganie kultury regionu, składa się działalność redaktorów pisma, którzy mimo różnic dotyczących jego profilu zawsze kierowali się aktywnością w tworzeniu i utrwalaniu dorobku społecznego regionu. Według Jana Szczepańskiego w każdym społeczeństwie daje się wyróżnić cztery kategorie ludności. Pierwsza z nich to ludzie twórczy, którzy wnoszą nowe idee, pomysły, rozwiązania organizacyjne, dokonują odkryć naukowych i przyczyniają się do rozwoju dziedzictwa społecznego. Do drugiej kategorii należą pracownicy, dobrze wykonujący swoją pracę, niczego jednak nie rozwijający. Trzecia kategoria to ci, którzy przynoszą społeczeństwu szkodę, np. przestępcy. Kategorię czwartą stanowią ludzie wymagający opieki, np. inwalidzi, dzieci⁹⁶⁹. Na podstawie przeprowadzonej analizy można bez wątplenia przyporządkować ludzi związanych z utworzeniem i rozwijaniem czasopisma „Notatki Płockie” do kategorii pierwszej, do twórców, którzy odnieśli ogromne zasługi w przestrzeni kultury Mazowsza Płockiego.

Niezaprzeczalną wartością jest wydzielenie się pod wpływem „Notatek Płockich” ruchu naukowego w działalności TNP, tym bardziej cennego, że dziejącego się na prowincji. Publikowanie w czasopiśmie stało się elementem budowania pozycji naukowej w wymiarze regionalnym.

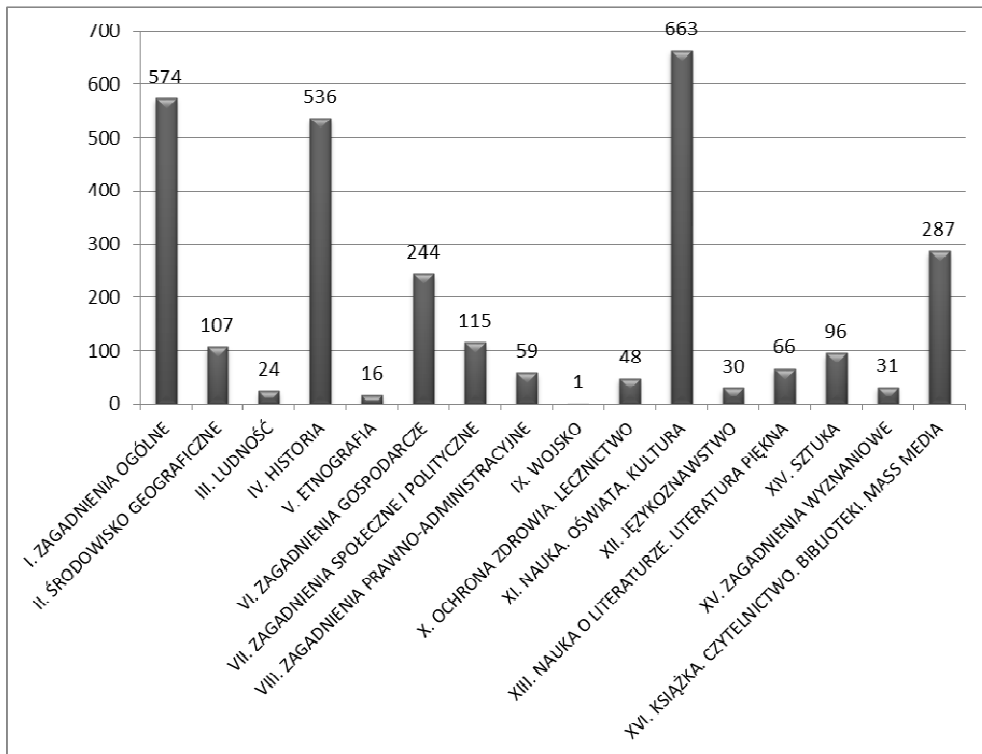
Tematyka „Notatek Płockich” potwierdza zainteresowanie sprawami kultury i dziedzictwa Mazowsza Płockiego. Jak dowodzi *Wykres 21*, w badanym okresie 1956-2011 największa liczba artykułów dotyczyła problematyki związanej z: nauką, oświatą, kulturą; historią; zagadnieniami ogólnymi. W pierwszej grupie tematycznej dominowały artykuły dotyczące Towarzystwa Naukowego Płockiego. W grupie drugiej najliczniej reprezentowane były okresy 1795-1918 oraz 1939-1945. Na trzecią grupę składały się przede wszystkim biografie, ale wyraźnie zaznaczyła się też bibliografia Mazowsza Płockiego.

Przyjęta na początku teza, obok roli integracyjnej, eksponowała także rolę kulturotwórczą czasopisma. Na podstawie przeprowadzonych badań udało się autorowi ją potwierdzić. „Notatki Płockie” odegrały nie tylko istotną rolę integracyjną, ale i ważną rolę kulturotwórczą na Mazowszu Płockim.

Uogólnienie na temat kulturotwórczej roli mediów sformułował Andrzej Kozieł. Stwierdził m.in., że po 1956 r. w większym stopniu niż wcześniej pełniły one

⁹⁶⁹ J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, wyd. 3, Warszawa 1972, s. 154-155.

swoje funkcje społeczne, informowały bowiem lepiej i bardziej wszechstronnie, krzewiły kulturę i edukowały, a treści propagandowe występowały w nich w niższych proporcjach⁹⁷⁰. Zmiany te obejmowały także czasopismo „Notatki Płockie”, w którego trwałości wyrażają się osiągnięcia polskiego ożywienia 1956 r.

Wykres 21. Liczba artykułów należących do poszczególnych kategorii tematycznych w latach 1956-2011

Jak zauważyła Bogusława Dobek-Ostrowska: „W systemach autorytarnych i totalitarnych mass media podporządkowane są bezwzględnej kontroli władzy. Stanowią jej podstawowy środek propagandowy, eksponujący pozytywny wizerunek państwa, systemu elit rządzących etc.”⁹⁷¹ Do podstawowych zasad polityki PZPR w dziedzinie komunikowania należała zasada instrumentalności, według której wszystkie media, nawet zajmujące się prezentowaniem wyników badań, były podporządkowane zaleceniom partii⁹⁷². Zatem w przypadku „Notatek Płockich”,

⁹⁷⁰ A. Kozieł, *Polityka prasowa w 1956 roku*, w: *Październik 1956 r. Początek erozji systemu*, dz. cyt., s. 66.

⁹⁷¹ B. Dobek-Ostrowska, *Komunikowanie masowe a demokratyzacja systemu politycznego*, w: *Współczesne systemy komunikowania*, pod. red. B. Dobek-Ostrowskiej, Wrocław 1998, s. 74.

⁹⁷² J. Lubiński, *Najważniejsze zasady i cele polityki PZPR w dziedzinie komunikowania w latach 1948-1971*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1991, nr 2, s. 124.

których powstanie i rozwój przypadł w dużym stopniu na lata systemu autorytarnego w Polsce, można było się spodziewać występowania roli politycznej. Kwartalnik powstał bowiem w czasach wielkiego zaangażowania politycznego ludzi, które wiązało się z ożywieniem zapoczątkowanym w 1956 r. W zamieszczanych wypowiedziach obecny był pozytywny wizerunek państwa oraz rządzącej partii, a w grupie ludzi związanych z czasopiśmem w latach 1956-1968 znajdowali się działacze polityczni. Byli oni jednak ludźmi na tyle świątliwi i lojalnymi w stosunku do TNP jako wydawcy, że nie wykorzystywali czasopisma w charakterze tuby propagandowej w celach politycznych.

Relacje z władzami w drugim okresie istnienia czasopisma miały charakter merytoryczny. Mimo inspirowania określonej tematyki przez przedstawicieli władz partyjnych i państwowych, nie stało się ono instrumentem działaczy politycznych, nie doszło także do zachwiania linii pisma. Przewodniczący kolegium redakcyjnego w tym czasie nie był nawet członkiem PZPR, mimo dużego stopnia upartyjnienia dziennikarzy w Polsce omawianego okresu⁹⁷³. Redakcja podejmowała różnego rodzaju akcje propagowane przez władze państwowe i partyjne, ale miały one na celu upowszechnianie wiedzy i wzbogacanie kultury⁹⁷⁴.

Odejście od spraw bieżących charakteryzowało ostatni okres w historii „Notatek Płockich”. Skupiono się na ich rozwijaniu jako pisma naukowego, upowszechniającego wyniki badań nad kulturą Mazowsza Płockiego. Mimo nasilenia wydarzeń politycznych w okresie powstania „Solidarności” oraz wprowadzenia stanu wojennego, redakcja czasopisma nie zaangażowała się w działalność polityczną. Wypowiedzi nawiązujące do wydarzeń politycznych były nieliczne i nie wpłynęły na naukowy charakter pisma. W pierwszej dekadzie XXI w. zauważalne stało się zainteresowanie tematami związanymi z Unią Europejską. Wiązało się to również z propagowaniem przez czasopismo idei budowania społeczeństwa obywatelskiego, którą Marian Gierula uznał za jedną z perspektyw rozwojowych prasy lokalnej w Polsce⁹⁷⁵.

Konstanty Adam Wojtaszczyk słusznie zwrócił uwagę, że przeobrażenia ustrojowe, jakie miały miejsce w Europie Środkowej, Wschodniej i Południowej

⁹⁷³ A. Krajewski, *Plany PZPR udoskonalenia systemu kontroli nad środowiskami twórczymi (1975-1980)*, w: *Socjalizm w życiu powszednim...*, dz. cyt., s. 105.

⁹⁷⁴ Przypadek działalności płockiego pisma zaprzecza stwierdzeniu Marka Klimka, jakoby skrajny centralizm w Polsce w latach 1944-1950 i zlikwidowanie samorządu terytorialnego spowodowało w dalszych latach całkowity zanik obywatelskich relacji między władzą a społeczeństwem. M. Klimek, *Powstanie i likwidacja samorządu terytorialnego w Polsce po II wojnie światowej*, „Przegląd Politologiczny” 2007, nr 1, s. 156.

⁹⁷⁵ M. Gierula, *Rola prasy lokalnej w integracji małych miast i wsi*, w: *Prasa lokalna w budowie społeczeństwa obywatelskiego. Materiały konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu przy współudziale Izby Wydawców Prasy pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 21 września 2004 r.*, Warszawa 2005, s. 38.

zmierzają do stopniowego wykształcenia się społeczeństwa obywatelskiego⁹⁷⁶. Nawet pobieżne spojrzenie na różne formy aktywności społecznej w Polsce początku XXI wieku potwierdza ten proces. Spoglądając jednak w kierunku początków istnienia czasopisma, nie sposób oprzeć się wrażeniu, że w obecnym dążeniu społeczeństwa do samoorganizowania i osiągania zaplanowanych celów niezależnie od władzy państwowej, można też czerpać naukę z działalności kwartalnika „Notatki Płockie”, który powstał na fali ożywienia 1956 r., wydawany był przez stowarzyszenie naukowe, przez ponad pół wieku redagowany społecznymi siłami, w dodatku na prowincji⁹⁷⁷.

Przełomowe dla Polski i dramatyczne wydarzenia, kryjące się pod datami 1968, 1970, 1976, 1980 i 1981 nie zaznaczyły się w sposób wyraźny i istotny na kartach czasopisma. Warto jedynie zaznaczyć, że czasopismo nie brało udziału w antyżydowskiej nagonce roku 1968, pozostawało ono otwarte dla wszystkich autorów.

Wielu przedstawicieli nauki podkreślało trwałość „Notatek Płockich”. Jak pisał Janusz Szczepański, kwartalnik „przetrwiał zawirowania i meandry, jakie przechodził kraj i nauka polska, wychodząc z nich obronną ręką, co przy ogromnych zmianach na rynku wydawniczym, dowodzi zarówno wysokiej środowiskowej oceny pisma, jak i zapotrzebowania na uprawianą problematykę⁹⁷⁸. Dowodzi także determinacji zarządów TNP, ukierunkowanej na wydawanie pisma mimo trudności. Jest ponadto świadectwem społecznego zaangażowania kolejnych redaktorów naczelnych oraz zespołów redakcyjnych.

Reasumując, można stwierdzić, że w Polsce po 1956 r. wytworzył się duży zakres swobody w dziedzinie nauki i kultury. Na obszarze Mazowsza Płockiego uwidoczniło się to m.in. w powstaniu oraz w rozwoju regionalnego czasopisma o charakterze naukowym pt. „Notatki Płockie”. W kolejnych latach zyskało ono znaczną niezależność. Zaprzecza to tezie o występowaniu w Polsce po październikowych przemianach systemu totalitarnego⁹⁷⁹.

⁹⁷⁶ K.A. Wojtaszczyk, *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*, wyd. 4, Warszawa 2000, s. 169.

⁹⁷⁷ „Notatki Płockie” są jednym z bardzo nielicznych przykładów czasopism towarzystw naukowych o charakterze regionalnym, wydawanych na prowincji, poza dużymi ośrodkami uniwersyteckimi. Warto wspomnieć, że na fali ożywienia, którego kulminacja nastąpiła w 1956 r., w środowiskach towarzystw naukowych zainicjowano też inne kwartalniki, np. „Kwartalnik Opolski” (1955), „Komunikaty Warmińsko-Mazurskie” (1957). Zachodzi ponadto potrzeba odrębnego opracowania czasopism wydawanych przez towarzystwa naukowe, jednakże wykraczałoby to poza przyjęty zakres pracy.

⁹⁷⁸ TNP, dokumenty bieżące, J. Szczepański, Recenzja „Notatek Płockich” kwartalnika wydawanego przez Towarzystwo Naukowe Płockie z dnia 17 X 2008 r., s. 1, kopia w posiadaniu autora.

⁹⁷⁹ Przegląd definicji totalitaryzmu: M.S. Witczak, *Sposoby definiowania totalitaryzmu. Podobieństwa i różnice*, w: *Totalitaryzm. Wybrane problemy teorii i praktyki*, pod red. T. Wallasa, Poznań 2003, s. 49-59. Tadeusz Klementewicz używa określenia „autorytarny socjalizm”. Patrz: T. Klementewicz, *Spór o model metodologiczny nauki o polityce*, Warszawa 1991, s. 153-164.

Powyżej wielokrotnie nawiązywano do naukowości omawianego czasopisma. Biorąc pod uwagę przedstawione wcześniej kryteria wyróżniające periodyki naukowe, można podjąć próbę zidentyfikowania „Notatek Płockich” jako czasopisma naukowego. Nie budzi wątpliwości periodiczność pisma – było ono kwartalnikiem, tylko przez pewien czas wychodziło jako dwumiesięcznik. O jego jednolitości świadczy regionalna tematyka. Czasopismo było skierowane do grupy zainteresowanych tą problematyką, do której należeli ludzie nauki oraz badacze amatorzy, będący jednakże przedstawicielami inteligencji. Starano się, aby treści publikowane na łamach czasopisma miały charakter naukowy, żeby stanowiły podsumowanie badań oraz prezentowały aktualny stan wiedzy na dany temat. W czasopiśmie utrwalano i upowszechniano wyniki oryginalnych badań nad Mazowszem Płockim. „Notatki Płockie” rozpowszechniane były w środowisku naukowym, jego odbiorcami byli ludzie nauki, członkowie TNP i badacze amatorzy. Czasopismo było gromadzone przez biblioteki naukowe, instytucje nauki, muzea oraz placówki badawcze. Wydawcą czasopisma były organizacje stawiające sobie cele naukowe: przez krótki okres początkowy Komitet Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, a następnie Towarzystwo Naukowe Płockie. Jak stwierdzono wcześniej czasopismo odegrało istotną rolę integracyjną w społeczności regionu płockiego, integracja ta obejmowała m.in. ludzi zajmujących się nauką. Podsumowując, można stwierdzić, że czasopismo „Notatki Płockie” spełnia wszystkie kryteria czasopisma naukowego. Oczywiście, w historii pisma zdarzały się numery reprezentujące różny poziom, chciałoby się powiedzieć, bardziej i mniej naukowe, jednakże niezaprzeczalne jest dążenie do zachowania naukowego charakteru pisma. Tendencja ta zaznaczyła się najbardziej w trzecim okresie istnienia czasopisma, a w szczególności w pierwszej dekadzie XXI w.

W 2011 r. w Płocku odsłonięto pomnik-ławeczkę J. Chojnackiego⁹⁸⁰. Wyrzeźbiona w spiżu postać byłego prezesa TNP trzyma w rękach egzemplarz „Notatek Płockich”. W ten symboliczny sposób oprócz zasłużonego dla miasta społecznika, podkreślono znaczenie czasopisma dla Mazowsza Płockiego⁹⁸¹.

Dzieje czasopisma zapewne będą się toczyć dalej, jednakże podjęte w 2011 r. wyzwania, wychodzące naprzeciw społeczeństwu sieci, zapoczątkują nowy etap w ich działalności. Jak podał Włodzimierz Gogołek współczesne zasoby cyfrowe są o trzy miliony razy większe od informacji zawartych we wszystkich

⁹⁸⁰ R. Kowalski, *Kim był ten płocczanin?*, „Gazeta Wyborcza. Płock” 2011, nr 219, s. 2.

⁹⁸¹ Wyrzeźbiony egzemplarz „Notatek Płockich” nie odpowiada żadnemu konkretnemu numerowi. Na okładce oprócz tytułu i numeru ISBN zamieszczono herb Płocka.

tradycyjnych książkach, jakie dotychczas zostały napisane⁹⁸². To pokazuje kierunek, w jakim zmierzają współczesne systemy informacyjne. Można się zatem spodziewać, że będzie rosło zapotrzebowanie na elektroniczną wersję czasopisma, dostosowaną do urządzeń mobilnych, być może nawet wydawca ograniczy się jedynie do wydania internetowego, które byłoby znacznie tańsze od drukowanego. Nikt jednak nie jest w stanie przewidzieć, w jaki sposób rozwiną się formaty cyfrowe, nośniki danych oraz urządzenia. Wiadomo jednak na pewno, że obecne systemy i rozwiązania elektroniczne zestarzeją się, ustępując miejsca nowym, co może grozić całkowitą utratą dotychczas wytworzonego cyfrowego dziedzictwa, jeżeli nie będzie następować ich okresowa konwersja do nowych formatów i jeśli nie będą zapisywane na coraz to nowszych nośnikach. Dlatego też należałoby dołożyć wszelkich starań, aby zachować również wersję tradycyjną kwartalnika. Doświadczenie pokazuje bowiem, że występują już problemy z odczytaniem kilkunastoletnich zaledwie zbiorów danych cyfrowych, podczas gdy papierowy pierwodruk *De revolutionibus orbium coelestium* M. Kopernika z 1543 r., znajdujący się w zbiorach Towarzystwa Naukowego Płockiego, przetrwał rewolucje społeczne i technologiczne, wojny i kataklizmy i nadal zaświadcza o potędze ludzkiego umysłu, a ponadto cieszy zmysły swoją skromną urodą.

⁹⁸² W. Gogolek, *Ulotne swobody informacyjne społeczeństwa informacyjnego*, „Studia Medioznawcze” 2007, nr 4, s. 13.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Towarzystwo Naukowe Płockie

Akta TNP.

Dokumenty nieuporządkowane.

Dokumenty bieżące.

Archiwum Państwowe w Płocku

Archiwum historii mówionej, A. Rajkiewicz, nagranie audio-wideo w dniu 28 III 2011 r., rozmowę przeprowadził L. Franciszkiewicz.

Zespół Komitet Miejski i Powiatowy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, sygn. 16. Zespół Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Płocku, sygn. 914, 915.

Zespół Miejska Rada Narodowa w Płocku, sygn. 292, 50/789/152, 914.

Zespół Płocka Drukarnia Akcydensowa w Płocku, Inwentarze Archiwalne, tom CXIV, Wojciechowska Agnieszka, Wstęp, *Dzieje ustrojowe urzędu*, Płock 2009.

Zespół Płocka Drukarnia Akcydensowa w Płocku, sygn. 1/40.

Zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, sygn. 195, 196, 892.

Zespół Urząd Miejski w Płocku, sygn. 3947.

Archiwum Akt Nowych

Zespół Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, sygn. 3559, 2362.

Archiwum Państwowe miasta stołecznego Warszawy

Warszawski Komitet Wojewódzki PZPR (1948-1975), 60/VII-98.

Archiwum Główne Akt Dawnych

Zespół Archiwum Publiczne Potockich, List bp. A. Prażmowskiego, prezesa TNP, do S.K. Potockiego, przewodniczącego-ministra Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, nr 271.

Instytut Pamięci Narodowej

WUSW Płock, Materiały ogólnoinformacyjne, sygn. IPN BU 02946/516.

Dokumenty publikowane:

Dekret z dnia 12 XII 1981 r. o stanie wojennym, Dz. U. z dnia 14 grudnia 1981 r. Nr 29, poz. 154.

Dekret z dnia 28 VII 1948 r. o częściowej zmianie dekretu z dnia 5 lipca 1946 r. o utworzeniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, Dz. U. 1949, nr 36, poz. 257.

Dokumenty centralnych władz Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej marzec-listopad '56, seria Polska mniej znana 1944-1989, t. 5, opracowanie, wybór i przygotowanie do druku M. Jabłonowski, W. Janowski, A. Skrzypek, W. Władyka, Warszawa 2009.

Komunikat Komisji Badań nad 1000-leciem Płocka, Płock 1955.

Płockie milenium. Uroczystości milenijne w diecezji płockiej w tajnych dokumentach Służby Bezpieczeństwa, wstęp, wybór i opracowanie J. Pawłowicz, Toruń 2006.

Potkowski E., *165 lat Towarzystwa Naukowego Płockiego (3 czerwca 1820-1985), Pamiątka z pierwszego posiedzenia Towarzystwa Naukowego w Płocku (3 czerwca 1820), Warszawa 1985.*

Prospekt działań Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej, Płock 1821.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 2 VIII 1968 r. w sprawie dostarczania bibliotekom obowiązkowych egzemplarzy druków i nagrań dźwiękowych, „Monitor Polski” 1968 r., nr 33, poz. 234.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997 r. w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad ich przekazywania, Dz. U. RP z 1997 r., nr 29, poz. 161.

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 maja 1949 r. w sprawie organizacji i właściwości Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk oraz urzędów podległych, Dz.U. 1949, nr 32, poz. 241.

Sprawa Przed Publicznością Na Popisie Rocznym Szkoły Wojewódzkiej Płockiej, Płock 1822/1823.

Sprawozdania z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego 1968-2011.

Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego, Płock 1977.

Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego, Płock 2004.

Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego, stowarzyszenia zarejestrowanego, Płock 1933.

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja), Warszawa 2006.

Towarzystwo Naukowe Płockie przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej, Płock 1820.

Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 25 lutego 1958 r. w sprawie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, „Monitor Polski” 1958, nr 16, poz. 98.

Uchwała Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Towarzystwa Naukowego Płockiego z dnia 28 marca 1992 roku w sprawie utworzenia filii Uniwersytetu Warszawskiego jako Uniwersytetu Mazowieckiego w Płocku, „Notatki Płockie” 1992, nr 2 (151).

Ustawa Towarzystwa Naukowego Płockiego, Płock 1906.

Ustawa z dnia 20 III 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, Dz. U. 1950, nr 14, poz. 130.

Ustawa z dnia 22 III 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej, Dz. U. RP 1998, nr 32, poz. 176.

Ustawa z dnia 24 VII 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz. U. RP 1998, nr 96, poz. 603.

Ustawa z dnia 26 I 1984 r. Prawo prasowe, Dz. U. PRL z 1984 r., nr 5, poz. 24.

Ustawa z dnia 28 V 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych, Dz. U. PRL 1975, nr 16, poz. 91.

Ustawa z dnia 5 VI 1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz. U. RP 1998, nr 91, poz. 578.

Ustawa z dnia 7 XI 1996 r. o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych, Dz. U. RP z 1996 r., nr 152, poz. 722.

Ustawa z dnia 8 III 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz. U. RP 1990, nr 16, poz. 95.

Ustawa z dnia 9 IV 1968 r. o bibliotekach, Dz.U. PRL z 1968 r., nr 12, poz. 63.

W osaczeniu. Społeczeństwo Płocka i powiatu płockiego w tajnych dokumentach Służby Bezpieczeństwa w latach 1957-1975, wstęp, wybór i oprac. J. Pawłowicz, Toruń 2008.

Zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa z dnia 15 grudnia 1955 r. w sprawie zasad wynagradzania autorów, tłumaczy, opiniodawców, korektorów i rysowników za napisanie i przygotowanie do druku prac zamieszczanych w czasopiśmie, „Monitor Polski” 1955, nr 127, poz. 1638.

Materiały statystyczne:

„Miejski Zeszyt Statystyczny” 2003 [Płock], nr 10.

„Miejski Zeszyt Statystyczny” 2010 [Płock], nr 17.

Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2002. Powszechny spis rolny. Podstawowe informacje ze spisów powszechnych. Miasto na prawach powiatu Płock, Warszawa 2003.

Narodowy spis powszechny z dnia 6 XII 1988 r. Ludność i warunki mieszkaniowe. Miasto Płock. Województwo płockie, Warszawa 1989.

Wspomnienia i relacje publikowane:

Gutry Cz., *Pamiętnik*, w: *Walka o dobrą kulturę. Warszawa 1939-1945*, t. 2, pod red. S. Lorentza, Warszawa 1970.

Technikum Chemiczne – Zespół Szkół Chemicznych im. profesora Stanisława Pawłowskiego w Jaśle 1962-2002, Jasło 2002.

Wspomnienia i relacje niepublikowane:

Relacja J. Stefańskiego z dnia 16 VI 2011 r.

Relacja M. Chudzyńskiego z dnia 10 V 2011 r. w sprawie autocenzury.

Relacja W. Końskiego dla A. Kansy na potrzeby pracy doktorskiej o „Notatkach Płockich” z dnia 7 IX 2011 r.

Relacja W. Serafimowicza z dnia 1 III 2012 r.

Wywiad z J. Wańkiewiczem przeprowadzony w dniu 7 IX 2011 r.

Encyklopedie, słowniki, bibliografie:

Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 IV – 30 VI 2010 r., „Notatki Płockie” 2011, nr 2 (227).

Bibliografia województwa płockiego (za okres 1 VII – 30 IX 1991), „Notatki Płockie” 1992, nr 1 (150).

Dz[iki] S., hasło: *Czasopismo naukowe*, w: *Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki, Wrocław-Kraków 1976.

Encyklopedia wiedzy o prasie, pod red. J. Maślanki, Wrocław-Kraków 1976.

Gutry Cz., Zienkiewicz H., *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1956, nr 1.

Gutry Cz., Zienkiewicz H., *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1956, nr 2.

Gutry Cz., Zienkiewicz H., *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1957, nr 5.

Gutry Cz., Zienkiewicz H., *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1957, nr 6.

Gutry Cz., Zienkiewicz H., *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1958, nr 7.

Gutry Cz., Zienkiewicz H., *Bibliografia Mazowska Płockiego*, „Notatki Płockie” 1958, nr 8.

Koński W., *50 Roczników „Notatek Płockich”. Bibliografia zawartości (1956-2006)* Nr 1-208, Płock 2008.

Papierowski A.J., Stefański J., *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002.

Papierowski A.J., Stefański J., *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, t. 2, Płock 2007.

Słownik socjologii i nauk społecznych, pod red. G. Marshalla, red. nauk. pol. wyd. M. Tabin, Warszawa 2004.

Prasa:

„Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 2004.

„Dziedzilija Czyli Pamiętnik Płocki pięknej literaturze poświęcony. Pismo periodyczne dla użytecznej zabawy rozumu i serca” 1824.

„Forum Akademickie” 2002.

„Gazeta Wyborcza. Płock” 2009, 2011.

„Goniec Płocki” 1830, 1831.

„Heureka” 2001.

„Kronika Wielkopolska” 1983.

„Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1957.
„Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1980, 1986, 1991.
„Kwartalnik Historyczny” 1956.
„Nasz Płock” 2011.
„Niepodległość i Pamięć” 2007.
„Niezależna Gazeta Płocka” 1990.
„Notatki Płockie” 1956-2011.
„Nowa Kultura” 1956.
„Orzeł Biały” 1820.
„Przegląd Geograficzny” 1927.
„Przegląd Historyczny” 1906.
„Przegląd Humanistyczny” 1975, 1987.
„Przegląd Politologiczny” 2005, 2007.
„Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1969.
„Rocznik Mazowiecki” 1967.
„Rocznik Prasoznawczy” 2009, 2010.
„Studia Medioznawcze” 2005, 2007.
„Trybuna Mazowiecka” 1956.
„Tygodnik Płocki” 1972, 1973, 1981.
„Więź” 1959.
„Zeszyty Historyczne Politechniki Warszawskiej” 2008.
„Zeszyty Prasoznawcze” 1964.
„Życie Mazowsza” 1935-1939.

Opracowania niepublikowane:

Stefański J., *Płock w medalierstwie*, wydruk.

Prace doktorskie:

Kaltenberg-Kwiatkowska E., *Przeobrażenia struktury społeczno-przestrzennej miasta pod wpływem uprzemysłowienia (z badań płockich)*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 1973.

Koński W., *Prasa płocka w latach 1945-1981*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1990.

Kunikowski S., *Rola i funkcje towarzystw naukowych ogólnych w Polsce*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Włocławek [powinno być Warszawa] 1997.

Sołtysiak M., *Funkcje społeczne Muzeum Mazowieckiego w Płocku*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1985.

Prace magisterskie:

Dobiesz J., *Działalność Towarzystwa Naukowego Płockiego w ostatniej dekadzie XX wieku*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Płock 2002. Brudnicka M., *Towarzystwo Naukowe Płockie i jego czołowi działacze*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Płock 2002.

Lewandowska B., *Działalność wydawnicza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1992*, Wydział Humanistyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1994.

Markowska A., *Stanisław Kostanecki – poeta, Dyrektor Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1961-1980*, Katedra Historii Oświaty i Wychowania Mazowieckiej Wyższej Szkoły Humanistyczno-Pedagogicznej w Łowiczu, Łowicz 1997.

Wilgocka H., *Monografia czasopisma „Notatki Płockie” 1956-1981*, praca magisterska, Studium Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMK w Toruniu, Toruń 1987.

Opracowania publikowane, artykuły:

Adamczyk I., *Warunki bytu w płockim rejonie intensywnej industrializacji*, Warszawa 1974.

Adamowski J., Kozieł A., *Cenzura w PRL*, w: *Granice wolności słowa. Materiały konferencji naukowej. Kielce 4-5 maja 1995 r.*, pod red. G. Miernika, Kielce-Warszawa 1999.

Askanas K., *Sztuka Płocka*, wyd. 3 popr. i rozszerz., Płock 1991.

Askanas K., *Założenia i wyniki pracy Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka*, w: *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830-1907-1957. Szkice i materiały*, Płock 1957.

Badania społeczne i ich rola w kształtowaniu postępu. Ciągłość i zmiana. W 150. rocznicę urodzin Ludwika Krzywickiego. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej, Płock, 19-20 października 2009 r. pod honorowym

- patronatem prof. zw. dr. hab. Karola Modzelewskiego Wiceprezesa Polskiej Akademii Nauk, pod red. W. Końskiego, Płock 2011.
- Baszkiewicz J., *Władza*, Wrocław 2009.
- Bene Meritus Jakub Chojnacki (1922-2006) w służbie płockiej Małachowianki i Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2009.
- Bernacki W., Głębocki H. i inni, *Komunizm w Polsce. Zdrada, zbrodnia, zakłamanie, zniewolenie*, Kraków 2005.
- Bogucka M., *Życie z cenzurą*, w: *Cenzura w PRL. Relacje historyków*, oprac. Z. Romek, Warszawa 2000.
- Bolesław III Krzywousty. W 900 rocznicę urodzin*, oprac. J. Chojnacki, Płock 1988.
- Budrowska K., *Literatura i pisarze wobec cenzury PRL 1948-1958*, Białystok 2009.
- Caner E.M., *Public relations*, Poznań 2002.
- Centralny Okręg Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technik i Technologii*, pod. red. Z. Kruszewskiego, Płock 2003.
- Cenzura w PRL. Relacje historyków*, opracował Z. Romek, Warszawa 2000.
- Chodubski A., *Górnik, geolog Witold Zglenicki (1850-1904) „Polski Nobel”*, Płock 2011.
- Chodubski A., *O aktualnych tendencjach w badaniach politologicznych*, w: *Problemy badawcze i metodologiczne politologii w Polsce*, pod red. A.J. Chodubskiego i M.J. Malinowskiego, Gdańsk 2006.
- Chodubski A., *Witold Zglenicki „Polski Nobel”*, Płock 1984.
- Chodubski A., *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2011.
- Chojnacki J., *Petrochemia a rozwój Płocka*, Płock-Warszawa 1976.
- Chudzyński M., Stefański J., *Dr inż. Jakub Chojnacki ma siedemdziesiąt lat*, Płock 1992.
- Chudzyński M., *Dr Aleksander Maciesza zasłużony Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1907-1945*, Płock 2000.
- Chudzyński M., *Jakub Chojnacki (1922-2006)*, w: *Poczet prezesów odrodzonego Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2007.
- Chudzyński M., *Miejsce Płocka w mazowieckim ruchu regionalnym*, w: *Mazowsze i Podlasie w badaniach historycznych*, pod red. B. Dymka, Warszawa-Płock 1994.
- Ciećwierz M., *Polityka prasowa 1944-1948*, Warszawa 1989.

- Czarnowski S., *Dzieła*, oprac. N. Assorodobraj i S. Ossowski, t. 1, *Studia z historii kultury*, Warszawa 1956.
- Czerwiec 1976: *Spory i refleksje po 25 latach*, pod red. P. Sasanki i R. Spałka, Warszawa 2003.
- Czubiński A., *Historia Polski 1864-2001*, Wrocław-Warszawa-Kraków 2002.
- Czubiński A., *Historia Polski XX wieku*, Poznań 2000.
- Czyżniewski M., *Propaganda polityczna władzy ludowej w Polsce 1944-1956*, Toruń 2005.
- Damrosz J., *Ojczyzna i jej regiony*, Płock 2007.
- Dąbek K., *PZPR: retrospektywny portret własny*, Warszawa 2006.
- Dobek-Ostrowska B., *Komunikowanie masowe a demokratyzacja systemu politycznego*, w: *Współczesne systemy komunikowania*, pod. red. B. Dobek-Ostrowskiej, Wrocław 1998.
- Dorobek A., *Obecność i odejścia (reminiscencje z kręgu Franciszka Dorobka)*, Bydgoszcz 2005.
- Dr Aleksander Maciesza (1875-1945) – w 130. rocznicę urodzin i w 60. rocznicę śmierci*, pod red. Z. Kruszewskiego i A. Kansego, Płock 2006.
- Drygalski J., Kwaśniewski J., *(Nie)realny socjalizm*, wyd. 2, Warszawa 1992.
- Dubiel P., *Analizy zawartości prasy w Polsce w latach 1947-1963*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1964, nr 3.
- Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990.
- Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*, pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010.
- Dzieje Płocka*, pod red. A. Gieysztora, Płock 1973.
- Dzieje Płocka*, pod red. A. Gieysztora, wyd. 2 popr. i uzupełn., Płock 1979.
- Dzieje Płocka. Dzieje miasta w latach 1793-1945*, pod red. M. Krajewskiego, wyd. 3 uaktualnione, rozszerz. i uzupełn., t. 2, Płock 2006.
- Dzieje Płocka. Historia miasta do 1793 r.*, pod. red. M. Kallasa, wyd. 3 uaktualn., rozszerz. i uzupełn., t. 1, Płock 2000.
- Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003.
- Dziesięć wieków Płocka. Wybrane tematy*, wyd. 3 zmien. i rozszerz., Płock 1969.
- Dziki S., *Prasa lokalna w Polsce po roku 1945*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1986, nr 1.
- Eisler J., *Polski rok 1968*, Warszawa 2006.

- Fijałkowska B., Godlewski T., *Polskie dylematy polityczne 1939-1989*, Olsztyn 1996.
- Friszke A., *Kultura czy ideologia? Polityka kulturalna kierownictwa PZPR w latach 1957-1963*, w: *Władza a społeczeństwo w PRL. Studia historyczne*, pod red. A. Friszke, Warszawa 2003.
- Friszke A., *Polska. Losy państwa i narodu 1939-1989*, Warszawa 2003.
- Fuks T., Łopatka A., Rybicki M., Skrzydło W., *Ustrój polityczny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, wyd. 2 zm., Warszawa 1986.
- Gierula M., *Rola prasy lokalnej w integracji małych miast i wsi*, w: *Prasa lokalna w budowie społeczeństwa obywatelskiego. Materiały konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu przy współudziale Izby Wydawców Prasy pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 21 września 2004 r.*, Warszawa 2005.
- Głowacki W., *Zasady funkcjonowania PZPR*, w: *Podstawy wiedzy o PZPR*, wyd. 2, popr. i uzupełn., pod red. B. Kowalewskiej i E. Mulickiej, Warszawa 1989.
- Goban-Klas T., *Analiza zawartości przekazów masowych*, w: *Wybrane zagadnienia teoretyczno-metodologiczne badań socjologicznych*, pod red. J. Wasilewskiego, Kraków 1984.
- Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków 2001.
- Gogol B., *Z problematyki badań nad przekazem propagandowym w systemie politycznym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1948-1990*, w: *Problemy badawcze i metodologiczne politologii w Polsce*, pod red. A.J. Chodubskiego i M.J. Malinowskiego, Gdańsk 2006.
- Gogołek W., *Ulotne swobody informacyjne społeczeństwa informacyjnego*, „Studia Medioznawcze” 2007, nr 4.
- Gorski S., *Towarzystwo Naukowe Płockie (1820-1830)*, „Przegląd Historyczny” 1906, t. 3, z. 2.
- Górczyński M., *Łańcuch postaci. Od MZRiP w Płocku do PKN ORLEN – sylwetki, wydarzenia, anegdoty*, Płock 2011.
- Grala M., *Kazimierz Askanas. Szkice do portretu*, Płock 1993.
- Grzybowski M.M., *Bolesław Jędrzejewski (1896-1987)*, w: *Poczet prezesów odrodzonego Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2007.
- Grzybowski M.M., *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej*, Płock 1981-2000.
- Grzybowski M.M., *Tadeusz Paweł Zakrzewski, biskup płocki 1946-1961*, Płock 2011.

- Gustowski B. [J.B. Nycek], *Na jubileusz*, „Tygodnik Płocki” 1981, nr 11.
- Gustowski B. [J.B. Nycek], *Nadal regres*, „Tygodnik Płocki” 1981, nr 18.
- Habielski R., Osica J., *Między niewolą a wolnością. Kronika czterech pokoleń 1900-1997*, Warszawa 1998.
- Habielski R., *Polityczna historia mediów w Polsce w XX wieku*, Warszawa 2009.
- Herbst S., *Regionalne badania historyczne w przeszłości i w Polsce Ludowej*, „Kwartalnik Historyczny”, 1959, z 4-5.
- Hirsz Z.J., *Historia polityczna Polski 1939-1993*, Białystok 1996.
- J.R., *Udany początek („Notatek Płockich” – numer pierwszy)*, w: dodatek tygodniowy „Iskry”, nr 33, „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 216.
- Jakub Chojnacki otrzymał nagrodę „Trybuny Ludu”*, „Tygodnik Płocki” 1972, nr 21.
- Jakub Chojnacki w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, koncepcja i opracowanie J. Stefański, Płock 1997.
- Jakubowski W., Solarczyk M., *Organizacja Kościoła rzymskokatolickiego na ziemiach polskich od X do XXI wieku*, Warszawa-Olsztyn 2011.
- Jasienica P., *Dziwa Mazowieckie*, „Nowa Kultura”, 1956, nr 34.
- jbn [J.B. Nycek], *Sapere ausus*, „Tygodnik Płocki” 1981, nr 36.
- Jubileusz 150-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego 1820-1970*, Płock 1970.
- Jung B., *Nowe technologie w mediach elektronicznych. Cyfryzacja, Internet i co dalej?*, „Studia Medioznawcze” 2005, nr 3.
- Kafel M., *Prasoznawstwo. Wstęp do problematyki*, Warszawa 1966.
- Karpiński J., *Trzecia niepodległość. Najnowsza historia Polski*, Warszawa 2001.
- Karwat M., *Sztuka manipulacji politycznej*, Toruń 2001.
- Kasprzyk D., *Regionalizm płocki w II Rzeczypospolitej*, Płock 2008.
- Kazimierski J., *Recenzja, Notatki Płockie (pismo regionalne Mazowsza płockiego). Płock 1956-1964 nr 1-29, zeszytów 29, wydawane przez Towarzystwo Naukowe Płockie*, „Rocznik Mazowiecki” 1967.
- Kaźmierczak B., Olejnicki K., Gajewski N., *Ptaki ziemi płockiej*, Płock 2009.
- Kersten K., *Moje doświadczenia z cenzurą*, w: *Cenzura w PRL. Relacje historyków*, oprac. Z. Romek, Warszawa 2000.
- Kieffer-Kostanecka M., *Towarzystwo Naukowe Płockie*, w: *Dziesięć wieków Płocka. Wybrane tematy*, wyd. 3 zmien. i rozszerz., Płock 1969.
- Kieffer-Kostanecka M., *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego*, w: *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830, 1907-1957. Studia i Materiały*, Płock 1957.

- Klementewicz T., *Spór o model metodologiczny nauki o polityce*, Warszawa 1991.
- Klimek M., *Powstanie i likwidacja samorządu terytorialnego w Polsce po II wojnie światowej*, „Przegląd Politologiczny” 2007, nr 1.
- Kłoskowska A., *Kultura masowa*, Warszawa 2005.
- Koński W., *Towarzystwo Naukowe Płockie na początku XXI wieku – szanse i zagrożenia*, „Heureka” 2001, nr 3-4.
- Kowalczyk R., *Wczoraj i dziś prasy lokalnej w Polsce*, Poznań 2002.
- Kowalski R., *Kim był ten płocczanin?*, „Gazeta Wyborcza. Płock” 2011, nr 219.
- Kowalski W.J., *Płockie fascynacje*, Płock 2005.
- Kozieł A., *Polityka prasowa w 1956 roku*, w: *Październik 1956 r. Początek erozji systemu*, pod red. M. Jabłonowskiego i S. Stęпки, Pułtusk 2007.
- Kozieł A., *Prasa w latach 1944-1989*, w: *Prasa, radio i telewizja w Polsce. Zarys dziejów*, wyd. 2 poszerz., Warszawa 2001.
- Krajewski A., *Plany PZPR udoskonalenia systemu kontroli nad środowiskami twórczymi (1975-1980)*, w: *Socjalizm w życiu powszednim. Dyktatura a społeczeństwo w NRD i PRL*, pod red. S. Kott, M. Kuli, T. Lindenbergera, Warszawa 2006.
- Kruszewski Z., *O dorobku towarzystwa Naukowego Płockiego po odnowieniu działalności (1907-2007)*, „Niepodległość i Pamięć” 2007, nr 26.
- Kruszewski Z., *Towarzystwo Naukowe Płockie: podmiot życia publicznego*, Warszawa 2011.
- Krzywicki L., *Wspomnienia*, t. 3, Warszawa 1959.
- Krzywobłocka B., *Prasa jako źródło historyczne*, w: *Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie*, pod red. M. Kafla, t. 3, Warszawa 1971.
- Kunikowski S., *Towarzystwa naukowe ogólne w Polsce w XIX i XX wieku*, Włocławek 1999.
- Lisowska-Magdziarz M., *Analiza zawartości mediów: przewodnik dla studentów*, Kraków 2004.
- Lubiński J., *Najważniejsze zasady i cele polityki PZPR w dziedzinie komunikowania w latach 1948-1971*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1991, nr 2.
- Łojek J., Myśliński J., Władyka W., *Dzieje prasy polskiej*, Warszawa 1988.
- Łysoń W., *Instytucje lokalnych społeczności*, w: *Władza i społeczności lokalne a reforma samorządowa w Polsce*, pod red. P. Dobrowolskiego i S. Wróbla, Katowice 1995.

- Maciejewski T., *Historia administracji*, wyd. 2, Warszawa 2006.
- Maciesza A., *Historia fotografii polskiej w latach 1839-1889*, Płock 1972.
- Maciesza A., *Mazowsze Płockie jako odrębny region geograficzny*, „Przegląd Geograficzny” 1927, t. VII.
- Madej K., *Administracja terenowa w działaniu (1956-1970)*, w: *Socjalizm w życiu powszednim. Dyktatura a społeczeństwo w NRD i PRL*, pod red. S. Kott, M. Kuli, T. Lindenbergera, Warszawa 2006.
- Magierska A., *Dziedzictwo Polski Ludowej*, w: *Spółeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, pod red. K.A. Wojtaszczyka i W. Jakubowskiego, Warszawa 2007.
- Małachowianka. Dzieje najstarszej z istniejących polskich szkół – obecnego Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego*, pod red. W. Końskiego, Wyd. 2, Płock 2000.
- Małachowianka. Dzieje najstarszej z istniejących polskich szkół – Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Małachowskiego w Płocku*, pod red. W. Końskiego, Płock 1995.
- Mariański J., *Postawy moralno-społeczne młodzieży płockiej*, Płock 1984.
- Matt G., *Muzeum jako przedsiębiorstwo. Łatwo i przystępnie o zarządzaniu instytucją kultury*, Warszawa 2006.
- Matyja R., *Państwowość PRL w polskiej refleksji politycznej lat 1956-1980*, Kraków-Nowy Sącz 2007.
- Mazowieckie media lokalne i regionalne. Materiały z sesji naukowej. Płock 18-19 grudnia 2003*, pod red. W. Końskiego, Płock 2005.
- Media lokalne i sublokalne na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej*, pod red. W. Końskiego, Włocławek 2007.
- Metody badania wizerunku w mediach: czym jest wizerunek, jak i po co należy go badać*, pod red. T. Gackowskiego i M. Łączyńskiego, Warszawa 2009.
- Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie*, pod red. M. Kafla, t. 1-3, Warszawa 1969-1971.
- Michalczyk S., *Uwagi o analizie zawartości mediów*, „Rocznik Prasoznawczy” 2009, nr 4.
- Mielczarek T., *Uwarunkowania prawne funkcjonowania cenzury w PRL*, „Rocznik Prasoznawczy” 2010.
- Miśkiewicz B., *Wstęp do badań historycznych*, wyd. 5 zmien., Warszawa-Poznań 1988.
- Miśkiewiczowa M., *Mazowsze Płockie we wczesnym średniowieczu*, Płock 1982.

- Możliwości i ograniczenia kształcenia ustawicznego – studium monograficzne*, pod red. Z.P. Kruszewskiego, Płock 2008.
- Myśliński J., *Czasopiśmiennictwo naukowe w Galicji w dobie autonomicznej*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1969.
- Myśliński J., *Prasa w Polsce Ludowej*, w: Łojek J., Myśliński J., Władyka W., *Dzieje prasy polskiej*, Warszawa 1988.
- Notkowski A., *Okoliczności powstawania czasopism jako przedmiot krytyki źródła prasowego (na przykładzie okresu drugiej Rzeczypospolitej)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1980, nr 2.
- Notkowski A., *Polska prasa prowincjonalna Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1939)*, Warszawa-Łódź 1982.
- Nowak I., Nowak J., *Z dziejów Armii Krajowej w Inspektoracie Płocko-Sierpeckim*, wyd. 2 popr. i uzup., Płock 1994.
- Nowakowa I., *Robotnicy w uprzemysławiającym się mieście: przemiany społeczne i kulturalne*, Warszawa 1973.
- Nowakowski Z., *Tajne nauczanie w obwodzie Armii Krajowej Gąbin*, Płock 2008.
- Nycek J.B., *Pół i ćwierć prawdy*, „Nasz Płock” 2011, nr 2.
- Ostrowska T., *Czasopisma w nauce. Cz. 1*, „Przegląd Humanistyczny” 1975, nr 9.
- Pamuła S., *Metoda analizy zawartości prasy i jej zastosowanie w wybranych tygodnikach*, Częstochowa 1996.
- Papierowski A.J., *Organizacje i instytucje polityczne w Płocku w latach 1905-1914. Studium monograficzne*, Płock 2010.
- Pawlicki A., *Kompletna szarość*, Warszawa 2001.
- Pawłowski T., *Edward Papierski: plastyk potrzebny załodze*, „Tygodnik Płocki” 1973, nr 3.
- Październik 1956 r. Początek erozji systemu*, pod red. M. Jabłonowskiego i S. Stęпки, Pułtusk 2007.
- Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983.
- Płock we wspomnieniach. Adam Neuman-Nowicki, Maciej Górzyński, Jan Chojnacki, Marian Wilk*, pod red. W. Końskiego, Płock 2006.
- Płock. Społeczeństwo miejskie w procesie uprzemysławiania*, pod red I. Nowakowej, Warszawa 1981.
- Pokrzycka L., *Prasa ogólnoinformacyjna w regionie lubelskim po 1989 roku*, Lublin 2010.

- Pomorska U., *Poważna inicjatywa płocczan. Myśl – serce – czyn*, w: dodatek tygodniowy „Iskry”, nr 45, „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 287.
- Pomorski J., *Metodologiczne problemy historii najnowszej*, „Przegląd Humanistyczny” 1987, nr 9.
- Potkowski E., *165 lat Towarzystwa Naukowego Płockiego (3 czerwca 1820-1985), Pamiątka z pierwszego posiedzenia Towarzystwa Naukowego w Płocku (3 czerwca 1820)*, Warszawa 1985.
- Potrzebicka E., *Otwarcie pracowni digitalizacji zbiorów w Bibliotece Narodowej*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 2004, nr 1.
- PRL. Trwanie i zmiana*, pod red. D. Stoli i M. Zaremby, Warszawa 2003.
- Przemówienie przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie mgr. Józefa Pińkowskiego*, w: *Jubileusz 150-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego 1820-1970*, Płock 1970.
- Przybylski H., *Politologia*, wyd. 2 popr. i poszerz., Katowice-Warszawa 2004.
- Rafalska D., *Między marzeniami a rzeczywistością. Tygodnik „Po prostu” wobec głównych problemów społecznych i politycznych Polski w latach 1955-1957*, Warszawa 2008.
- Regionalizm. Idea – tradycje – perspektywy rozwoju w muzealnictwie. Materiały sesji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Mazowieckie w Płocku z okazji jubileuszu 185-lecia muzeum płockiego 19 i 20 września 2006 r.*, Płock 2007.
- Rolbiecki W., *Towarzystwo Naukowe przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej 1820-1830*, Wrocław 1969.
- Romańskie Drzwi Płockie 1154-ok. 1430-1982*, Płock 1983.
- Roszkowski W., *Najnowsza historia Polski*, t. 2, 1945-1980, Warszawa 2003.
- Roszkowski W., *Wczoraj, czy dziś*, w: *Spór o PRL*, Kraków 1996.
- Rychliński S., *Lustracje społeczne*, Warszawa 2001.
- Ryszka F., *Nauka o polityce. Rozważania metodologiczne*, Warszawa 1984.
- Ryszka F., *Wstęp do nauki o polityce. Uwagi metodologiczne*, Warszawa-Poznań 1981.
- Samsonowicz H., *Wstęp*, w: *Mazowsze i Podlasie w badaniach historycznych*, pod red. B. Dymka, Warszawa-Płock 1994.
- Serafimowicz W., Trębała B., *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008.
- Serwin K., *Rozwój nowych mediów po 1989 roku w Polsce na przykładzie Internetu*, w: *Środki masowej informacji w Polsce po likwidacji instytucji cenzury (1990-2000)*, pod. red. J. Adamowskiego, Warszawa 2000.

- Skierkowski W., *Puszcza Kurpiowska w pieśni*, Płock 1928-1934.
- Słomkowska A., *Prasa w PRL. Szkice historyczne*, Warszawa 1980.
- Socjalizm w życiu powszednim. Dyktatura a społeczeństwo w NRD i PRL*, pod red. S. Kott, M. Kuli, T. Lindenbergera, Warszawa 2006.
- Sołtysiak M., *Muzeum Mazowieckie w Płocku. Historia i funkcje społeczne*, Płock 1989.
- Sonczyk W., *Media w Polsce. Zarys problematyki*, Warszawa 1999.
- Spółczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, pod red. K.A. Wojtaszczyka i W. Jakubowskiego, Warszawa 2007.
- Stefański J., Papierowski A.J., *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, wyd. 3 popr., rozszerz. i uzup., Płock 2010.
- Stefański J., *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, wyd. 2 popr. i rozszerz., Płock 1995.
- Stogowska A.M., *Aleksander Maciesza (1887-1945)*, w: *Poczet prezesów odrodzonego Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2007.
- Stogowska A.M., *Dzieje i funkcje Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego (1820-1985)*, Płock 1994.
- Stogowska A.M., *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1830, 1907-1939*, Płock 1998.
- Stulecie Gombrowicza*, pod red. Z. Kruszewskiego i A. Kansego, Płock 2004.
- Sulek A., *Ogród metodologii socjologicznej*, Warszawa 2002.
- Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, wyd. 3, Warszawa 1972.
- Szkołnictwo wyższe w Płocku na tle tendencji rozwojowych współczesnej edukacji akademickiej*, pod red. Z.P. Kruszewskiego i J. Pólturzyckiego, Płock 2006.
- Świda-Zięba H., *Człowiek wewnątrznie zniewolony. Mechanizmy i konsekwencje minionej formacji – analiza psychosocjologiczna*, Warszawa 1997.
- Świecki T., Wybult F., *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Płock 1932.
- Tetelowska I., *Szkice prasoznawcze. Wybór rozpraw i artykułów*, pod. red. P. Dubiela i W. Pisarka, Kraków 1972.
- Topolski J., *Historia Polski od czasów najdawniejszych do 1990 roku*, Warszawa-Kraków 1992.
- Topolski J., *Historia Polski*, Warszawa-Kraków 1992.
- Topolski J., *Metodologia historii*, Warszawa 1984.

- Topolski J., *Polska XX wieku 1914-2000*, wyd. 5 uzup., Poznań 2001.
- Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830-1907-1957. *Szkice i materiały*, Płock 1957.
- Tyrowicz M., *Historia prasy – jej zadania, źródła i metody badań*, w: *Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie*, pod red. Mariana Kafla, t. 1, Warszawa 1969.
- Up [Urszula Pomorska], bez tytułu, w: dodatek tygodniowy „Iskry” nr 45, „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 287.
- Up [Urszula Pomorska], *Ludzie rodzinnego miasta*, w: dodatek tygodniowy „Iskry”, nr 33, „Trybuna Mazowiecka” 1956, nr 287.
- Walczak-Duraj D., *Podstawy współczesnej socjologii*, Pabianice 2006.
- Wąsowicz T., „Notatki Płockie”, *Biuletyn Komisji badań nad powstaniem i rozwojem Płocka*, Płock 1956, z. 1, s. 32, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1957, nr 2.
- Widawska E., *Totalitaryzm a władza legalna. Przypadek Polski 1945-1989*, Toruń 2007.
- Wimmer R.D., Dominick J.R., *Mass media. Metody badań*, Kraków 2008.
- Witczak M.S., *Sposoby definiowania totalitaryzmu. Podobieństwa i różnice*, w: *Totalitaryzm. Wybrane problemy teorii i praktyki*, pod red. T. Wallasa, Poznań 2003.
- Witkowski W., *Historia administracji w Polsce 1764-1989*, Warszawa 2007.
- Wittels M., *Działacz z prawdziwego zdarzenia*, „Tygodnik Płocki” 1972, nr 22.
- Władyka W., *Na czołówce. Prasa w październiku 1956 roku*, Warszawa-Łódź 1989.
- Władza a społeczeństwo w PRL*, pod red. A. Friszke, Warszawa 2003.
- Województwo płockie. Monografia regionalna. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju*, pod red. A. Dylkowej, Łódź-Płock 1984.
- Wojtalewicz A., *Z geografii Płocka i regionu*, w: *Dziesięć wieków Płocka. Wybrane tematy*, wyd. 3 zmien. i rozszerz., Płock 1967.
- Wojtaszczyk K.A., *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*, wyd. 4, Warszawa 2000.
- Wojtaszczyk K.A., *Współczesne systemy polityczne*, wyd. 4 popr., Warszawa 2000.
- Wójcik S., *Totalitaryzm jako zjawisko polityczne i społeczne w PRL*, „Przegląd Politologiczny” 2005, nr 3.

- Wrona G., *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918-1939*, Kraków 2005.
- Załubski J., *Wielkopolskie czasopisma regionalne*, „Kronika Wielkopolska” 1983, nr 3/4.
- Zaremba M., *Drugi stopień drabiny. Kult pierwszych sekretarzy w Polsce*, w: *PRL: trwanie i zmiana*, pod red. D. Stoli i M. Zaremby, Warszawa 2003.
- Zarys historii Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej*, oprac. H. Rzeszut, „Zeszyty Historyczne Politechniki Warszawskiej” 2008, nr 12.
- Zieliński R., „*Notatki Płockie*” – *zjawisko niecodzienne*, „Więź” 1959, nr 3.
- Zieliński R., *Regionalizm*, „Więź” 1959, nr 1.
- Żuławnik M., *Polska prasa polityczno-informacyjna na Mazowszu Północnym w latach 1918-1939*, Warszawa 2011.

Materiały elektroniczne:

- „*Notatki Płockie*” 1956-2006, dvd, Płock, TNP, Mikrofilm-Service.
- Biuletyn Informacji Publicznej, Instytut Pamięci Narodowej, Kierowniczce stanowiska partyjne b. PRL,
<http://katalog.bip.ipn.gov.pl/showDetails.do?idx=W&katalogId=1&subpage>,
dostęp: 1 I 2012 r.
- Bury A., temat: *Notatki Płockie*, do: A. Kansy, 20 sierpnia 2011 r., godz. 13:23,
Zamówienie archiwalnych numerów „*Notatek Płockich*”, e-mail.
<http://www.wshe.pl/uczelnia/zalozyciel>, dostęp: 17 III 2011 r.
- Internetowa Baza Filmu Polskiego, Biblioteka i Ośrodek Informacji Filmowej Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi, redaktor serwisu J. Czembrowski,
<http://www.filmpolski.pl/fp/index.php/116787>, dostęp: 3 V 2011 r.
- Kasprzyk D., temat: Recenzja książki ks. prof. Grzybowskiego o Skierkowskim, do: Kansy A., 23 sierpnia 2011 r., godz. 12:23, Propozycja zamieszczenia recenzji, tekst recenzji, e-mail.
- Kieraciński P., *Z nową energią*, „Forum Akademickie” 2002, nr 9-10,
http://forumakad.pl/archiwum/2002/09-10/ARTYKULY/17-za-z_nowa_energia.htm, dostęp: 27 II 2011 r.
- Kurpiewski T., *Gierzyński Tadeusz*,
<http://plock.gazeta.pl/plock/1,35706,1695253.html>, dostęp: 22 VI 2011 r.
- Statut Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2003,
<http://www.tnp.org.pl/statut.htm>, dostęp: 2 I 2012 r.
- www.tnp.org.pl

Znaczki nr 2822, 2823, 2824, emisja 1985, projekt S. Małecki, *Katalog znaków pocztowych*, <http://www.kzp.pl/index.php?artykul=kat-zn-1985-zn2822>, autor M. Jedziniak, dostęp: 29 IV 2011 r.

Żuławnik M., temat: Dla Pana dr. Wiesława Końskiego, do: A. Kansy, 28 czerwca 2011 r., godz. 8:05, Propozycja zamieszczenia artykułu, e-mail.

Inne:

Dyplom od Prezydenta Miasta Płocka Andrzeja Nowakowskiego dla Wiesława Końskiego za całokształt działalności wydawniczo-edytorskiej, za aktywność społeczną, a także popularyzowanie kultury, nauki i sztuki Płocka oraz regionu. Płock, 3VI 2011 r.

Spis ilustracji, wykresów i tabel:

Ilustracja 1. Okładka pierwszego numeru „Notatek Płockich”, s. 55

Ilustracja 2. Zaświadczenie o ukończeniu kursów dziennikarskich przez S. Chrzanowskiego, s. 163

Ilustracja 3. Pomnik-ławeczka J. Chojnackiego, s. 181

Ilustracja 4. Kolegium redakcyjne „Notatek Płockich” w dniu 18 listopada 2011 r. Od lewej: Grzegorz Gołębiwski, Krystyna Staszewska – sekretarz redakcji, Małgorzata Duch, Andrzej Papierowski, Wiesław Koński – redaktor naczelny, s. 199

Wykres 1. Studenci w Płocku w latach 1990-2010, s. 91

Wykres 2. Ludność z wykształceniem wyższym w Płocku w roku 1988 i 2002, s. 92

Wykres 3. Udział artykułów należących do poszczególnych kategorii tematycznych w ogólnej liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968 wyrażony w procentach, s. 203

Wykres 4. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968 wyrażony w procentach, s. 207

Wykres 5. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Historia” w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968 wyrażony w procentach, s. 210

Wykres 6. Udział artykułów należących do podkategorii „Archeologia” w liczbie artykułów kategorii „Historia” w okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 w „Notatkach Płockich” wyrażony w procentach, s. 211

- Wykres 7. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Zagadnienia ogólne” w „Notatkach Płockich” w latach 1956-1968 wyrażony w procentach, s. 216
- Wykres 8. Udział artykułów należących do poszczególnych kategorii tematycznych w ogólnej liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach, s. 219
- Wykres 9. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach, s. 221
- Wykres 10. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Historia” w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach, s. 223
- Wykres 11. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Zagadnienia ogólne” w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach, s. 226
- Wykres 12. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Zagadnienia gospodarcze” w „Notatkach Płockich” w latach 1968-1980 wyrażony w procentach, s. 229
- Wykres 13. Udział artykułów należących do kategorii „Zagadnienia gospodarcze” w ogólnej liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 w „Notatkach Płockich” wyrażony w procentach, s. 230
- Wykres 14. Udział artykułów należących do poszczególnych kategorii tematycznych w ogólnej liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach, s. 232
- Wykres 15. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Zagadnienia ogólne” w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach, s. 234
- Wykres 16. Udział artykułów należących do podkategorii „Towarzystwo Naukowe Płockie” w liczbie artykułów kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” w okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 w „Notatkach Płockich” wyrażony w procentach, s. 236
- Wykres 17. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Nauka. Oświata. Kultura” w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach, s. 238

Wykres 18. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Historia” w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach, s. 240

Wykres 19. Udział artykułów należących do poszczególnych podkategorii tematycznych w liczbie artykułów kategorii „Książka. Czytelnictwo. Biblioteki. Mass media” w „Notatkach Płockich” w latach 1981-2011 wyrażony w procentach, s. 242

Wykres 20. Udział artykułów należących do kategorii „Zagadnienia wyznaniowe” w liczbie artykułów w „Notatkach Płockich” w okresach 1956-1968, 1968-1980, 1981-2011 wyrażony w liczbach, s. 243

Wykres 21. Liczba artykułów należących do poszczególnych kategorii tematycznych w latach 1956-2011, s. 250

Tabela 1. Skład redakcji „Notatek Płockich” w latach 1956-1968, s. 159

Tabela 2. Skład redakcji „Notatek Płockich” w latach 1968-1980, s. 183

Tabela 3. Skład redakcji i Rady Naukowej „Notatek Płockich” w latach 1981-2011, s. 193

Wykaz ważniejszych skrótów

AAN – Archiwum Akt Nowych

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych

APP – Archiwum Państwowe w Płocku

APW – Archiwum Państwowe miasta stołecznego Warszawy

CAW – Centralne Archiwum Wojskowe

FJN – Front Jedności Narodu

GUKPiW – Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk

GUKPPIW – Główny Urząd Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk

IPN – Instytut Pamięci Narodowej

KMiP PZPR – Komitet Miasta i Powiatu PZPR

MK FJN – Miejski Komitet FJN

MRN – Miejska Rada Narodowa

MTK – Mazowieckie Towarzystwo Kultury

MUKPPIW – Miejski Urząd Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk

MZRIp – Mazowieckie Zakłady Rafineryjne i Petrochemiczne

NOT – Naczelna Organizacja Techniczna

PAN – Polska Akademia Nauk

PRN – Powiatowa Rada Narodowa

PSL – Polskie Stronnictwo Ludowe

PZPR – Polska Zjednoczona Partia Robotnicza

SD – Stronnictwo Demokratyczne

TNP – Towarzystwo Naukowe Płockie

WKW PZPR – Warszawski Komitet Wojewódzki PZPR

WRN – Wojewódzka Rada Narodowa

ZSL – Zjednoczone Stronnictwo Ludowe

Aneks

Poczet redaktorów i wydawców

Kazimierz Askanas

Urodził się w Płocku 7 marca 1909 r. w zasymilowanej rodzinie pochodzenia żydowskiego. Był synem Alfonsa i Apolonii z Sachsów⁹⁸³. Jego ojciec pochodził z zamożnej rodziny inteligenckiej⁹⁸⁴.

K. Askanas uczęszczał do Liceum Króla Władysława Jagiełły w Płocku, gdzie debiutował w prasie szkolnej⁹⁸⁵. Zapoczątkowane w czasach szkolnych przyjaźnie z Władysławem Broniewskim oraz Stefanem Themersonem przetrwały całe życie. W 1927 r. podjął studia na wydziale prawa Uniwersytetu Warszawskiego, które ukończył w 1931 r. Następnie rozpoczął aplikację sądową w Sądzie Okręgowym w Płocku. Po jej ukończeniu pracował jako prokurator. W 1937 r. został wpisany na listę adwokatów Rady Adwokackiej w Warszawie. Jako adwokat pracował w Gąbinie koło Płocka⁹⁸⁶. Swoje zainteresowania realizował w Klubie Artystycznym Płocczan, organizacji tworzącej życie kulturalne miasta w okresie międzywojennym.

W 1939 r. został wysiedlony z Płocka. Krótko przebywał w Działdowie, a następnie w Woli Grzybowskiej pod Warszawą. Pracował w urzędzie gminnym w Sulejówku pod zmienionym nazwiskiem Kalinowski⁹⁸⁷. Jednocześnie działał w Armii Krajowej pod pseudonimem Gryf na terenie Podokręgu Południowego Obszaru Warszawskiego Armii Krajowej. Był dowódcą na terenie między Rembertowem a Mińskiem Mazowieckim. Zainicjował tam założenie szkoły podoficerskiej oraz szkoły podchorążych. Za udział w walce podziemnej otrzymał

⁹⁸³ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 34.

⁹⁸⁴ M. Grała, *Kazimierz Askanas. Szkice do portretu*, Płock 1993, s. 8-9.

⁹⁸⁵ Tamże, s. 11.

⁹⁸⁶ A. Siemiński, *Odszedł od nas Senior Adwokatury Mazowieckiej*, „Notatki Płockie” 1994, nr 2 (159), s. 44.

⁹⁸⁷ I. Nowakowa, *Kazimierz Askanas – na drogach życia*, „Notatki Płockie” 1998, nr 1 (174), s. 35.

stopień porucznika oraz został odznaczony Krzyżem Walecznych. Swoją służbę żołnierza AK ujawnił dopiero w 1990 r.⁹⁸⁸

Po wojnie zarejestrował się w Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie. Do Płocka powrócił w 1945 r. i został powołany na delegata Rady na okręg sądu płockiego⁹⁸⁹. Jednocześnie został powołany na członka Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, lecz z funkcji tej został usunięty w 1947 r. za to, że „nie prezentował żadnego należytego oblicza politycznego”⁹⁹⁰. W tamtym czasie był nauczycielem prawa i ekonomii w Liceum Ekonomicznym w Płocku. Bezpłacie pełnił funkcję radcy prawnego w Towarzystwie Przyjaciół Żołnierza i w Lidze Kobiet.

W 1951 r. otrzymał od Okręgowej Rady Adwokackiej zadanie zorganizowania zespołu adwokackiego. Przez 31 lat, aż do przejścia na emeryturę w 1983 r., był jego kierownikiem. W zespole pracowali również T. Gierzyński i R. Lutyński, prezesi Towarzystwa Naukowego Płockiego. Od 1954 r. był członkiem Wojewódzkiej Rady Adwokackiej w Warszawie, gdzie działał w Komisji Egzaminacyjnej i Komisji Dyscyplinarnej. Jako wybitny znawca został powołany w 1971 r. przez Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej w skład komisji do spraw nowelizacji ustawy o ustroju adwokatury oraz rozporządzenia ministra sprawiedliwości w sprawie zespołów adwokackich.

Był wiceprezesem TNP. Wchodził w skład Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, był jednym z założycieli i redaktorów „Notatek Płockich”. W latach 1946-1951 K. Askanas był prezesem Ludowego Instytutu Muzycznego w Płocku, a od 1958 do 1963 r. prezesem Płockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Od 1960 do 1968 r. był członkiem Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych Polskiej Akademii Nauk. W latach 1968-1976 należał do Rady Ośrodka Badań Naukowych Mazowieckiego Towarzystwa Kultury.

W 1976 r. w Katedrze Prawa Karnego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu uzyskał stopień doktora nauk prawnych po obronie rozprawy na temat przestępczości w uprzemysławianym mieście⁹⁹¹.

Najbardziej znaną pozycją książkową K. Askanasa jest *Sztuka Płocka*, której trzy wydania opublikowało Towarzystwo Naukowe Płockie⁹⁹².

⁹⁸⁸ I. Nowak, J. Nowak, *Z dziejów Armii Krajowej w Inspektoracie Płocko-Sierpeckim*, wyd. 2 popr. i uzup., Płock 1994, s. 71-72.

⁹⁸⁹ A. Siemiński, dz. cyt., s. 44.

⁹⁹⁰ M. Grala, dz. cyt., s. 17.

⁹⁹¹ Tamże, s. 12-17

⁹⁹² K. Askanas, *Sztuka płocka*, wyd. 1974, 1985, 1991.

W 1984 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Za swoją działalność społeczną w 1988 r. został uhonorowany wpisem do Złotej Księgi Zasłużonych dla Miasta Płocka⁹⁹³.

Zmarł 31 marca 1994 r. w Płocku.

Wspomnienie J. Wańkiewicza o K. Askanasie:

„To był człowiek o nieprzeciętnych zdolnościach. O nieprzeciętnej kulturze. Wspaniały facet. Był bohaterem pierwszej klasy. Człowiek, który w czasie wojny codziennie spotykał się ze śmiercią. Poznałem go w 1953 roku, już po śmierci Stalina. Miał dwóch braci: Stefana, do 1968 roku dyrektora targów poznańskich, oraz Zdzisława, osobistego lekarza Józefa Cyrankiewicza. W 1930 r. przeszedł z wyznania mojżeszowego na wyznanie rzymsko-katolickie. Bo Polska była tak tolerancyjna w okresie międzywojennym, że po skończeniu prawa Askanas mógłby ulice zamiatać. Nie mógłby być sędzią śledczym i nie od razu adwokatem.

Askanasa z getta płockiego wyciągnął Mieczysław Sobociński i zawiózł go do Warszawy. Udał się do państwa X i powiedział, że na klatce czeka kolega z gimnazjum i chodzi o przechowanie go przez miesiąc. *Proszę bardzo, a jak nazwisko? Askanas. Co? Z tych Askanasów, bławatników?* No i nie przyjęli go. I jakimś cudem, nie wiem jak, ale w AK zorientowali się, że Askanas zna język niemiecki, akcent berliński, saksoński, język francuski, angielski, oczywiście jidysz też. I Askanas został skierowany do pracy w instytucjach hitlerowskich. I ten człowiek, który w każdej chwili mógł być rozpoznany, pracował do 1945 r. dla Armii Krajowej. I o wszystkim dowiedzieliśmy się na kilka lat przed śmiercią. Bohater wielkiej klasy. [...] Cudownie mówił. [...] Zawsze mówiono mamy dwóch adwokatów: Askanas i Gierzyński. Jak obrońcą jest Askanas, to przewodniczący składu sędziowskiego ma przed sobą krzyżówkę, a dwóch ławników walczy ze snem. Ale widzowie płaczą. Tylko przewodniczący od czasu do czasu mówił: *Panie mecenasie do rzeczy. Krócej i do rzeczy.* Bo ludzie płakali. O to jest adwokat! Ale kiedy mówi Gierzyński to ławnicy nie zasypiają, a sędzia mówi: *Proszę o spokój*, bo wszyscy wychodzili, zostawał tylko oskarżony i jego adwokat. Źle mówił, miał ciąglą chrypkę. Ale też klasa, kultura. Sędzia Pęczek go nie znoślił. Pochodził z Częstochowy i przed wojną był zausznikiem Dmowskiego. *Panie Askanasie, co Pan tu mówi!* Byłby prezesem [TNP po śmierci T. Gierzyńskiego], nie ma o czym mówić”⁹⁹⁴.

⁹⁹³ J. Chojnacki, *Przemówienie nad grobem*, „Notatki Płockie” 1994, nr 2 (159), s. 46.

⁹⁹⁴ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 11-12.

Jakub Chojnacki

Urodził się 21 sierpnia 1922 r. w Sierpcu. Pochodził z wielodzietnej rodziny. Z jedenaściorga rodzeństwa tylko on uzyskał wysokie wykształcenie i pozycję społeczną⁹⁹⁵. W Sierpcu uczęszczał do szkoły podstawowej, a w latach 1935-1939 do gimnazjum. Podczas okupacji pracował w miejscowym tartaku jako robotnik, a następnie awansował na stanowisko pracownika umysłowego dzięki znajomości języka niemieckiego. W 1943 r. został przeniesiony do tartaku w Płocku w charakterze mistrza. Po zakończeniu wojny powierzono mu kierowanie zakładem, co trwało do 1961 r.

Jeszcze w 1945 r. zdał maturę w Państwowym Liceum Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku, a następnie podjął studia prawnicze w Uniwersytecie Łódzkim, które ukończył w 1949 r., uzyskując dyplom magistra. Ukończył Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego, gdzie w 1953 r. otrzymał dyplom inżyniera technologii drewna. Był uczestnikiem seminarium doktoranckiego Antoniego Rajkiewicza przy TNP, co zaowocowało uzyskaniem stopnia doktora nauk politycznych w Uniwersytecie Warszawskim w 1975 r. po obronie pracy *Rozwój Płocka pod wpływem budowy Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych*. Książka wydawana była drukiem w latach 1976 i 1977.

W 1961 r. J. Chojnacki z ramienia PZPR – której członkiem był od 1953 r. aż do likwidacji partii – został zastępcą przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku i funkcję tę pełnił przez 12 lat. Zajmował się inwestycjami miejskimi. Przyczynił się do wybudowania amfiteatru i rozbudowy LO im. Marszałka S. Małachowskiego.

Po zakończeniu kariery we władzach miasta, od 1973 r., pełnił funkcję dyrektora Zakładów Stolarki Budowlanej „Stolbud”, gdzie pracował do emerytury, na którą przeszedł w 1982 r. Zapisał się nie tylko jako dobry gospodarz, ale też jako autor niecodziennych, jak na tamte czasy, pomysłów. Polecił na przykład na ścianie jednego z zakładowych budynków umieścić cytat z Protagorasa, jakże odmienny od spotykanych na murach fabryk w tamtym okresie: *Człowiek jest miarą wszechrzeczy*⁹⁹⁶.

Na emeryturze wszystkie swoje siły poświęcił Towarzystwu Naukowemu Płockiemu, którego prezesem był od roku 1968. Po 34 latach sprawowania tej funkcji, w 2002 r. został honorowym prezesem TNP. Za swoje największe

⁹⁹⁵ M. Brudnicka, *Towarzystwo Naukowe Płockie...*, dz. cyt., s. 46.

⁹⁹⁶ *Uchwała Konferencji Samorządu Robotniczego Zakładów Stolarki Budowlanej „Stolbud” w Płocku z dnia 28 grudnia 1974 r. w sprawie jubileuszu 30-lecia Zakładów (1945-1975)*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2 (81), s. 46-49.

osiągnięcie uważał odnalezienie romańskich Drzwi Płockich w ZSRR, a następnie doprowadzenie do zawieszenia ich kopii w katedrze płockiej. Jego sukcesem było rozbudowanie Biblioteki im. Zielińskich i stworzenie w prowincjonalnym ośrodku bazy do badań naukowych.

Był członkiem wielu stowarzyszeń zawodowych oraz naukowych. W latach 1971-1985 uczestniczył w pracach Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN oraz Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, a w latach 1984-1987 także w jej Prezydium.

W roku 1989 bezowocnie próbował swoich sił w wyborach do Senatu PRL jako kandydat zaproponowany przez I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Płocku Adama Bartosiaka⁹⁹⁷. Za swoje osiągnięcia był wielokrotnie odznaczany i nagradzany. Przyznano mu tytuły zasłużonego dla Sierpca, Płocka oraz województwa płockiego.

Zmarł 18 września 2006 r. w Płocku. Prezes TNP Zbigniew Kruszewski żegnał swojego poprzednika słowami:

„Drogi Prezesie, kultura polska, kultura Mazowska, kultura Płocka żegna dziś w Tobie wielkiego społecznika, gorącego patriotę i dobrego człowieka. [...] Spoczywaj w pokoju, niechaj ziemia która skrywa władców Polski, Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego, łaskawie przyjmie i Ciebie”⁹⁹⁸.

J. Chojnacki posiada w Płocku ulicę swojego imienia oraz pomnik-ławeczkę.

Opinia J. Wańkiewicza na temat J. Chojnackiego:

„Chojnacki sprawował swą funkcję w sposób autorytarny. Na zebraniach zarządu w następnych latach dochodziło do przycinek słownych pomiędzy mną a Chojnackim. [...] Aczkolwiek jednocześnie stwierdzam, iż jestem zwolennikiem jego działalności i powiem, że nikt poza nim nie zrobiłby tyle, co zrobił Chojnacki. To był prawdziwy socjalista”⁹⁹⁹.

⁹⁹⁷ J. Chojnacki, *Kandydowałem do Senatu*, „Notatki Płockie” 1989, nr 2 (139), s. 47-59.

⁹⁹⁸ Z. Kruszewski, *Przemówienie pożegnalne*, „Notatki Płockie” 2006, nr 3 (208), s. 11-12.

⁹⁹⁹ Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 5.

Służba Bezpieczeństwa o J. Chojnackim:

Płock, 1986-03-04

Tajne egz. nr 1

Notatka służbowa dot. Jakuba Chojnackiego

Chojnacki Jakub s. Stanisława i Józefy Głowackiej, ur. 1922.08.21 w Sierpcu, nar. i obywat. polskie, wyksz. wyższe, dr. [sic] inż., członek PZPR, zam. Płock ul. Zduńska 10/3.

W/w od wielu lat jest prezesem Towarzystwa Naukowego Płockiego. Z racji tej funkcji bierze czynny udział w ogólnokrajowych sympozjach i zjazdach naukowych (m.in. był uczestnikiem Kongresu Intelktualistów w Obronie Pokoju jaki odbył się w styczniu br. w Warszawie). Jako prezes TNP w latach 1981-85 r. często uczestniczył w sympozjach naukowych organizowanych przez placówki naukowe państw zachodnich (6-krotnie).

Z operacyjnych ustaleń wynika, że prezes TNP przebywał w dniach 28-31.05.1983 r. na zaproszenie dyr. Akademii Ewangelickiej – pastora Hansa Maya i jego z-cy dr. Hartmana Reicharda w Loccum w RFN. Zwiedził również oddalone o 50 km. [sic] od Loccum Mildeshein. Wyjazd do RFN wiązał się z wygłoszeniem referatu nt „Drzwi Płockich”. W czasie pobytu w RFN nawiązał on kontakty z pracownikami Akademii Ewangelickiej w Loccum, środowiskiem akademickim i biskupami ewangelickimi. W tym samym czasie Jakub Chojnacki wyjechał prywatnie z żoną na zaproszenie znajomych w Birmingham w Anglii.

W październiku 1984 r. prezes J. Chojnacki przebywał na zaproszenie naukowców niemieckich w Norymberdze i Koblencji.

Jakub Chojnacki ma rodzinę za granicą – brat Marian Chojnacki, ur. 1932 przebywa od 1973 r. w USA (Nowy Jork) oraz Jan Szczepański (kuzyn) ur. w 1935 r. przebywa w Anglii (Birmingham).

Innych informacji dot. w/w nie posiadamy.

Wyk. w 2 egz.

Egz. Nr 1 – tow. Mantay [Jarosław, St. Inspektor przy Z-cy Komendanta Wojewódzkiego ds. Służby Bezpieczeństwa KW MO w Płocku, porucznik, mgr]

Egz. Nr 2 – a/a.

Dz. man. Nr. 0184/86

mł. insp. Wydz. III st. szer. R. Golik¹⁰⁰⁰

¹⁰⁰⁰ IPN, WUSW Płock, Materiały ogólnoinformacyjne, sygn. IPN BU 02946/516, teczka 1, k. 436.

Stanisław Chrzanowski

Urodził się 16 stycznia 1912 r. w rodzinie robotniczej. Ukończył szkołę powszechną w Płocku. Od 1932 r. był członkiem TNP. W 1934 r. ukończył Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie w Płocku, a następnie podjął pracę w szkole podstawowej w Soczewce. Później pracował też w innych szkołach w powiatach gostyńskim i skierniewickim. W 1941 r. został wywieziony do Generalnej Guberni. Od roku szkolnego 1941/1942 zaangażował się w tajne nauczanie w Turowej Woli w powiecie skierniewickim¹⁰⁰¹. Gdy w 1945 r. powrócił do Płocka, objął funkcję dyrektora Szkoły Podstawowej nr 2 w Płocku.

Od 1947 r. rozpoczął współpracę z „Jednością”, pismem PPR oraz z „Jednością Mazowiecką”, międzypartyjnym organem PPR, PPS, SD i SL¹⁰⁰². W 1948 r. ukończył kurs dziennikarski organizowany przez Związek Zawodowy Dziennikarzy RP i Polski Związek Wydawców Prasy¹⁰⁰³. Od 1947 r. do 1953 r. był zatrudniony w „Życiu Mazowieckim”, mutacji „Życia Warszawy”. W wydanym zaświadczeniu o zatrudnieniu oceniono go jako dobrego informatora, który należycie wywiązywał się z obowiązków dziennikarskich¹⁰⁰⁴.

W latach 1958-1968 S. Chrzanowski pracował jako korektor w Płockiej Drukarni Akcydensowej. Od 1969 r. trwała współpraca z TNP, gdzie objął stanowisko redaktora wydawnictw. Był też sekretarzem redakcji „Notatek Płockich” i autorem artykułów.

Został wpisany do Złotej Księgi Zasłużonych dla Płocka.

Zmarł dnia 7 października 2002 r. w wieku 90 lat. Wiceprezes TNP Marian Chudzyński żegnał go słowami:

„Stojąc nad jego grobem jesteśmy przekonani, iż żegnamy wspaniałego i jednocześnie skromnego człowieka zasłużonego dla płockiej prasy oraz kultury Płocka i Mazowsza. Niech odpoczywa w pokoju wiecznym”.

¹⁰⁰¹ TNP, dokumenty nieporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Teki akt osobowych Płockiej Drukarni Akcydensowej Stanisława Chrzanowskiego, Rękopis życiorysu S. Chrzanowskiego z 15 V 1958 r.

¹⁰⁰² TNP, dokumenty nieporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Teki akt osobowych Płockiej Drukarni Akcydensowej Stanisława Chrzanowskiego, Rękopis życiorysu S. Chrzanowskiego z 15 V 1958 r.; O „Jedności” i „Jedności Mazowieckiej” patrz: W. Koński, *Dzieje prasy płockiej*, „Notatki Płockie” 1991, nr 4 (149), s. 10.

¹⁰⁰³ TNP, dokumenty nieporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Teki akt osobowych Płockiej Drukarni Akcydensowej Stanisława Chrzanowskiego, Zaświadczenie o ukończeniu kursów dziennikarskich z 28 II 1949 r.

¹⁰⁰⁴ TNP, dokumenty nieporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Teki akt osobowych Płockiej Drukarni Akcydensowej Stanisława Chrzanowskiego, Rękopis życiorysu S. Chrzanowskiego z 15 V 1958 r.; TNP, dokumenty nieporządkowane, Akta osobowe S. Chrzanowskiego, Teki akt osobowych Płockiej Drukarni Akcydensowej Stanisława Chrzanowskiego, Zaświadczenie o zatrudnieniu wydane przez redakcję „Życia Warszawy” 30 XII 1953 r.

Franciszek Dorobek

Urodził się 26 lutego 1922 r. w Płocku. Jego rodzice byli małorolnymi chłopami¹⁰⁰⁵. Szkołę podstawową ukończył w Radziwiu. Przed wybuchem II wojny światowej uczęszczał do Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku.

W czasie okupacji hitlerowskiej pracował w Zarządzie Miejskim Płocka, a następnie od 1940 r. w drukarni. Pracował tam do 1946 r. jako kalkulator, pełniąc funkcję kierownika zakładu. W tym czasie współpracował z „Jednością”, wydawanym w Płocku organem PPR¹⁰⁰⁶.

W 1946 r. uzyskał świadectwo dojrzałości w Liceum Handlowym w Płocku. W 1950 r. ukończył Wyższą Szkołę Ekonomiczną w Krakowie, nie uzyskując jednak stopnia magistra. Następnie, od 1951 r. pracował jako nauczyciel w Technikum Finansowym oraz w Zasadniczej Szkole Odzieżowej w Płocku, w której pełnił funkcję dyrektora.

W latach 1961-1969 był wiceprzewodniczącym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, gdzie zajmował się sprawami oświaty, kultury i zdrowia. W latach 1969-1976 był dyrektorem Płockiej Drukarni Akcydensowej. W 1976 r. został dyrektorem Wojewódzkiego Domu Kultury.

F. Dorobek od 1946 r. należał do Towarzystwa Naukowego Płockiego. W 1956 r. wraz z K. Askanasem, T. Gierzyńskim i Cz. Gutrym wchodził w skład pierwszej redakcji „Notatek Płockich”. W TNP, oprócz funkcji przewodniczącego kolegium, pełnił funkcje sekretarza generalnego i przewodniczącego komisji wydawniczej.

Działał w Płockim Towarzystwie Muzycznym, które reaktywował w 1946 r. Do końca życia pełnił w nim funkcję prezesa. Do jego zasług należy przekształcenie miejscowej szkoły muzycznej I stopnia w szkołę II stopnia oraz doprowadzenie do powstania zawodowej orkiestry symfonicznej w Płocku. F. Dorobek był prezesem Towarzystwa Miłośników Teatru oraz przewodniczącym Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki¹⁰⁰⁷. Był także rzeczoznawcą Ministerstwa Kultury i Sztuki¹⁰⁰⁸.

¹⁰⁰⁵ Przemówienie Jakuba Chojnackiego nad grobem Franciszka Dorobka, w: *Franciszek Dorobek – sapere ausus – nie żyje*, „Notatki Płockie” 1981, nr 1 (106), s. 7.

¹⁰⁰⁶ M. Wittels, *Działacz z prawdziwego zdarzenia*, „Tygodnik Płocki” 1972, nr 22, s. 6.

¹⁰⁰⁷ J. Stefański, A.J. Papierowski, *Płocczanie znani i nieznani...*, dz. cyt., s. 130.

¹⁰⁰⁸ Przemówienie Radosławy Dowbird w imieniu ministra Kultury i Sztuki nad grobem Franciszka Dorobka, w: *Franciszek Dorobek – sapere ausus – nie żyje*, „Notatki Płockie” 1981, nr 1 (106), s. 6.

Zmarł 24 lutego 1981 r. w Płocku podczas zebrania w Domu Broniewskiego. Jak wspomina Wiesław Koński, był wówczas „w sposób bezkompromisowy i brutalnie atakowany”¹⁰⁰⁹. W dniu 13 marca 1981 r. podczas żałobnego posiedzenia Towarzystwa Naukowego Płockiego wiceprezes T. Chrostowski w wygłoszonym wspomnieniu stwierdził: „Trudno będzie napisać biografię Franciszka Dorobka złożoną z takiego bogactwa wartości – biografię na miarę jego cennego życia”¹⁰¹⁰.

Nie powstała dotychczas żadna biografia zasłużonego społecznika¹⁰¹¹. W czasopiśmie „Notatki Płockie”, którego F. Dorobek był współzałożycielem i przewodniczącym kolegium redakcyjnego ukazał się jeden artykuł na jego temat, wydrukowany bezpośrednio po jego śmierci.

Tadeusz Gierzyński

Urodził się 10 września 1905 r. we wsi Przeradz Mały w powiecie mławskim. Od 1914 r. mieszkał w Płocku, gdzie jego ojciec osiadł po zakończeniu kariery nauczycielskiej. W 1926 r. ukończył Gimnazjum Męskie im. Władysława Jagiełły w Płocku, uzyskując świadectwo dojrzałości. W tym samym roku wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Równocześnie pracował w redakcji „Dziennika Płockiego” oraz w kancelarii adwokackiej. Po ukończeniu studiów w 1930 r. współpracował z „Kurierem Mazowieckim”. Po zdaniu egzaminu sędziowskiego w 1933 r. rozpoczął pracę na stanowisku asesora sądowego. Pełnił jednocześnie obowiązki sędziego grodzkiego i okręgowego sędziego śledczego w Płocku i Mławie. W 1937 r. otrzymał nominację na sędziego grodzkiego w Płocku. Po wybuchu II wojny światowej T. Gierzyński wyjechał do Warszawy, gdzie uzyskał wpis na listę adwokatów miejscowej Rady Adwokackiej. W ograniczonym zakresie prowadził praktykę do końca wojny. Następnie powrócił do Płocka i zaangażował się w organizowanie sądownictwa. Prowadził kancelarię adwokacką do 1952 r., kiedy to zaczął pracować w zespole adwokackim. Zajmował się głównie sprawami spadkowymi. Jednocześnie był radcą prawnym w płockim Zakładzie Energetycznym, Fabryce Maszyn Żniwnych i w Spółdzielni Spożywców „Zgoda”¹⁰¹².

¹⁰⁰⁹ Relacja W. Końskiego..., dz. cyt., s. 2.

¹⁰¹⁰ *Wspomnienie Tadeusza Chrostowskiego, wiceprezesa TNP podczas żałobnego posiedzenia zarządu TNP w dniu 13 marca 1981 r.*, w: Franciszek Dorobek – *sapere ausus – nie żyje*, dz. cyt., s. 8.

¹⁰¹¹ W 2005 r. ukazała się wspomnieniowa książka syna F. Dorobka, Andrzeja, jednakże nie jest ona w żadnym stopniu biografią. A. Dorobek, *Obecność i odejścia (reminiscencje z kręgu Franciszka Dorobka)*, Bydgoszcz 2005.

¹⁰¹² J. Wańkiewicz podaje, że T. Gierzyński społecznie pełnił funkcję radcy prawnego także w miejscowej komendzie Milicji Obywatelskiej, Powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa oraz Prezydium MRN w Płocku. Wywiad z J. Wańkiewiczem..., s. 2.

Od 1945 r. T. Gierzyński należał do Stronnictwa Demokratycznego, był założycielem oddziału w Płocku. Następnie pełnił funkcje przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu SD, członka Rady Naczelnej, Centralnego Sądu Partyjnego, Centralnego Komitetu, wiceprzewodniczącego Centralnej Grupy Doradczej Prawniczej SD. Z ramienia tej partii wszedł do Miejskiej Rady Narodowej. W latach 1945-1959 należał do jej Prezydium. W tym okresie, przez 3 lata, pełnił funkcję wiceprzewodniczącego MRN. Przewodniczył Komisji Oświaty, a następnie – po 1950 r. – także Komisji Budżetu, Planów i Finansów.

T. Gierzyński w latach 1946-1948 współpracował z tygodnikiem „Jedność Mazowiecka”, międzypartyjnym czasopiśmie PPR, PPS, SD i SL. Działał w Towarzystwie Przyjaźni Polsko-Radzieckiej od 1946 r. do 1955, jako członek zarządu, a następnie wiceprezes zarządu. W latach 1947-1950 był też przewodniczącym Komisji Rozjemczej przy Ubezpieczalni Społecznej w Płocku.

W 1947 r. został powołany na radnego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie, gdzie pełnił funkcję przewodniczącego Konwentu Seniorów oraz przewodniczył komisjom: Komunikacji, Porządku Publicznego, Kultury, a także Wojewódzkiej Komisji Wywłaszczeniowej.

T. Gierzyński był posłem na sejm PRL drugiej (1957-1961) i trzeciej kadencji (1961-1965). Pełnił funkcję sekretarza Klubu Poselskiego SD.

Do bogatej działalności zaliczyć należy także udział w pracach Prezydium Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawskiej Rady Adwokackiej oraz Naczelnej Rady Adwokackiej, której był wiceprezesem. Przewodniczył ponadto Oddziałowi Wojewódzkiemu Towarzystwa Szkoły Powszechnej, był także członkiem jego zarządu głównego.

Oprócz pełnienia funkcji prezesa TNP w latach 1957-1968 był założycielem i prezesem Mazowieckiego Towarzystwa Kultury w latach 1966-1968. Należał do składu założycielskiego „Notatek Płockich”. Był wielokrotnie dekorowany odznaczeniami państwowymi¹⁰¹³.

Zmarł 7 marca 1968 r. w Płocku. Jego imieniem nazwano jedną z ulic Płocka.

¹⁰¹³ *Wspomnienie pośmiertne, poświęcone pamięci prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego mgr. Tadeusza Gierzyńskiego, „Notatki Płockie” 1968, nr 3 (47), s. 3-5.*

Fragment wspomnienia Tadeusza Kurpiewskiego o T. Gierzyńskim w 35 rocznicę śmierci:

„Widząc w Towarzystwie urzeczywistnienie idei pracy naukowej, wiele uwagi poświęcił badaniom i publikacjom. Był założycielem i redaktorem *Notatek Płockich*. Żywy, pełen koncepcji twórczych intelekt prezesa przyczynił się do szeregu podjętych przez TNP cennych inicjatyw. Nacechowana głęboką rozważą i długoletnim doświadczeniem społecznym działalność człowieka cieszącego się powszechnym uznaniem i prestiżem w istotny sposób przyczyniła się do utrwalenia pozycji TNP jako placówki naukowej i społecznej w środowisku płockim jak i poza nim. T. Gierzyński zyskał swoją pracą głęboki szacunek, a dzięki wyrozumiałości i życzliwości – serdeczne uznanie wszystkich, którzy z nim współpracowali”¹⁰¹⁴.

Czesław Gutry

Urodził się 11 czerwca 1901 r. w Warszawie. Studiował historię na Uniwersytecie Warszawskim. W czasie studiów był wydawcą i współredaktorem czasopisma studenckiego „*Nowiny Naukowe*”¹⁰¹⁵. Od sierpnia 1935 r. pracował jako bibliotekarz w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej, a następnie od listopada 1939 r. w oficynie wydawniczej Libreria Nova w Warszawie. 1 kwietnia 1942 r. został kierownikiem Biblioteki Głównej. Podczas okupacji w jej magazynach ukrywał druki konspiracyjne, ocalił przed zniszczeniem zbiory, zlikwidowanej przez Niemców, Biblioteki Ministerstwa Komunikacji. Po wyzwoleniu zajmował się ratowaniem zbiorów bibliotecznych i organizowaniem Biblioteki Głównej, której ponownie został kierownikiem¹⁰¹⁶. 31 marca 1947 r. odszedł z powodu nieprzyznania mu stypendium naukowego¹⁰¹⁷.

Do Płocka przybył za sprawą prezesa TNP R. Lutyńskiego, który w 1953 r. powierzył mu kierowanie Biblioteką im. Zielińskich TNP i fachowe opracowanie jej zbiorów. Biblioteką kierował do 1961 r. Ten krótki okres w jej dziejach należy uznać za szczególnie owocny pod względem osiągnięć naukowych. Cz. Gutry prowadził badania nad prasą płocką, był autorem licznych artykułów dotyczących bibliotekarstwa, bibliografii, czasopiśmiennictwa i historii. Wraz z Haliną Zienkiewicz od 1956 do 1958 r. zamieszczał w „*Notatkach Płockich*” *Bibliografię Mazowsza*

¹⁰¹⁴ T. Kurpiewski, *Gierzyński Tadeusz*, <http://plock.gazeta.pl/plock/1,35706,1695253.html>, dostęp: 22 VI 2011 r.

¹⁰¹⁵ H. Wilgocka, *Monografia czasopisma „Notatki Płockie”...*, dz. cyt., s. 76.

¹⁰¹⁶ Cz. Gutry, *Pamiętnik*, w: *Walka o dobra kultury. Warszawa 1939-1945*, t. 2, pod red. Stanisława Lorentza, Warszawa 1970, s. 7-39.

¹⁰¹⁷ *Zarys historii Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej*, oprac. H. Rzeszut, „*Zeszyty Historyczne Politechniki Warszawskiej*” 2008, nr 12, s. 17, 19, 24, 30.

Płockiego. Dzieło to kontynuowała następnie Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Płocku (w roku 1999 przyjęła nazwę Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego) pt. *Bibliografia Województwa Warszawskiego* a następnie pt. *Bibliografia Mazowska Płockiego*¹⁰¹⁸. W 1961 r., w związku z podjęciem pracy w bibliotece PAN, powrócił do Warszawy¹⁰¹⁹.

Zmarł 9 listopada 1990 r. w Warszawie.

Wiesław Koński

Urodził się 1 grudnia 1948 r. w Wałbrzychu. Jego ojciec w czasie wojny był oficerem w dywizjonach bombowych 301 i 304 w Anglii, a po powrocie do kraju nauczycielem, podinspektorem oświaty, kierownikiem domów dziecka Zagórzeńskich koło Gorlic oraz w Jaśle, a następnie dyrektorem Szkoły Podstawowej nr 3 w Jaśle. W. Koński wychowywał się w patriotycznej i inteligentnej atmosferze domu rodzinnego. Ukończył Technikum Chemiczne w Zespole Szkół Chemicznych w Jaśle. Jeszcze jako jego uczeń zamieszczał w „Sztandarze Młodych” pierwsze teksty dziennikarskie¹⁰²⁰. W 1966 r. odbywał praktykę zawodową w Mazowieckich Zakładach Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku¹⁰²¹. Po ukończeniu technikum w 1967 r. związał się z płocką petrochemią, gdzie rozpoczął pracę jako destylatorowy. Przeszedł wszystkie szczeble kariery zawodowej aż do kierownika rozgłośni zakładowej, kierownika Działu Informacji i rzecznika prasowego Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku. W latach 1971-1976 pełnił funkcję przewodniczącego Zarządu Zakładowego ZMS¹⁰²².

Wyrazem zainteresowań naukowych było przygotowanie książki pt. *Płocka Petrochemia 1960-1985*, nagrodzonej przez redakcję „Polityki” w konkursie zorganizowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod hasłem *Historia zakładu przemysłowego – wielkiego przedsięwzięcia inżynierskiego*. Od listopada 1981 r. do grudnia 1985 r. W. Koński redagował „Petro-Echo” i był redaktorem naczelnym tego zakładowo-miejskiego tygodnika.

Spółeczna praca w Towarzystwie Naukowym Płockim, oprócz pełnienia obowiązków wynikających z funkcji sekretarza generalnego i kierowania redakcją „Notatek Płockich”, związana była głównie z działalnością wydawniczą

¹⁰¹⁸ W. Koński, *50 roczników „Notatek Płockich”...*, dz. cyt., s. 8.

¹⁰¹⁹ A. Stogowska, *Dzieje i funkcje biblioteki...*, dz. Cyt., s. 138.

¹⁰²⁰ Wspomnienie Wiesława Końskiego, w: *Wspomnienia*, w: *Technikum Chemiczne – Zespół Szkół Chemicznych im. Profesora Stanisława Pawłowskiego w Jaśle 1962-2002*, Jasto 2002, s. 119.

¹⁰²¹ *Wiesław Koński*, w: M. Górzyński, *Łańcuch postaci. Od MZRiP w Płocku do PKN ORLEN – sylwetki, wydarzenia, anegdoty*, Płock 2011, s. 271.

¹⁰²² Tamże, s. 275.

stowarzyszenia. Jako przewodniczący Komisji Wydawniczej nadzorował edycję ponad 100 publikacji dotyczących Płocka i regionu płockiego w tym *Sztuki Płocka* K. Askanasa i dwóch tomów *Dziejów Płocka*¹⁰²³.

W 1979 r. ukończył studia dziennikarskie w Instytucie Dziennikarstwa na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, a następnie napisał pracę doktorską na temat *Prasa płocka w latach 1945-1981* pod kierunkiem Aliny Słomkowskiej¹⁰²⁴. Obronił ją w 1990 r. na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce w specjalności dziennikarstwo.

W latach 1985-1991 oraz 1994-1998 pełnił funkcję rzecznika prasowego wojewody płockiego, a w latach 1999-2000 rzecznika prezydenta miasta Płocka¹⁰²⁵.

Był pracownikiem naukowo-dydaktycznym kilku wyższych uczelni, m.in. Uniwersytetu Warszawskiego, Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku oraz Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, gdzie pełnił funkcję dziekana Wydziału Politologii i Stosunków Międzynarodowych. Jako popularyzator dziennikarstwa współpracował z płockimi szkołami średnimi: Liceum Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego i Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława Jagiełły, prowadząc tam zajęcia dziennikarskie.

W latach 1995-2000 W. Koński był sekretarzem redakcji „Płockiego Rocznika Historyczno-Archiwalnego”, a od 2000 r. pełnił społecznie funkcję sekretarza redakcji ogólnopolskiego dwumiesięcznika „Humanizacja Pracy”.

Do najważniejszych publikacji zwartych W. Końskiego lub pod jego redakcją, oprócz wspomnianych, należy zaliczyć następujące pozycje: *Małachowianka. Dzieje najstarszej z istniejących polskich szkół – Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Małachowskiego w Płocku*; *50 roczników Notatek Płockich. Bibliografia zawartości 1956-2006*; *Mazowieckie media lokalne i regionalne*; *Media lokalne i sublokalne na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej*; *Badania społeczne i ich rola w kształtowaniu postępu. Ciągłość i zmiana. W 150. rocznicę urodzin Ludwika Krzywickiego*¹⁰²⁶. Opublikował także ponad 1500 artykułów prasowych

¹⁰²³ TNP, dokumenty bieżące, Wniosek o nagrodę Prezydenta Miasta Płocka dla doc. dr. Wiesława Końskiego z dnia 26 IV 2011 r.

¹⁰²⁴ W. Koński, *Prasa płocka...*, dz. cyt.

¹⁰²⁵ Wiesław Koński, w: M. Górzyński, *Łańcuch postaci...*, dz. cyt., s. 280-281.

¹⁰²⁶ *Małachowianka. Dzieje najstarszej z istniejących polskich szkół – Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Małachowskiego w Płocku*, pod red. W. Końskiego, Płock 1995; *Małachowianka. Dzieje najstarszej z istniejących polskich szkół – obecnego Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego*, pod red. W. Końskiego, wyd. 2, Płock 2000. W. Koński, *50 roczników Notatek Płockich...*, dz. cyt.; *Mazowieckie media lokalne i regionalne, Materiały z sesji naukowej Płock 18-19 grudnia 2003 r.*, pod red. W. Końskiego, Płock 2005; *Media lokalne i sublokalne*

oraz naukowych w lokalnych i ogólnopolskich czasopismach przeważnie na tematy związane z mediami i historią¹⁰²⁷. Od 1967 r. opublikował około 1500 zadań szaradziarskich, m.in. w „Rozrywce”, „Szaradziście” i „Krzyżówce”¹⁰²⁸.

Za swoją naukową i społeczną pracę był wielokrotnie nagradzany, m.in. Brązowym, Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski nadanym przez prezydenta RP Lecha Wałęsę¹⁰²⁹. W 2011 r. uhonorowany nagrodą prezydenta Miasta Płocka¹⁰³⁰.

Zbigniew Kruszewski

Zbigniew Paweł Kruszewski urodził się w Płocku 31 maja 1949 r. Ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły w Płocku. W 1967 r. rozpoczął studia na Wydziale Samochodów i Maszyn Roboczych Politechniki Warszawskiej. Po otrzymaniu dyplomu magistra inżyniera w 1973 r. rozpoczął pracę w płockiej filii Politechniki Warszawskiej jako nauczyciel akademicki. W tym okresie ukończył Studium Pedagogiczne przy Politechnice Warszawskiej w zakresie szkolnictwa zawodowego, a następnie studium podyplomowe w zakresie pedagogiki wyższego szkolnictwa technicznego w Instytucie Nauk Ekonomiczno-Społecznych PW w Warszawie w 1975 r. W 1982 r. obronił pracę doktorską *Wpływ kształtu elementu jezdnego na naciski jednostkowe i odkształcanie gleby* w Instytucie Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa pod kierunkiem prof. dr. hab. inż. Andrzeja Sołyńskiego.

Podczas pracy w Politechnice Warszawskiej pełnił funkcje zastępcy dyrektora instytutu w latach 1990-1993, kierownika Laboratorium Maszyn Rolniczych w latach 1982-1987, kierownika Zespołu Badawczego w latach 1982-1996.

W 2004 r. uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie pedagogiki na podstawie prac, dotyczących zagadnień niepaństwowego szkolnictwa wyższego.

na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej, pod red. Wiesława Końskiego, Włocławek 2007; *Badania społeczne i ich rola w kształtowaniu postępu. Ciągłość i zmiana. W 150. rocznicę urodzin Ludwika Krzywickiego. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej, Płock, 19-20 października 2009 r. pod honorowym patronatem prof. zw. dr. hab. Karola Modzelewskiego Wiceprezesa Polskiej Akademii Nauk*, pod red. W. Końskiego, Płock 2011.

¹⁰²⁷ TNP, dokumenty bieżące, Akta członkowskie W. Końskiego, Lista publikacji.

¹⁰²⁸ Wiesław Koński, w: M. Górzyński, *Łańcuch postaci...*, dz. cyt., s. 272.

¹⁰²⁹ Wspomnienie Wiesława Końskiego..., dz. cyt., s. 120.

¹⁰³⁰ Dyplom od Prezydenta Miasta Płocka Andrzeja Nowakowskiego dla Wiesława Końskiego za całokształt działalności wydawniczo-edytorskiej, za aktywność społeczną, a także popularyzowanie kultury, nauki i sztuki Płocka oraz regionu. Płock, 3 VI 2011 r. Kopia w posiadaniu autora.

Rozwijając swoje zainteresowania, uzyskał wiele międzynarodowych certyfikatów m.in. International Labour-Organisation International Training Centre, Skills Upgrading for Instructors, Instructor Training Course - FAS International Consulting Limited, „Nowoczesne Metody Zarządzania”. W 2003 r. ukończył studia podyplomowe w zakresie marketingu i zarządzania kadrami w przedsiębiorstwie. Posiada uprawnienia rzeczoznawcy techniki samochodowej i ruchu drogowego PZMot, rzeczoznawcy maszyn rolniczych SIMP oraz uprawnienia do egzaminowania kandydatów na kierowców.

W 1991 r. był współzałożycielem Zespołu Oświatowo-Konsultacyjnego „Profesor”, którego celem była edukacja na poziomie szkoły podstawowej, średniej i policealnej. W 1992 r. doprowadził do powstania Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku. Od 2007 r. jest jej rektorem.

Pracę naukową i dydaktyczną łączył z działalnością publiczną i społeczną. Przez dwie kadencje, w latach 1997-2005, był senatorem Rzeczypospolitej Polskiej. W tym okresie pracował w Komisji Nauki i Edukacji Narodowej oraz Komisji Spraw Emigracji i Polaków za Granicą oraz był członkiem Krajowej Rady Sądownictwa. W latach 2010-2011 był posłem na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej.

Od 2002 r. pełni funkcję Prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego. Od 2003 r. jest członkiem Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, a od 2007 r. jej przewodniczącym.

W 2008 r. został uhonorowany tytułem doktora honorowego jednej z najstarszych uczelni w Rosji: Jarosławskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. K. D. Uszyńskiego w Jarosławiu.

Tadeusz Osiński

Urodził się w Warszawie w 1933 r. Ukończył Wydział Melioracji Wodnych w Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu. Pracował na budowach we Wrocławiu, Warszawie, Nowym Jorku i Włocławku. Do Płocka przybył w 1970 r., gdzie zajmował się inwestycjami miejskimi i wojewódzkimi. Był wieloletnim działaczem PTTK i Komisji Opieki nad Zabytkami. Nie posiadał wykształcenia plastycznego, jednakże w Płocku zasłynął jako akwarelista i grafik. Współpracował z „Notatkami Płockimi” jako projektant okładek. W „Tygodniku Płockim” posiadał stałą ilustrowaną rubrykę dotyczącą zabytków, które popularyzował. Miał w swoim dorobku wiele wystaw¹⁰³¹.

Zmarł w 2002 r. w Płocku.

¹⁰³¹ J. Stefański, A.J. Papierowski, *Płock od A do Z...*, dz. cyt., s. 351; J. Stefański, *Tadeusz Osiński nie żyje*, „Notatki Płockie” 2002, nr 2 (191), s. 52-53.

Edward Papierski

Urodził się w 1932 r., ukończył Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracował w wydawnictwie „Ruch” w Warszawie. Otrzymał wówczas liczne nagrody za projekty plakatów i stoisk wystawowych. W 1960 i 1962 r. wystawiał swoje obrazy w warszawskiej Zachęcie¹⁰³². W Płocku przebywał w latach 1963-1976. Ilustrował płockie czasopisma, oprócz „Notatek Płockich” także „Petro-Echo”. Był projektantem medali¹⁰³³. Malował pejzaże, często z petrochemią jako motywem głównym. Po wyjeździe z Płocka związał się z produkcją filmową. Był autorem scenografii do takich filmów jak: *Dom, Ballada o Januszku, Zamach stanu, Pan na Żuławach, Romeo i Julia z Saskiej Kępy, Pogranicze w ogniu, Przysłuchanie, Kamienne tablice, O7 zgłoś się* i wielu innych¹⁰³⁴.

Jan Wańkiewicz

Urodził się 17 marca 1926 r. w Pabianicach jako syn Franciszka i Marianny. Pełnił funkcję kierownika Archiwum Państwowego w Płocku od 1952 do 1960 r. W latach 1969-1974 był członkiem zarządu TNP. Wchodził w skład Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka.

Od 1959 do 1974 r. pełnił funkcję sekretarza Komitetu Miasta i Powiatu w Płocku. W latach 1961-1967 był kierownikiem Powiatowego Ośrodka Propagandy Partyjnej Komitetu Miasta i Powiatu PZPR w Płocku. Następnie w 1967 r. został sekretarzem Komitetu Miejskiego PZPR w Płocku i funkcję tę pełnił do 1974 r. W latach 1974-1975 był zastępcą kierownika Wojewódzkiego Ośrodka Propagandy Partyjnej Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Warszawie. Od 1975 do 1977 r. pełnił funkcję kierownika Wydziału Propagandy, Oświaty i Kultury, a następnie Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Płocku¹⁰³⁵. W KW pracował do 1979 r.¹⁰³⁶

¹⁰³² T. Pawłowski, *Edward Papierski: plastyk potrzebny załodze*, „Tygodnik Płocki” 1973, nr 3, s. 6.

¹⁰³³ J. Stefański, *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, wyd. 2 popr. i rozszerz., Płock 1995, s. 304.

¹⁰³⁴ Internetowa Baza Filmu Polskiego, Biblioteka i Ośrodek Informacji Filmowej Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi, redaktor serwisu J. Czembrowski, <http://www.filmpolski.pl/fp/index.php/116787>, dostęp: 3 V 2011 r.

¹⁰³⁵ APP, zespół Komitet Wojewódzki PZPR w Płocku, sygn. 77, k. 77, 98, 99.

¹⁰³⁶ *Czerwiec 1976: Spory i refleksje po 25 latach*, pod red. P. Sasanki i R. Spałka, Warszawa 2003, s. 134.

Summary

On the margin of freedom. 'Płock Notes' (1956-2011) – a regional scientific magazine in process of political and historical changes.

This work deals with functioning of a Polish regional scientific magazine within years 1956-2011 in then existing country, especially in terms of the scientific and cultural freedom in which it existed. The quarterly 'Płock Notes' came into existence in July of 1956 in the time of changes happening in Poland at that time. Some Płock public activists, the members of Płock Scientific Society and The Committee of Inquiry of Płock Settlement and Progress – Tadeusz Gierzyński and Kazimierz Askanas managed to create the 'Płock Notes' magazine. It focused the local intelligentsia coming from different occupations and social groups of various viewpoints. The Society members received the magazine thanks to their member fee and also published there. The magazine helped create the regional awareness by both establishing social bounds and publishing vital issues for the Płock Masovia. Stimulating the local elite as well as undertaking research and publishing them, the quarterly had a great influence on creating social output and sharing it with the next generations, which proves how important role it possessed in terms of culture. It is also visible in the articles' topics. In the period under research the biggest number of them dealt with science, education, culture and history.

Summing up, it can be claimed that in Poland after 1956 a certain range of freedom in science and culture was created. In Płock Masovia it was seen both in emerging and progress of a local magazine of scientific character. In the following years it improved scientifically and also gained considerable independence. It contradicts the existence of totalitarian system in Poland after 1956.

Indeks osób

A

Abramczyk Wacław 233
Abramowicz Andrzej 86
Achmatowicz Iskander 193
Adamczyk Irena 249, 263
Adamiak Piotr 192
Adamowski Janusz 20, 44, 137, 263, 271
Adamski Henryk 92
Akimjak Amantius 101, 197, 198
Ambroziewicz Urszula 40
Andrałojć Małgorzata 45
Andrzejewski Jerzy 178
Askanas Alfons 283
Askanas Kazimierz 7, 8, 15, 16, 24, 30-32, 38, 40, 45, 47-54, 56, 60, 62-64, 82, 109, 110, 115, 118, 120, 132, 133, 157-162, 164-166, 169-173, 177, 219, 226, 232, 234, 240, 241, 246, 263, 266, 283-285, 290, 295, 299
Assorodobraj Nina 11, 265

B

Babiuch Edward 209
Balcerowicz Leszek 152
Balcerzak Elżbieta 239
Bartosiak Adam 287
Bartoszewski Władysław 98
Baszkiewicz Jan 9, 264
Bednarczyk Jan 98
Bednarek Władysław 229
Bednarski Henryk 149
Bełza Igor 124
Bentlewski Stanisław 191
Berezowski Stanisław 123, 128
Bernacki Włodzimierz 47, 105, 106, 264
Białczak Adam 93
Białczyński Henryk 108, 110, 168, 183
Bielak Antoni 141, 142

Bierut Bolesław 105, 115
Blige Włodzimierz 88
Blumsztajn Seweryn 44
Bogucka Maria 116, 264
Bogusławski Krzysztof 38
Bogusławski Władysław 224
Borówka Józef 86
Boryszewska Jolanta 92-94, 96
Brazis Romuald 101, 197, 198
Brenda Waldemar 240
Broniewska Anna 161
Broniewski Władysław 30, 54, 69, 93, 100, 117, 125, 161, 178, 193, 200, 205, 215, 218, 225, 226, 231, 233, 283, 291, 294
Bronk Andrzej 97
Brudnicka Magdalena 16, 263, 286
Brzozowski Józef 23
Buczowski Krzysztof 43
Budrowska Kamila 114, 264
Bukowski Andrzej 176, 186, 191, 221
Buniat-Zade Zija Ali 225
Burakowski Jan 243
Bury Aleksander 95, 274

C

Celiński Andrzej 153
Celiński Ryszard 216
Celmer Julian 68
Cenker Ewa Małgorzata 186, 264
Centkowski Jerzy 65
Chałasiński Józef 30
Chlebicki Józef 52, 108, 110
Chmielewska Jolanta 99
Chmielewski Jakub 235
Chodubski Andrzej 11-13, 21, 45, 46, 84, 264, 266
Chojnacki Jakub 12, 15, 18, 30, 31-35, 44, 45, 49, 64, 70, 72, 74, 77-79, 81, 82, 84, 85, 87-89, 93-102, 108,

- 110, 112, 121-123, 130, 132-138, 142, 143, 145-153, 155, 166, 168, 169, 172-177, 179-183, 185-189, 220, 223-225, 228-230, 232, 233, 235-237, 242, 247, 254, 264, 267, 277, 285-288, 290
- Chojnacki Jan 46, 270
- Chojnacki Marian 288
- Chojnacki Stanisław 288
- Chrobry Bolesław 210
- Chrostowski Tadeusz 41, 132, 172, 173, 225, 232, 237, 291
- Chruszczow Nikita 105-107, 213
- Chrzanowski Stanisław 64, 66, 67, 69, 70, 75, 76, 106, 115, 162-164, 180, 182-185, 209, 211, 216, 217, 232, 277, 289
- Chrząszczewski 169
- Chudzyński Marian 10, 19, 21, 26, 33, 38, 43, 45, 86, 139, 143, 167, 178, 182, 191, 197, 198, 210, 224, 225, 228, 234, 237, 241, 249, 260, 264, 265, 289
- Ciechomska Agnieszka 154
- Ciećwierz Mieczysław 147, 264
- Cieśla Ryszard 212
- Cimoszewicz Włodzimierz 235
- Cirlić Bronisław 176
- Cybulski Zbigniew 178
- Cyrankiewicz Józef 213, 285
- Czaplicka Janina 240
- Czaplicki Krzysztof 129, 130, 132
- Czapnik Mieczysław 118
- Czarnowski Stefan 11, 265
- Czekanowski Jan 204
- Czembrowski Jarosław 274, 298
- Czepczyński Henryk 179
- Czubek Jan 27
- Czubiński Antoni 20, 122, 139, 140, 269
- Czyżniewski Marcin 53, 265
- D**
- da Vinci Leonardo 176
- Damrosz Jerzy 45, 46, 265
- Danielewicz Jerzy 85
- Dąbek Krzysztof 20, 109, 119, 120, 265
- Dądzik Dorota 41, 192
- de Laval Paweł 213
- Dembiński Ryszard 96
- Dembowski Stanisław 23
- Depkowska Emilia 73
- Deptuła Czesław 63, 162, 213
- Dietrich Marek 191
- Dobak Danuta 41
- Dobek-Ostrowska Bogusława 251, 265
- Dobiesz Jarosław 16, 25, 263
- Dobrosielski Jerzy 192
- Dobrosielski Kajetan 188, 224
- Dobrosielski Marian 147
- Dobrowolski Piotr 245, 268
- Dobrowolski Stanisław Ryszard 17, 40, 132, 169, 178, 211, 232
- Dobrzeńcki Romuald 146
- Domagała Jarosław 239
- Domański Adam 96
- Domański Michał 63
- Domaradzki Ryszard 118
- Dominick Joseph R. 12, 273
- Dorobek Andrzej 101, 185, 291
- Dorobek Franciszek 7, 8, 17, 29, 38, 45, 48, 50, 52, 53, 64, 70, 72, 73-75, 101, 106, 108, 110, 122, 124, 125, 127, 132, 137, 157-159, 161, 165, 168, 169, 174-177, 180, 183-185, 187, 205, 207, 220, 224, 226, 290, 291
- Drętkiewicz Andrzej 141, 143
- Drygalski Jerzy 137, 265
- Dubiel Paweł 14, 15, 265, 272
- Duch Małgorzata 190, 196, 197, 199, 277
- Dulęba Michał 214
- Dunin-Wąsowicz Krzysztof 56
- Dwojnych Andrzej 39, 192, 239
- Dyjas Jerzy 137
- Dylikowa Anna 20, 273

Dymek Benon 10, 120, 209, 211, 215,
264, 271
Dyrda Henryk 73, 175, 224
Dytczak Mirosław 42
Dziemianowska Zofia 111
Dziki Sylwester 10, 59, 265
Dziwisz Stanisław 97

E

Eisler Jerzy 147, 148, 265

F

Falińska Barbara 41, 44
Fariaszewski Stefan 206
Figielski Władysław 226
Fijałkowska Barbara 20, 105, 119,
266
Flaczyński Stanisław 108
Forbert-Koftowa Aleksandra 170
Franciszkiewicz Leszek 18, 257
Frank Marian 135
Friszke Andrzej 20, 57, 106, 114, 266,
273
Fuks Tadeusz 109, 266
Fuz Czesław 161

G

Gackowski Tomasz 14, 269
Gajewski Norbert 41, 267
Gajzlerska Elżbieta 135
Galaszewski Jerzy 228
Gałamon Tadeusz 85
Gałązka Tomasz 43
Garbacz Czesław 137
Garlej Tadeusz 41, 176, 186, 220,
232
Garlicki Andrzej 39
Gawarecki Hipolit Wincenty 24
Gawłowski Karol 129, 132, 133, 136,
180
Gąsiorowska Jolanta 93, 96
Gąsiorowski Władysław 220, 232, 233

Gąska Czesława 18, 193-195
Gąssowski Jerzy 51, 52, 60, 210
Gdańska Dorota 236
Gedko 213
Gelinek Kazimierz 54, 210
Gierek Edward 7, 8, 79, 122, 128,
132, 134, 135, 139, 178, 179, 220,
224, 227
Gierula Barbara 191
Gierula Marian 252, 266
Gierzyński Tadeusz 7, 8, 15, 29-31,
47, 48, 52, 53, 56, 63, 64, 66, 68,
69, 72, 110, 115-117, 157-162,
164-166, 168, 169, 171-173, 177,
205, 214, 226, 246, 247, 274, 284,
285, 290-293, 299
Gieysztor Aleksander 18, 45, 50, 51,
56, 60, 213, 220, 225, 232, 247,
265
Gieysztorowa Irena 60
Ginter Władysław 93
Glomp Józef 33, 98
Głębocki Henryk 47, 105, 106, 264
Głowacka Józefa 288
Głowacki Witold 119, 266
Goban-Klas Tomasz 14, 15, 190, 266
Godlewski Tadeusz 20, 105, 119, 266
Godlewski Zdzisław 216
Gogol Bogusław 113, 266
Gogołek Władysław 254, 255, 266
Golik Ryszard 288
Gołębiewski Grzegorz 21, 39, 86, 190,
193, 196, 197, 199, 233, 239, 241,
277
Gombrowicz Witold 45, 272
Gomułka Władysław 7, 8, 47, 52, 68,
70, 106-108, 122, 148, 213, 214,
227
Gorbaczow Michaił 140
Gorski Stefan 25, 266
Gorzechowska Jadwiga 38, 56
Goya Francisco 35, 44, 102
Góralski Józef 179
Góralski Wojciech 39, 152

Górecka Maria 111
Górecki Ryszard 228
Górzyński Maciej 45, 46, 226, 270,
294-296
Grabowski Adam 25, 26
Grabowski Lech 233
Grabowski Stanisław 23, 24
Grabski Władysław 98
Graczyk Bolesław 228
Graczyk Waldemar 241
Grala Marek 266, 283, 284
Grenda Józef 78, 135
Grochowska-Iwańska Krystyna 84, 185,
187, 188, 193
Grodzicki Jakub 124
Gromek Alina Krystyna 243
Groszkowski Janusz 33, 77, 78, 135
Grzegorek Jan 38
Grzegorek Leopold 40, 176, 186
Grzybowski Michał Marian 21, 29, 39,
45, 52, 83, 84, 188, 191, 192, 197,
198, 225, 234, 240-243, 246, 266,
274, 283
Gustowski Bolesław patrz: Nycek Jan B.
Gutry Czesław 19, 29, 48, 50, 52-54,
56, 64, 65, 71, 115, 157, 159, 215,
217, 260, 261, 290, 293
Guzanek Bożena 193

H

Habielski Rafał 20, 150, 212, 222, 267
Halaba Ryszard 214
von der Hardt Hermann 136
Hartingh Konstanty 239
Hejmo Konrad 98
Hensel Witold 50, 60
Herbst Stanisław 17, 50, 56, 60, 158,
213, 267
Herman Władysław 24, 287
Hetkowski Wojciech 141
Heweliusz Jan 178
Hilczer Jan 127

Hirsz Zbigniew Jerzy 114, 115, 129,
137, 267
Hłasko Marek 47
Hoffmann Ernst Theodor Amadeus
124
Hyła Adolf 233

I

Idzik Kazimierz 136

J

J.R. 17, 54, 267
Jabłczyńska Halina 112
Jabłonowski Marek 5, 20, 21, 258,
268, 270
Jabłoński Henryk 74, 98, 100, 150,
172, 173, 220
Jagiełło Władysław 45, 211, 283, 291,
295, 296
Jagodziński Zdzisław 96
Jagosz Michał 97, 152
Jakubowski Kazimierz 48, 63, 69, 110,
157, 159, 165, 205
Jakubowski Stanisław 141
Jakubowski Władysław Henryk 216
Jakubowski Wojciech 10, 267, 269,
272
Jan Paweł II 97, 150, 152, 233, 237
Janczewski Edward 38, 41
Janczewski Jerzy 84
Janiak Kazimierz 122, 123, 129, 132-
134, 139, 180, 183, 223, 232
Jankowski Andrzej 39
Janowski Jan 153
Janowski Włodzimierz 20, 258
Jaroszewicz Piotr 34, 78, 128, 132,
135, 220, 228
Jaruzelski Wojciech 100, 149, 150,
173, 235
Jarzębski Jerzy 45
Jasienica Paweł 17, 54, 56, 267
Jasiński Paweł 85
Jasiński Roman 227

Jaskot Kazimierz 100
Jedziniak Marek 148, 275
Jelec Antoni 224
Jeziorowski Tadeusz 239
Jędrzejewski Bolesław 28, 29, 49, 56,
105, 145, 232, 266
Jung Bohdan 103, 267
Juszkiewicz Ryszard 63, 64, 209, 224,
237

K

Kacprzak Marcin 30, 215, 232
Kaczanowska Wanda 97, 237, 242
Kaczmarek Józef 233, 239
Kaczorowski Kazimierz 136
Kafel Mieczysław 12-14, 267-269, 273
Kalembka Sławomir 78, 84, 85
Kallas Marian 45, 249, 265
Kaltenberg-Kwiatkowska Ewa 206,
262
Kamiński Marcin 172, 173
Kancewicz Jan 64, 65
Kania Rafał 192
Kansy Andrzej 3, 4, 19, 45, 83, 93, 95,
190, 196, 260, 265, 272, 274, 275
Kapturowska Zofia 191
Karadzic Vuk 73
Kardasiewicz Jan 42
Karpiński Jakub 141, 152, 267
Karwat Mirosław 186, 267
Kasperkiewicz Kazimierz 86
Kasprzyk Damian 10, 26, 45, 46, 83,
192, 249, 267, 274
Kawa Kazimiera 38
Kawałczewska Janina 83
Kawiecki Juliusz 48
Kazimierski Józef 18, 92, 113, 125,
170, 171, 211, 215, 267
Kaźmierczak Bogdan 41, 192, 267
Kąkol Kazimierz 138
Kersten Krystyna 116, 267
Kieffer-Kostanecka Maria 27, 28, 37,
48, 267

Kieraciński Piotr 188, 274
Kisielewski Janusz 183
Kleczkowski Wiesław 90
Kleiber Michał 46
Klementewicz Tadeusz 253, 268
Klimek Marek 252, 268
Klepczarek Wiesław 227
Kłodawski Krzysztof 238
Kłodnicki Zygmunt 97
Kłosiński Włodzimierz 184, 193, 194
Kłoskowska Antonina 11, 268
Kochański Aleksander 211
Kołach Krzysztof 141, 142, 235
Konarska-Pabiniak Barbara 86, 145,
192, 194-196, 233, 237, 241, 243,
249, 265
Koniew Iwan 106
Konrad I Mazowiecki 225
Koński Jakub 90
Koński Wiesław 7, 8, 12, 15-17, 19,
21, 36, 39, 45, 46, 67-68, 74, 77,
80-84, 86-89, 95, 99-102, 106-108,
129, 144, 147, 151, 153, 174, 180,
185, 187-199, 201, 212, 235, 243,
244, 260-262, 264, 268-270, 275,
277, 289, 291, 294-296
Kopernik Mikołaj 35, 44, 76, 95, 96,
139, 154, 164, 178, 225, 255, 284,
298
Korgul Czesław 38
Kornacki Tomasz 71
Kornatowska Barbara 89
Korzan Daniel 41
Kosicki Stefan 138
Kostanecka Halina 158
Kostanecki Stanisław 16, 28, 61, 63-
65, 69, 115-117, 134-136, 143,
149, 166, 167, 169, 170, 174, 179,
206, 211, 213, 215, 224, 232, 240,
241, 263, 267
Kostanecki Wiesław 115
Kostek Edward 187
Kościuszko Tadeusz 27, 31
Kotarbiński Tadeusz 30, 38, 208

Kotkiewicz Adam 192
 Kotowski Włodzimierz 228
 Kott Sandrine 20, 268, 269, 272
 Kowalczyk Edward 173, 206
 Kowalczyk Ryszard 10, 47, 268
 Kowalczyk Tadeusz 84, 180, 187, 193, 194
 Kowalewska Bożena 119, 266
 Kowalewski Jan 56, 176, 186, 209, 212
 Kowalewski Tomasz 25
 Kowalewski Włodzimierz 144-146, 194
 Kowalik Tadeusz 216
 Kowalkowski Jerzy 235
 Kowalska Faustyna 233
 Kowalska Jadwiga 226
 Kowalska Marta 241
 Kowalski Rafał 254, 268
 Kowalski Wiesław Józef 34, 86, 194, 195, 233
 Kozieł Andrzej 20, 69, 137, 227, 250, 251, 263, 268
 Koziński Andrzej 130
 Krajewski Andrzej 252, 268
 Krajewski Mirosław 45, 84, 242, 246, 249, 265
 Krajowski-Kukiel Dariusz 141
 Krawczuk Aleksander 87
 Kruszewski Zbigniew Paweł 4, 5, 12, 17, 19, 21, 34-37, 41, 45, 82, 100, 102, 103, 154, 155, 191, 192, 197, 198, 232, 234, 247, 264, 265, 268, 270, 272, 287, 296
 Krzywicki Andrzej 215
 Krzywicki Ludwik 36, 109, 151, 208, 215, 216, 218, 225, 226, 231, 236, 263, 268, 295, 296
 Krzywobłocka Bożena 14, 268
 Krzywousty Bolesław 24, 38, 44, 45, 148, 149, 151, 236, 240, 241, 244, 264, 287
 Kubiak Barbara 96
 Kubiński Zdzisław 120
 Kubissa Jacek 42
 Kuczborski Walenty 84
 Kuczyński Stefan Krzysztof 241
 Kuczyński Stefan Maria 51, 52, 61
 Kuczyński Władysław 42
 Kula Marcin 20, 140, 268, 269, 272
 Kulik Zbigniew 130, 228
 Kulpa Violetta 191
 Kunikowski Stanisław 16, 25, 245, 263, 268
 Kurpiewski Tadeusz 174, 183-185, 187, 189, 193-196, 200, 214, 226, 274, 293
 Kuźniewska Zofia 192
 Kwaśniewski Aleksander 151, 152, 235
 Kwaśniewski Jacek 137, 265
 Kwejt Jerzy 170

L

Labuda Gerard 44, 89, 148, 149, 240, 241
 Lamparski Henryk 42
 Lasota Eligiusz 106, 107
 Lechowska Jadwiga 95
 Lem Stanisław 178
 Lenart Witold 41, 180, 192
 Lenartowicz Teofil 233
 Lenin Włodzimierz Ilijcz 122, 211
 Leszczyński-Leński Julian 216
 Leśnodorski Bogusław 44
 Lewandowska Barbara 16, 248, 263
 Lewandowska Hanna 93, 145
 Lewandowski Henryk 83
 Linde Bogumił 23
 Lindenberger Thomas 20, 268, 269, 272
 Lipowski Robert 108
 Lipscher Winfried 85
 Lisieczko Michał 213
 Lisowska-Magdziarz Małgorzata 14, 268
 Lorentz Stanisław 45, 260, 293
 Lubacz Zbigniew 224

Lubiński Józef 251, 268
Lutyńska Zofia 49
Lutyński Roman 29, 49, 157, 158,
284, 293
Lutyński Władysław 49

Ł

Ławruszczuk Franciszek 226
Łączyński Marcin 14, 269
Łęcki Krzysztof 45
Łęgowski Mieczysław 88
Łojek Jerzy 20, 114, 268, 270
Łopatka Adam 109, 266
Łopatyński Igor 30, 31, 206
Łoskot Kazimierz 211
Łukasiewicz Stanisław 107
Łysoń Włodzimierz 245, 268

M

Maciejewski Janusz 224
Maciejewski Tadeusz 20, 269
Maciesza Aleksander 10, 19, 25, 26,
28, 44, 45, 146, 204, 220, 226,
264, 265, 269, 272
Macieszyna Maria 26
Maciszewski Jarema 44
Maćkowiak Izydor 165, 173
Madej Krzysztof 109, 269
Magierska Anna 10, 269
Majchrzak Janusz 102
Majdak Feliks 226
Majewski Janusz 141, 142
Makowski Grzegorz 77
Makowski Tadeusz 212
Makuliński Stanisław 149
Malanowska Modesta 228
Malanowski Jerzy 147
Malczewski Jerzy 42
Malinowski Marek Jan 13, 264, 266
Malinowski Stanisław 115
Małachowski Stanisław 81, 95, 99,
166, 180, 206, 269, 286, 290, 295

Małecki Stefan 148, 275
Mantay Jarosław 288
Manteuffel Tadeusz 57
Mańkowski Stanisław 237
Marciniak Jerzy 209
Mariański Janusz 40, 180, 188, 269
Markowska Anna 16, 134, 263
Markowski Lucjan 125
Marshall Gordon 11, 261
Maślanka Julian 59, 261
Matt Gerald 37, 269
Matuszewski Roman 39
Matyja Rafał 43, 269
May Hans 288
Mazanek Zdzisław 191
Mazowiecka Krystyna 100
Mazowiecki Tadeusz 235
Mazurek Józef 169, 170
Mazuś Jerzy 80
Mąkowski Władysław 37
Mianowski Józef 27, 225
Michalczyk Stanisław 201, 269
Michalski Ireneusz 51, 60, 61
Michalski Stanisław 27
Michałowski Czesław 161
Michnicki Zygmunt 117, 162, 164
Mielczarek Marian 224
Mielczarek Tomasz 20, 114, 269
Miernik Grzegorz 20, 263
Miernik Stanisław 206
Mierzejewska Krystyna 48, 56
Mikołajczyk Stanisław 212
Mikulski Zdzisław 180
Milewski Mirosław 141
Milke Wacław 232
Milner Jan 35
Mistewicz Roman 206
Miśkiewicz Benon 13, 100, 150, 269
Miśkiewiczowa Maria 45, 269
Młynarkiewicz Mariusz 4
Mocarski Ludwik 70
Modzelewski Karol 264, 296

Morawska Barbara 215
Morawska Urszula 167, 174, 179, 183
Morstin Ludwik Hieronim 38
Morykoni Kajetan 23-25
Mościcki Ignacy 27, 28
Mróz Józef 191
Mulicka Elżbieta 119, 266
Myśliński Jerzy 20, 59, 114, 268, 270

N

Nałęcz Andrzej 128
Neuman-Nowicki Adam 45, 46, 270
Niedzielski Czesław 150
Niemcewicz Julian Ursyn 23
Nitsch Kazimierz 27
Notkowski Andrzej 10, 44, 46, 59, 105, 270
Nowak Jan 239, 240, 270, 284
Nowak Maria 138
Nowak Tadeusz 94
Nowakowa (Nowak) Irena 38, 40, 110, 123, 138, 166, 167, 170, 178, 205, 225, 232, 239, 240, 270, 283, 284
Nowakowska Wacława 214
Nowakowski Andrzej 141, 275, 296
Nowakowski Zdzisław 45, 46, 270
Nowowiejski Antoni Julian 26, 28
Nycek Jan Bolesław 76, 142, 143, 147, 185, 188, 232, 267, 270
Nyckowska Irena 187, 242

O

Oblój Józef 228
Obszyński Jerzy 101, 228
Ochab Edward 70, 105, 106, 216
Odrowąż-Pieniążek Janusz 204, 233
Olejnicki Krzysztof 41, 45, 192, 267
Olejniczak Józef 45
Oleksy Józef 190
Olkucki Tadeusz 124

Osiński Tadeusz 183, 184, 187, 190, 193-196, 232, 297
Ossowski Stanisław 11, 265
Ostrowska Anna 242, 243
Ostrowska Teresa 59, 270
Oszytko Janusz 238

P

Pacałowski Andrzej 188
Pachecka Ryszard 226
Padlewski Zygmunt 215, 218
Palczewski Stanisław 226
Pamuła Stanisław 14, 270
Panek Adolf 188, 191
Papierowski Andrzej Jerzy 19, 26, 28, 157, 190, 192, 196, 197, 199, 212, 238, 239, 242, 261, 270, 272, 277, 283, 290, 297
Papierski Edward 79, 80, 175, 183, 184, 270, 298
Papiński Kazimierz 99
Paprocki Zygmunt 48
Paradowska Iwona 193
Parnicki Teodor 178
Pastusiak Longin 154, 252, 266
Patera Adolf 152
Pawlak Waldemar 234
Pawlicki Aleksander 20, 270
Pawłowicz Jacek 20, 179, 258, 260
Pawłowski Stanisław 260, 294
Pawłowski Tomasz 43, 270, 298
Pęczek Antoni 158, 285
Piasecki Jerzy 217
Piekarska Henryka 232
Piekarski Jan 98
Pikulska Maria 167
Piłsudski Józef 28, 192, 215
Pińkowski Józef 32, 33, 78, 150, 169, 271
Piórkowska Ewa 238
Pisarek Walery 14, 15, 270, 272
Piskozub Andrzej 241
Pisz Bogdan 225

Pitera Julia 44
Pius XI (Achilles Ratti) 10, 27
Plebański Jerzy 44
Podracki Jerzy 41
Pokrzycka Lidia 11, 14, 15, 270
Polański Roman 178
Pomianowska Wanda 44
Pomorska Urszula 56, 271, 273
Pomorski Jan 13, 271
Pomorski Wiesław 42
Poniatowski Michał Jerzy 225
Portalski Mariusz 41, 191, 237
Potkowski Edward 23, 100, 189, 200,
258, 271
Potocki Stanisław Kostka 23, 258
Potrzebnicka Ewa 36, 271
Pótturzycki Józef 41, 272
Prażmowski Adam Michał 23, 24, 243,
258
Protagoras 286
Prusałowicz Jerzy 242
Przedpełski Marian 175
Przepałkowski Paweł 21
Przybylski Henryk 12, 281
Przybylski Józef 127, 128, 183, 184
Puchalska Alicja 21
Puchalski Sylwester 124
Pusz Wiesław 5
Pyka Tadeusz 78, 135, 136
Pysiak Janusz 191

R

Raczyńska Hanna 128
Radomski Jerzy Adam 96
Rafalska Dominika 47, 106, 271
Rajewski Zdzisław 52
Rajkiewicz Antoni 5, 18, 21, 33, 34,
45, 46, 81, 84, 143, 153, 190, 200,
220, 246, 257, 286
Rakowski Mieczysław 149-151
Ratti Achilles patrz: Pius XI
Reichardt Hartman 288

Rey Krzysztof 42
Rode Henryk 42
Rodzeń Marian 141, 142
Rolbiecki Waldemar 19, 23, 24, 271
Romek Zbigniew 20, 264, 267
Ropuszyński Piotr J.A. 96
Roszkowski Wojciech 43, 107, 271
Rottenberg Anda 45
Rozbicka Hanna 94
Rudnicki Daniel Bernard 243
Rudnicki Piotr 39, 40
Rudowski Janusz Jakub 85
Rutkowski Adam 225
Rutski Stefan 26
Rybak Henryk 122, 125, 132, 133, 222
Rybicki Marian 109, 266
Rybińska Józefa 110
Rycheza 149
Rychlewska Danuta 40
Rychliński Stanisław 12, 271
Ryszka Franciszek 11, 12, 271
Rytter Józef 110
Rzemykowski Tadeusz 154
Rzeszut Halina 274, 293
Rzeźnik Józef 216

S

Sachs Apolonia 283
Samojlik Bazyl 87
Samsonowicz Henryk 10, 39, 44, 46,
241, 271
Sankowska Maria 125
Sankowski Wacław 71, 110, 167, 169
Sasanka Paweł 265, 298
Schiller Leon 274, 298
Schönball Karl 243
Schulz Anna 40, 193
Serafimowicz Włodzimierz 21, 42, 99,
108, 129, 191, 260, 271
Serczyk Władysław Andrzej 98, 152
Sęczkowska Maria 236
Siemiątkowski Zbigniew 151

Siemienowicz Kazimierz 80
 Siemiński Andrzej 283, 284
 Siemowit IV 99
 Sikorski Bogdan 34, 167, 168
 Sikorski Władysław 96, 115
 Skalny Władysław 41
 Skierkowski Władysław 27, 28, 37, 83, 272, 274
 Skrzydło Wiesław 109, 266
 Skrzypek Andrzej 20, 258
 Sławiński Mieczysław 77
 Słomkowska Alina 68, 272, 295
 Smoleński Dionizy 206
 Smulski Józef 227
 Smulski Włodzimierz 176, 186
 Sobieraj Leonard 93
 Sobieski Marian 51
 Sobociński Mieczysław 38, 110, 285
 Sochaczewski Aleksander 45
 Sokolnicki Michał 19, 21, 84, 85, 116, 192, 238, 239
 Solarczyk Marek 10, 267
 Solarski Bolesław 236, 240
 Solka Maria 143
 Sołtysiak Marian 16, 24, 25, 27, 28, 125, 174, 183-187, 263, 272
 Spatek Robert 265, 298
 Stalin Józef 46, 285
 Starczewski Stanisław 239
 Staszewska Krystyna 190, 197, 199, 277
 Staszic Stanisław 23
 Stebelski Adam 52
 Stefanowicz Jan 44
 Stefański Jerzy 19, 21, 26, 102, 139, 149, 157, 182, 183, 194-196, 212, 227, 231, 260-262, 264, 267, 272, 283, 290, 297, 298
 Sternik Elżbieta 225
 Stogowska Anna Maria 19, 23-26, 28, 39, 84, 195, 196, 242, 272, 294
 Stoła Dariusz 20, 135, 271, 274
 Stolarzewicz Adam 170
 Stomma Stanisław 153
 Stróżecka Estera 64, 65
 Stróżecki Jan 64, 65
 Struzik Adam 234, 235
 Subotowicz Elżbieta 88
 Suchocka Hanna 234
 Suchodolski Bogdan 208
 Sudolski Zbigniew 41
 Sułek Antoni 13, 272
 Supeł Cezary 241
 Syzdek Bronisław 170
 Szacherska Stella Maria 85
 Szafraniec Edmund 107
 Szafranski Henryk 30, 73
 Szafranski Włodzimierz 38, 44, 210, 232, 241
 Szczepański Jan 288
 Szczepański Jan (socjolog) 250, 272
 Szczepański Janusz 39, 224, 237, 239, 253
 Szczepański Józef 26
 Szelański Norbert 224
 Szopen Fryderyk 39
 Szturm de Sztrem Tadeusz 215, 216
 Szubert Waclaw 183
 Szubska-Bieroń Elżbieta 44, 192
 Szulkin Michał 211
 Szumlicka-Rychlik Grażyna 36, 242
 Szweykowski Wojciech 23
 Szyłkiewicz Jerzy 174, 183
 Szymański Jan 239
 Szymański Stanisław 213
 Szymska Krystyna 110
 Szyszka Klemens 191
 Śmigielski Ludwik 46, 106
 Światło Józef 47
 Świątkowski Waldemar 118, 136, 137
 Świda-Zięba Hanna 10, 272
 Świecik Józef 224
 Świecka Maria 236
 Świecki Tadeusz 10, 272
 Świtalska Zofia 124

T

Tabin Marek 11, 261
Tatarkiewicz Władysław 208
Tazbir Janusz 98
Tejchma Józef 135
Tekliński Franciszek 129, 133, 228
Tencer Paweł 190
Tetelowska Irena 15, 272
Themerson Mieczysław 28, 283
Tomaszewski Zdzisław 51
Tomczak Andrzej 240
Topolski Jerzy 13, 14, 20, 47, 105,
108, 272, 273
Trubas Michał 239
Trybulec Andrzej 38-40
Twardecka Jolanta 226
Tyc Antoni 224
Tyrowicz Marian 12-14, 273

U

Urban Waclaw 84, 85, 202

V

Vogel Zygmunt 24

W

Walczak Krzysztof 97
Walczak-Duraj Danuta 11, 100, 273
Wall John 96
Wallas Tadeusz 253, 273
Waluch Kazimierz 43
Wałek Alfred 142
Wałęsa Lech 122, 153, 235, 296
Wańkiewicz Jan 19, 21, 30-32, 38, 48,
51-53, 56, 110, 114-116, 120, 132,
138, 157, 160, 161, 164, 175, 215,
216, 260, 285, 287, 291, 298
Wasilewski Jacek 14, 266
Watras Ryszard 88
Wawszczak Jerzy 141, 143, 191
Wawszczak Kazimierz 211
Wąsiewski Grzegorz 232

Wąsiewski Grzegorz J. 84
Werner Henryk 214
Wesołowski Edmund 216
Widawska Edyta 10, 273
Wieczorek Janusz 111
Wielgus Stanisław 237
Wilgocka Henryka 16, 185, 263, 293
Wilk Marian 45, 46, 270
Wimmer Roger D. 12, 273
Wirowski Maciej 78, 136
Witczak Mariusz Sebastian 253, 273
Witkowski Bolesław 95, 106, 123
Witkowski Wojciech 114, 168, 273
Wittels Małgorzata 273, 290
Wlaszek Stanisław 38, 43
Władyka Wiesław 20, 52, 114, 258,
268, 270, 273
Włodarczyk Wojciech 42
Włodkowiec Paweł 21, 34, 41, 92, 101,
136, 295, 297
Wojciechowska Agnieszka 67, 75, 87,
257
Wojciechowski Waclaw 102
Wojtalewicz Adam 10, 273
Wojtaszczyk Konstanty Adam 10,
105, 252, 253, 269, 272, 273
Wolff Adam 52
Wolski Zygmunt 226
Woźniak Marian 122, 171, 206
Woźnicki Jerzy 46
Wójcik Stanisław 10, 273
Wójtowicz Norbert 84
Wrona Grażyna 27, 59, 60, 274
Wróbel Adam 84, 190, 196, 197
Wróbel Maciej 21, 235, 236
Wróbel Sylwester 245, 268
Wybult Franciszek 10, 107, 208, 272

Z

Zakrzewski Tadeusz Paweł 52, 266
Zaleski Aleksander 25
Załączny Joanna 100

Załęski Kazimierz 240
Załubski Jan 10, 11, 274
Załuski Mariusz 243
Zaremba Marcin 20, 135, 271, 274
Zaremba Tadeusz 93
Zaręba Piotr 148
Zawadzki Aleksander 165, 216
Zawadzki Tadeusz 136
Zdziarski Bolesław 26
Zglenicki Witold 45, 46, 225, 231, 264
Zieliński Gustaw 26, 191, 204, 233
Zieliński Janusz 191, 197, 198
Zieliński Józef 26
Zieliński Ryszard 17, 56, 57, 162, 274
Ziemniak Roman 206
Zienkiewicz Halina 71, 217, 261, 293
Zimińska-Sygietyńska Mira 84
Ziółek Jan 224

Zygnier Leszek 93
Zyman Bogdan 73, 174, 175, 183,
184, 187, 224, 226, 227

Ż

Żak Ludwik 130, 228
Żak Stanisław 45
Żdźarski Augustyn 24
Żebrowski Tadeusz 39, 65, 137, 138
Żelazowski Ładysław 187
Żuk Daniela 42, 84, 191, 197, 198,
246
Żuk Tadeusz 237
Żukiewicz Tadeusz 227
Żuławnik Mariusz 83, 193, 200, 243,
274, 275
Żymierski Michał 100
Żyro 213

„[...] pracę A. Kansy należy uznać za pozycję wartościową, która zasługuje na upowszechnienie poprzez wydanie w formie książki, ze względu na nośność problemu poznawczego. Praca wpisuje się w badania dotyczące regionalnych towarzystw naukowych oraz politycznych i historycznych aspektów, związanych z wydawaniem czasopism. Można ją też odczytać jako głos w dyskusji na temat oceny dorobku okresu PRL. Nie wszystko bowiem, co powstało w tamtym czasie można przekreślić, czy wykpić, zwłaszcza jeżeli dotyczy to społecznej pracy na rzecz nauki w ośrodkach prowincjonalnych”.

prof. n. dr hab. inż. Zbigniew Kruszewski
Przewodniczący Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN

